EMILE ZOLA

EMILE ZOLA

THERESE RAQUIN

Prefaţă la cea de-a doua ediţie.

Am crezut cu naivitate că acest roman s-ar fi putut lipsi de prefaţă. Având obiceiul de a spune pe faţă ce gândesc, de a insista chiar asupra celor mai mici detalii din ceea ce scriu, speram să fiu înţeles şi judecat fără explicaţie prealabilă. Se pare că m-am înşelat.

Critica a primit această carte cu glas brutal şi indignat. Anumiţi oameni virtuoşi, în nişte ziare nu mai puţin virtuoase, au făcut o strâmbătură de scârbă, apucând-o cu cleştele ca s-o vâre pe foc. Până şi micile foi literare, acele foi mici care în fiecare seară dau jurnalul alcovurilor şi cabinetelor particulare, şi-au astupat nasul vorbind de murdărie şi duhoare. Nu mă plâng deloc de această primire, dimpotrivă, sunt încântat să constat că ai mei confraţi au nervi sensibili de domnişoară. Este prea evident că opera mea aparţine judecătorilor mei şi ca ei o pot găsi greţoasă fără să am dreptul de a mă plânge. Mă plâng doar că niciunul dintre ziarişti pudici care au roţit citind Thérčse Raquin nu mi se pare să fi înţeles acest roman. Dacă l-ar fi înţeles, poate ar fi roşit încă şi mai mult, dar cel puţin aş fi gustat acum satisfacţia lăuntrică de a-i vedea îngreţoşaţi pe bună dreptate. Nu e nimic mai iritant decât să-i auzi pe unii scriitori oneşti ridicându-şi glasul împotriva depravării, când eşti adânc încredinţat că strigă fără să ştie de ce strigă.

Deci, trebuie să-mi prezint singur opera, judecătorilor mei. O voi face în câteva rânduri, numai pentru a evita pe viitor orice neînţelegere.

În Thérčse Raquin am vrut să studiez temperamente, şi nu caractere. Aici se află cheia întregii cărţi. Am ales personaje cu desăvârşire dominate de nervii şi sângele lor, lipsite de liber arbitru, antrenate în fiecare act al vieţii lor de fatalităţile cărnii. Thérčse ţi Laurent nu sunt nimic mai mult decât nişte brute umane. Am încercat să urmăresc pas cu pas cum aceste brute sunt măcinate pe nesimţite de patimi, cum sunt împinse de instinct, cum apar tulburările cerebrale ca urmare a unei crize nervoase. Dragostea celor doi eroi ai mei înseamnă satisfacerea unei nevoi; omorul pe care îl săvârşesc este o consecinţă a adulterului, consecinţă pe care ei o acceptă, aşa cum lupii acceptă uciderea oilor; în sfârşit, ceea ce am fost obligat să numesc remuşcările lor constă într-o simplă dereglare organică, într-o rebeliune a sistemului nervos încordat, gata să se rupă. Sufletul este total absent, sunt cu totul de acord, pentru că aşa am vrut să fie.

Sper că oamenii vor începe să înţeleagă că scopul meu a fost înainte de toate un scop ştiinţific. Când cele două personaje ale mele, Thérčse ţi Laurent, au fost create, mi-a plăcut să-mi pun şi să rezolv anumite probleme: astfel, am încercat să explic uniunea stranie care se poate întemeia între două temperamente deosebite, am arătat tulburările profunde ale unei firi sanguine în contact cu o fire nervoasă. Dacă romanul va fi citit cu grijă, se va vedea că fiecare capitol este studiul unui caz curios de psihologie. Într-un cuvânt, n-am avut decât o singură dorinţă: dat fiind un bărbat vânjos şi o femeie nepotolită, a se căuta în ei bestia, a nu se vedea decât bestia, a-i azvârli într-o dramă violentă, şi a nota scrupulos senzaţiile şi actele acestor fiinţe. Pur şi simplu am făcut pe două trupuri vii munca analitică pe care chirurgii o fac pe cadavre.

Recunoaşteţi că, după ce termini o astfel de munca, când încă eşti cuprins pe de-a întregul de gravele plăceri ale cercetării adevărului, îţi vine greu să-i auzi pe oameni acuzându-te că ai fi avut drept unic scop zugrăvirea unor

tablouri obscene. M-am aflat în cazul acelor pictori care copiază goliciuni, fără să fie atinşi de nici o urmă de dorinţă, şi care rămân profund surprinşi când critica se declară scandalizată de cărnurile vii din opera lor. Cât timp am scris Thérčse Raquin am uitat de lume, m-am pierdut în copierea exactă şi minuţioasă a vieţii, dăruindu-mă cu totul analizei mecanismului omenesc, şi vă asigur că dragostea crudă dintre Thérčse ţi Laurent nu avea pentru mine nimic imoral, nimic care să poată împinge spre pasiuni vătămătoare. Omenescul modelelor dispare, cum dispare în ochii artistului care are o femeie goală culcată dinaintea lui şi care nu se gândeşte decât să aştearnă această femeie pe pânză în adevărul formelor şi culorilor sale. Aşa că mare mi-a fost uimirea când am auzit că opera mea este tratată drept mocirlă de noroi şi de sânge, cloacă, necurăţenie, mai ştiu eu ce? Cunosc frumosul joc al criticii şi l-am jucat fi eu însumi; dar mărturisesc că atacul în totalitatea lui m-a cam buimăcit. Cum! dintre confraţii mei nu s-a găsit măcar unul singur ca să-mi explice cartea, dacă nu s-o apere! Din concertul vocilor care strigau: „Autorul romanului Thérčse Raquin este un isteric prăpădit căruia îi place să-şi etaleze pornografiile”, am aşteptat zadarnic un glas care să răspundă: „Ba nu, scriitorul acesta este un simplu analist, care poate a uitat de sine în mijlocul putregaiului omenesc, dar care a făcut-o aşa cum un medic uită de sine într-un amfiteatru.”

Remarcaţi că nu cer deloc simpatia presei faţă de o operă care îi repugnă, cum spune ea, simţurilor sale delicate. Nu sunt atât de ambiţios. Mă mir doar că unii confraţi au făcut din mine un soi de curăţător de haznale literar, tocmai ei ai căror ochi exersaţi ar fi trebuit sa recunoască în zece pagini intenţiile unui romancier, şi mă mulţumesc să-i implor smerit să binevoiască a mă vedea pe viitor aşa cum sunt şi să mă discute pentru ceea ce sunt.

Totuşi ar fi fost uşor pentru ei să înţeleagă Thérčse Raquin, să se aşeze pe terenul observaţiei şi al analizei, să-

mi arate adevăratele mele greşeli, şi nu să ia un pumn de noroi şi să mi-l arunce în obraz în numele moralei. Acest lucru cerea doar puţină inteligenţă şi câteva idei de ansamblu de critică adevărată. În materie de ştiinţă a face reproşuri de imoralitate nu dovedeşte absolut nimic. Nu ştiu dacă romanul meu este imoral, mărturisesc că nu m-am străduit niciodată să-l fac mai mult sau mai puţin cast. Ceea ce ştiu este că nu mi-a trecut niciodată prin gând sa introduc în el murdăriile pe care le descoperă oamenii morali, ceea ce ştiu este că am scris fiecare scenă, chiar şi cele mai înfrigurate, mânat doar de curiozitatea savantului; îi desfid pe judecătorii mei să găsească o pagină cu adevărat licenţioasă, făcută pentru cititorii acelor cărţulii roz, acelor indiscreţii de budoar şi de culise, care se tipăresc în zece mii de exemplare şi pe care le recomandă cu căldură ziarele cărora adevărurile din Thérčse Raquin le-au făcut greaţă.

Câteva injurii, multe nerozii, iată deci tot ceea ce am citit până azi despre opera mea. O spun aici în linişte, cum i-aş spune-o unui prieten care m-ar întreba între patru ochi ceea ce gândesc despre atitudinea criticii în privinţa mea. Un scriitor de mare talent, căruia mă plângeam de puţina simpatie cu care sunt întâmpinat, mi-a răspuns cu aceste cuvinte adânci: „Aveţi un mare cusur care vă va închide toate uşile: nu puteţi discuta două minute cu un imbecil fără să-l faceţi să înţeleagă că este un imbecil.” Aşa trebuie să fie; ştiu câtă vină port în faţa criticii acuzând-o de lipsă de inteligenţă şi totuşi nu mă pot împiedica să arăt pe faţă dispreţul pe care îl am faţă de orizontul ei limitat şi faţă de judecăţile pe care le dă orbeşte, fără nici un spirit de metodă. Bineînţeles, vorbesc de critica obişnuită, de aceea care judecă cu toate prejudecăţile literare ale proştilor, neputând să se aşeze în punctul de vedere larg uman pe care îl cere o operă umană pentru a fi înţeleasă. N-am văzut niciodată o asemenea stângăcie. Cei câţiva pumni pe care critica măruntă mi i-a dat în legătură cu Thérčse Raquin s-

au pierdut, ca totdeauna, în gol. Ea loveţte cu precădere alături, aplaudând nişte entrechats ai unei actriţe sulemenite şi apoi ţipând că-i imoral un studiu psihologic, neînţelegând nimic, nevoind să înţeleagă nimic, şi izbind mereu dinainte-i, dacă prostia ei cuprinsă de panică îi spune să izbească. Te poate scoate din sărite să fii bătut pentru o greşeală de care nu eşti deloc vinovat. Uneori regret că n-am scris nişte obscenităţi; mi se pare că aş fi fost fericit să primesc o bătaie meritată, în mijlocul acestei ploi de lovituri care cad prosteşte peste capul meu, ca olanele, fără să ştiu de ce.

În epoca noastră nu există decât doi sau trei oameni care pot citi, înţelege şi judeca o carte. Din partea acestora consimt să primesc lecţii, fiind încredinţat că mi vor vorbi fără să fi pătruns intenţiile mele şi fără să fi apreciat rezultatele străduniilor mele. Ei s-ar feri să rostească vorbe mari şi goale ca moralitate şi pudoare literară; mi-ar recunoaşte dreptul, în aceste vremuri de libertate în artă, de a-mi alege subiectele de oriunde îmi place, necerându-mi decât opere conştiincioase, ştiind că numai prostia dăunează demnităţii literelor. Cu siguranţă, analiza ştiinţifică pe care am încercat să o aplic în Thérčse Raquin nu i-ar uimi; vor afla aici metoda modernă, unealta de anchetă universală de care secolul nostru se slujeşte cu atâta mândrie pentru a străpunge viitorul. Oricare ar fi concluziile lor, vor admite punctul meu de pornire, studiul temperamentului şi al modificărilor profunde ale organismului sub presiunea mediului şi împrejurărilor. M-aş afla în faţa unor adevăraţi judecători, a unor oameni căutând cu bună-credinţă adevărul, fără puerilitate, nici falsă ruşine, necrezându-se obligaţi să se arate îngreţoşaţi de aspectul unor piese de anatomie nude şi vii. Studiul sincer purifică totul, ca focul. Desigur, în faţa tribunalului la care îmi place să visez în clipa aceasta, opera mea ar fi foarte umilă; aş cere să fie judecată cu toată severitatea unor critici, aş vrea să iasă din mâinile lor neagră de

sublinieri. Dar cel puţin aş avea marea bucurie de a mă vedea criticat pentru ceea ce am încercat să fac, şi nu pentru ceea ce nu am făcut.

Am impresia că aud, încă de pe acum, sentinţa marii critici, a criticii metodice şi naturaliste care a reînnoit ştiinţele, istoria şi literatura: „Thérčse Raquin este studiul unui caz prea excepţional; drama vieţii moderne este mai suplă, mai puţin întemniţată de grozăvii şi nebunie. Asemenea cazuri trec în al doilea plan al unei opere. Dorinţa de a nu pierde nimic din observaţiile sale l-a împins pe autor să aşeze în faţă fiecare detaliu, ceea ce a dat întregului o şi mai mare tensiune şi asprime. Pe de altă parte, stilul nu are simplitatea pe care o cere un roman de analiză. În concluzie, pentru ca scriitorul să facă acum un roman bun, ar trebui să vadă societatea cu un ochi mai larg deschis, să o zugrăvească sub aspectele sale numeroase şi variate şi, mai ales, să folosească o limbă limpede şi firească.”

Am vrut să răspund în douăzeci de rânduri unor atacuri iritante prin naiva lor reacredinţă şi abia acum îmi dau seama că am început să vorbesc cu mine însumi, cum mi se întâmplă totdeauna când ţin mai multă vreme o pană în mină. Mă opresc, ştiind că cititorilor nu le place acest lucru. Dacă aş fi avut voinţa şi răgazul de a scrie un manifest, poate aş fi încercat să apăr ceea ce, vorbind despre Thérčse Raquin, un ziarist a numit „literatura putregaiului.” De altfel, la ce bun? Grupul de scriitori naturalişti, căruia am cinstea să-i aparţin, are destul curaj şi putere de muncă pentru a produce opere viguroase, purtând în ele însele apărarea lor. Este nevoie de părtinirea oarbă a unei anumite critici pentru a forţa un romancier să facă o prefaţă. Pentru că, din dragoste faţa de claritate, am comis greşeala de a scrie una, cer iertare oamenilor dotaţi cu inteligenţă, care, spre a vedea limpede, nu au nevoie să li se aprindă un felinar în plină zi.

ÉMILE ZOLA.

I.

La capătul străzii Guénégaud, când vii dinspre cheiuri, se află pasajul Pont-Neuf, un fel de coridor îngust şi întunecat care leagă strada Mazarine de strada Seine. Pasajul are treizeci de paşi lungime şi cel mult doi lăţime; este pavat cu lespezi îngălbenite, tocite, din care se ridică mereu o umezeala acră; geamlâcul care îl acoperă, tăiat în unghi drept, este negru de murdărie.

În zilele frumoase de vară, când soarele arzător încinge străzile, o lumină spălăcită şi sărăcăcioasă pătrunde prin geamurile murdare şi se strecoară în pasaj. În zilele urâte de iarnă, în dimineţile ceţoase, geamurile aruncă pe lespezi doar întunecime de noapte, o noapte întinată şi mârşavă.

La stânga se înşiruie, ca nişte scorburi, câteva dughene ponosite, scunde, strivite, din care ies miasme reci de criptă. Aici stau anticari, negustori de jucării, legători de cărţi, ale căror galantare cenuşii de praf dorm nedesluşit în umbră. Vitrinele, făcute din ochiuri mici de geam, aruncă peste mărfuri stranii reflexe verzulii. Mai încolo, în spatele tarabelor, prăvăliile înţesate de întuneric sunt tot atâtea hrube înlăuntrul cărora se mişcă nişte forme bizare.

La dreapta, pe toată lungimea pasajului, se întinde un zid pe care anticarii din faţă l-au căptuşit cu nişte dulapuri înguste; obiecte fără nume, mărfuri uitate acolo de douăzeci de ani stau rânduite de-a lungul scândurilor subţiri vopsite cu o îngrozitoare culoare maronie. O vânzătoare de bijuterii false şi-a deschis prăvălie într-unul dintre dulapuri; acolo vinde inele de cincisprezece bani, delicat aşezate pe un pat de catifea albastră, pe fundul unei cutii de acaju.

Deasupra geamlâcului, zidul se urcă, negru, tencuit grosolan, acoperit parcă de lepră şi burduşit de cicatrice.

Pasajul Pont-Neuf nu este un loc de plimbare. Pe aici se trece ca să se evite un înconjur, ca să se câştige câteva minute. Este străbătut de un public format din oameni grăbiţi, având unica grijă de a merge repede şi drept

înainte. Poţi vedea ucenici în şorţuri, meşteri ducându-şi lucrul terminat, bărbaţi şi femei ţinând pachete subraţ; mai pot fi văzuţi bătrâni târându-se în apusul posac ce cade din geamuri, şi cârduri de copilaşi care vin aici, după ce ies de la şcoală, să facă gălăgie alergând, lovind lespezile cu saboţii. Cât e ziua de mare se aude un zgomot sec şi grăbit de paşi răsunând pe pietre cu o iregularitate iritantă; nimeni nu scoate o vorbă, nimeni nu stă pe loc; fiecare aleargă la treburile sale, cu capul plecat, mergând repede, fără să arunce măcar o privire spre prăvălii. Negustorii se uită cu un aer plin de nelinişte la trecătorii care, ca prin minune, se opresc dinaintea tarabelor.

Seara, pasajul este luminat de trei lămpi cu gaz, închise în felinare greoaie şi pătrate. Aceste lămpi cu gaz, atârnate de geamlâcul peste care aruncă pete de lumină crudă, răspândesc în jurul lor nişte cercuri de lumină palidă care tremură şi uneori parcă dispar. Pasajul capătă într-adevăr aspectul sinistru de loc unde îţi poţi frânge gâtul: umbre mari se alungesc pe lespezi, valuri de umezeala vin dinspre stradă; ai zice că-i o galerie subterană vag luminată de trei opaiţe funerare. Negustorii se mulţumesc să-şi lumineze vitrinele cu firavele raze pe care le aruncă în ele lămpile cu gaz; în dugheană aprind numai câte o lampă cu abajur, pe care o aşază pe un colţ al tejghelei, şi trecătorii pot desluşi atunci ceea ce se află în fundul acestor hrube unde sălăşluieşte noaptea în timpul zilei. În şirul cernit al vitrinelor strălucesc geamurile unui legător de cărţi: două lămpi de şist străpung umbrele cu două flăcări galbene. Şi, de cealaltă parte, o lumânare, înfiptă în mijlocul unei sticle de lampă, aruncă steluţe de lumină în şandramaua cu bijuterii false. Negustoreasa moţăie, în fundul dulapului, cu mâinile ascunse sub şal.

Cu câţiva ani în urmă, în faţa acestei negustorese se afla o prăvălie din a cărei lemnărie, de un verde-închis, umezeala picura prin toate crăpăturile. Pe firma făcută dintr-o scândură îngustă şi lungă era scris, cu litere negre,

cuvântul Mercerie, şi pe unul dintre geamurile uşii, un nume de femeie: Thérčse Raquin, cu litere roţii. La dreapta şi la stânga se afundau nişte vitrine adânci, tapetate cu hârtie albastră.

În timpul zilei privirea nu putea desluşi decât galantarul, învăluit într-o umbră molatecă.

Pe o parte era ceva lenjerie: bonete de tul încreţit de doi sau trei franci bucata, manşete şi gulere de muselină; apoi tricouri, ciorapi, şosete, bretele. Fiecare obiect, îngălbenit şi ponosit, era jalnic agăţat de un cârlig de sârmă. De sus până jos, vitrina era astfel plină de zdrenţe spălăcite, care căpătau un aspect lugubru în întunecimea transparentă. Bonetele noi, de un alb mai strălucitor, păreau nişte pete violente pe hârtia albastră cu care erau învelite rafturile. Şi, agăţate de-a lungul unei stinghii, şosetele colorate aduceau note sumbre în estomparea palidă şi vagă a muselinei.

De cealaltă pane, într-o vitrină mai îngustă, erau aşezate unele peste altele sculuri groase de lână, nasturi negri cusuţi pe cartonaşe albe; cutii de toate culorile şi dimensiunile, reţele de mărgele de oţel întinse pe rotocoale tăiate din hârtie albăstrie, mănunchiuri de igliţe pentru împletit, modele de tapiserie, bobine de panglică, o îngrămădire de obiecte şterse şi ofilite care fără îndoială dormeau acolo de cinci sau şase ani. În acest dulap ce putrezea de praf şi umezeală toate nuanţele se decoloraseră devenind cenuşii.

Spre prânz, în timpul verii, când soarele pârjolea pieţele şi străzile cu razele lui sălbatice, în spatele bonetelor din cealaltă vitrină se desluşea un profil palid şi grav de femeie tânără. Acest profil abia se desprindea din întunecimea care domnea în prăvălie. De fruntea joasă şi uscăţivă atârna un nas lung, subţire; buzele erau ca două linii firave de un roz-pal, şi bărbia, scurtă şi nervoasă, se ţinea de gât printr-o linie suplă şi plină. Nu se vedea trupul care se pierdea în umbră; nu apărea decât profilul, de o albeaţă mată, în care era scobit un ochi negru, larg deschis, şi parcă strivit sub

un păr des şi întunecat. Şedea acolo, ceasuri întregi, nemişcat şi liniştit, între două bonete pe care stinghiile jilave lăsaseră dungi de rugină.

Scara, când lampa era aprinsă, se vedea interiorul prăvăliei. Era mai mult lungă decât adâncă; la unul dintre capete se afla o tejghea mică; la celălalt, o scară în formă de spirală ducea spre odăile de la primul etaj. La perete erau aşezate vitrine, dulapuri, maldăre de cutii de carton verde; patru scaune şi o masă completau mobilierul. Încăperea părea goală, glacială; mărfurile, împachetate, îngrămădite prin colţuri, nu se târau ici şi colo cu vesela lor gălăgie de culori.

De obicei în spatele tejghelei şedeau două femei, cea tânără cu profil grav şi o bătrână care zâmbea picotind. Aceasta din urmă avea aproape şaizeci de ani; lumina lămpii îi albea obrazul gras şi placid. Un motan mare şi vărgat, încolăcit pe un colţ al tejghelei, o privea cum doarme.

Mai jos, aşezat pe un scaun, un bărbat de vreo treizeci de ani citea sau vorbea încet cu femeia tânără. Era mărunt, plăpând, cu o înfăţişare de om care se topeşte pe picioare. Avea părul de un blond spălăcit, barba rară, obrajii acoperiţi de pistrui. Semăna cu un copil bolnav şi răsfăţat.

Cu puţin înainte de ora zece, bătrâna se trezea. Închideau prăvălia şi toată familia urca să se culce. Motanul vărgat îşi urma stăpânii torcând, frecându-şi capul de fiecare bară a scării.

Sus, locuinţa se compunea din trei odăi. Scara dădea într-o sufragerie care era în acelaşi timp folosită şi ca salon. La stânga, într-o firidă, era o sobă de faianţă; în faţă se înălţa un bufet; apoi nişte scaune se înşiruiau de-a lungul pereţilor, o masă rotundă, desfăcută, ocupa mijlocul încăperii. În fund, în spatele unui geamlâc, se afla o bucătărie întunecată. De o parte şi de alta a sufrageriei era câte un dormitor.

Bătrâna, după ce îşi îmbrăţişa fiul şi nora, se retrăgea la ea în odaie. Motanul adormea pe un scaun din bucătărie. Soţii intrau în camera lor. Această cameră avea o a doua uşă ce dădea pe o scară prin care se ieşea în pasaj trecând printr-un gang întunecos şi îngust.

Soţul, scuturat veşnic de friguri, se aşeza în pat. În timpul acesta tânăra femeie deschidea fereastra ca să închidă obloanele. Rămânea aşa câteva minute, dinaintea zidului înalt, negru, tencuit grosolan, care se urcă şi se întinde deasupra galeriei. Privirea ei rătăcea în neştire peste zidul acesta şi, fără să scoată o vorbă, venea să se culce la rândul ei, într-o indiferenţă plină de dispreţ.

II.

Doamna Raquin avusese o prăvălie de mărunţişuri la Vernon. Timp de aproape douăzeci şi cinci de ani trăise într-o dugheană mică din acest oraş. La câţiva ani după moartea soţului ei, o cuprinse oboseala şi îşi vându firma. Adăugând economiile la preţul acestei vânzări rămase în mână cu un capital de patruzeci de mii de franci, pe care îl plasă şi care îi aducea o rentă de două mii de franci. Din această sumă putea trăi îndestulat. Ducea o viaţă de călugăriţă, necunoscând bucuriile şi grijile sfâşietoare ale acestei lumi. Îşi făurise o existenţă de pace şi fericire liniştită.

Închirie, pentru suma de patru sute de franci, o căsuţă cu grădină, care cobora până la malul Senei. Era o locuinţă închisă şi discretă; o potecă îngustă ducea spre acest loc retras, aşezat în mijlocul unor păşuni întinse. Ferestrele casei dădeau spre râu şi spre dealurile golaşe de pe malul celălalt. Blânda femeie, care trecuse de cincizeci de ani, se închise în fundul acestei singurătăţi, în care gustă bucurii senine, înconjurată de fiul său Camille şi de nepoata sa Thérčse.

Camille avea douăzeci de ani. Mama încă îl mai răsfăţa ca pe un băieţel. Îl adora pentru că se luptase şi îl smulsese din ghearele morţii în timpul unei lungi tinereţi pline de suferinţe. Copilul avusese pe rând tot felul de friguri, toate

bolile ce se pot închipui. Doamna Raquin susţinu o luptă de cincisprezece ani împotriva şirului de boli cumplite care veneau una după alta să-i smulgă fiul. Le învinse pe toate prin răbdarea, grija şi adoraţia ei.

Şi după ce crescu mare, Camille, salvat de la moarte, era scuturat de frigurile repetate care îi scurmaseră carnea. Oprit din creştere, rămăsese mic şi sfrijit. Membrele sale firave aveau mişcări lente şi ostenite. Maică-sa îl iubea şi mai mult pentru această slăbiciune şi se gândea că îi dăruise viaţa de peste zece ori.

În puţinele clipe de răgaz pe care i le lăsase suferinţa, copilul urmase cursurile unei şcoli de comerţ din Vernon. Acolo învăţă ortografia şi aritmetica. Ştiinţa lui se limita la cele patru reguli şi la o cunoaştere foarte superficială a gramaticii. Mai târziu, luă lecţii de scriere şi de contabilitate. Doamna Raquin începea să tremure toată când cineva o sfătuia să-şi trimită fiul într-un colegiu; ştia că, departe de ca, ar fi murit; cărţile îl vor ucide, spunea ea. Camille rămase neştiutor şi ignoranţa lui îl împovăra cu o nouă slăbiciune.

La optsprezece ani, neavând ce face, plictisindu-se de moarte de mângâierile cu care îl înconjura maică-sa, intră conţopist la un negustor de pânzeturi, câştigând şaizeci de franci pe lună. Din pricina firii sale agitate nu suferea lipsa de ocupaţie. Se simţea mai calm, mai sănătos, în această muncă de brută, în această muncă de slujbaş, care îl ţinea ziua întreagă aplecat peste şiruri imense de adunări, şoptind cu zel fiecare cifră. Seara, frânt, cu capul tehui, gusta voluptăţi infinite cuibărit în starea de prosteală care îl cuprindea. Fusese nevoit să se certe cu mama sa ca să intre la negustorul de pânzeturi. Ar fi vrut să-l păstreze veşnic lângă ea, înfăşurat în pături, departe de accidentele vieţii. Tânărul îşi ridică glasul ca un stăpân; ceru să i se dea dreptul să muncească, cum alţi copii cer să li se dea jucării, nu din spirit al datoriei, ci din instinct, dintr-o nevoie a firii. Tandreţea, devotamentul mamei îl făcuseră de un egoism

feroce; credea că-i iubeşte pe cei care îl deplângeau şi care îl mângâiau; dar, în realitate, trăia la o parte, în adâncul său, şi nu iubea decât buna lui stare, căutând prin toate mijloacele posibile să-şi sporească bucuriile. Atunci când afecţiunea duioasă a doamnei Raquin îl scârbi, se aruncă cu deliciu într-o muncă de vită, care îl scăpa de ceaiuri şi leacuri. Apoi, seara, când se întorcea de la birou, alerga la malul Senei împreună cu vara lui Thérčse.

Thérčse avea aproape optsprezece ani. Într-o bună zi, cu şaisprezece ani în urmă, pe când doamna Raquin mai ţinea încă prăvălia, fratele ei, căpitanul Degans, îi pusese în braţe un copil. Venea din Algeria.

— Vezi fetiţa asta? Să ştii că eşti mătuşa ei, îi spuse el zâmbind. Maică-sa a murit… Eu nu mă pricep ce să fac cu ea. Ţi-o dau ţie.

Negustoreasa luă copilul, îi zâmbi, îl sărută pe obrajii trandafirii. Degans rămase opt zile la Vernon. Sora lui abia avu timp să-i pună câteva întrebări despre fetiţa care i-o dăduse. Află vag că micuţa se născuse la Oran şi că mama ei fusese o femeie din partea locului, de o mare frumuseţe. Cu un ceas, înainte de plecare, căpitanul îi încredinţa un act de naştere din care se vedea că Thérčse, recunoscută de el, îi purta numele. Apoi plecă, şi nimeni nu-l mai văzu; câţiva ani mai târziu fu ucis în Africa.

Thérčse crescu, dormind în acelaţi pat cu Camille, sub călduţele mângâieri ale mătuşii. Avea o sănătate de fier, dar fu îngrijită ca un copil plăpând, împărţind medicamentele pe care le lua vărul ei, ţinută în aerul cald al camerei ocupată de micuţul bolnav. Ceasuri întregi şedea dinaintea focului, cuprinzându-şi genunchii cu braţele, dusă pe gânduri, privând flăcările în faţă, fără să închidă pleoapele. Această viaţă forţată de convalescentă o închise în ea însăşi, luă obiceiul să vorbească încet, să umble fără să facă zgomot, să stea tăcută şi nemişcată pe un scaun, cu ochii deschişi şi goliţi de privire. Şi când ridica un braţ, când întindea un picior, se simţeau în ea mlădieri feline, muşchi

scurţi şi puternici, o întreagă energie, o întreagă pasiune care dormeau în carnea ei aţipită. Într-o zi vărul ei căzuse, prins de ameţeală; ea îl ridicase şi îl purtase, cu un gest brusc, şi această desfăşurare de forţă îi acoperi obrajii cu mari pete arzătoare. Viaţa retrasă pe care o ducea, regimul debilitant la care era supusă nu i-au putut slăbi trupul slab şi robust; doar chipul i se gălbeji, şi, tot stând la umbră, deveni aproape urâtă. Uneori se ducea la fereastră, contempla casele din faţă peste care soarele îşi arunca pânzele aurite.

Când doamna Raquin îşi vânduse prăvălia şi se retrase în căsuţa de pe malul râului, Thérčse avu tainice tresăriri de bucurie. Mătuşa îi repetase atât de des: „Nu face zgomot, stai liniştită”, încât îşi ţinea ascunse cu grijă în străfundul fiinţei toate elanurile firii sale. Avea un deplin sânge rece, o linişte aparentă care ascundea impulsuri cumplite. Se credea mereu în camera vărului şi, alături de un copil muribund; avea mişcări potolite, tăceri, apatii, cuvinte gângăvite de femeie bătrână. Când văzu grădina, râul alb, întinsele dealuri verzi care se înălţau la orizont, o cuprinse o dorinţă sălbatică să alerge şi să ţipe; simţea cum inima i se zbătea puternic în piept; dar nici un muşchi de pe obrazul său nu se mişcă, şi, când mătuşa o întrebă dacă îi plăcea noua locuinţă, se mulţumi să zâmbească.

Atunci viaţa ei deveni mai bună. Îşi păstră mişcările suple, chipul calm şi indiferent, rămase fetiţa crescută în patul unui bolnav; dar trăi înăuntrul ei o existenţă arzătoare şi avântată. Când şedea singură, în iarbă, la malul apei, se culca pe burtă ca un animal, cu ochii negri larg deschişi, cu trupul încordat, gata să sară. Şi rămânea aşa ceasuri întregi, negândindu-se la nimic, muşcată de soare, fericită să-şi înfigă degetele în pământ. Îşi făcea visuri nebune. Privea cu semeţie râul care se bulbuca, îşi închipuia că apa avea să se năpustească asupra ei şi s-o atace. Atunci se încorda, se pregătea de apărare, se întreba mânioasă cum va putea învinge valurile.

Seara, Thérčse, potolită şi tăcută, cosea alături de mătuşa ei. Chipul ei părea că dormitează în lumina care aluneca moale din abajurul lămpii. Camille, prăvălit într-un fotoliu, se gândea la adunările lui. Doar câte un cuvânt, rostit cu glas scăzut, tulbura din când în când pacea acestui cămin adormit.

Doamna Raquin îşi privea copiii cu o blândeţe senină. Luase hotărârea să-i căsătorească. Continua să-şi trateze fiul ca pe un muribund. Tremura la gândul că va muri într-o zi şi că-l va lăsa singur şi suferind. Atunci se bizuia pe Thérčse, îţi spunea că fata va fi un paznic vigilent pe lângă Camille. Nepoata, cu aerul ei liniştit, cu devotamentul ei mut, îi inspira o încredere neţărmurită. Văzuse ce poate, voia să i-o dăruiască fiului său ca înger păzitor. Căsătoria era un deznodământ prevăzut, hotărât dinainte.

Copiii ştiau de multă vreme că într-o bună zi urmau să se căsătorească. Crescură cu gândul acesta care, astfel, le deveni familiar şi firesc. În familie se vorbea despre această uniune ca despre un lucru necesar, fatal. Doamna Raquin spusese: „Vom aştepta până când Thérčse va avea douăzeci şi unu de ani.” Şi aşteptau cu răbdare, fără înfrigurare, fără îmbujorare.

Camille, căruia boala îi subţiase sângele, ignora dorinţele aprige ale adolescenţei. În faţa varei sale rămăsese un băieţel, o săruta cum îşi săruta mama, fără să piardă un dram din liniştea lui egoistă. Vedea în ea o tovarăşă plină de bunăvoinţă care îl împiedica să se plictisească prea tare, şi care, la nevoie, îi făcea câte un ceai de muşeţel. Când se juca cu ea, când o ţinea în braţe, credea că ţine un băiat. Carnea nu-i fremăta deloc. Şi niciodată nu-i trecu prin minte, în asemenea clipe, să sărute buzele fierbinţi ale Thérčsei, care se zbătea râzând nervos.

Dar şi fata părea că rămâne rece şi indiferentă. Uneori îşi arunca ochii ei mari asupra lui Camille şi îl privea câteva clipe cu o fixitate de un calm desăvârşit. Numai buzele ei aveau atunci mişcări imperceptibile. Nu se putea citi nimic

pe acest chip ferm pe care o voinţă implacabilă îl ţinea să fie mereu blând şi atent. Când se vorbea despre căsătoria ei, Thérčse devenea gravă, mulţumindu-se să aprobe din cap tot ceea ce spunea doamna Raquin. Camille adormea.

Seara, în timpul verii, cei doi tineri se furişau pe malul râului. Camille era iritat de grija necurmată a maniei; se revolta, voia să alerge până i se face rău, să scape de alintările de care i se făcuse greaţă. Atunci o lua cu el pe Thérčse, o provoca la trântă, se tăvăleau în iarbă. O dată o împinse pe vara lui şi o făcu să cadă. Cu o sălbăticie de fiară, fata se ridică dintr-o mişcare şi, cu obrajii în flăcări, cu ochii înroşiţi, se năpusti asupra lui, ţinând amândouă braţele ridicate. Camille se lăsă la pământ. I se făcuse frică.

Aşa se scurseră luni şi ani. Ziua sorocită căsătoriei sosi.

Doamna Raquin o luă pe Thérčse deoparte, îi vorbi despre mama ţi tatăl ei. Îi povesti împrejurările în care se născuse. Fata o ascultă pe mătuşă, apoi o îmbrăţişa fără să rostească o vorbă.

Seara, Thérčse, în loc să intre în odaia ei, care era la stânga scării, intră în aceea a vărului ei, care era la dreapta. A fost singura schimbare petrecută în viaţa ei, în ziua aceea. Şi, a doua zi, când tinerii soţi coborâră scara, Camille avea aceeaşi lâncezeală bolnăvicioasă, aceeaşi sfântă linişte egoistă. Thérčse îţi păstrase indiferenţa blândă, chipul stăpânit, înspăimântător de calm.

III.

La opt zile după căsătorie Camille îi spuse răspicat maicăsii că avea de gând să plece din Vernon şi să se stabilească la Paris. Doamna Raquin se împotrivi: îşi rânduise existenţa, nu voia s-o schimbe cu nici un singur eveniment. Fiul ei făcu o criză de nervi, o ameninţă că se va îmbolnăvi dacă ea nu va ceda capriciului său.

— Nu m-am împotrivit niciodată proiectelor tale, îi spuse el. M-am însurat cu vara mea, am înghiţit toate leacurile pe care mi le-ai dat. Ce mare lucru să am şi eu astăzi o dorinţă şi tu să fii de părerea mea… Vom pleca la sfârşitul lunii.

Doamna Raquin nu dormi toată noaptea. Hotărârea lui Camille îi răsturna întreaga viaţă şi încerca cu disperare să-şi refacă existenţa. Încetul cu încetul se potoli. Se gândi că tânără pereche putea să aibă copii şi că atunci puţinul ce-l agonisise nu le-ar mai ajunge. Mai era încă nevoie să câştige bani, să se reapuce de negoţ, să găsească o ocupaţie rentabilă pentru Thérčse. A doua zi se obiţnuise cu ideea plecării, construise planul unei vieţi noi.

La dejun era foarte veselă.

— Iată ce vom face, spuse ea copiilor săi. Mâine am să plec la Paris. Am să caut o mică prăvălie de mărunţişuri şi pe urmă, Thérčse ţi cu mine, ne vom reapuca să vindem aţă şi ace. Asta ne va ocupa timpul. Tu, Camille, o să faci ce-ţi place, o să te plimbi la soare sau o să-ţi găseşti o slujbă.

— Îmi voi găsi o slujbă, răspunse tânărul.

Adevărul era că numai o ambiţie prostească îl împinse pe Camille să plece. Voia să fie funcţionar într-o mare întreprindere administrativă; obrajii i se împurpurau de plăcere când se visa în mijlocul unui vast birou, cu mânecare negre de lustrin, cu tocul după ureche.

Thérčse nu fu consultată. Se arătase totdeauna atât de docilă încât mătuşa şi soţul ei nu se mai osteneau să-i ceară părerea. Mergea unde mergeau ei, făcea ce făceau ei, fără să se plângă, fără să facă vreun reproş, fără măcar să pară a şti că îşi schimbă locul.

Doamna Raquin se duse la Paris şi merse drept în pasajul Pont-Neuf. O domnişoară bătrână din Vernon o trimesese la o rudă de-a ei care ţinea în acest pasaj o mercerie, de care dorea să scape. Prăvălia îi păru mică şi cam întunecoasă fostei negustoresc. Dar, străbătând Parisul, fusese înspăimântată de gălăgia străzilor, de luxul vitrinelor, şi galeria strâmtă, vitrinele modeste îi amintiră de vechiul ei magazin, atât de liniştit. Avu impresia că se află tot în provincie, răsuflă uşurată, se gândi că dragii ei copii vor fi fericiţi în acest colţ uitat. Preţul modest al firmei o făcu să se hotărască. O cumpără pe două mii de franci. Chiria

prăvăliei şi a primului etaj nu era decât de o mie două sute de franci. Doamna Raquin, care avea aproape patru mii de franci puşi deoparte, socoti că putea plăti firma şi primai an de chirie fără să cheltuiască prea mult din averea ei. Leafa lui Camille şi câştigurile aduse de mercerie le vor ajunge, se gândea ea, pentru nevoile zilnice, aşa încât nu va fi nevoită să se atingă de rente, lăsându-şi capitalul să se mărească pentru a-şi înzestra copiii.

Se înapoie triumfătoare la Vernon, spuse că găsise o perlă, un loc delicios, în inima Parisului. Încetul cu încetul, după câteva zile, când şedeau de vorbă în ceasurile de seară, prăvălia umedă şi întunecoasă deveni un palat; o revedea, în străfundul amintirilor, comoda, mare, liniştită, înzestrată cu mii de avantaje nepreţuite.

— Ah! buna mea Thérčse, ai să vezi cât de fericite vom fi acolo! Sus sunt trei odăi frumoase… Pasajul e plin de lume… O să aranjam nişte vitrine minunate… Ai să vezi că n-o să ne plictisim deloc.

Şi nu mai contenea. Toate instinctele ei de fostă negustoreasă se trezeau. Dădea de pe acum sfaturi Thérčsei despre vânzări, cumpărări, chiţibuşurile micii negustorii. În sfârşit familia părăsi casa de pe malul Senei. În seara aceleiaşi zile se instala în pasajul Pont-Neuf.

Când Thérčse intră în prăvălia unde avea să trăiască de acum înainte, i se păru că pătrunde în pământul gras al unei gropi. Un fel de greaţă îi sugrumă gâtlejul, se cutremură de spaimă. Privi galeria murdară şi umedă, vizită magazinul, se urcă la primul etaj. Cercetă fiecare odaie. Încăperile goale, fără mobile, erau îngrozitor de însingurate şi ponosite. Tânără femeie nu putu face nici un gest, nu rosti nici un cuvânt. Parcă era îngheţată. După ce mătuşa şi soţul ei coborâră, se aşează pe un cufăr, cu mâinile crispate, şi suspinele i se înecau în gâtlej fără sa poată plânge.

În faţa realităţii doamna Raquin rămase încurcată, ruşinata de visurile ei. Căută să-şi apere achiziţia. Găsea leac fiecărui nou cusur care se făcea văzut, explicând

întunecimea prin aceea că cerul ar fi fost acoperit şi încheie afirmând că nu era nevoie decât să dea puţin cu mătura.

— Lasă! răspunse Camille, totul este foarte potrivit… Şi de altfel nu ne vom urca aici decât seara. Eu n-am să vin acasă înainte de ora cinci sau şase… Voi două veţi fi împreună şi n-o să vă plictisiţi.

Tânărul n-ar fi consimţit niciodată să locuiască într-o asemenea cocioabă dacă nu s-ar fi bizuit pe căldura îmbietoare din biroul lui. Îşi spuse că-i va fi cald toată ziua la slujbă şi că, seara, se va culca devreme.

O săptămână întreagă prăvălia şi locuinţa rămaseră în dezordine. Încă din prima zi, Thérčse se aţează în spatele tejghelei, şi nu se mai clinti din acest loc. Doamna Raquin se mira de această atitudine descurajată. Crezuse că tânăra va căuta să-şi înfrumuseţeze casa, să pună flori la ferestre, să ceară tapete noi, perdele, covoare. Când propunea o reparaţie, o înfrumuseţare oarecare, nepoata îi răspundea potolit:

— La ce bun! Stăm foarte bine şi aşa, n-avem nevoie de lux.

Doamna Raquin fu nevoită să aranjeze singură camerele şi să facă puţină ordine în prăvălie. În cele din urmă Thérčse nu mai suportă s-o vadă mişcându-se neîncetat prin faţa ei; luă o slujnică şi îşi forţă mătuşa să stea pe scaun lângă ea.

Camille pierdu o lună până să-şi poată găsi o slujbă. Şedea cât mai puţin cu putinţă în prăvălie, se plimba toată ziua. Se plictisi în aşa hal încât începu să pomenească de o întoarcere la Vernon. În sfârşit intră la administraţia căilor ferate Orléans. Câştiga cinci sute de franci pe lună. Visul i se împlinise.

Pleca dimineaţa la ora opt. Cobora strada Guénégaud şi ieşea pe cheiuri. Atunci, cu paşi mărunţi şi mâinile în buzunare, mergea pe malul Senei, de la Institut până la Grădina Plantelor. Drumul acesta lung, pe care îl făcea de două ori pe zi, nu îl plictisea. Se uita cum curge apa, se oprea să vadă cum trec încărcăturile de lemn care mergeau

în josul râului. Nu se gândea la nimic. Adesea se oprea în piaţa Notre-Dame şi contempla schelăria de care era înconjurată biserica, pe atunci în reparaţie. Acele piese mari de lemnărie îl amuzau, fără să ştie de ce. Apoi, în trecere, arunca o privire în Portul de Vinuri, număra trăsurile care veneau de la gară. Seara, frânt, cu capul împuiat de vreo poveste idioată auzită la birou, traversa Grădina Plantelor şi, dacă nu era prea grăbit, se ducea să vadă urşii. Stătea acolo vreo jumătate de oră, aplecat deasupra gropii, urmărind cu privirea urşii care se legănau greoi pe labe. Mişcările acestor animale mari îi plăceau. Îi cerceta, cu gura deschisă şi ochii holbaţi, gustând o bucurie de imbecil când îi vedea cum se mişcă. Se hotăra în cele din urmă să se ducă acasă, târşâindu-şi picioarele, uitându-se la trecători, la trăsuri, la prăvălii.

De cum sosea, mânca, apoi începea să citească. Îşi cumpărase operele lui Buffon şi, în fiecare seară, îşi luase sarcina să citească douăzeci, treizeci de pagini, în ciuda plictiselii pe care i-o provoca o asemenea lectură. Mai citea, în fascicole de zece centime, Istoria Consulatului şi a Imperiului, de Thiers, şi Istoria Girondinilor, de Lamartine, sau cărţi de popularizarea ştiinţei. Credea că trudeşte să-şi facă educaţie. Uneori îşi silea soţia să-l asculte cum citeşte anumite pagini, anumite anecdote. Mare îi era uimirea că Thérčse poate să rămână gânditoare şi tăcută o seară întreagă, fără să se simtă îndemnată să ia o carte în mână. În străfundul lui îşi spunea că nevastă-sa era puţină la minte.

Thérčse respingea cărţile cu nerăbdare. Prefera să stea fără să facă nimic, cu privirea fixă, pierdută în gânduri. De altfel avea un fel de-a fi egal şi fără nazuri; întreaga ei voinţă tindea să facă din fiinţa ei un instrument pasiv, de o supremă bunăvoinţă şi abnegaţie.

Negustoria mergea binişor. Câştigurile erau în fiecare lună aceleaşi. Clientela se compunea din muncitoarele din cartier. Din cinci în cinci minute intra câte o fată, cumpăra

de câţiva bănuţi o marfă oarecare. Thérčse servea clientele mereu cu aceleaţi vorbe, cu un zâmbet care i se urca mecanic pe buze. Doamna Raquin se dovedea mai prietenoasă, mai vorbăreaţă, şi, la drept vorbind, ea atrăgea şi reţinea clientela.

Timp de trei ani, zilele se scurseră semănând unele cu altele. Camille nu lipsi nici o singură dată de la slujbă. Mama şi soţia lui părăseau foarte rar prăvălia. Thérčse, trăind într-o umbră jilavă, într-o tăcere posacă şi apăsătoare, vedea cum i se întinde viaţa dinaintea ei, goală, aducând în fiecare seară acelaşi aşternut rece şi în fiecare dimineaţă aceeaşi zi pustie.

IV.

O zi din şapte, joi seara, familia Raquin primea oaspeţi. Se aprindea o lampă mare în sufragerie şi se punea pe foc un ceainic cu apă pentru pregătirea ceaiului. Era o întreagă tevatură. Seara aceasta era cu totul deosebită de celelalte. Intrase în obiceiurile familiei, ca un fel de orgie burgheză de o veselie nebunatică. Toată casa se culca la ora unsprezece.

Doamna Raquin se întâlnise la Paris cu un vechi prieten, comisarul de poliţie Michaud, care fusese în slujbă la Vernon timp de douăzeci de ani şi locuise în aceeaşi casă cu negustoreasa. O strânsă prietenie se legase astfel între ei. Apoi, când văduva îşi vânduse prăvălia şi se mutase în casa de pe malul Senei, aproape că uitară unul de altul. Michaud părăsi orăşelul de provincie câteva luni mai târziu şi veni să-şi mănânce în linişte, la Paris, pe strada Sena, cele o mie cinci sute de franci ai pensiei. Într-o zi ploioasă se întâlni cu vechea lui prietenă în pasajul Pont-Neuf. În aceeaşi seară cină la familia Raquin.

Astfel au fost întemeiate întâlnirile de joi. Fostul comisar de poliţie luă obiceiul să vină punctual o dată pe săptămână. Mai târziu îl aduse şi pe fiul său, Olivier, un băiat înalt, de treizeci de ani, uscăţiv şi ciolănos, care se însurase cu o femeie mărunţică, înceată şi bolnăvicioasă. Olivier avea la

prefectura de poliţie o slujbă de trei mii de franci, pe care Camille era nespus de gelos, Era funcţionar superior în biroul poliţiei de ordine şi siguranţă. Încă din prima zi, Thérčse nu îl suferi pe băiatul acesta ţeapăn şi rece, care credea că face onoare prăvăliei din pasaj plimbându-şi uscăţimea trupului său mare şi sfârşelile bietei sale neveste.

Camille aduse un alt oaspete, un bătrân funcţionar de la căile ferate Orléans. Grivet avea douăzeci de ani de serviciu; era şef de birou şi câştiga două mii o sută de franci. El împărţea de lucru celor din biroul lui Camille şi acesta îi păstra un anumit respect. În visurile lui, îşi spunea că Grivet va muri într-o zi, şi poate, după vreo cincisprezece ani, îi va lua locul. Grivet fu încântat de primirea făcută de doamna Raquin, veni în fiecare săptămână cu o perfectă regularitate. După şase luni, vizita de joi deveni o datorie pentru el; se ducea în pasajul Pont-Neuf cum în fiecare dimineaţă se ducea la birou, în chip mecanic, dintr-un instinct de animal.

De atunci înainte, reuniunile deveniră încântătoare. La ora şapte, doamna Raquin aprindea focul, aşeza lampa în mijlocul mesei şi, alături de ea, un joc de domino, apoi ştergea serviciul de ceai care era ţinut în bufet. La ora opt fix, bătrânul Michaud şi Grivet se întâlneau în faţa prăvăliei, venind unul din strada Sena, celălalt din strada Mazarine. Intrau, şi toată familia se urca la primul etaj. Se aşezau în jurul mesei, aşteptând sosirea lui Olivier Michaud şi a nevestei sale, care veneau totdeauna cu întârziere. Când se adunau cu toţii, doamna Raquin turna ceaiul, Camille răsturna cutia cu domino pe muşama, fiecare se cufunda în joc. Nu se mai auzea decât clinchetul dominourilor. După fiecare partidă, jucătorii se certau timp de două sau trei minute, apoi pogora iarăşi tăcerea, monotonă, întretăiată de zgomote seci.

Thérčse juca cu o indiferenţă care îl irita pe Camille. Îl lua în braţe pe François, motanul gras şi vărgat pe care doamna Raquin îl adusese de la Vernon, îl mângâia cu o

mână, în vreme ce cu cealaltă aşeza dominourile. Serile de joi erau un chin pentru ea. Adesea se plângea că nu se simte bine, că are o migrenă îngrozitoare, ca să nu joace, să stea locului fără să facă nimic, pe jumătate adormită. Cu un cot pe masă, cu obrazul sprijinit în podul palmei, îi privea pe invitaţii mătuşii şi soţului ei, îi vedea ca printr-un fel de ceaţă gălbuie şi fumegoasă care ieşea din lampă. Toate aceste capete o scoteau din sărite. Privirile ei săreau de la unul la celălalt, cu un dezgust profund, cu o iritaţie surdă. Bătrânul Michaud etala un chip albicios bălţat de pete roşii, un chip mort de moşneag căzut în mintea copiilor; Grivet avea faţa îngustă, ochii rotunzi, buzele subţiri ale unui cretin; Olivier, cu obrajii străpunşi de oase, purta cu gravitate pe un trup ridicul un cap ţeapăn şi neînsemnat; iar Suzanne, soţia lui Olivier, era foarte palidă, cu ochii apoşi, buzele albe, obrazul scofâlcit. Ţi Thérčse nu găsea nici un om, nici o fiinţă vie printre aceste făpturi groteşti şi sinistre cu care şedea închisă. Uneori era cuprinsă de halucinaţii, se credea îngropată în fundul unui cavou, în tovărăşia unor cadavre mecanice, care îşi întorceau capetele, îşi mişcau braţele şi picioarele când erau trase de sfori. Aerul greu din sufragerie o sufoca. Tăcerea fioroasă, lumina galbenă a lămpii o umpleau de o spaimă nedesluşită, de o linişte nespusă.

Jos, la uşa magazinului, aşezaseră o sonerie al cărui ţârâit ascuţit vestea intrarea clienţilor. Thérčse îţi ciulea urechea; când se auzea soneria, cobora grabnic, fericită să părăsească sufrageria. Îi servea pe muşterii cu încetineală. Când rămânea singură se aşeza în dosul tejghelei, şedea acolo cât mai mult timp cu putinţă, temându-se să se întoarcă în casă, gustând o adevărată bucurie în faptul că nu-i mai avea pe Grivet şi Olivier în faţa ochilor. Aerul umed din prăvălie îi potolea febra care îi ardea mâinile. Şi cădea din nou în obişnuita-i visare gravă.

Dar nu putea rămâne astfel multă vreme. Pe Camille îl supăra lipsa ei şi nu pricepea cum cineva poate prefera să

stea în prăvălie, joi seara, şi nu în sufragerie. Atunci se apleca peste rampa scării şi îşi căuta nevasta cu privirea.

— Ei! striga el, ce tot faci acolo? de ce nu urci?. Grivet iar a câştigat, are un noroc al dracului.

Tânără femeie se ridică anevoie şi îşi relua locul în faţa lui Michaud, ale cărui buze atârnând schiţau zâmbete scârboase. Şi, până la ora unsprezece, rămânea cuibărită în scaunul ei, privind motanul pe care îl ţinea în braţe ca să nu vadă păpuşile de carton care se schimonoseau în jurul ei.

V.

Într-o joi, întorcându-se de la slujbă, Camille veni împreună cu un vlăjgan înalt, lat în umeri, pe care îl împinse în prăvălie cu un gest familiar.

— Mamă, o întreba el pe doamna Raquin arătându-i-l, îl mai cunoşti, pe domnul ăsta?

Bătrâna negustorească îl privi pe vlăjganul înalt, încercă să-şi amintească ceva şi nu izbuti. Thérčse urmărea scena cu un aer nepăsător.

— Cum aşa! continua Camille, nu-l recunoşti pe Laurent, micuţul Laurent, feciorul lui moş Laurent care are nişte ogoare de grâu atât de frumoase la Jeufosse?. Nu-ţi mai aduci aminte?. Mergeam la şcoală cu el; mă lua dimineaţa, venind de la unchiul lui care era vecinul nostru şi îi dădeai felii de pâine unse cu dulceaţă.

Doamna Raquin îşi aminti îndată de micuţul Laurent, şi găsi că crescuse neobişnuit de mare. Trecuseră mai bine de douăzeci de ani de când nu-l mai văzuse. Vru să-l facă să uite primirea mirată depănând pe nerăsuflate o grămadă de amintiri, alintându-l şi mângâindu-l ca o mamă. Laurent se aşezase, zâmbea potolit, răspundea cu un glas limpede, privea în jurul lui calin şi stăpân pe sine.

— Închipuiţi-vă, spuse Camille, că şmecherul ăsta e funcţionar la gara căilor ferate Orléans de optsprezece luni, şi că nu ne-am întâlnit şi nu ne-am văzut decât în seara asta. Cât de vastă, cât de importantă mai e şi instituţia asta!

Tânărul făcu această observaţie, căscându-şi ochii mari, ţuguindu-şi buzele, mândru nevoie mare că este o umilă rotiţă a unei maşini imense.

Continuă, clătinând din cap:

— Ei! însă el o duce bine, are şcoală, a ajuns să câştige o mie cinci sute de franci… Tatăl lui l-a dat la colegiu; a făcut dreptul şi a învăţat să picteze. Nu-i aşa, Laurent?. Ai să cinezi împreună cu noi.

— Cu plăcere, răspunse fără înconjur Laurent.

Îşi puse pălăria în cuier şi se instală pe un scaun din prăvălie. Doamna Raquin alergă la cratiţele ei. Thérčse, care nu rostise nici o vorbă, îl privea pe noul-venit. Nu văzuse niciodată un bărbat. Laurent, înalt, vânjos, cu obrazul proaspăt, o uluia. Îi contempla cu un soi de admiraţie fruntea îngustă, mărginită de un păr negru şi ţepos, obrajii plini, buzele roşii, faţa regulată, de o frumuseţe sanguină. Privirile îi întârziară o clipă pe grumaz; gâtul era lat şi scurt, gras şi puternic. Apoi se pierdu în cercetarea mâinilor mari pe care le ţinea întinse pe genunchi; degetele erau pătrate; pumnul strâns pesemne că era enorm şi ar fi putut omorî un bou. Laurent era un adevărat fiu de ţăran, cu înfăţişarea puţin greoaie, spinarea bombată, mişcările încete şi precise, aerul liniştit şi încăpăţânat. Sub haine i se simţeau muşchii rotunzi şi dezvoltaţi, trupul întreg cu carne multă şi tare. Şi Thérčse îl examina curioasă, plimbându-şi privirile de la pumni la chip, simţind mici fiori când ochii ei întâlneau gâtul de taur.

Camille îi arătă volumele de Buffon şi fascicolele de zece centime, ca să-i dovedească prietenului său că lucra şi el. Apoi, răspunzând parcă unei întrebări pe care şi-o punea de câteva clipe, îi spuse lui Laurent:

— Ai cunoscut-o pe nevastă-mea? Nu-ţi aminteşti de verişoara mea care se juca cu noi, la Vernon?

— Am recunoscut-o pe doamna, răspunse Laurent privind-o pe Thérčse drept în ochi.

Sub privirea aceasta directă, care părea că pătrunde în ea, tânără femeie simţi că o cuprinde un fel de sfârşeală. Zâmbi forţat, şi schimbă câteva cuvinte cu Laurent şi soţul ei; apoi se grăbi să-i dea o mână de ajutor mătuşii. Suferea.

Se aşezară la masă. Încă de la primele înghiţituri de supă Camille crezu că e de datoria lui să se ocupe de prietenul său.

— Ce mai face tatăl tău? îl întrebă el.

— Habar n-am, răspunse Laurent. Am rupt relaţiile. Nu ne mai scriem de cinci ani.

— Nu mai spune! exclamă funcţionăraşul, uimit de o asemenea monstruozitate.

— Da, drăguţul de el are ideile lui… Fiindcă toată ziua bună ziua este în proces cu vecinii, m-a dat la colegiu, visând să facă mai târziu din mine un avocat care să-i câştige toate pricinile… Ei! moş Laurent n-are decât ambiţii utile, vrea să tragă foloase şi de pe urma nebuniilor lui.

— Şi tu n-ai vrut să fii avocat! zise Camille, din ce în ce mai mirat.

— Pe legea mea, nu, îi răspunse prietenul, râzând… Timp de doi ani m-am prefăcut că urmez cursurile, ca să pot încasa cei o mie două sute de franci pe care mi-i trimitea tata. Locuiam împreună cu unul dintre foştii mei colegi de şcoală, care este pictor, şi m-am apucat şi eu de pictură. Asta mă amuza. E-o meserie nostimă şi deloc obositoare. Fumam, glumeam cât era ziua de mare…

Familia Raquin îşi bulbucă ochii.

— Din nefericire, continuă Laurent, asta nu putea dura o veşnicie. Tata a aflat că-i îndrugam minciuni, mi-a tăiat pe loc cei o sută de franci pe lună şi m-a poftit să sap pământul alături de el. Atunci am încercat să pictez tablouri cu scene sfinte; proastă negustorie… Văzând limpede că voi muri de foame, am lăsat dracului arta şi mi-am căutat o slujbă… Tata tot o să moară într-o zi sau alta. Aştept asta ca să trăiesc fără să fac nimic.

Laurent vorbea cu glas potolit. În câteva cuvinte istorisise o poveste caracteristică şi care îl zugrăvea în întregime. În fond era un leneş, având pofte sanguine, dorinţe foarte reduse de plăceri facile şi durabile. Acest trup viguros nu cerea altceva decât să nu facă nimic, să se lăfăie tot timpul în lenevie şi îndestulare. I-ar fi plăcut să mănânce bine, să doarmă bine, să-şi sature deplin poftele, fără să se mişte din loc, fără să se, obosească cu ceva.

Profesiunea de avocat îl înspăimântase şi se înfiera la ideea de a lucra pământul. Dăduse buzna în artă, sperând că va afla o meserie de leneş; pensula i se părea un instrument uşor de mânuit; şi-apoi credea că succesul se dobândeşte lesne. Visa o viaţă de voluptăţi ieftine, o viaţă frumoasă, plină de femei, de tolăniri pe divane, de chiolhanuri şi beţivănii. Visul durase atâta vreme cât moş Laurent îi trimise bani. Dar când tânărul, care împlinise treizeci de ani, văzu mizeria la orizont, căzu pe gânduri. Se simţea laş în faţa privaţiunilor, n-ar fi primit să trăiască o zi lipsit de pâine nici pentru cea mai mare glorie a artei. Aşa cum spusese, lăsă dracului pictura, în ziua când îşi dădu seama că nu-i va sătura niciodată poftele nemăsurate. Primele sale încercări rămăseseră sub nivelul mediocrităţii. Ochiul său de ţăran vedea natura în chip stângaci şi murdar. Pânzele lui, mocirloase, prost construite, hidoase, erau sub orice critică. De altfel nu părea prea vanitos ca artist, nu fu disperat peste măsură, când trebui să lepede pensulele. Nu regretă cu adevărat decât atelierul colegului său de şcoală, acel vast atelier în care se lăfăise cu voluptate timp de patru sau cinci ani. Mai regretă şi femeile care veneau să pozeze, şi ale căror capricii erau la îndemâna pungii lui. Această lume de plăceri brutale îi lăsă arzătoare nevoi carnale. Cu toate acestea se simţea în largul său în meseria de slujbaş. Trăia foarte bine ca o brută, îi plăcea această muncă de azi pe mâine, care nu-l obosea şi care îi adormea mintea. Numai două lucruri îl

iritau: era lipsit de femei şi mâncarea din restaurantele ieftine nu-i potolea poftele hulpave ale stomacului.

Camille îl asculta, îl privea cu o mirare de nătărău. Acest băiat plăpând, al cărui trup puhav şi pipernicit nu fusese niciodată scuturat de dorinţă, visa copilăreşte la viaţa de atelier despre care îi vorbea prietenul lui. Se gândea la femeile acelea care îşi dezvăluie goliciunea. Începu să-i pună întrebări lui Laurent.

— Şi. Cum ai spus, au fost femei care şi-au scos cămaşa în faţa ta?

— Sigur că da, răspunse Laurent zâmbind şi privind-o pe Thérčse care devenise foarte palidă.

— Trebuie să te simţi foarte nu ştiu cum, continuă Camille cu un râs de copil… Eu m-aş simţi foarte jenat… Desigur că prima data ai rămas cu gura căscată..

Laurent îşi deschise mâna groasă şi privi atent în podul palmei. Degetele îi tremurară uşor, luciri stacojii i se urcară în obraji.

— Prima dată, spuse el ca şi când şi-ar fi vorbit sieşi, cred că mi s-a părut un lucru firesc… E dată dracului şi arta asta, numai că mi scoţi nici un ban de pe urma ei… Am avut ca model o roşcovană adorabilă. Avea o carne tare ca piatra, lucioasă, un piept superb, nişte şolduri uite-aşa de mari…

Laurent îşi ridică privirea şi o văzu pe Thérčse în faţa lui, mută, nemişcată. Tânără femeie se uita la el cu o privire fixă şi arzătoare. Ochii ei, de un negru mai, păreau două hăuri fără fund, şi, prin buzele întredeschise, în gura ei se zăreau străluciri trandafirii. Părea strivită, concentrată; asculta cu nesaţ.

Privările lui Laurent alergară de la Thérčse la Camille. Fostul pictor îşi reţinu un zâmbet. Îşi termină fraza cu un gest, un gest larg şi voluptos, pe care tânăra femeie îl urmări cu privirea. Ajunseră la desert, şi doamna Raquin tocmai coborâse să servească o clientă.

După ce se strânse faţa de masă, Laurent, care de câteva clipe devenise visător, se adresă brusc lui Camille.

— Ştii, trebuie să-ţi fac portretul.

Această idee o încântă pe doamna Raquin, şi pe fiul ei. Thérčse rămase tăcută.

— E vară, continuă Laurent, şi cum ieşim de la slujbă la ora patru, aş putea veni aici să-mi pozezi vreo două ceasuri, seara. Treaba asta ar dura vreo opt zile.

— S-a făcut, răspunse Camille, împurpurat de bucurie. Ai să cinezi cu noi... O să-mi frizez părul şi o să-mi pun redingota cea nouă.

Ceasul bătu ora opt. Grivet şi Michaud îşi făcură intrarea. Olivier şi Suzanne sosiră îndată după ei.

Camille le prezentă prietenul. Grivet îşi ţuguie bubele. Nu-l putea suferi pe Laurent, căruia, după părerea lui, i se urcase leafa prea repede. De altfel adoptarea unui nou invitat era o întreagă poveste; oaspeţii familiei Raquin nu puteau primi în mijlocul lor un necunoscut, fără să-şi arate răceala.

Laurent se purtă ca un băiat bun. Înţelese situaţia, vru să placă, să fie acceptat pe loc. Povesti felurite snoave, înveseli adunarea prin râsul lui gros şi câştigă până şi prietenia lui Grivet.

În seara aceea Thérčse nu mai căută să coboare în prăvălie. Rămase până la ora unsprezece lipită de scaun, jucând şi flecărind, ocolind privirile lui Laurent, care de altfel nici nu o băga în seamă. Firea sanguină a acestui flăcău, glasul lui plin, hohotele lui de râs, mirosul acru şi puternic care se desprindea din făptura lui o tulburară pe tânăra femeie şi o învăluiră într-un fel de nelinişte nervoasă.

VI.

Începând din ziua aceea, Laurent veni aproape în fiecare seară la familia Raquin. Locuia pe strada Saint-Victor, peste drum de Portul de Vinuri, într-o cameră mobilată, pentru care plătea optsprezece franci pe lună. Odaia, mansardată, cu o fereastră aşezată oblic, aproape de tavan, care lăsa să se întrevadă cu zgârcenie o bucată de cer, abia dacă avea şase metri pătraţi. Laurent se întorcea seara cât mai târziu

cu putinţă în acest pod prăpădit. Înainte de a-l întâlni pe Camille, cum nu avea bani să zacă pe banchetele cafenelelor, întârzia la lăptăria unde cina în fiecare seară, fuma câteva pipe cumpărând nişte tutun care costa trei bani. Apoi se îndrepta încet spre strada Saint-Victor, plimbându-se de-a lungul cheiurilor, aşezându-se pe câte o bancă, atunci când vremea era călduroasă.

Prăvălia din pasajul Pont-Neuf deveni pentru el un adăpost fermecător, cald, liniştit, plin de vorbe şi atenţii prieteneşti. Economisea cei trei bani de tutun şi bea cu lăcomie ceaiul excelent pe care îl pregătea doamna Raquin. Şedea acolo până la ora zece, aproape aţipind, digerând, simţindu-se acasă. Nu pleca decât după ce îl ajuta pe Camille să închidă prăvălia.

Într-o seară îşi aduse şevaletul şi cutia de culori. A doua zi urma să înceapă portretul lui Camille. Cumpără o pânză, făcură pregătiri minuţioase. În sfârşit artistul se aşeză la lucru, chiar în odaia soţilor; spuse că aici era mai multă lumină în timpul zilei.

Abia după trei seri izbuti să deseneze capul. Plimba cu grijă cărbunele pe pânză, în linii mici, subţiri. Desenul, ţeapăn şi uscat, amintea în chip grotesc de cel al maeştrilor primitivi. Copie chipul lui Camille aşa cum un elev copiază o operă academică, cu o mână şovăitoare, cu o exactitate plină de stângăcie, care îi dădea figurii un aer îmbufnat. În cea de-a patra zi aşternu pe paletă mici grămăjoare de culori şi începu să picteze cu vârful pensulei. Umplu pânza cu puncte şi mici pete murdare, făcu haşuri scurte şi dese. De parcă ar fi lucrat cu creionul.

La sfârşitul fiecărei şedinţe, doamna Raquin şi Camille cădeau în extaz. Laurent le spunea că mai trebuie să aştepte, că asemănarea va veni cu timpul.

De când portretul fu început, Thérčse nu mai părăsea odaia preschimbată în atelier. Îşi lăsa mătuşa singură la tejghea. Pentru cel mai mic pretext urca în odaie şi rămânea pierdută privindu-l pe Laurent cum pictează.

Mereu gravă, frământată, mai palidă şi mai tăcută ca oricând, ca se aşeza pe un scaun şi urmărea pensulele cum aleargă pe pânză. Totuşi acest spectacol nu părea că o amuză din cale-afară. Venea parcă atrasă de o forţă, şi rămânea acolo, parcă ţintuită. Uneori Laurent îşi întorcea capul, îi zâmbea, o întreba dacă îi place portretul. Ea abia răspundea, fremăta, apoi cădea din nou într-o reculegere extatică.

Înapoindu-se seara în strada Saint-Victor, Laurent chibzuia îndelung. Şedea de vorbă cu el însuşi dacă trebuia, sau nu, să devină iubitul Thérčsei.

— Iată o femeiuşcă, îşi spunea el, pe care pot s-o am oricând aş vrea. Stă mereu acolo, în spatele meu, şi mă tot cercetează, şi mă tot măsoară, şi mă tot cântăreşte… Tremură toată, are o mutră nostimă, tăcută şi pasionată. Negreşit că are nevoie de un iubit; se vede după ochii ei… Nimic de spus, Camille este un biet prăpădit.

Laurent râdea în sinea lui amintindu-şi de trupul slăbănog şi pielea lăptoasă a prietenului său. Apoi continua:

— Desigur că ea se plictiseşte în prăvălia aia… Eu mă duc acolo pentru că n-am unde să merg altundeva. Fără de asta nu m-ar prinde prea des prin pasajul Pont-Neuf. E umed şi trist. O femeie poate să şi moară acolo… Mă place, sunt sigur. Atunci de ce n-aş fi eu, decât altul?

Se oprea, se umfla în pene, se uita, dus pe gânduri, cum alunecă Sena la vale.

— Pe legea mea, ce-are de-a face, începea să strige, am s-o îmbrăţişez la prima ocazie… Fac prinsoare c-o să-mi cadă în braţe cât ai clipi din ochi.

Pornea din nou la drum şi era cuprins de nehotărâri.

— Dacă stau şi mă gândesc bine, e cam urâtă. Are nasul lung şi gura mare. De altfel nici măcar nu-mi place. Poate mi-aş aprinde paie în cap. Trebuie să mai chibzuiesc.

Laurent, care era foarte prudent, macină asemenea gânduri în mintea sa timp de o săptămână. Socoti toate incidentele posibile într-o legătură cu Thérčse. Se hotărî să-

şi încerce norocul, doar când îşi va dovedi că avea un interes real s-o facă.

Într-adevăr, pentru el Thérčse era urâtă şi nu-i plăcea deloc. Dar, la urma urmei, nu-l costa nimic. Desigur că femeile pe care le cumpăra pe preţuri de nimic nu erau nici mai frumoase, nici mai de plăcut. Simţul economiei începea să-l sfătuiască s-o ia pe nevasta prietenului său. Pe de altă parte trecuse multă vreme de când nu-şi mai astâmpărase poftele. Avea bani puţini, îşi pusese trupul la post şi nu voia să scape ocazia de a se înfrupta puţin. În sfârşit, gândindu-se mai bine, o asemenea legătură nu putea să aibă urmări rele: Thérčse avea interes să ascundă totul, o va părăsi cu uşurinţă când o să vrea el; admiţând chiar că soţul ei ar descoperi totul şi s-ar înfuria, l-ar doborî cu un pumn dac-ar face pe nebunul. Pe toate laturile problema i se înfăţişa lui Laurent uşoară şi îmbietoare.

De atunci înainte trăi într-o dulce tihnă, aşteptând să vină ceasul. La prima ocazie era hotărât să treacă direct la acţiune. Vedea, în viitor, multe seri plăcute, întreaga familie Raquin se va strădui să-i satisfacă plăcerile: Thérčse îi va potoli arşiţa sângelui; doamna Raquin îl va alinta ca o mamă; Camille, stând de vorbă cu el, nu-l va lăsa să se plictisească, seara, în prăvălie.

Portretul era pe terminate, ocaziile nu se prezentau. Thérčse stătea mereu acolo, copleşită şi neliniştită; însă Camille nu părăsea deloc odaia şi Laurent era disperat că nu-l putea îndepărta măcar pentru un ceas.

Într-o bună zi fu nevoit totuşi să anunţe că a doua zi va termina portretul. Doamna Raquin îi vesti că vor cina împreună şi vor sărbători opera pictorului.

A doua zi când Laurent aşternu pe pânză ultima pată de culoare, toată familia se adună şi se minună cât de mare era asemănarea. Portretul era îngrozitor, de un cenuşiu murdar, cu mari pete vinete. Laurent nu putea întrebuinţa chiar şi cele mai vii culori fără să le facă întunecate şi mocirloase. Fără să vrea, exagerase paloarea modelului şi

chipul lui Camille semăna cu faţa înverzită a unui înecat. Desenul schimonosit făcea ca trăsăturile să apară convulsionate, sinistra asemănare devenind astfel şi mai izbitoare. Însă Camille era încântat; spunea că pe pânză avea un aer distins.

După ce îşi admiră îndelung chipul, declară că merge să caute două sticle de şampanie. Doamna Raquin coborî în prăvălie. Artistul rămase singur cu Thérčse.

Tânără femeie stătea ghemuită, privând vag dinainte. Părea că aşteaptă fremătând. Laurent şovăi; îşi examina pânza, se jucă cu pensulele. Timpul trecea, Camille putea să se înapoieze, ocazia poate nu s-ar mai ivi niciodată. Brusc, pictorul se întoarse şi se pomeni faţă în faţă cu Thérčse. Se contemplară timp de câteva clipe.

Apoi, cu o mişcare violentă, Laurent se aplecă şi strânse tânără femeie la pieptul său. Îi dădu capul pe spate, îi strivi buzele cu buzele lui. Ea avu o mişcare de revoltă, sălbatică, furioasă, şi, dintr-odată, se lăsă, alunecând jos, pe duşumea. Nu schimbară nici o vorbă. Actul fu tăcut şi brutal.

VII.

Încă de la început iubiţii socotiră legătura lor necesară, fatală, foarte firească. La prima lor întâlnire se tutuiră, se îmbrăţişară fără sfială, fără să roşească, de parcă intimitatea lor data de mai mulţi ani. Trăiau nestânjeniţi în noua lor situaţie, cu o linişte şi o neruşinare deplină.

Îşi fixară întâlnirile. Deoarece Thérčse nu putea ieţi din casă, hotărâră ca Laurent să vină la ea. Tânără femeie îi explică, cu glas limpede şi ferm, mijlocul pe care îl găsise. Întâlnirile urmau să aibă loc în odaia soţilor. Iubitul avea să treacă prin gangul care dădea în pasaj şi Thérčse îi va deschide uţa dinspre scara. În timpul acesta Camille va fi la slujba lui, doamna Raquin, jos, în prăvălie. Era un act îndrăzneţ, care trebuia să reuşească.

Laurent acceptă. În prudenţa lui avea un soi de temeritate brutală, temeritatea unui bărbat care are pumni grei. Atitudinea calmă şi gravă a iubitei lui îl îndemnă să vină şi

să guste dintr-o patima atât de neruşinat oferită. Găsi un pretext, obţinu de la şeful lui o învoire de două ceasuri şi alergă în pasajul Pont-Neuf;

Încă de la intrarea în pasaj fu cuprins de voluptăţi chinuitoare. Negustoreasa de bijuterii false şedea tocmai în faţa uşii gangului. A fost nevoit să aştepte până avu ceva de lucru, până când o tânără muncitoare veni să cumpere un inel sau nişte cercei de tinichea. Atunci, cu iuţeală, intră în gang. Urcă scara îngustă şi întunecoasă, sprijinindu-se de pereţii unsuroşi de jilăveală. Picioarele-i loveau treptele de piatră; la zgomotul fiecărei izbituri, simţea cum o arsură îi străpunge pieptul. O uşă se deschise. În prag, înconjurată de o lumină albă, o văzu pe Thércse în camizol, în jupon, strălucitoare, cu tot părul adunat la ceafă. Închise uşa şi se agăţă de gâtul lui. Trupul ei răspândea o mireasmă călduţă, un miros de rufe curate şi de carne proaspăt spălată.

Uluit, Laurent descoperi că iubita lui este frumoasă. Nu o văzuse niciodată pe această femeie. Thércse, mlădioasă şi voinică, îl strângea în braţe, dându-şi capul pe spate, şi pe chipul ei alunecau lumini aprinse, zâmbete pasionale. Chipul acesta de iubită părea transfigurat, femeia avea o înfăţişare nebună şi dezmierdătoare, cu buzele umede, ochii scânteietori. Strălucea. Frângându-se, mlădiindu-se, tânără femeie era straniu de frumoasă, avântată. Obrazul ei părea iluminat pe dinăuntru, din carnea ei ieşeau flăcări. Şi, în jurul ei, sângele care îi ardea, nervii care i se încordau, aruncau astfel efluvii fierbinţi, o mireasmă pătrunzătoare şi acră.

La prima sărutare se dezvălui curtezană. Trupul ei nepotolit se aruncă cu nesaţ în voluptate. Se trezise ca dintr-un vis, prindea fiinţă din pasiune. Trecea din braţele slăbănoage ale lui Camille în braţele puternice ale lui Laurent, şi această apropiere de un bărbat viguros o scutura brusc şi o trezea din somnul cărnii. Toate instinctele ei de femeie nervoasă izbucniră cu o violenţă nemaipomenită. Sângele mamei, acel sânge african care îi

ardea vinele, începu să curgă, să se zbată aprig în trupul ei subţire, aproape încă feciorelnic. Se dăruia cu o neruşinare deplină. Şi, din cap până în picioare, era scuturată de prelungi frisoane.

Laurent nu cunoscuse niciodată o asemenea femeie. Rămase uimit, stânjenit. De obicei, iubitele lui nu îl primeau cu o astfel de ardoare. Era obişnuit cu sărutări reci şi indiferente, cu amoruri făcute în silă şi sătule. Suspinele, crizele Thérčsei aproape îl înspăimântară, iritându-i în acelaşi timp curiozităţile pătimaşe. O părăsi clătinându-se ca un om beat. A doua zi, când îşi recapătă calmul viclean şi prudent, se întrebă dacă se va mai întoarce la această iubită ale cărei sărutări îl făceau să aibă febră. Mai întâi hotărî net că va sta acasă. Apoi fu cuprins de laşităţi. Voia să uite, să nu mai vadă goliciunea Thérčsei, mângâierile ei dulci ţi brutale, dar ca era mereu acolo, implacabilă, întinzându-şi braţele spre el. Suferinţa fizică ce i-o provoca acest spectacol deveni intolerabilă.

Cedă, stabili o nouă întâlnire, se întoarse în pasajul Pont-Neuf.

Începând din ziua aceea, Thérčse intră în viaţa lui. Încă nu o accepta, dar i se supunea. Trăia ceasuri de spaimă, clipe de prudenţă şi, în cele din urmă, legătura aceasta îl zguduia nu prea plăcut. Dar temerile, neliniştile îi erau spulberate de dorinţele lui. Întâlnirile continuau, se înmulţeau.

Thérčse nu avea asemenea îndoieli. Se dăruia fără stavile, mergând drept unde o împingea patima. Această femeie, pe care împrejurările o îngenuncheaseră şi care, în sfârşit, se ridica drept, îşi dezgolea întreaga făptură, explicându-şi viaţa.

Uneori îşi petrecea braţele pe după gâtul lui Laurent, se târa pe pieptul lui, şi, cu glas gâfâind încă, îi spunea:

— Oh! dac-ai şti cât am suferit! Am fost crescută în umezeala călâie din camera unui bolnav. Noaptea, mă culcam cu Camille, mă îndepărtam de el fiindcă-mi era greaţa de mirosul fad răspândit de trupul lui. Era rău şi

încăpăţânat. Nu voia să ia doctoriile pe care refuzam să le împart cu el. Ca să-i fac pe plac mătuşii eram nevoită să beau din toate leacurile. Nu ştiu cum de n-am murit… Oamenii ăştia m-au urâţit, dragul meu, mi-au furat tot ce aveam şi tu nu mă poţi iubi aşa cum te iubesc eu.

Plângea, îl îmbrăţişa pe Laurent şi vorbea mai departe cu glas înfundat:

— Nu le doresc răul. M-au crescut, m-au cules de pe drumuri şi m-au ferit de mizerie… Dar aş fi preferat să fiu un copil părăsit decât să fiu primită în casa lor. Tare mai aveam nevoie de aer. Când eram fetiţă mică, visam să bat drumurile cu picioarele goale, în praf, şi să cerşesc, să trăiesc ca o ţigancă. Mi s-a spus că mama era fata unui şef de trib din Africa. Adesea m-am gândit la ea, am înţeles că-i semăn la sânge şi instincte, aş fi vrut să n-o fi părăsit niciodată şi să fi străbătut întinderile de nisip, agăţată de spinarea ei… Ah! ce copilărie am mai avut şi eu! Şi-acum mă cuprinde scârba şi revolta, când îmi amintesc de zilele nesfârşit de lungi pe care le-am petrecut în odaia unde horcăia Camille. Şedeam ghemuită dinaintea focului, privind prosteşte cum se fierb ceaiurile, simţind cum îmi amorţesc mâinile şi picioarele. Şi nu puteam nici măcar să mă clintesc din loc, mătuşă-mea mă dojenea când făceam zgomot… Mai târziu am gustat bucurii nespuse în căsuţa de la marginea apei; dar începusem să devin un animal, abia ştiam sa umblu, cădeam când începeam să alerg. Apoi m-au îngropat de vie în prăvălia asta nenorocită.

Răsuflarea Thérčsei era agitată. Îşi strângea iubitul în braţe, se răzbuna, şi un freamăt nervos îi dilata nările subţiri şi suple.

— Nici nu poţi crede, continua ea, cât de rea m-au făcut oamenii ăştia. Au făcut din mine o fătarnică şi o mincinoasă. M-au înăbuşit cu dulcegăria lor burgheză şi nu pot înţelege cum de mi-a mai rămas sânge în vine… Mi-am plecat ochii, am avut ca şi ei o mutră posacă şi idioată, am dus viaţa lor moartă. Eram posomorâtă, strivită, îndobitocită. Pierdusem

orice nădejde, mă gândeam să mă arunc într-o bună zi în Sena… Dar, înainte de această prăbuşire, câte nopţi de mânie! Acolo, la Vernon, în odaia mea rece, îmi muşcam perna ca să-mi înăbuş strigătele, îmi trăgeam palme, mă acuzam de laşitate. Îmi ardea sângele şi mi-aş fi sfâşiat carnea. În două rânduri am vrut să fug, drept înaintea ochilor, în plin soare; dar n-am avut curaj, făcuseră din mine un animal docil cu bunăvoinţa lor molatecă şi duioşia lor scârboasă. Atunci am minţit, am minţit tot timpul. Am rămas pe loc, blânda, foarte tăcută, visând să lovesc şi să muşc.

Tânără femeie se oprea, ştergându-şi buzele umede de gâtul lui Laurent. După o tăcere scurtă, adăuga:

— Nu mai ştiu de ce am primit să mă mărit cu Camille. Nu m-am împotrivit, dintr-un fel de nepăsare plină de dispreţ. Mi-era milă de copilul ăsta. Când mă jucam cu el, simţeam cum mi se afundă degetele în braţele lui ca într-un lut moale. L-am luat de bărbat fiindcă mi l-a dat mătuşă-mea şi credeam că n-o să mă stingherească niciodată… Dar în soţul meu am reîntâlnit pe băieţelul bolnăvicios alături de care mă culcasem încă de la şase ani. Era la fel de firav, la fel de plângăreţ, şi avea acelaşi miros de copil bolnav care îmi făcea atât de rău pe vremuri… Îţi spun toate astea ca să nu fii gelos… Un fel de greaţă mi se urca în gât; îmi aminteam de doctoriile pe care le băusem, şi mă feream la o parte, şi petreceam nopţi îngrozitoare… Însă pe tine, pe tine…

Ţi Thérčse se ridica, îţi lăsa trupul pe spate, cu degetele prinse în mâinile mari ale lui Laurent, privindu-i umerii laţi, gâtul enorm…

— Pe tine te iubesc, te iubesc din ziua în care Camille te-a adus în prăvălie… Poate că n-ai pic de stimă faţă de mine, pentru că m-am dăruit ţie toată, dintr-odată… E-adevărat, nici nu ştiu cum de s-a întâmplat asta. Sunt mândră, sunt apucată. În prima zi, când m-ai îmbrăţişat şi m-ai aruncat la pământ în odaia asta, îmi venea să te bat… Nu ştiu dacă te

iubeam; mai degrabă te uram. Îmi ieşeam din sărite când te vedeam, sufeream; când erai aici, nervii mei se întindeau gata să se rupă, capul mi se golea, vedeam roşu în faţa ochilor. Ah! cât am mai suferit! Dar căutam suferinţa asta, te aşteptam să vii, mă învârteam în jurul scaunului tău, ca să umblu în răsuflarea ta, ca să-mi frec hainele de ale tale. Mi se părea că sângele tău îmi arunca în trecere valuri de căldură, şi boarea asta fierbinte, în care te învăluiai, mă atrăgea şi mă ţinea alături de tine, în ciuda revoltelor mele surde… Îţi aminteşti când pictai aici: o forţă fatală mă împingea lângă tine, respiram acelaşi aer, cu nişte delicii dureroase. Înţelegeam că mă purtam ca şi cum aş fi cerşit săruturi, mi-era ruşine de sclavia mea, simţeam c-am să cad dacă m-ai fi atins. Dar cedam laşităţilor mele, tremuram de frig aşteptând să-ţi vină cheful să mă strângi în braţe…

Atunci Thérčse tăcea, fremătătoare, părând orgolioasă şi răzbunată. Îl ţinea pe Laurent îmbătat pe pieptul ei şi, în odaia goală şi îngheţată, se petreceau scene de pasiune arzătoare, de o brutalitate sinistră. Fiecare întâlnire aducea cu sine crize şi mai aprige.

Tânără femeie părea că se complace în îndrăzneală şi neruşinare. Nu avea nici o şovăire, nici o teamă. Se arunca în adulter cu un soi de sinceritate energică, bravând primejdia, cu un fel de vanitate în a o brava. Când iubitul ei trebuia să vină, drept singură precauţie o prevenea pe mătuşa ei că se duce sus să se odihnească. Şi, după ce venea el, umbla, vorbea, se purta fără reţinere, fără să se gândească să nu facă zgomot. Uneori, la început, Laurent se înspăimânta.

— Dumnezeule mare! îi ţoptea el Thérčsei, nu mai face atâta gălăgie. Acum urcă scara doamna Raquin.

— Aş! răspundea ea, râzând, ce tot tremuri mereu… Stă ţintuită în dosul tejghelei; ce vrei să facă aici? s-ar teme prea tare să n-o fure cineva… Şi-apoi, la urma urmelor, să vină, dacă-i place. Ai să te ascunzi… Puţin îmi pasă de ea. Te iubesc.

Aceste vorbe nu-l linişteau pe Laurent. Patima nu-i adormise încă prudenţa lui şireată de ţăran. Curând, totuşi, se obişnui să accepte, fără prea multă spaimă, îndrăzneala acestor întâlniri în plină zi, în odaia lui Camille, la doi paşi de bătrâna negustoreasă. Iubita lui îi spunea mereu că cei care înfruntă primejdia în faţă sunt feriţi de ea, şi avea dreptate. Niciodată îndrăgostiţii n-ar fi putut găsi un loc mai sigur decât acea cameră în care nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să-i caute. Aici îşi potoleau dragostea, într-o linişte de necrezut.

Totuşi, într-o zi, doamna Raquin urcă scara, temându-se ca nu cumva nepoata ei să se fi îmbolnăvit. Tânăra femeie se afla sus de aproape trei ceasuri. Îndrăzneala ei era atât de mare, încât nici măcar nu încuia cu zăvorul uşa care dădea spre sufragerie.

Când Laurent auzi paşii greoi ai bătrânei urcând scara de lemn, îşi pierdu capul, îşi căută cu înfrigurare haina, pălăria. Thérčse începu să râdă de mutra lui ciudată. Îl prinse de braţ cu putere, îl ghemui la picioarele patului, într-un colţ, şi îi spuse cu glas scăzut şi calm:

— Stai potolit acolo… nu te mişca.

Aruncă peste el. Hainele bărbăteşti risipite prin odaie şi deasupra lor întinse un jupon alb pe care şi-l scosese de pe ea. Făcu toate acestea cu gesturi rapide şi precise, fără să-şi piardă cu nimic cumpătul. Apoi se culcă, despletită, pe jumătate goală. Încă îmbujorată şi fremătătoare.

Doamna Raquin deschise încetişor uşa şi se apropie de pat străduindu-se să nu facă zgomot. Tânără femeie se prefăcea că doarme. Pe Laurent îl treceau sudorile sub juponul alb.

— Thérčse, întrebă negustoreasa, grijulie, ţi-e rău, fata mea?

Thérčse deschise ochii, căscă, se răsuci şi răspunse cu glas tânguitor că o doare îngrozitor capul. Îşi imploră mătuşa s-o lase să doarmă. Bătrâna plecă cum venise, fără să facă zgomot.

Îndrăgostiţii, râzând în tăcere, se îmbrăţişară cu o violenţă pătimaşe.

— Ai văzut bine, spuse Thérčse triumfătoare, că n-avem de ce să ne temem aici… Oamenii ăştia sunt orbi; nu ştiu ce-i dragostea.

Într-o altă zi, tânăra femeie avu o idee bizară. Uneori parcă era nebună, delira.

Motanul vărgat, François, şedea pe labele dinapoi în mijlocul camerei. Grav, nemişcat, îi privea cu ochi rotunzi pe cei doi iubiţi. Părea că îi examinează cu grijă, fără să clipească, pierdut într-un fel de extaz diabolic.

— Ia priveţte-l pe François, îi spuse Thérčse lui Laurent, parcă înţelege ceva şi poate că diseară îi va spune totul lui Camille… Ce zici, ar fi nostim dacă într-o bună zi ar începe să vorbească în mijlocul prăvăliei; ştie multe poveşti despre noi…

Ideea că François ar putea vorbi o amuză nespus pe Thérčse. Laurent privi ochii mari ţi verzi ai motanului, ţi simţi fiori în spinare.

— Uite cum o să facă, continuă Thérčse, o să se ridice în doua labe şi, arătându-mă cu o lăbuţă pe mine cu alta pe tine. O să înceapă să strige: „Domnul şi doamna aici de faţă straşnic se mai iubesc în odaia de sus; nu s-au sfiit de mine, dar fiindcă dragostea lor criminală mă scârbeşte, vă rog să-i băgaţi la închisoare pe amândoi, ca să nu-mi mai tulbure odihna.”

Thérčse glumea ca un copil, se maimuţărea ca o pisică, îşi întindea mâinile ca nişte gheare, îşi unduia felin umerii. François, stând stană de piatră, o contempla înainte; numai ochii lui păreau vii; şi, în colţul botului, avea două cute adânci datorită cărora capul lui de animal împăiat părea că râde în hohote.

Laurent simţi că îi îngheaţă măduva în oase. Găsi gluma Thérčsei ridicolă. Se sculă şi dădu motanul pe uşă afară. În realitate îi era frică. Iubita lui nu îl poseda încă pe de-a

întregul. În străfundul lui mai rămăsese ceva din neliniştea pe care o încercase la primele sărutări ale tinerei femei.

VIII.

Seara, în prăvălie, Laurent se simţea foarte fericit. De obicei se întorcea de la slujbă cu Camille. Doamna Raquin se legase de el cu o prietenie maternă. Îl ştia strâmtorat, mâncând prost, culcându-se într-un pod, şi îi spusese o dată pentru totdeauna că avea locul lui pregătit oricând la masa lor. Îl iubea pe acest băiat cu acea duioşie vorbăreaţă pe care o au femeile bătrâne faţă de oamenii care vin din ţinutul lor, aducând cu ei amintirile trecutului.

Tânărul se folosea din plin de ospitalitate. Înainte de a veni acasă, când ieşeau de la slujbă, făcea împreună cu Camille câţiva paşi pe cheiuri; amândoi se simţeau bine în această intimitate; se plictiseau mai puţin, hoinăreau şi sporovăiau. Apoi se hotărau să se ducă să mănânce supa pregătită de doamna Raquin. Laurent deschidea ca un stăpân al casei uşa prăvăliei; se aşeza călare pe scaune, fuma şi scuipa, de parcă ar fi fost la el acasă.

Prezenţa Thérčsei nu-l stânjenea deloc. O trata cu o veselie amicală, glumea, îi adresa complimente banale, fără să i se mişte nici măcar o cută de pe obraz. Camille râdea, şi, cum nevasta lui nu-i răspundea prietenului decât prin monosilabe, credea cu străşnicie că se detestau reciproc. Într-o zi chiar îi făcu reproşuri Thérčsei pentru ceea ce numea el răceala ei faţă de Laurent.

Laurent nu se înşelase: devenise iubitul soţiei, prietenul soţului, copilul răsfăţat al mamei. Niciodată nu trăise într-o asemenea îndestulare a poftelor. Dormea liniştit, cuibărit în plăcerile necurmate pe care i le dădea familia Raquin. De altfel, poziţia lui în această familie i se părea foarte firească. Îl tutuia pe Camille fără mânie, fără remuşcare. Nici măcar nu-şi supraveghea gesturile sau vorbele, într-atât se bizuia pe prudenţa lui, pe calmul lui; egoismul cu care se înfrupta din bucurii îl apăra de orice greşeală. În prăvălie, iubita lui devenea o femeie ca oricare alta, pe care nu trebuia s-o

îmbrăţişeze şi care nu exista pentru el. Nu o îmbrăţişa dinaintea tuturor doar de teama că n-ar mai putea veni pe acolo. Numai această singură consecinţa îl oprea. Altfel, puţin i-ar fi păsat de durerea lui Camille şi a mamei acestuia. Nu îşi dădea seama ce ar putea aduce după sine descoperirea legăturii lor. Credea că acţionează simplu, aşa cum oricine ar fi acţionat în locul lui, ca un om sărac şi înfometat ce era. De aici veneau liniştea lui fără grijă, îndrăznelile lui prudente, atitudinile dezinteresate şi glumeţe.

Thérčse, mai nervoasă, mai fremătătoare decât el, era obligată să joace un rol. Îl juca în chip desăvârşit, datorită ipocriziei savante pe care o căpătase prin educaţie. Timp de aproape cincisprezece ani minţise, îşi înăbuşea dorinţele, îşi încordase voinţa să pară posacă şi adormită. O costa prea puţin să-şi pună o mască de moartă care îi îngheţa chipul. Când Laurent intra, o găsea gravă, scârbită, cu nasul alungit, buzele mai subţiri. Era urâtă, arţăgoasă, nesuferită. De altfel, nu prea exagera, îşi juca doar rolul vechiului ei personaj, fără să trezească atenţia printr-o pripeală mai mare. Gusta o voluptate amară din faptul că îl înşela pe Camille şi pe doamna Raquin. Nu era, ca Laurent, cuibărită în împlinirea grosolană a poftelor ei, necunoscătoare a datoriei ce o avea. Ştia că săvârşeşte răul şi câteodată o apuca o dorinţă năprasnică să se ridice de la masă şi să-l sărute pe Laurent pe gură, ca să arate soţului şi mătuşii ei că nu era o proastă şi că avea un iubit.

Uneori, valuri de caldă bucurie i se ridicau în creştet. Oricât de bună artistă ar fi fost, atunci nu se putea stăpâni să nu cânte, când iubitul nu era de faţa şi când nu avea de ce să se teamă că s-ar trăda. Aceste neaşteptate izbucniri de veselie o încântau pe doamna Raquin, care îşi acuza nepoata că e prea serioasă. Tânăra femeie cumpără ghivece de flori şi îşi împodobi fereastra camerei: apoi lipi un tapet nou în odaie, dori un covor, perdele, mobilă de palisandru. Tot luxul acesta era pentru Laurent.

Natura şi împrejurările păreau că făcuseră această femeie pentru bărbatul acesta, şi îi împinseseră unul în braţele celuilalt. Împreună, femeia, nervoasă şi ipocrită, bărbatul, sanguin şi trăind ca un animal, alcătuiau o pereche puternic legată. Se completau, se apărau unul pe altul. Seara, la masă, în lumina palidă a lămpii, se simţea forţa uniunii lor văzând obrazul plin şi zâmbitor al lui Laurent, în faţa măştii mute şi de nepătruns a Thérčsei.

Serile erau dulci şi molcome. În tăcere, în umbra transparentă şi uşor răcoroasă, răsunau vorbe prietenoase. Şedeau strânşi în jurul mesei, după desert, vorbeau despre toate fleacurile de peste zi, despre amintirile din ajun şi speranţele de mâine. Camille îl iubea pe Laurent, atât cât putea el să iubească, ca un egoist satisfăcut, şi Laurent părea că îi răspunde cu o afecţiune egală. Între ei exista un schimb de fraze devotate, de gesturi serviabile, de priviri prevenitoare. Toată pacea din doamna Raquin, femeia cu obrazul placid, se aduna în jurul copiilor ei, în aerul blând pe care îl respirau. Dacă i-ar fi privit cineva ar fi spus că vede o adunare de vechi prieteni care se cunoşteau până în adâncul sufletului şi care se bizuiau pe o prietenie statornică.

Thérčse, nemiţcată, liniştită ca şi ceilalţi, privea aceste bucurii burgheze, aceste duioşii împletite cu zâmbete. Şi, în străfundul ei, râdea sălbatic. Întreaga sa făptură îşi bătea joc, în vreme ce chipul ei îşi păstra rigiditatea rece. Îşi spunea, cu rafinamente de voluptate, că doar cu câteva ceasuri mai înainte se afla în odaia vecină, pe jumătate goală, despletită, lipită de pieptul lui Laurent. Îşi amintea fiecare amănunt al după-amiezii de patimă nebună, le înşiruiau în mintea ei, opunea aceasta scenă înfocată scenei moarte pe care o avea dinaintea ochilor. Ah! cum îi mai înşela pe aceşti bieţi oameni şi cât era de fericită înşelându-i cu o neruşinare triumfătoare! Şi tocmai aici, la doi paşi, în spatele acestui perete subţire, primea un bărbat; aici se tăvălea în viitoarea adulterului. Şi iubitul ei, în clipa de faţă,

devenea un necunoscut pentru ea, un camarad al soţului ei, un soi de imbecil sau de intrus pe care nici nu-l băga în seamă. Această comedie atroce, aceste înşelătorii ale vieţii, această comparaţie între săruturile focoase din ziua aceea şi indiferenţa jucată seara aprindeau noi dorinţe în sângele tinerei femei.

Când, din întâmplare, doamna Raquin ţi Camille coborau, Thérčse se ridica într-un suflet, îţi lipea pe tăcute, cu o energie brutală, buzele de buzele iubitului ei, şi rămânea astfel, gâfâind, pierzându-şi răsuflarea, până ce auzea cum scârţâie lemnul treptelor scării. Atunci, printr-o mişcare iute, îşi relua locul, îşi recompunea grimasa rectilinie. Laurent, cu glas calm, continua discuţia întreruptă cu Camille. Era ca un fulger de pasiune, rapid şi orbitor, pe un cer mort.

Joia, seara era ceva mai însufleţită. Laurent, care în ziua aceasta se plictisea de moarte, considera de datoria lui să nu lipsească de la nici o reuniune: voia, ca măsură de prudenţă, să fie cunoscut şi stimat de prietenii lui Camille, îndura flecăreala lui Grivet şi a bătrânului Michaud. Michaud istorisea mereu aceleaşi poveşti cu omoruri şi cu furturi. Grivet vorbea în acelaşi timp de subalternii lui, de şefii lui, de slujba lui. Tânărul se refugia lângă Olivier şi Suzanne, a căror prostie i se părea mai puţin ucigătoare. De altfel se grăbea să ceară dominourile.

Joi seara Thérčse fixa ziua ţi ora întâlnirilor. În învălmăşeala despărţirii, când doamna Raquin şi Camille îşi însoţeau invitaţii până la uşa din pasaj, tânără femeie se apropia de Laurent, îl prindea de mână şi îl strângea. Uneori chiar, când toată lumea era întoarsă cu spatele, îl săruta, dintr-un fel de fanfaronadă. Timp de opt luni dură această viaţă de zvâcniri şi de potoliri. Iubiţii trăiau într-o fericire totală. Thérčse nu se mai plictisea, nu mai dorea nimic. Laurent, sătul, răsfăţat, încă şi mai gras, încerca doar teama ca traiul acesta frumos va lua sfârşit.

IX.

Într-o după-amiază, când Laurent tocmai se pregătea să plece de la slujbă şi să alerge într-un suflet la Thérčse care îl aţtepta, ţeful lui îl chemă şi îi puse în vedere că pe viitor nu îi mai dădea voie să lipsească. Abuzase de învoiri; administraţia era hotărâtă să-l dea afară dacă mai pleca o singură dată.

Pradă disperării, rămase ţintuit pe scaun până seara. Trebuia să-şi câştige pâinea, nu putea să rămână pe drumuri. Seara, chipul mânios al Thérčsei fu o adevărată tortură pentru el. Nu ştia cum să-i explice de ce nu se ţinuse de cuvânt. În vreme ce Camille închidea prăvălia, se apropie repede de tânăra femeie şi îi spuse cu glas şoptit:

— Nu ne mai putem vedea. Şeful meu nu mai vrea să-mi dea învoiri.

Camille intră în casă. Laurent fu nevoit să plece fără să dea explicaţii mai ample, lăsând-o pe Thérčse năucită de această declaraţie brutală. Exasperată, nevoind să admită că plăcerile ei pot fi tulburate, petrecu o noapte albă plănuind cele mai năstruşnice întâlniri. Joia următoare stătu o clipă mai mult de vorbă cu Laurent. Frământarea lor era cu atât mai mare cu cât nu ştiau unde să se întâlnească pentru a se sfătui şi a se înţelege. Tânără femeie îi dădu o nouă întâlnire iubitului ei, care din nou nu se putu ţine de cuvânt. De atunci încolo nu mai avu decât o idee fixă. Să-l vadă cu orice preţ.

Trecuseră cincisprezece zile de când Laurent nu se putea apropia de Thérčse. Abia atunci simţi cât de mult îi devenise necesară această femeie. Obişnuinţa voluptăţii îi crease noi pofte, o exigenţă sporită. Nu se mai simţea deloc stânjenit de îmbrăţişările iubitei lui, căuta aceste îmbrăţişări cu îndărătnicia unui animal înfometat. O patimă a sângelui mocnise în muşchii lui; acum, când i se luase iubita, această patimă izbucni cu o violenţă oarbă; iubea cu turbare. Totul părea inconştient în această înfloritoare fire de brută. Se supunea instinctelor, se lăsa condus de vrerile organismului său. Cu un an mai înainte ar fi râs în hohote dacă cineva i ar

fi spus că va deveni sclavul unei femei, în aşa hal încât să-şi primejduiască liniştea. Dorinţele îl măcinaseră pe nesimţite, fără să-şi dea seama, şi, în cele din urmă, îl aruncară, cu picioarele şi mâinile legate, pradă sălbaticelor îmbrăţişări ale Thérčsei. În clipa de faţă se temea să lase uitării prudenţa, nu îndrăznea să se ducă, seara, în pasajul Pont-Neuf, temându-se să nu săvârşească vreo nebunie. Nu-şi mai aparţinea, iubita lui, cu unduiri de pisică, cu mlădierile ei nervoase, se strecurase încetul cu încetul în fiecare fibră a trupului lui. Ca să poată trăi avea nevoie de această femeie, aşa cum avea nevoie să mănânce şi să bea.

Cu siguranţă că ar fi făcut o prostie, dacă n-ar fi primit o scrisoare de la Thérčse, care îi cerea să rămână acasă a doua zi. Iubita lui îi făgăduia să vină la el pe la ora opt seara.

Ieşind de la slujbă, se descotorosi de Camille, spunând că este obosit, că se ducea să se culce îndată. După cină, Thérčse îţi jucă şi ea rolul; spuse că o clientă se mutase fără să-i achite o datorie, că era o rea platnică, declară că voia să se ducă să-i ceară banii. Clienta locuia în mahalaua Batignolles. Doamna Raquin şi Camille spuseră că drumul este lung, încercarea riscantă. De altfel, nu se mirară peste măsură, o lăsară pe Thérčse să plece în toată liniştea.

Tânără femeie alergă spre Portul de Vinuri, alunecând pe caldarâmul clisos, îmbrâncind trecătorii, nerăbdătoare să ajungă o dată. Obrazul îi era asudat; mâinile îi ardeau. Părea o femeie beată. Urcă în goană scările casei cu camere mobilate. La etajul al şaselea, gâfâind, cu privirea pierdută, îl zări pe Laurent, care o aştepta aplecat peste rampa scării.

Intră în pod. Atât era de strâmt locul, încât fustele ei învolte nu puteau încăpea. Cu o mâna îşi smulse pălăria şi se sprijini de pat sfârşită…

Prin fereastra-tabacheră, larg deschisă, răcoarea serii năvălea peste aşternutul fierbinte. Iubiţii rămaseră multă vreme în cocioabă, ca în fundul unui hău. Deodată. Thérčse

auzi orologiul de la spitalul Pitié bătând de ora zece. Ar fi vrut să fie surdă. Se ridică cu greutate şi privi podul pe care încă nu-l văzuse. Îşi căută pălăria, îşi înnodă fundele şi se aşeză spunând cu glas tărăgănat:

— Trebuie să plec.

Laurent îngenunche dinaintea ei. Îi luă mâinile într-ale lui.

— La revedere, continuă ea fără să se clintească din loc.

— Nu la revedere, strigă el, e ceva prea nelămurit… în ce zi ai să vii?

— Vrei să-ţi vorbesc pe şleau? spuse ea. Ei bine, e-adevărat, cred că nu voi mai veni niciodată. Nu mai am nici un pretext, nu pot inventa altul.

— Atunci, trebuie să ne spunem adio.

— Nu, nu vreau!

Ea rosti aceste cuvinte cu nimic şi spaimă. Adăugă mai cu blândeţe, fără să ştie ce spune, fără să se ridice de pe scaun:

— Am să mă duc.

Laurent chibzuia. Se gândea la Camille.

— N-am nimic cu el, spuse în cele din urmă fără să-i pomenească numele; dar prea ne stă în cale… N-ai putea să te scapi de el, să-l trimiţi la plimbare, undeva, foarte departe?

— Ah! da, să-l trimit la plimbare! repetă tânără femeie clătinând din cap. Crezi că un bărbat se învoieşte sa plece într-o călătorie, aşa, cât ai bate din palme… Nu-i decât o singură călătorie din care nu te mai întorci… Dar el o să ne îngroape pe toţi; oamenii ăştia care abia îşi trag sufletul nu mor niciodată.

Se făcu tăcere. Laurent se târî pe genunchi şi se strânse lângă iubita lui, lipindu-şi capul pe pieptul ei.

— Nu visez decât un lucru, spuse el; aş vrea să petrec o noapte întreagă cu tine, să adorm în braţele tale şi să mă trezesc a doua zi în sărutările tale… Aş vrea să fiu soţul tău… Înţelegi tu?

— Da, da, răspunse Thérčse fremătând toată.

Şi se aplecă brusc peste obrazul lui Laurent pe care-l acoperi cu sărutări. Îşi agăţa panglicile pălăriei de barba ţepoasă a bărbatului; nu se mai gândea că era îmbrăcată şi că-şi va mototoli hainele. Suspina, rostea cuvinte gâfâind, înecată de lacrimi.

— Nu mai vorbi aşa, repetă ea, căci nu voi mai avea puterea să te părăsesc, voi rămâne aici… Mai degrabă fă-mi curaj; spune-mi că ne vom mai vedea… Nu-i aşa că ai nevoie de mine şi că într-o bună zi vom face cumva să trăim împreună?

— Atunci, vino, vino din nou mâine, îi răspunse Laurent, şi mâinile lui tremurătoare se urcau de-a lungul şoldurilor ei.

— Dar nu pot veni… Ţi-am mai spus, nu mai am motiv.

Thérčse îţi frângea braţele. Continuă:

— Oh! nu mi-e frică de scandal. Dacă vrei când am să ajung acasă îi voi spune lui Camille că eşti iubitul meu, şi mă voi înapoia să dorm aici… Pentru tine mi-e frică. Nu vreau să-ţi stric viaţa, vreau să-ţi fac un trai fericit.

Instinctele prudente ale bărbatului se treziră.

— Ai dreptate, spuse el, nu trebuie să ne purtăm ca nişte copii. Ah! dacă soţul tău ar muri…

— Dacă soţul meu ar muri… repetă rar Thérčse.

— Ne-am căsători, nu ne-ar mai fi teamă de nimic, ne-am bucura în voie de dragostea noastră… Ce viaţă bună şi dulce!

Tânără femeie se ridică în picioare. Era palidă. Îşi privi iubitul cu ochi întunecaţi; buzele îi tremurau.

— Oamenii mor câteodată, murmură ea în sfârşit. Numai că e primejdios pentru cei care rămân să trăiască după ei.

Laurent nu răspunse.

— Vezi tu, continuă ea, toate mijloacele cunoscute sunt proaste.

— Nu m-ai înţeles, spuse el blând. Nu sunt un prost, vreau să te iubesc în pace… Mă gândeam că zilnic se întâmplă accidente, că piciorul poate să alunece, că un olan poate

cădea… Pricepi? În cazul acesta din urmă doar vântul este vinovat.

Vorbea cu glas straniu. Zâmbi scurt şi adăugă cu ton mângâietor:

— Du-te, fii liniştită, ne vom iubi mereu, vom trăi fericiţi… Fiindcă tu nu poţi veni, am să aranjez eu totul… Dacă vor trece câteva luni fără să ne vedem, nu mă uita, gândeşte-te că lucrez pentru fericirea noastră.

O strânse în braţe pe Thérčse, care deschisese uţa să plece.

— Eşti a mea, nu-i aşa? continua el. Juri să mi te dai toată, la orice oră, când am să vreau.

— Da, strigă tânără femeie, sunt a ta, fă ce vrei cu mine.

Rămaseră o clipă încrâncenaţi şi tăcuţi. Apoi Thérčse se smulse cu brutalitate ţi, fără a-şi întoarce capul, ieşi din mansardă şi coborî scara. Laurent ascultă zgomotul paşilor ci care se îndepărtau.

Când nu se mai auzi nimic, intră în cocioaba lui şi se culcă. Cearşafurile erau călduţe. Se sufoca în fundul acestei hrube strâmte pe care Thérčse o lăsase plină de ardoarea patimii sale. I se părea că răsuflarea lui respiră încă ceva din tânără femeie. Ea trecuse pe aici, răspândind miresme pătrunzătoare, parfum de violete, şi acum nu mai putea strânge în braţe decât fantoma iubitei, care se învârtea în jurul lui fără s-o poată prinde. Era cuprins de febra dragostei renăscânde şi nepotolite. Nu închise fereastra. Culcat pe spate, cu braţele dezgolite şi mâinile desfăcute, căutând răcoarea, se gândi, privind pătratul de un albastru întunecat pe care fereastra îl tăia din cer.

Până în zori aceeaşi idee îi frământă mintea. Înainte de venirea Thérčsei, nu se gândise la uciderea lui Camille. Vorbise despre moartea acestui om, împins de fapte, iritat la gândul că nu-şi va mai vedea iubita. Şi astfel un nou colţ al firii sale inconştiente ieşi la iveală: începu să viseze asasinatul în vâltoarea adulterului.

Acum, mai calm, singur în mijlocul nopţii liniştite, studia omorul. Ideea morţii, aruncată cu disperare între două săruturi, revenea implacabilă şi chinuitoare. Laurent, toropit de insomnie, iritat de miresmele puternice pe care Thérčse le lăsase în urma ei, întindea curse, calcula riscurile, înşira foloasele pe care le-ar avea dac-ar fi asasin.

Toate interesele lui îl împingeau la crimă. Îşi spunea că tatăl lui, ţăranul din Jeufosse, nu se mai hotăra o dată să moară; va fi nevoit poate să mai rămână încă vreo zece ani funcţionar, mâncând prin lăptarii, trăind fără femeie într-un pod. Această idee îl scotea din sărite. Dimpotrivă, murind Camille, s-ar însura cu Thérčse, ar moţteni-o pe doamna Raquin, şi-ar da demisia şi s-ar plimba la soare. Atunci, începu să viseze cu plăcere la această viaţă de trântor, se şi vedea fără griji, mâncând şi dormind, aşteptând în tihnă moartea tatălui său. Şi când realitatea se ridica în mijlocul visului său, se izbea de Camille, îşi strângea pumnii ca şi când ar fi vrut să-l doboare.

Laurent o voia pe Thérčse; o voia numai pentru el. Mereu la îndemână. Dacă nu făcea ca soţul să dispară, femeia îi scăpa din mâini. Îi şi spusese: nu mai avea cum să vină la el. Ar fi putut s-o răpească, s-o ducă undeva, dar atunci ar fi murit amândoi de foame. Risca mai puţin ucigându-i soţul. N-ar produce nici un scandal, ar împinge doar un om ca să-i ia locul. În logica lui brutală de ţăran, acest mijloc i se părea excelent şi firesc. Prudenţa lui nativă chiar îl sfătuia la acest expedient rapid.

Ud leoarcă, se răsucea în patul său, pe burtă, lipindu-şi obrazul umed de perna pe care se răsfirase părul Thérčsei. Prindea pânza între buzele lui uscate, sorbea parfumul ei suav, ţi rămânea aşa, fără suflare, simţind că se înăbuşă, văzând cum îi aleargă drugi de foc de-a lungul pleoapelor închise. Se întreba cum l-ar putea ucide pe Camille. Apoi, când nu mai putea răsufla, dintr-o mişcare se întorcea pe spate şi, cu ochii larg deschişi, primea drept în faţă adierile

reci venite pe fereastră, căuta în stele, în pătratul albastru de cer, un sfat de ucidere, un plan de asasinat.

Nu găsi nimic. Aşa cum îi spusese iubitei lui, nu era un copil, un prost; nu voia nici pumnal, nici otravă. Avea nevoie de o crimă vicleană, săvârşită fără primejdie, un fel de înăbuşire sinistră, fără strigăte, fără spaimă, o simplă dispariţie. Degeaba îl scutura patima şi-l împingea înainte: întreaga lui fiinţă îi cerea imperios să fie prudent. Era prea laş, iubea prea mult plăcerile, pentru a-şi risca liniştea. Ucidea ca să trăiască liniştit şi fericit.

Încetul cu încetul îl prinse somnul. Aerul rece alungase din pod fantoma călduţă şi înmiresmată a Thérčsei. Laurent, frânt, potolit, se lăsă pătruns de un soi de îngreunare dulce şi nedesluşită. Adormind, hotărî să aştepte un prilej favorabil, şi mintea lui, din ce în ce mai lunecoasă, îl legăna murmurând: „Am să-l ucid, am să-l ucid.” Cinci minute mai târziu, dormea, respirând cu o regularitate senină.

Thérčse ajunse acasă la ora unsprezece. Cu capul încins, cu mintea încordată, intră în pasajul Pont-Neuf fără să-şi dea seama de drumul străbătut. I se părea că abia coborâse de la Laurent, într-atât urechile-i erau pline încă de vorbele pe care le auzise. Doamna Raquin şi Camille erau îngrijoraţi. Ea le răspunse scurt la întrebări, spunând că făcuse un drum de pomană şi stătuse un ceas în stradă aşteptând un omnibus.

Când se urcă în pat, simţi cearşafurile reci şi umede. Trupul ei, încă arzător, se înfiora de scârbă. Camille adormi pe dată şi Thérčse privi multă vreme chipul lui palid care se odihnea nătâng pe pernă cu gura deschisă. Se îndepărtă de el. Îi venea să-şi înfunde pumnul în gura aceea.

X.

Trecură aproape trei săptămâni. Laurent începuse din nou să vină în fiecare seara. Părea obosit, bolnav. Cearcăne albastre îi înconjurau ochii, buzele i se albiseră şi crăpaseră. Altfel, era la fel de potolit şi de greoi, îl privea pe Camille în faţă, îi arăta aceeaşi prietenie sinceră. Doamna

Raquin îl alinta şi mai mult pe prietenul casei, de când îl vedea cum e învăluit într-un fel de febră surdă.

Thérčse îţi reluase chipul mut ţi arţăgos. Era mai ţeapănă, mai de nepătruns, mai liniştită ca niciodată. Părea că Laurent nici nu există pentru ea; abia dacă-l privea, rar îi adresa vreun cuvânt, îl trata cu o indiferenţă desăvârşită. Doamna Raquin, pe care, în bunătatea ei, această atitudine o făcea să sufere, îi spunea adesea tânărului: „Nu lua în seamă că nepoată-mea se poartă atât de rece. O cunosc eu; chipul ei pare rece, dar inima i-e calda şi plină de duioşie şi devotament.”

Iubiţii nu aveau cum să se mai întâlnească. Din seara petrecută în strada Saint-Victor nu se mai văzuseră singuri. Seara, când şedeau iară în faţă, în aparenţă calmi şi străini unul de altul, furtuni de patimi, de spaime şi de dorinţă treceau pe sub carnea potolită a chipului lor. Şi Thérčse era cuprinsă de elanuri, de laşităţi, de batjocuri crude; Laurent era cuprins de brutalităţi întunecate, de nehotărâri puternice. Căci ei nu îndrăzneau să privească în străfundul fiinţei lor, în străfundul acestei fierbinţeli tulburi care le umplea creierul cu un soi de negură deasă şi aspră.

Când puteau, în spatele unei uşi, fără să-şi vorbească, îşi strângeau mâinile să le frângă, într-o încleştare crâncenă şi scurtă. Amândoi ar fi vrut să ia fâşii din carnea celuilalt, lipite de degete. Nu le mai rămăsese decât aceste strângeri de mână ca să-şi potolească dorinţele, în ele îşi puneau tot trupul. Nu se întrebau nimic altceva. Aşteptau.

Într-o joi scara, înainte de a se aşeza la joc, oaspeţii familiei Raquin, ca de obicei, statură puţin de vorbă. Unul dintre marile subiecte de discuţie era de a-l face pe bătrânul Michaud să vorbească despre fosta lui slujbă, de a-l întreba despre ciudatele şi sinistrele aventuri în care fusese amestecat. Atunci Grivet şi Camille ascultau poveştile fostului comisar de poliţie cu chipul înspăimântat şi căscat al unor copii cărora li se spune Barbă-Albastră sau Degeţel. Asta îl îngrozea şi îl amuza.

În ziua aceea, Michaud, care tocmai povestise un asasinat cumplit ale cărui amănunte dăduse fiori auditoriului, adăugă clătinând din cap:

— Şi nu se ştie totul… Câte crime rămân necunoscute! câţi ucigaşi scapă de pedeapsa oamenilor!

— Cum asta! spuse Grivet uimit, credeţi că există, aşa, pe stradă, canalii care au ucis oameni şi care nu sunt arestaţi?

Olivier începu să zâmbească cu dispreţ.

— Dragă domnule, răspunse el cu vocea lui ascuţită, nu sunt arestaţi numai pentru faptul că nu se ştie că au ucis.

Acest raţionament nu păru a-l convinge pe Grivet. Camille îi veni în ajutor.

— Eu sunt de părerea domnului Grivet, spuse el cu o îngâmfare tâmpă… Simt nevoia să cred că poliţia este bine organizată şi că niciodată nu mă voi ciocni de un ucigaş pe stradă.

Olivier văzu un atac personal în aceste cuvinte.

— Desigur, poliţia este bine organizată, strigă el pe un ton ofensat… Totuşi nu putem face imposibilul. Există însă şi unii ţicniţi care au învăţat crima la şcoala diavolului şi scapă şi lui Dumnezeu însuşi… Nu-i aşa, tată?

— Da, da, întări bătrânul Michaud… Aşa, când eram la Vernon – vă amintiţi poate de asta, doamnă Raquin – un cărăuş a fost asasinat la drumul mare. Cadavrul a fost găsit tăiat în bucăţele şi aruncat într-o groapă. Niciodată nu s-a putut pune mâna pe vinovat. Trăieşte poate şi astăzi, poate este vecinul nostru şi poate că domnul Grivet se va întâlni nas în nas cu el când se va întoarce acasă.

Grivet deveni alb ca varul. Nu îndrăznea să-şi întoarcă privirea. Credea că ucigaşul cărăuşului se află în spatele lui. De altfel eră încântat să-i fie frică.

— A! dar asta nu! bâlbâi el fără să ştie prea bine ce spune, a! dar asta nu, nu vreau să cred una ca asta… Ştiu şi eu o poveste: a fost odată o servitoare care a fost băgată la puşcărie fiindcă furase de la stăpâni un tacâm de argint. După două luni, tăindu-se un copac, tacâmul fu găsit într-un

cuib de coţofană. Hoaţa fusese coţofana. Servitoarei i se dădu drumul... Vedeţi bine că vinovaţii sunt pedepsiţi întotdeauna.

Grivet triumfa. Olivier ricană.

— Înseamnă că atunci, spuse el, coţofana a fost vârâtă la puşcărie.

— Nu asta a vrut să spună domnul Grivet, interveni Camille, supărat că şeful lui fusese luat peste picior... Mamă, adu-ne jocul de domino.

În vreme ce doamna Raquin se duse să caute cutia, tânărul continuă, adresându-se lui Michaud:

— Atunci mărturisiţi că poliţia este neputincioasă, că există ucigaşi care se plimbă în voie.

— Ei! din nefericire, da, răspunse fostul comisar.

— Este imoral, încheie Grivet.

În timpul acestei conversaţii, Thérčse şi Laurent nu scoseseră nici o vorbă. Nici măcar nu zâmbiseră de prostia lui Grivet. Stând cu coatele pe masă, uşor palizi, cu ochii rătăcind în gol, ascultau. O clipă privirile lor se întâlniră, negre şi arzătoare. Şi mici picături de sudoare se formară la rădăcina părului Thérčsei, şi valuri reci dădeau frisoane imperceptibile pielii lui Laurent.

XI.

Uneori, duminica, când vremea era frumoasă, Camille o forţa pe Thérčse să iasă cu el, să facă o mică plimbare pe Champs-Elysées. Tânăra femeie ar fi preferat să rămână în umbra umedă a prăvăliei. Se simţea obosită, plictisită mergând la braţ cu soţul ei, care o târa pe străzi, oprindu-se în faţa prăvăliilor, cu mirări, cugetări şi tăceri de neghiob. Dar Camille nu se lăsa cu una, cu două. Îi plăcea să-şi arate nevasta. Când se întâlnea cu unul dintre colegi, unul dintre şefi mai ales, era foarte mândru să răspundă la salut, însoţit de doamna. De altfel, el umbla pentru plăcerea de a umbla, aproape fără să schimbe o vorbă, ţeapăn şi nefiresc în hainele lui de duminică, târându-şi picioarele,

prost şi vanitos. Thérčse suferea că merge cu un asemenea bărbat la braţ.

În zilele de plimbare, doamna Raquin îşi întovărăşea copiii până la ieşirea din pasaj. Îi îmbrăţişa ele parc-ar fi plecai într-o călătorie. Şi le turuia sfaturi la nesfârşit, rugăminţi stăruitoare.

— Mai ales le spunea ea, feriţi-vă de accidente… în Parisul ăsta sunt atâtea trăsuri!. Făgăduiţi-mi că n-o să mergeţi pe unde-i lume multă…

În sfârşit îi lăsa să se îndepărteze, urmărindu-i o bună bucată de vreme din ochi. Apoi intra în prăvălie. Picioarele îi deveneau din ce în ce mai greoaie şi nu-i îngăduiau să meargă prea mult pe jos.

Alteori, mai rar, soţii ieşeau din Paris: se duceau la Saint-Ouen sau la Asničres, ţi mâncau o friptură într-unui din restaurantele de pe malul apei. Erau zile de mare desfrâu, despre care se vorbea cu o lună mai înainte. Thérčse primea mai cu plăcere, aproape cu bucurie, aceste plimbări care o ţineau la aer curat până la orele zece sau unsprezece seara. Saint-Ouen, cu insulele sale verzi, îi amintea de Vernon. Simţea cum i se trezeau toate duioşiile sălbatice pe care le avusese faţă de Sena, pe când era fată. Se aşeza pe prundiş, îşi înmuia mâinile în râu, simţea că trăieşte sub arşiţa soarelui potolită de boarea răcoroasă venită dinspre părţile umbroase. În vreme ce ea îşi sfâşia rochia pe pietre şi o murdărea de mâl, Camille îşi întindea frumos batista şi se aşeza alături de Thérčse cu toată grija. În ultimul timp, tânără pereche îl lua aproape totdeauna pe Laurent, care înveselea plimbarea cu râsetele şi forţa lui de ţăran.

Într-o duminică, Thérčse, Camille ţi Laurent plecară spre Saint-Ouen pe la ora unsprezece, după dejun. Ieşirea era plănuită de mult şi urma să fie ultima din vara aceea. Se apropia toamna, scara începea să bată un vânt rece, care făcea văzduhul să freamăte.

În acea dimineaţă, cerul îşi păstra întreagă seninătatea lui albastră. La soare era cald şi umbra era blândă. Se hotărârâră să profite de ultimele raze ale soarelui.

Cei trei luară o trăsură, însoţiţi de doleanţele, de efuziunile îngrijorate ale bătrânei negustoresc. Străbătură Parisul şi, la fortificaţii, coborârâră din trăsură. Apoi ajunseră la Saint-Ouen mergând pe şosea. Era pe la miezul zilei. Drumul, acoperit de praf, bătut din plin de soare, avea o luminozitate orbitoare de zăpadă. Aerul ardea, îngreunat şi acru. Thérčse, la braţ cu Camille, mergea cu paşi mici, ascunzându-se sub umbrelă, în vreme ce soţul ei îşi făcea vânt cu batista lui mare. În spatele lor venea Laurent. Razele soarelui îi ardeau ceafa, dar el părea că nu simte nimic. Fluiera, dădea de-a dura pietricelele întâlnite în cale şi, câteodată, se uita cu ochi sălbatici cum se legănau şoldurile iubitei lui.

Când ajunseră la Saint-Ouen, se repeziră să caute un pâlc de copaci, un covor de iarbă verde întins la umbră. Trecură într-o insulă şi pătrunseră într-un desiş. Frunzele căzute formau pe pământ un strat roşietic care trosnea sub picioarele lor cu foşnete seci. Trunchiurile copacilor se ridicau drepte, nenumărate, ca nişte mănunchiuri de colonete gotice. Ramurile coborau până la frunţile celor trei, care astfel aveau la orizont doar bolta de aramă a frunzişului în agonie şi fusele albe şi negre ale plopilor şi stejarilor. Erau într-un pustiu, într-o văgăună melancolică, într-un luminiş îngust, tăcut şi răcoros. De jur împrejurul lor auzeau vuietul Senei.

Camille alese un loc uscat şi se aşează ridicându-şi poalele redingotei. Thérčse, într-un foţnet de fuste boţite, se aruncă pe frunzişul căzut. Era pe jumătate ascunsă în mijlocul cutelor rochiei care se ridica în jurul ei, descoperindu-i un picior până la genunchi. Laurent, culcat pe burtă, cu bărbia în pământ, privea acest picior şi îl asculta pe prietenul lui care se supărase pe guvern, declarând că toate insuliţele

Senei ar trebui prefăcute în parcuri englezeşti, cu bănci, alei presărate cu nisip, copaci tăiaţi, ca în grădina Tuileries.

Rămaseră vreo trei ceasuri în luminiş, aşteptând să se potolească arşiţa soarelui şi apoi să cineze. Camille vorbi despre slujba lui, povesti lucruri neroade. Apoi, obosit, se lăsă pe spate şi adormi. Îşi aşezase pălăria peste ochi. De multă vreme Thérčse, cu pleoapele închise, se prefăcea că doarme.

Atunci, Laurent se strecură binişor spre tânără femeie, îşi întinse buzele şi îi sărută botina şi glezna. Pielea botinei, ciorapul alb, pe care le săruta, îi ardeau buzele. Mirosurile aspre ale pământului, mireasma uşoară a Thérčsei se amestecau ţi îl pătrundeau, aprinzându-i sângele, iritându-i nervii. De o lună trăia într-o castitate plină de mânie. Mersul prin soare, pe şoseaua spre Saint-Ouen, îi vârâse flăcări în trup. Acum era aici, în fundul unei văgăuni neştiute de nimeni, în mijlocul marii voluptăţi a umbrei şi a tăcerii, şi nu putea să strângă la pieptul lui femeia aceasta care îi aparţinea. Soţul avea poate să se trezească, să-l vadă, să-i dejoace calculele de prudenţă. Omul acesta era veşnic o piedică. Şi iubitul, lipit de pământ, fremătător şi iritat, săruta tăcut botina şi ciorapii albi. Thérčse, ca moartă, nu făcea nici o mişcare. Laurent crezu ca doarme.

Se ridică, cu spinarea frântă, şi se rezemă de un copac. Atunci o văzu pe tânăra femeie care privea înaintea ei cu ochii mari deschişi şi sticloşi. Obrazul ei, aşezat între braţele ridicate, era de o paloare mată, de o rece rigiditate. Thérčse se cufundase în gânduri. Ochii ei ficţi păreau un abis întunecat în care nu se vedea decât noapte. Nu se mişcă, nu îşi întoarse privirile spre Laurent, care stătea în picioare dinapoia ei.

Iubitul ei o contemplă, aproape înspăimântat, văzând-o atât de nemişcată şi mută la mângâierile sale. Capul ei alb şi parcă mort, afundat în cutele juponului, îl făcu sa se simtă cuprins de un tel de spaimă plină de dorinţe arzătoare. Ar fi vrut să se aplece şi să închidă cu un sărut ochii ei larg

deschişi. Dar, aproape în fustele ei, dormea şi Camille. Bietul om, cu corpul răsucit, arătându-şi slăbiciunea, sforăia uşor. Sub pălăria care îi acoperea pe jumătate faţa, se zărea gura lui deschisă, strâmbată de somn, făcând o grimasă stupidă. Ţepi de păr roşcat, presăraţi pe fălcile lui uscăţive, îi pătau pielea albicioasă, şi, cum avea capul dat pe spate, i se vedea gâtul slab, ridat, în mijlocul căruia nodul gâtului, umflat şi de un roşu-aprins, se ridica la fiecare sforăitură. Camille, prăvălit astfel în somn, era nesuferit şi scârbos.

Laurent, care îl privea, ridică tocul ghetei cu o mişcare bruscă. Dintr-o lovitură ar fi vrut să-i stâlcească faţa.

Thérčse îţi înăbuşi un ţipăt. Deveni palidă şi închise ochii. Îşi întoarse capul, de parcă ar fi voit să se ferească de stropii de sânge.

Şi Laurent, timp de câteva clipe, rămase cu tocul în aer, deasupra obrazului lui Camille adormit. Apoi, încet, îşi retrase piciorul şi se îndepărtă câţiva paşi. Îşi spuse în sinea lui că ar fi fost un asasinat prostesc. Ţeasta sfărâmată ar fi pus pe urma lui toată poliţia. Voia să scape de Camille numai pentru a se însura cu Thérčse, înţelegea să trăiască la lumina zilei, după crimă, ca ucigaşul cărăuşului din povestea spusă de bătrânul Michaud.

Se duse până la malul apei, privi cum curge râul, cu o mutră prostită. Apoi, brusc, intră în desiş. Stabilise în sfârşit un plan, închipuise o ucidere comodă şi fără primejdie pentru el.

Atunci îl trezi pe adormit gâdilându-l în nas cu un pai. Camille strănută, se ridică, găsi că gluma este excelentă. Îi plăcea Laurent pentru şotiile lui care îl făceau să râdă. Apoi îşi zgâlţâi soţia, care ţinea ochii închişi. După ce Thérčse se ridică în picioare şi îşi scutură fustele, mototolite şi pline de frunze uscate, cei trei părăsiră luminişul, rupând rămurelele din faţa lor.

Părăsiră insula şi bătură drumurile, potecile pline de grupuri în straie de duminică. Printre tufişuri alergau fete în rochii de culoare deschisă; o echipă de canotori trecu

cântând; şiruri de perechi burgheze, oameni bătrâni, slujbaşi cu nevestele lor, mergeau agale, pe marginea râpelor. Fiecare drum părea o strada zgomotoasă şi plină de lume. Doar soarele îşi păstra seninătatea larg desfăşurată; aluneca spre orizont şi arunca pe copacii înroşiţi, pe drumeagurile albe, imense pete de lumină stinsă. Din cerul fremătător începuse să se lase o răcoare pătrunzătoare.

Camille nu-i mai dădu braţul Thérčsei; vorbea cu Laurent, râdea de glumele ţi vitejiile prietenului său, care sărea peste gropi şi ridica în mâini bolovani grei. Tânără femeie, de cealaltă parte a drumului, înainta cu capul în jos, aplecându-se uneori să rupă un fir de iarbă. Când rămânea în urmă, se oprea şi îşi privea de departe iubitul şi soţul.

— Hei! nu ţi-e foame? îi strigă în cele din urmă Camille.

— Ba da, îi răspunse ea.

— Atunci, ce mai stai!

Thérčsei nu-i era foame. Era plictisită şi neliniştită. Nu cunoştea proiectele lui Laurent, picioarele îi tremurau sub ea de frică.

Cei trei se întoarseră la malul apei şi căutară un restaurant. Se aşezară la o masă pe un fel de terasă de scânduri, într-o cârciumă mirosind a prăjeală şi a vin. Casa răsuna de strigăte, de cântece, de zgomot de farfurii. În fiecare cămăruţă, în fiecare salon erau grupuri de oameni care vorbeau tare şi pereţii subţiri dădeau o sonoritate vibrantă acestei larme. Scara duduia sub paşii chelnerilor.

Sus, pe terasă, adierile venite dinspre râu alungau mirosurile de untură arsă. Thérčse, sprijinită de balustradă, privea cheiul. La dreapta şi la stânga, se întindeau două şiruri de cârciumi şi barăci de bâlci. Sub bolţi de viţă, printre frunzele rare şi îngălbenite, se zărea albul feţelor de masă, petele negre ale hainelor, fustele strălucitoare ale femeilor. Oamenii umblau de colo-colo, cu capul descoperit, alergând şi râzând. Şi zgomotul ascuţit al mulţimii se

amesteca cu cântecul plângăreţ al flaşnetelor. Un miros de friptură şi de praf plutea în aerul cald.

Jos, la picioarele Thérčsei, niţte fete din cartierul latin se învârteau, pe un covor de iarbă tocită, cântând o horă de copii. Cu pălăria căzută pe umeri, cu părul despletit, ele se ţineau de mină, jucându-se ca nişte fetiţe. Aveau un firicel de voce proaspătă şi chipurile lor palide, săpate de mângâieri brutale, se colorau uşor cu roşeli virginale. În marii lor ochi impuri trecea o boare înduioşată. Nişte studenţi, fumând pipe de lut, le priveau cum se învârtesc, aruncându-le în treacăt glume deochiate.

Şi, mai departe, pe Sena, pe dealuri, pogora seninătatea serii, un aer albăstriu şi vag care învăluia copacii într-o pâclă transparentă.

— Ei, ce s-aude! strigă Laurent aplecându-se peste rampa scării. Chelner, ne aduci de mâncare?

Apoi spuse, schimbându-şi parcă gândul:

— Camille, ce-ar fi să facem o plimbare pe râu, înainte de masă?. Tocmai bine ar avea timp să ne frigă puiul. O să ne plictisim tot aşteptând aici mai bine de un ceas.

— Cum vrei tu, răspunse nepăsător Camille. Însă Thérčsei i-e foame.

— Nu, nu, pot să mai aştept, se grăbi să spună tânăra femeie, pe care Laurent o privea ţintă în ochi.

Toţi trei coborâră scara. Trecând prin faţa tejghelei, reţinură o masă, comandară de mâncare, spunând că se vor înapoia peste un ceas. Cum cârciumarul închiria şi bărci, îl rugară să le dezlege una. Laurent alese o barcă uşoară, a cărei fragilitate îl sperie pe Camille.

— La dracu, spuse el, nu trebuie să ne mişcăm în ea deloc, altfel vom face o baie straşnică.

Adevărul era că slujbaşul avea o teamă cumplită de apă. La Vernon, starea sănătăţii nu îi îngăduise, când era mic, să se bălăcească în Sena. În timp ce colegii lui de şcoală alergau să se arunce drept în mijlocul râului, el se culca între două pături calde. Laurent devenise un înotător

iscusit, un vâslaş neobosit. Camille îşi păstrase acea teamă pe care copiii şi femeile o au faţă de apele adânci. Pipăi cu piciorul fundul bărcii, ca pentru a se încredinţa de soliditatea ei.

— Haide, vino odată, îi strigă Laurent râzând… Tot mai tremuri!

Camille încalecă peste margine şi merse, clătinându-se, să se aşeze în spate. După ce simţi scândurile sub el, se linişti, începu să glumească, făcând pe curajosul.

Thérčse rămăsese pe mal, gravă şi nemişcată, alături de iubitul ei care ţinea pălimarul. El se aplecă, şi îi şopti repede:

— Ia seama, am să-l arunc în apă… Ascultă de mine… Am să răspund de toate.

Femeia deveni cumplit de palidă. Rămase ca ţintuită de pământ, încremenită, cu ochii căscaţi.

— Intră odată în barcă, şopti din nou Laurent. Ea nu se mişcă. O luptă teribilă se dădea înlăuntrul ei. Îşi încorda voinţa cu toată puterea, căci se temea să nu izbucnească în hohote de plâns şi să cadă cu faţa la pământ.

— Ah! ah! strigă Camille. Laurent, uită-te la Thérčse… Moare de frică!. Ce zici, o să intre, n-o să intre…

Se întinsese pe banca din spate, cu amândouă coatele sprijinite pe marginea bărcii şi se înfoia, făcând pe grozavul. Thérčse îi aruncă o privire stranie. Înţepăturile bietului om fură ca un bici care o şfichiui şi o împinse. Brusc, ea sări în barcă şi rămase în faţă. Laurent apucă vâslele. Barca se desprinse de mal, îndreptându-se spre insule cu încetineală.

Amurgul se apropia. Mari umbre cădeau din copaci şi apele îşi tiveau malurile cu negru. În mijlocul râului se vedeau dâre mari de argint stins. Curând barca intră cu lotul în largul Senei. Aici, toate zgomotele de pe cheiuri păreau înăbuşite. Cântecele, strigătele ajungeau, vagi şi melancolice, cu o tristă sfârşeală. Nu se mai simţea mirosul de friptură şi de praf. Pluteau pânze de răcoare. Era frig.

Laurent încetă să mai vâslească şi lăsă barca să coboare pe firul curentului.

În faţă se ridica marele masiv roşcat al insulelor. Cele două maluri, de un cafeniu-închis pătat cu cenuşiu, erau ca două fâşii late care aveau să se întâlnească în zare. Apa şi cerul păreau tăiate din aceeaşi stofă albicioasă. Nimic nu este mai dureros de calm decât un apus de toamnă. Razele soarelui pălesc în acrul fremătător, copacii bătrâni îşi scutură frunzele. Câmpia, arsă de razele încinse ale verii, simte cum vine moartea cu primul vânt rece. Văzduhul e străbătut de adieri tânguitoare. Noaptea pogoară din înălţimi, aşternându-şi umbrele ca nişte linţolii.

Cei trei tăceau. Aşezaţi în fundul bărcii care aluneca pe ape, priveau ultimele luciri cum se desprind de pe ramurile cele mai de sus ale copacilor. Se apropiau de insule. Marile întinderi roşcate deveneau întunecate, întreg peisajul se simplifica în apus. Sena, cerul, insulele, malurile nu mai erau decât nişte pete cenuşii care piereau în mijlocul unei neguri lăptoase.

Camille, care se culcase pe burtă, cu capul deasupra apei, îşi înmuie mâinile în râu.

— Drace! tare mai e rece! strigă el. N-ar fi deloc plăcut să-ţi vâri capul în ciorba asta.

Laurent nu răspunse. De la un timp privea nelinişti cele două maluri. Îşi întinsese inimile lui mari pe genunchi, strângându-şi buzele. Thérčse, ţeapănă, nemişcată, cu capul uşor dat pe spate, aştepta.

Barca se pregătea să intre într-un mic braţ, întunecos şi îngust, care se desmea între două insule. În spatele uncia din insule se auzea cântecul îndepărtat al unei echipe de canotori care probabil urcau cursul Senei. Departe, în amonte, râul era liber.

Atunci Laurent se ridică şi-l prinse pe Camille de brâu. Slujbaşul izbucni în râs.

— Ah! nu mă gâdila, spuse el, nu face glume de-astea… Haide, termină, o să cad.

Laurent îl strânse şi mai tare, îl zgudui. Camille se întoarse şi văzu chipul înspăimântător de convulsionat al prietenului său. Nu înţelese. O spaimă nedesluşită îl cuprinse. Vru să strige, dar simţi cum o mână puternică îl strânse de gât. Cu instinctul unui animal care se apără, se ridică în genunchi, agăţându-se de marginea bărcii. Se luptă astfel câteva secunde.

— Thérčse! Thérčse! o chemă el cu voce înăbuşită şi şuierătoare.

Tânără femeie privea, ţinându-se cu amândouă mâinile de o bancă a bărcii care trosnea şi se clătina pe râu. Nu putea închide ochii. O cumplită contracţie îi ţinea larg deschişi, aţintiţi pe spectacolul oribil al luptei. Era rigidă, mută.

— Thérčse! Thérčse! o chemă din nou nefericitul care începuse să horcăie.

La această ultimă chemare, Thérčse izbucni în hohote de plâns. Nervii ei se destindeau. Criza de care se temea o aruncă fremătând toată în fundul bărcii. Acolo rămase ghemuită, uluită, moartă.

Laurent îl scutura mereu pe Camille, strângându-l cu o mână de gât. În cele din urmă izbuti să-l smulgă din barcă cu ajutorul celeilalte mâini. Îl ţinu în aer, ca pe un copil, în braţele lui puternice. Aplecându-şi capul, îşi descoperi gâtul, şi atunci victima lui, înnebunită de furie şi de spaimă, se răsuci, îşi repezi dinţii şi îi înfipse în gât. Şi când ucigaşul, înfrânându-şi un ţipăt de durere, îl aruncă brusc pe slujbaş în râu, între dinţii acestuia rămase o bucată de carne.

Camille căzu urlând. Reveni de două sau trei ori la suprafaţă, scoţând ţipete din ce în ce mai înăbuşite.

Laurent nu pierdu nici o clipă. Îşi ridică gulerul pardesiului ca să-şi ascundă rana. Apoi, luând-o în braţe pe Thérčse care leţinase, răsturnă barca cu piciorul şi se lăsa să cadă în Sena, ţinându-şi strâns iubita. O susţinu deasupra apei, strigând după ajutor cu o voce jalnică.

Canotorii, ale căror cântece le auzise de după capul insulei, sosiră vâslind repede. Înţeleseră că se întâmplase o nenorocire. O salvară pe Thérčse, pe care o culcară pe una dintre bănci, şi pe Laurent, care începu să jelească moartea prietenului său. El se aruncă în apă, îl căută pe Camille în locurile unde nu putea fi, se întoarse plângând, frângându-şi mâinile, smulgându-şi părul. Canotorii încercară să-l potolească, să-l consoleze.

— E din vina mea, strigă el. N-ar fi trebuit să-l las pe bietul băiat să danseze şi să se zbenguie cum îl apucase să facă… La un moment dat ne-am pomenit tustrei pe-o parte a bărcii şi ne-am răsturnat… Căzând, mi-a strigat să-i salvez nevasta…

— Aşa cum se întâmplă totdeauna, printre canotori se aflară doi sau trei băieţi care se arătară a fi fost martori ai accidentului.

— V-am văzut bine, spuseră ei… Şi pe urmă, ce dracu! O barcă nu-i tot atât de solidă ca o duşumea… Ah! biata femeie, ce-o să fie pe ea când s-o trezi!

Îşi reluară lopeţile, remorcară barca şi îi conduseră pe Thérčse ţi pe Laurent la restaurant, unde îi aştepta cina. În câteva minute tot orăşelul Saint-Ouen află despre accident. Canotorii îl povesteau ca nişte martori oculari. O mulţime înduioşată se adunase în faţa cârciumii.

Patronul şi nevasta lui erau nişte oameni cumsecade şi îşi puseră hainele la dispoziţia naufragiaţilor. Când Thérčse se trezi din leţin, avu o criză de nervi, izbucni într-un plâns sfâşietor. Trebuiră s-o aşeze pe un pat. Natura ajuta această sinistră comedie care se jucase mai înainte.

După ce tânără femeie se mai potoli, Laurent o încredinţa stăpânilor restaurantului să aibă grijă de ea. Voia să se întoarcă singur la Paris, să-i spună doamnei Raquin îngrozitoarea veste cu toate menajamentele posibile. Adevărul era că se temea de exaltarea nervoasă a Thérčsei. Prefera să-i lase timp să se gândească şi să-şi înveţe rolul.

Canotorii mâncară cina pregătită pentru Camille.

XII.

În colţul întunecos al diligentei care îl ducea la Paris, Laurent îşi punea la punct planul. Era aproape sigur că va scăpa nepedepsit. O bucurie grea şi neliniştită, bucuria crimei săvârşite, îl năpădea. Ajuns la bariera Clichy, luă o trăsură şi se îndreptă spre casa bătrânului Michaud, care locuia pe strada Seine. Era ora nouă scara.

Îl găsi pe fostul comisar stând la masă, împreună cu Olivier şi Suzanne. Venise aici pentru a găsi o protecţie, în cazul când ar fi fost bănuit, şi pentru a evita să-i anunţe singur îngrozitoarea veste doamnei Raquin. În chip straniu, aceasta încercare îl dezgusta. Se aştepta la o asemenea disperare, încât îi era teamă că nu-şi va juca rolul cu destule lacrimi. Apoi durerea mamei îl apăsa, deşi în fond îi păsa destul de puţin de ca.

Când Michaud îl văzu intrând îmbrăcat în haine grosolane, prea strimte pentru el, îl întrebă din priviri. Laurent povesti accidentul, cu glas frânt, parcă gâtuit de durere şi oboseală.

— Am venit la dumneavoastră, spuse el în încheiere, nu ştiam ce să fac cu cele două sărmane femei atât de crud lovite… N-am îndrăznit să mă duc singur la doamna Raquin. Vă implor, veniţi cu mine.

În timp ce vorbea, Olivier se uita drept în ochii lui, cu o privire care îl înspăimânta. Ucigaşul intrase cu capul plecat în mijlocul acestor oameni ai poliţiei, împins de o îndrăzneală care avea să-l salveze. Dar nu se putea împiedica să nu tremure, simţind ochii lor care îl descoseau. Vedea neîncredere acolo unde nu era decât uluire şi milă. Suzanne, mai firavă şi mai palidă ca oricând, fu cât pe ce să leşine. Olivier, pe care ideea morţii îl înfricoşa şi a cărui inimă rămânea de altfel cu totul rece, făcea o mutră de uimire dureroasă, scrutând din obicei obrazul lui Laurent, fără să bănuiască deloc sinistrul adevăr. Iar bătrânul Michaud scotea exclamaţii de spaimă, de compătimire, de mirare. Se tot frământa pe scaun, îşi împreuna mâinile, îşi ridica ochii în tavan.

— Ah! Dumnezeule, spunea el cu glas întretăiat, ah! Dumnezeule, ce lucru îngrozitor!. Pleci de-acasă, şi mori, aşa, deodată… E oribil… Ce-o să-i spunem acum bietei doamne Raquin, nefericitei mame?. Sigur, bine-ai făcut c-ai venit la noi… Mergem cu dumneata…

Se ridică, se învârti, tropăi prin odaie să-şi caute bastonul şi pălăria, şi, tot alergând încoace şi încolo, îl puse pe Laurent să-i repete amănuntele catastrofei, scoţând din nou exclamaţii la fiecare frază.

Coborâră toţi pairii. La intrarea în pasajul Pont-Neuf, Michaud îl opri pe Laurent.

— Nu veni cu noi, îi spuse el. Prezenţa dumitale ar fi un fel de mărturisire brutală de care trebuie să ne ferim… Sărmana mama va bănui că e vorba de o nenorocire şi ne va forţa să-i spunem adevărul mai devreme decât trebuie să i-l spunem… Aşteaptă-ne aici.

Aranjamentul acesta îl linişti pe ucigaş, care tremura la gândul să intre în prăvălia din pasaj. În el pogorî calmul, se plimbă dintr-o parte în alta pe trotuar, în deplină pace. Uneori, uita faptele care se petreceau, privea în vitrinele prăvăliilor, fluiera printre dinţi, întorcea capul după femeile care treceau pe lângă el. Stătu astfel o bună jumătate de oră în stradă, recăpătându-şi din ce în ce mai mult sângele rece.

Nu mâncase de dimineaţă; îl apucă foamea, intră într-o plăcintărie şi se îndopă cu prăjituri.

În prăvălia din pasaj se petrecea o scenă sfâşietoare. În ciuda precauţiilor, a frazelor îndulcite şi amicale ale bătrânului Michaud, veni un moment în care doamna Raquin înţelese că fiului ei i se întâmplase o nenorocire. De atunci înainte ceru cu stăruinţă să i se spună adevărul, într-o pornire disperată, cu o violenţă de lacrimi şi ţipete, care în cele din urmă îl înduplecară pe vechiul ei prieten. Şi, după ce cunoscu adevărul, durerea ei fu tragică. Începu să plângă înfundat, trupul ei zguduit se arunca pe spate, intră într-o criză cumplită de teroare şi nelinişte. Rămase locului

sufocată, scoţând din când în când un ţipăt ascuţit din vuietul profund al durerii ei. S-ar fi tăvălit pe jos, dacă Suzanne n-ar fi cuprins-o de talie, plângând pe genunchii ei, ridicându-şi spre ea chipul său palid. Olivier şi tatăl său rămaseră în picioare, enervaţi şi tăcuţi, întorcându-şi capul, mişcaţi neplăcut de acest spectacol de pe urma căruia egoismul lor suferea.

Şi sărmana mamă îşi vedea fiul învăluit de apele tulburi ale Senei, cu trupul înţepenit şi îngrozitor de umflat; în acelaşi timp, îl vedea copil mic în leagăn, când ca alunga moartea aplecată deasupra lui. Îl adusese pe lume de peste zece ori, îl iubea pentru toată dragostea pe care i-o dovedise de treizeci de ani. Şi iată că murea departe de ea, deodată, în apa rece şi murdară, ca un câine. Îşi amintea atunci de păturile calde în care îl învelea. Câte îngrijiri, ce copilărie ocrotită, câte alintări şi dovezi tandre, şi toate acestea ca să-l vadă într-o zi cum se îneacă jalnic! La gândul acesta doamna Raquin simţea că ceva o strânge de gât; spera să moară, sugrumată de disperare.

Bătrânul Michaud se grăbi să iasă. O lăsă pe Suzanne alături de negustorească şi se duse cu Olivier să-l caute pe Laurent ca să meargă grabnic la Saint-Ouen.

Pe drum abia schimbară câteva cuvinte. Se cuibăriseră fiecare într-un colţ al trăsurii care îi hurduca pe caldarâmuri. Stăteau nemişcaţi şi tăcuţi în umbra care umplea trăsura. Şi, din când în când, raza fugitivă a vreunui lampadar arunca o lumină vie pe chipurile lor. Sinistrul eveniment, care îi adunase laolaltă, îi învăluia într-un fel de copleşire lugubră.

Când ajunseră în cele din urmă la restaurantul de pe malul apei, o găsiră pe Thérčse culcată, cu mâinile şi capul arzând. Birtaşul le spuse cu glas şoptit că tânără doamnă avea febră mare. Adevărul era că Thérčse, simţindu-se slabă şi laşă, temându-se să nu mărturisească cumva crima într-o criză, se hotărâse să fie bolnavă. Se închise într-o tăcere crâncenă, îşi ţinea buzele şi pleoapele strânse,

nevoind să vadă pe nimeni, fiindu-i frică să vorbească. Cu cearşaful la gură, cu faţa pe jumătate înfundată în pernă, se făcuse mititică, asculta neliniştită ceea ce se spunea în jurul ei. Şi, în mijlocul luminii roşietice care se strecura prin pleoapele ei închise, îi vedea mereu pe Camille şi pe Laurent, luptându-se la marginea bărcii, îşi zărea soţul, palid, îngrozitor, teribil de mare, care se ridica drept, deasupra unei ape mocirloase. Această vedenie implacabilă îi sporea fierbinţeala sângelui.

Bătrânul Michaud încercă să-i, vorbească, s-o consoleze. Ea făcu o mişcare de nerăbdare, se răsuci şi începu din nou să hohotească.

— Lăsaţi-o, domnule, spuse birtaşul, tremură la cel mai mic zgomot… Vedeţi bine, are nevoie de odihnă.

Jos, în sala comună, era un agent de poliţie care lungea vorba despre accident. Michaud şi fiul său coborâră, urmaţi de Laurent. După ce Olivier îşi făcu cunoscută calitatea sa de funcţionar superior la Prefectura Poliţiei, totul se termină în zece minute. Canotorii erau încă acolo, povestind înecul în cele mai mici amănunte, descriind felul în care cei trei căzuseră în apă, dându-se drept martori oculari. Dacă Olivier şi tatăl său ar fi avut cea mai mică bănuială, această bănuială s-ar fi spulberat dinaintea unor asemenea mărturii. Dar ei nu se îndoiseră nici o clipă de adevărul spuselor lui Laurent; dimpotrivă, îl prezentară agentului de poliţie ca pe cel mai bun prieten al victimei, şi avură grijă să se introducă în procesul-verbal că tânărul se aruncase în apă să-l salveze pe Camille Raquin. A doua zi, ziarele povestiră accidentul cu lux de amănunte; nefericita mamă, văduva neconsolată, prietenul nobil şi curajos, nimic nu lipsea din acest fapt divers, care făcu înconjurul presei pariziene şi care apoi fu îngropat în fiţuicile din provincie.

După ce procesul-verbal fu încheiat, Laurent simţi o bucurie caldă pătrunzându-i în carne cu o viaţă nouă. Din clipa în care victima sa îşi înfipsese dinţii în gâtul lui, încremenise parcă, acţiona mecanic, după un plan stabilit

cu multă vreme înainte. Numai instinctul de conservare îl împingea, îi dicta vorbele, îl sfătuia ce gesturi să facă. Acum, în faţa certitudinii că va rămâne nepedepsit, sângele începea din nou să-i curgă prin vine cu blândă încetineală. Poliţia trecuse pe lângă crima lui, şi poliţia nu văzuse nimic; se lăsase dusă de nas, îl achitase. Era salvat. La acest gând simţi de-a lungul trupului sudori de bucurie, o căldură care îi readuse mlădierea membrelor şi a inteligenţei, îşi continuă rolul de prieten îndurerat cu o ştiinţă şi o siguranţă desăvârşită. În fond, încerca satisfacţii de brută; se gândea la Thérčse care ţedea culcată în camera de sus.

— N-o putem lăsa aici pe biata femeie, îi spuse el lui Michaud. Poate-i ameninţată de-o boală gravă, trebuie neapărat s-o ducem la Paris… Haideţi, o vom decide să meargă cu noi.

Sus, îi vorbi, o imploră el însuşi pe Thérčse să se scoale, să se lase condusă în pasajul Pont-Neuf. Când tânără femeie îi auzi sunetul glasului, tresări, tremurătoare. Cu greu se ridică, fără să răspundă. Bărbaţii ieşiră din odaie, lăsând-o singură cu nevasta patronului. După ce se îmbrăcă, ea coborî clătinându-se şi se urcă în trăsură, ajutată de Olivier.

Călătoria se petrecu în tăcere. Laurent, cu o îndrăzneală şi o neruşinare deplină, îşi strecură mâna de-a lungul fuselor tinerei femei şi îi prinse degetele. Era aşezat în faţa ei, într-o umbră tremurătoare; nu-i vedea obrazul pe care ea şi-l ţinea aplecat pe piept. Când o prinse de mână, i-o strânse cu putere şi o păstră în mâna lui până ce ajunseră în strada Mazarine. Simţea tremurul mâinii ei, dar ea nu şi-o retrase, dimpotrivă, uneori îl mângâia brusc. Şi, una în alta, mâinile ardeau; palmele umede se lipeau, şi degetele, strâns apăsate, se frângeau la fiecare hurducătură. Lui Laurent şi Thérčsei li se părea că sângele unuia intra în pieptul celuilalt trecând prin pumnii lor încleştaţi; aceşti pumni deveneau o vatră fierbinte în care viaţa lor fierbea. În miezul nopţii şi al tăcerii sfâşietoare care plutea, strângerea

furioasă a mâinilor lor era ca o greutate strivitoare aruncată în capul lui Camille pentru a-l menţine sub apă.

Când trăsura se opri, Michaud şi fiul său coborâră primii. Laurent se aplecă spre iubita lui şi îi şopti duios:

— Fii tare, Thérčse!. Mai avem multă vreme de aşteptat. Adu-ţi aminte.

Tânără femeie nu vorbise încă. Deschise buzele pentru prima dată de la moartea soţului ei.

— Oh! îmi voi aduce aminte, spuse ea tremurând, cu o voce uşoară ca o boare.

Olivier îi întinse mâna, invitând-o să coboare. De data aceasta Laurent merse până la prăvălie. Doamna Raquin se culcase, pradă unui delir violent. Thérčse se târî până la patul ei, şi Suzanne abia avu timp s-o dezbrace. Liniştit, văzând că totul se aranja de minune, Laurent plecă. Ajunse fără grabă în cocioaba lui din strada Saint-Victor.

Trecuse de miezul nopţii. Un aer răcoros cutreiera străzile pustii şi tăcute. Tânărul nu auzea decât zgomotul egal al paşilor săi, răsunând pe lespezile trotuarelor. Răcoarea îl pătrundea plăcut. Tăcerea, umbra îi dădeau senzaţii iuţi de voluptate. Se plimba agale.

În sfârşit, se despovărase de crima lui. Îl ucisese pe Camille. Era un lucru terminat despre care nu se va mai vorbi. Va trăi în tihnă, aşteptând s-o poată lua în posesie pe Thérčse. Gândul crimei îl sugrumase câteodată. Acum, că o săvârşise, îşi simţea pieptul liber, respira în voie, era vindecat de suferinţele pe care i le provocase şovăiala şi teama.

În fond era puţin prostit, oboseala îi îngreuna membrele şi gândurile. Intră în casă şi adormi adânc. În timpul somnului, uşoare crispări nervoase îi fugeau pe obraz.

XIII.

A doua zi, Laurent se trezi odihnit şi dispus. Dormise bine. Acrul rece care intra prin fereastră îi biciuia sângele îngreunat. Abia îşi aminti de scenele din ajun. Fără arsura înţepătoare de pe gât, ar fi putut crede că se culcase la ora

zece, după o seară calmă. Muşcătura lui Camille era ca un fier roşu pus pe pielea lui. Când gândul i se opri pe durerea pricinuită de această rană, suferi cumplit. I se părea că zeci de ace îi pătrundeau încetul cu încetul în carne.

Îşi îndepărtă gulerul cămăşii şi privi rana într-o oglindă strâmbă, de câţiva bani, agăţată de perete. Rana era ca o deschizătură roşie, mare cât o moneda de doi bani; pielea fusese smulsă, se vedea carnea, roşie cu pete negre; fire de sânge curseseră până la umăr, în dâre subţiri care se cojeau. Pe gâtul alb, muşcătura părea de un cafeniu-închis şi puternic; se afla la dreapta, sub ureche. Adus de spate, cu gâtul întins, Laurent privea şi oglinda verzuie îi dădea chipului său o schimonoseală atroce.

Se spăla cu multă apă, satisfăcut de examenul său, spunându-şi că rana se va cicatriza peste câteva zile. Apoi se îmbrăcă şi se duse la slujbă, liniştit, ca de obicei. Acolo povesti accidentul cu o voce plină de emoţie. Când colegii lui citiră faptul divers care umplea ziarele, deveni un adevărat erou. Timp de o săptămână, funcţionarii de la căile ferate Orléans nu avură alt subiect de conversaţie. Erau foarte mândri că unul dintre ai lor se înecase. Grivet nu mai contenea vorbind despre imprudenţa de a te aventura în largul Senei, când este atât de simplu să treci peste poduri şi să priveşti cum curge apa.

Laurent rămăsese cu o nelinişte surdă. Decesul lui Camille nu putuse fi constatat în chip oficial. Soţul Thérčsei murise într-adevăr, dar ucigaşul ar fi vrut să i se găsească leşul ca să se întocmească un act formal. A doua zi după accident, corpul înecatului fu căutat fără succes. Lumea credea că intrase desigur în fundul vreunei gropi, sub malurile insulelor. Căutătorii scormoneau fără răgaz Sena pentru a pune mâna pe prima oferită.

Laurent îşi luă sarcina să treacă în fiecare dimineaţă pe la Morgă, în drum spre slujbă. În ciuda dezgustului care îi întorcea stomacul pe dos, în ciuda frisoanelor care îl scuturau uneori, timp de peste opt zile se duse cu

regularitate şi examina chipurile tuturor înecaţilor întinşi pe lespezi.

Când intra, un miros fad, un miros de carne spălată îl umplea de greaţă, şi pielea lui era năpădită de valuri reci. Umezeala zidurilor parcă îi îngreuna hainele, care deveneau mai apăsătoare la umeri. Se ducea drept la peretele de sticlă care despărţea spectatorii de cadavre; îşi lipea obrazul palid de sticlă şi privea. Dinaintea lui se aliniau şirurile de lespezi cenuşii. Ici şi colo, pe lespezi, corpuri dezgolite formau nişte pete verzi şi galbene, albe şi roşii. Unele corpuri îşi păstrau carnea aşa cum fusese înainte şi în rigiditatea morţii; altele păreau un morman de carne însângerată şi putredă. În fund, la perete, erau agăţate nişte zdrenţe jalnice, fuste şi pantaloni care făceau strâmbături pe goliciunea ipsosului. Laurent nu vedea la început decât masa albicioasă a pietrelor şi a zidurilor, pătată cu roşu şi negru de veşminte şi cadavre. Se auzea un susur de apă curgătoare.

Încetul cu încetul desluşea corpurile. Atunci începea să meargă de la unul la altul. Numai înecaţii îl interesau, în zilele când existau mai multe cadavre umflate şi învineţite de apă, le privea cu aviditate, încercând să-l recunoască pe Camille. Adesea cărnurile obrajilor atârnau în fâşii, oasele găuriseră pielea înmuiată, faţa părea fiartă şi scoasă de pe oase. Laurent şovăia. Examina corpurile, încerca să găsească slăbiciunea victimei sale. Dar toţi înecaţii sunt graşi, vedea burţi enorme, coapse buhăite, braţe rotunde şi puternice. Nu mai ştia nimic. Rămânea tremurând dinaintea acestor resturi învineţite care păreau că-şi bat joc făcând strâmbături oribile.

Într-o dimineaţă fu cuprins de o adevărată spaimă. Privea de câteva minute un înecat, scund, îngrozitor de desfigurat. Carnea acestui înecat era atât de moale şi topită, încât apa curentă, care îi spăla, o ducea cu ea fir cu fir. Jetul care îi cădea pe faţă săpa o gaură la stânga nasului. Şi, brusc,

nasul se turti, buzele se desprinseră, arătând dinţii albi. Capul înecatului izbucni în râs.

De fiecare dată când i se părea că-l recunoaşte pe Camille, Laurent simţea o arsură în inimă. Dorea fierbinte să găsească corpul victimei, dar îi venea s-o ia la fugă când îşi imagina că acest corp este dinaintea lui. Vizitele sale la Morgă îl umpleau de coşmaruri, de frisoane care îl făceau să gâfâie. Îşi domina frica, îşi spunea că e un copil, voia să fie tare. Dar, fără voia lui, carnea i se revolta, scârba şi spaima îi cuprindeau făptura, de îndată ce intra în umezeala şi mirosul fad al sălii.

Când nu existau înecaţi pe ultimul şir de lespezi, răsufla uşurat; dezgustul lui era mai mic. Devenea atunci un simplu curios, îi făcea o plăcere stranie să privească moartea violentă în faţă, în lugubrele ci atitudini bizare şi groteşti. Spectacolul îl distra, mai ales când erau şi femei cu piepturile dezgolite. Aceste trupuri goale, brutal întinse, pătate de sânge, cu cărnurile sfârtecate pe alocuri, îl atrăgeau şi îl reţineau. O dată văzu o femeie tânără, de douăzeci de ani, o fată din popor, înaltă şi voinică, ce părea că doarme pe piatră. Trupul ci proaspăt şi gras avea nuanţe alburii de o mare delicateţe: aproape că zâmbea, cu capul uşor plecat, şi îşi întindea pieptul în chip provocator. Ai fi, zis că este o curtezană tolănită, dacă n-ar fi avut pe gât o linie neagră care îi făcea un fel de colier de umbră. Era o fată care se spânzurase din dragoste înşelată. Laurent se uită la ca multă vreme, plimbându-şi privirile pe carnea ei, cufundat într-un soi de dorinţă amestecată cu teamă.

În fiecare dimineaţă cât şedea acolo, auzea în spatele lui un nesfârşit du-te-vino al publicului care intra şi ieşea.

Morga este un spectacol la îndemâna tuturor pungilor, pe care şi-l oferă gratuit trecătorii săraci sau bogaţi. Uşa este deschisă, intră cine vrea. Există unii amatori care fac un ocol mare numai să nu lipsească de la una dintre reprezentaţiile acestea ale morţii. Când lespezile sunt goale, oamenii ies nemulţumiţi, furaţi, murmurând printre

dinţi. Când lespezile gem de cadavre, când este expusă multă carne omenească, vizitatorii se înghesuie, îşi dau emoţii ieftine, se înspăimântă, glumesc, aplaudă sau fluieră, ca la teatru, şi se retrag satisfăcuţi, declarând că Morga, în ziua aceea, e reuşită.

Laurent cunoscu repede publicul din acel loc, public amestecat şi disparat, care se înduioşează şi îşi bate joc în comun. Intrau muncitori, în drum spre locul lor de muncă, cu o pâine şi nişte unelte sub braţ; găseau că moartea este caraghioasă. Printre ei întâlneai hâtrii atelierelor care făceau galeria să zâmbească spunând câte o glumă pe socoteala strâmbăturii fiecărui cadavru; celor cu arsuri le spuneau cărbunari; spânzuraţii, asasinaţii, înecaţii, cadavrele sfâşiate sau zdrobite le excitau verva neroadă, şi vocea lor, care tremura puţin, bâlbâia fraze comice în tăcerea tremurătoare din sală. Apoi veneau micii rentieri, bătrânii slabi şi uscăţivi, pierde-vară care intrau pentru că nu aveau ce face şi care priveau trupurile cu ochi prostiţi şi moi de oameni blânzi şi delicaţi. Femeile erau foarte numeroase. Veneau tinere muncitoare cu obraji trandafirii, cu rufe albe, fuste curate, care mergeau de la un capăt la celălalt al peretelui de sticlă, iute, căscând nişte ochi mari şi atenţi, ca dinaintea vitrinelor unui magazin de noutăţi. Mai erau şi femei din popor, îndobitocite, cu înfăţişare jalnică, şi doamne bine îmbrăcate, târându-şi după ele rochia de mătase.

Într-o zi, Laurent văzu o asemenea doamnă care şedea înfiptă la câţiva paşi de geam, ţinând o batistă fină la nas. Purta o încântătoare fustă de mătase cenuşie şi o mantilă mare de dantelă neagră. Obrazul îi era acoperit de o voaletă şi mâinile ci înmănuşate păreau foarte mici şi foarte fine. Răspândea în jurul ei un miros gingaş de violete. Privea un cadavru. Pe o lespede, la câţiva paşi, era lungit corpul unui tânăr înalt, un zidar care murise pe loc căzând de pe o schelă. Avea un piept pătrat, muşchi groşi şi scurţi, o carne albă şi grasă. Moartea îl transformase în marmură.

Doamna îl examina, într-un fel îl răsucea pe toate feţele din priviri, îl cântărea, era absorbită de spectacolul oferit de acest bărbat. Îşi ridică un colţ al voaletei, mai privi încă o dată, apoi plecă.

Uneori intrau bande de puşti, copii între doisprezece şi cincisprezece ani, care alergau de-a lungul geamului şi nu se opreau decât înaintea cadavrelor de femei, îşi lipeau palmele de sticlă şi îşi plimbau cu neruşinare privirile peste piepturile goale. Se împungeau cu cotul, făceau observaţii brutale, deprindeau viciul la şcoala morţii. Micii ştrengari la Morgă îşi au prima iubită. După o săptămână, Laurent era sfârşit. Noaptea, visa cadavrele pe care le văzuse de dimineaţă. Suferinţa, greaţa de fiecare zi pe care şi le impunea, în cele din urmă îl tulburară în aşa hal încât se hotărî să nu mai facă decât două vizite. A doua zi, de cum intră la Morgă, primi o lovitură puternică în piept: în faţa lui, pe o lespede, Camille îl privea, întins pe spate, cu capul ridicat şi ochii întredeschişi.

Ucigaşul se apropie încet de geam, parcă atras, neputându-şi desprinde privirile de pe victima sa. Nu suferea; simţea doar un mare frig lăuntric şi uşoare înţepături pe piele. Crezuse că va tremura mai tare. Rămase nemişcat, timp de cinci minute încheiate, pierdut într-o contemplaţie inconştientă, gravând fără să ştie în fundul memoriei lui toate liniile oribile, toate culorile murdare ale tabloului pe care îl avea dinaintea ochilor.

Camille era dezgustător. Stătuse cincisprezece zile în apă. Obrazul lui părea încă ferm şi rigid, trăsăturile i se păstraseră, doar pielea căpătase o culoare gălbuie şi mocirloasă. Capul, slab, osos, uşor tumefiat, făcea o strâmbătură. Era puţin aplecat, cu părul lipit de tâmple, pleoapele ridicate, arătând globul albicios al ochilor. Buzele întinse, trase spre colţurile gurii, rânjeau cumplit. Vârful negru al limbii apărea între albeaţa dinţilor. Capul acesta parcă tăbăcit şi cu pielea întinsă, păstrând o aparenţă omenească, devenise mai înspăimântător din pricina durerii

şi a fricii. Corpul, foarte mutilat, părea un morman de cărnuri descompuse. Se simţea că braţele nu mai ţin de trup. Claviculele străpungeau pielea umerilor. Pe pieptul învineţit, coastele formau nişte dungi negre. Sub coastele din stânga, pântecele se deschisese lăsând să se vadă fâşii de carne de un roşu întunecat. Întreg torsul era putred. Picioarele, mai tari, se întindeau împestriţate de pete scârboase. Labele stăteau gata să cadă.

Laurent îl privi pe Camille. Nu mai văzuse un înecat atât de groaznic. În afară de ţoale acestea, cadavrul mai avea şi o înfăţişare ponosită, slăbănoagă şi sărmană. Se aduna tot în putreziciunea sa. Forma o mică grămăjoară. Se putea ghici uşor că fusese un slujnicar plătit cu o mie două sute de franci, prostănac şi bolnăvicios, pe care maică-sa îl hrănise cu leacuri. Corpul acesta prăpădit, care crescuse între pături calde, tremura pe lespedea rece.

Când Laurent izbuti în sfârşit să se smulgă din curiozitatea arzătoare care îl pironea locului, ieşi, începu să meargă repede pe cheiuri. Şi, în timp ce mergea, repeta: „Iată ce-am făcut. E îngrozitor.” I se părea că un miros acru îl urmărea, mirosul care ieşea probabil din corpul acela în putrefacţie. Se duse să-l caute pe bătrânul Michaud şi îi spuse că îl recunoscuse pe Camille pe o lespede la Morgă. Formalităţile fură încheiate, înecatul fu îngropat, se întocmi un act de deces. Laurent, de acum înainte liniştit, se aruncă cu voluptate în uitarea crimei sale şi a scenelor supărătoare şi penibile care îi urmase.

XIV.

Prăvălia din pasajul Pont-Neuf rămase închisă timp de trei zile. Când se deschise din nou, păru mai întunecoasă şi mai umedă. Mărfurile, îngălbenite de praf, păreau că poartă doliul casei. Totul era lăsat în părăsire în vitrinele murdare. În spatele bonetelor de pânză, spânzurate de cârligele ruginite, chipul Thérčsei avea o paloare mai uscată, mai pământie, o nemişcare de un calm sinistru.

În pasaj toate vecinele o căinau. Negustoreasa de bijuterii false arăta fiecărei cliente profilul slăbit al tinerei văduve ca o curiozitate interesantă şi jalnică.

Timp de trei zile, doamna Raquin ţi Thérčse rămaseră în paturile lor fără să-şi vorbească, fără să se vadă măcar. Bătrâna negustorească, stând rezemată de perne, privea în gol dinaintea ei cu ochi prostiţi. Moartea fiului ei îi dăduse o mare lovitură în creştet, şi ea căzuse răpusă. Şedea ore întregi, liniştită şi inertă, înghiţită în fundul neantului desperării ci. Apoi uneori o apucau nişte crize, plângea, ţipa, delira. Thérčse, în camera învecinată, parca că doarme. Se întorsese cu faţa la perete şi îşi trăsese cearşaful peste ochi. Stătea întinsă astfel, ţeapănă şi mută, fără ca vreun suspin al corpului ei să clatine pânza care o acoperea. S-ar fi spus că îşi ascunde în umbra iatacului gândurile care o ţineau încremenită. Suzanne, care le păzea pe cele două femei, mergea încet de la una la alta, târându-şi uşor picioarele, aplecându-şi chipul de ceară peste cele două paturi, fără a izbuti s-o întoarcă cu faţa pe Thérčse, care avea miţcări bruşte de nerăbdare, nici s-o consoleze pe doamna Raquin, care se pornea pe plâns de îndată ce o voce o scotea din starea ei.

În cea de-a treia zi, Thérčse dădu cearceaful la o parte, se aşează pe pat, repede, cu un fel de hotărâre febrilă, îşi dădu părul în lături, apucându-se cu mâinile de tâmple, şi rămase astfel o clipă, cu fruntea între mâini, cu ochii ficşi, părând dusă pe gânduri. Apoi sări pe covor. Membrele îi tremurau şi erau înroşite de febră; mari pete livide apăruseră pe pielea ei care pe alocuri se încreţea de parcă fusese golită de carne. Îmbătrânise.

Suzanne, care tocmai intra, rămase uimită găsind-o în picioare. O sfătui, cu o voce placidă şi tărăgănată, să se culce la loc, să se mai odihnească. Thérčse nu o ascultă, îşi căută hainele şi se îmbrăcă cu gesturi repezi şi tremurătoare. După ce fu gata îmbrăcată, merse să se uite într-o oglindă, se frecă la ochi, îşi trecu mâinile peste obraz,

ca pentru a şterge ceva. Apoi, fără să rostească un cuvânt, traversă sufrageria şi intră la doamna Raquin.

Fosta negustoreasă era într-un moment de calm. Când Thérčse intră, ea întoarse capul şi o urmări cu privirea pe tânără văduvă, care se aşează dinaintea ei. Cele două femei se contemplară timp de câteva secunde, nepoata cu o nelinişte crescândă, mătuşa cu eforturi penibile de aducere-aminte. Amintindu-şi în sfârşit, doamna Raquin îşi întinse braţele tremurătoare, şi, luând-o pe Thérčse de gât, ţipă:

— Bietul meu copil, bietul meu Camille!

Plângea şi lacrimile i se topeau pe pielea fierbinte a văduvei, care îşi ascundea ochii uscaţi în cutele cearşafului. Thérčse rămase astfel aplecată, lăsând-o pe bătrâna mamă să-şi sece lacrimile. Încă de când se petrecuse crima se temea de momentul primei revederi. Stătuse culcată tocmai pentru a îndepărta această clipă, pentru a chibzui în voie rolul teribil pe care îl avea de jucat.

Când o văzu pe doamna Raquin mai potolită, se învârti în jurul ei, o sfătui să se scoale din pat, să coboare în prăvălie. Bătrâna negustoreasă căzuse aproape în mintea copiilor. Apariţia bruscă a nepoatei sale îi provocase o criză favorabilă, prin care îşi recăpătase memoria şi conştiinţa lucrurilor şi fiinţelor care o înconjurau, îi mulţumi Suzannei pentru grija ei, vorbea, slăbită, nu mai delira, plină de o tristeţe care uneori o înăbuşea. O privi pe Thérčse cum mergea prin odaie ţi deodată ochii i se umplură de lacrimi. Atunci o chemă lângă ea, o îmbrăţişa suspinând mereu, spunându-i cu glas întretăiat că doar ea îi mai rămăsese pe lume.

Seara, acceptă să se ridice din pat să încerce să mănânce. Thérčse văzu atunci ce lovitură teribilă primise mătuşa ei. Picioarele bătrânei se îngreunaseră.

Avu nevoie de un baston ca să se târască până în sufragerie, şi i se păru că pereţii se clatină în jurul ei.

Încă de a doua zi, vru totuşi să deschidă prăvălia. Se temea să nu înnebunească stând singură în odaie. Coborî cu

greu scara de lemn, aşezându-şi amândouă picioarele pe fiecare treaptă, şi veni să se aşeze în spatele tejghelei. Începând din ziua aceea, rămase ţintuită într-o durere senină.

Alături de ea, Thérčse se gândea ţi aţtepta. Prăvălia îşi recapătă liniştea întunecată.

XV.

Laurent venea uneori, seara, la două sau trei zile. Stătea în prăvălie, vorbind cu doamna Raquin timp de o jumătate de oră. Apoi pleca fără s-o privească pe Thérčse în faţă. Bătrâna negustorească îl considera salvatorul nepoatei, o inimă nobilă care făcuse totul ca să-i redea fiul. Îl primea cu o bunătate înduioşată.

Într-o joi scara, Laurent se afla de faţă când bătrânul Michaud şi Grivet intrară. Era ora opt. Funcţionarul şi fostul comisar judecaseră, fiecare în parte, că îşi puteau relua obiceiurile dragi, fără să se dovedească nelalocul lor, şi ajunseră în acelaşi minut, ca împinşi de acelaşi resort. În spatele lor, Olivier şi Suzanne îşi făcură intrarea.

Toată lumea se urcă în sufragerie. Doamna Raquin, care nu aştepta pe nimeni, se grăbi să aprindă lampa şi să facă ceai. Când toţi se aşezară în jurul mesei, fiecare cu ceaşca lui în faţă, când cutia de dominouri se goli pe masă, biata mamă, brusc readusă în trecut, îşi privi oaspeţii şi izbucni în lacrimi. Era un loc gol, locul fiului ei.

Această disperare îngheţă şi plictisi societatea. Toate chipurile aveau un aer de beatitudine egoistă. Oamenii aceştia se simţeau jenaţi, nepăstrând în inimi nici cea mai mică amintire vie despre Camille.

— Haide, dragă doamnă, spuse bătrânul Michaud cu o uşoară nerăbdare, nu trebuie să te necăjeşti atâta. Ai să te îmbolnăveşti.

— Toţi o să murim, afirmă Grivet.

— Lacrimile n-or să-ţi aducă fiul înapoi, spuse sentenţios Olivier.

— Vă rog, şopti Suzanne, nu ne rupeţi inima.

Şi cum doamna Raquin plângea şi mai tare, nepunându-şi opri lacrimile, Michaud mai spuse:

— Haide, haide, puţin curaj. Trebuie să înţelegi că am venit aici să te distrăm. Ce dracu! să nu ne întristăm, să încercăm să uităm… Jucăm pe doi bani partida. Ai! ce spui?

Negustoreasa îşi reţinu lacrimile, într-o supremă sforţare. Poate că îşi dădu seama de egoismul fericit al oaspeţilor ei. Îşi şterse ochii, încă scuturată de suspine. Dominourile tremurau în bietele ei mâini şi lacrimile rămase sub pleoape o împiedicau să vadă. Toată lumea juca.

Laurent ţi Thérčse asistaseră la această scenă scurtă cu un aer grav şi neclintit. Tânărul era încântat văzând că oaspeţii de joi se întorseseră. Îi dorea cu ardoare, ştiind că avea nevoie de aceste reuniuni pentru a-şi atinge scopul. Apoi, fără să se întrebe de ce, se simţea mai în largul său în mijlocul acestor oameni pe care îi cunoştea, îndrăznea s-o privească în faţă pe Thérčse.

Tânăra femeie, îmbrăcată în negru, palidă şi reculeasă, îi păru de o frumuseţe necunoscută până atunci. Fu fericit să-i întâlnească privirea şi să vadă cum ochii ei se opresc în ochii lui, cu o stăruinţă curajoasă. Thérčse îi aparţinea şi mai departe, cu trupul şi cu sufletul.

XVI.

Trecură cincisprezece luni. Asprimea primelor ceasuri se îmblânzi, fiecare zi aducea cu sine o nouă linişte, o netezire în plus. Viaţa îşi reluă cursul cu o încetineală ostenită, căpătă acea stupoare monotonă care urmează după marile crize. Şi, la început, Laurent şi Thérčse se lăsară purtaţi de existenţa nouă care îi transforma, înlăuntrul lor se petrecu o prefacere surdă care trebuie analizată cu o extremă delicateţe, dacă vrem să-i desluşim toate fazele.

Curând Laurent începu din nou să vină în fiecare seară la prăvălie, ca în trecut. Dar nu mai mânca acolo, nu mai stătea seri întregi. Sosea la ora nouă şi jumătate şi pleca după ce închidea magazinul. Se putea spune că îndeplinea o datorie venind să le facă servicii celor două femei. Dacă

într-o zi îşi neglija corvoada, a doua zi îşi cerea iertare cu o umilinţă de slugă. Joia, o ajuta pe doamna Raquin să aprindă focul, să facă onorurile casei. Avea tot felul de mici gesturi prevenitoare care o încântau pe bătrâna negustorească.

Thérčse îl privea în liniţte cum se învârtea în jurul ei. Paloarea chipului său dispăruse. Părea mai înzdrăvenită, mai zâmbitoare, mai blândă. Abia dacă uneori gura ei, ţuguindu-se într-o contractare nervoasă, îi săpa două cute adânci, care îi dădeau chipului ci o expresie stranie de durere şi spaimă.

Cei doi iubiţi nu încercară să se vadă singuri. Niciodată nu îşi cerură o întâlnire, niciodată nu se sărutară pe furiş. Omorul potolise parcă pentru o clipă buzele voluptoase ale cărnii lor. Ucigându-l pe Camille, ajunseseră să mulţumească aceste dorinţe fierbinţi şi neostoite pe care nu le putuseră potoli frângându-şi trupurile unul în braţele celuilalt. Crima li se părea o plăcere ascuţită care îi scârbea şi îi dezgusta de îmbrăţişări.

Ar fi existat totuşi sute de feluri pentru a duce acea viaţă liberă de dragoste la care visaseră şi care îi împinsese la crimă. Doamna Raquin, neputincioasă, prostită de durere, nu era un obstacol. Casa le aparţinea, puteau ieşi, se puteau duce unde-ar fi dorit. Dar dragostea nu-i mai îmbia, poftele lor dispăruseră. Şedeau acolo, vorbind liniştiţi, privindu-se fără să roşească şi fără să freamăte, părând că uitaseră îmbrăţişările nebune care le sfârtecaseră carnea şi le frânseseră oasele. Evitau chiar să rămână singuri. În intimitate, nu găseau nimic ce să-şi spună, se temeau amândoi să nu-şi arate prea multă răceală. Când schimbau o strângere de mână, încercau un fel de stânjeneală simţind pielea lor stingându-se.

De altfel, credea fiecare că îşi explică ceea ce îi ţinea atât de indiferenţi şi înfricoşaţi unul în faţa celuilalt. Puneau atitudinea lor rece pe seama prudenţei. Calmul lor, abstinenţa, după ei erau dovezi de înaltă înţelepciune.

Pretindeau că vor această linişte a cărnii, acest somn al inimii. Pe de altă parte, priveau dezgustul, neplăcerea pe care le simţeau ca un rest al spaimei, ca o fricã surdă a ispăşirii. Uneori se sileau să spere, încercau să refacă visurile arzătoare de altădată, şi rămâneau uimiţi, văzând că imaginaţia lor era golită. Atunci se cramponau de ideea viitoarei lor căsătorii. Când îşi vor atinge scopul, când nu vor mai avea nici o temere, când vor sta împreună, îşi vor regăsi patima, vor gusta deliciile visate. Această speranţă îi calma, îi împiedica să coboare în fundul hăului care se săpase înăuntrul lor. Îşi spuneau că se iubeau ca în trecut, aşteptau ceasul care îi va face pe deplin fericiţi legându-i pentru totdeauna.

Niciodată Thérčse nu fusese atât de calmă. Devenise cu siguranţă mai bună. Toate violenţele implacabile ale făpturii ei se destindeau.

Noaptea, singură în patul ei, se credea fericită. Nu mai simţea alături de ea faţa slabă, trupul plăpând al lui Camille, care îi exaspera carnea şi o arunca în dorinţe nepotolite. Se credea din nou fetiţă, fecioară sub perdelele albe, liniştiră în mijlocul tăcerii şi al umbrei. Camera ei, mare, puţin cam rece, îi plăcea, cu tavanul ei înalt, colţurile întunecoase, mirosurile ei de chilie. Ajunsese în cele din urmă să-i placă zidul înalt şi negru care se ridica în faţa ferestrei. Timp de o vară, în fiecare seară, rămânea ceasuri întregi privind pietrele cenuşii ale acestui zid şi fâşiile înguste de cer înstelat tăiate de coşurile şi acoperişurile caselor. Nu se gândea la Laurent decât când se trezea brusc dintr-un coşmar. Atunci, se aşeza pe pat, tremurând, cu ochii căscaţi de groază, strângându-şi cămaşa în jurul trupului, şi îşi spunea că n-ar mai încerca asemenea spaime dacă ar avea un bărbat culcat alături de ea. Se gândea la iubitul ei ca la un câine care ar fi păzit-o şi ar fi apărat-o. Pielea ei rece şi potolită nu avea nici un frison de dorinţă.

Ziua, în prăvălie, o atrăgeau lucrurile exterioare. Ieşea din ea însăşi, nu mai trăia într-o surdă revoltă, rumegând

gânduri de ură şi răzbunare. Visarea o plictisea. Avea nevoie să facă şi să vadă ceva. De dimineaţa până scara se uita la oamenii care treceau prin pasaj. Acest zgomot, acest du-te-vino o amuzau. Devenea curioasă şi vorbăreaţă, într-un cu vânt femeie, căci până atunci nu avusese decât acte şi idei de bărbat.

Din postul de spionaj pe care şi-l crease, remarcă un tânăr, un student, care locuia într-o casă cu camere mobilate din apropiere şi care trecea de mai multe ori pe zi prin faţa prăvăliei. Băiatul acesta avea un chip palid şi frumos, un păr lung de poet şi o mustaţă de ofiţer. Thérčse găsi că este distins. Fu îndrăgostită de el o săptămână, îndrăgostită ca o şcolăriţă. Citi romane, îl compară pe tânăr cu Laurent şi constată că acesta din urmă este prea gras, prea greoi. Lectura îi deschise orizonturi romantice pe care nu le cunoscuse încă. Nu iubise decât cu sângele şi cu nervii, începu să iubească cu capul. Apoi, într-o zi, studentul dispăru; desigur, se mutase în altă parte. Thérčse îl uită în câteva ceasuri.

Se abona la o bibliotecă de împrumut şi se pasiona după toţi eroii poveştilor care-i treceau prin mână. Această dragoste subită pentru lectură avu o mare influenţă asupra temperamentului ei. Căpătă o sensibilitate nervoasă care o făcea să râdă sau să plângă fără motiv. Echilibrul, care tindea să se stabilească în ea, se rupse. Căzu într-un fel de reverie vagă. Uneori, se cutremura amintindu-şi de Camille, şi gândul i se îndrepta spre Laurent cu noi dorinţe, pline de spaimă şi de neîncredere. Astfel se lăsă pradă neliniştilor. Când căuta un mijloc să se mărite pe loc cu iubitul ei, când îi trecea prin minte să fugă, să nu-l mai vadă niciodată. Romanele, vorbindu-i despre castitate şi onoare, aşezară un soi de obstacol între instinctele şi voinţa ei. Rămăsese animalul neîmblânzit care voia să se ia la trântă cu Sena şi care se aruncase cu violenţă în adulter. Dar începu să priceapă ce înseamnă bunătatea şi blândeţea, înţelese chipul moale şi atitudinea moartă a nevestei lui Olivier, ştiu

că se poate să nu-ţi omori bărbatul şi să fii fericită. Atunci nu se mai văzu bine pe ea însăşi, trăi într-o nehotărâre cumplită.

Şi Laurent trecu prin diferite faze de calm şi de febră. Gustă mai întâi clipe de profundă linişte. Era parcă uşurat de o greutate enormă. Uneori, se întreba cu mirare, credea că avusese un vis urât, se întreba dacă era adevărat că-l azvârlise pe Camille în apă şi că-i văzuse cadavrul pe o lespede la Morgă. Amintirea crimei lui îl uimea în chip ciudat. Niciodată nu s-ar fi crezut în stare de un asasinat. Toată prudenţa lui, toată laşitatea lui îl făceau să tremure, îi îmbroboneau fruntea cu sudoare rece, la gândul că s-ar putea descoperi crima lui şi el ar fi trimis la ghilotină. Atunci simţea pe gât tăişul rece al cuţitului. Atât timp cât acţionase, mersese drept înaintea lui, cu o încăpăţânare şi orbire de animal. Acum se întorcea şi, privind abisul peste carp trecuse, era cuprins de sfârşeli şi de spaime.

— Sigur că eram beat, se gândea el. Femeia asta m-a îmbătat cu îmbrăţişările ei. Dumnezeule! cât am fost de prost şi de nebun! Era cât pe ce să fiu ghilotinat pentru o asemenea poveste… În sfârşit, totul a trecut cu bine. Dac-ar fi s-o iau de la capăt, n-aş mai începe niciodată.

Falnicul Laurent se prăbuşi, deveni moale, mai laş şi mai prudent ca niciodată. Se îngraşă şi se moleşi. Cineva care ar fi studiat acest corp gras, îndesat şi care nu părea să aibă nici oase, nici nervi, nu s-ar fi gândit niciodată să-l acuze de violenţă şi cruzime.

Îşi reluă vechile obiceiuri. Timp de mai multe luni fu un funcţionar model, făcându-şi treaba cu o abrutizare exemplară. Seara, mânca într-o lăptărie de pe strada Saint-Victor, îşi tăia pâinea în bucăţele mici, mesteca încet, lungindu-şi cina cât mai mult cu putinţă. Apoi se răsturna pe scaun, îşi lipea spinarea de perete şi fuma o pipă. Putea fi luat drept un om gras şi cumsecade. Ziua nu se gândea la nimic. Noaptea cădea într-un semn greu şi fără vise. Era un

om fericit, cu chipul trandafiriu şi gras, cu burta plină şi creierul gol.

Carnea lui părea că murise, n-o mai dorea pe Thérčse. Câteodată se gândea la ea, aşa cum te gândeşti la o femeie cu care urmează să te căsătoreşti mai târziu, într-un viitor nedeterminat. Aştepta clipa cununiei cu răbdare, uitând femeia, visând la noua poziţie pe care o va avea atunci. Îşi va părăsi slujba, va picta ca amator, se va plimba fără scop. Aceste speranţe îi îndrumau paşii, în fiecare seară, spre prăvălia din pasaj, în ciuda neplăcerii pe care o încerca întrând acolo.

Într-o duminică, fiind plictisit, neştiind ce să facă, se duse la fostul lui coleg de şcoală, la tânărul pictor cu care locuise împreună multă vreme. Artistul lucra la un tablou pe care spera să-l poată trimite la Salon şi care reprezenta o bacantă goală, tolănită pe o bucată de stofă. În fundul atelierului stătea culcată o femeie, un model, cu capul dat pe spate, pieptul bombat, şoldul ridicat. Femeia râdea uneori şi îşi sumeţea pieptul, întinzându-şi braţele şi trupul ca să se dezmorţească. Laurent, care şedea în faţa ei, o privea, fumând şi vorbind cu prietenul lui. Sângele i se învolbură, nervii i se iritară în această contemplare. Rămase acolo până seara şi o duse pe femeie acasă la el. Timp de aproape un an fu iubita lui. Biata fată începu să-l iubească, găsindu-l bărbat frumos. Dimineaţa pleca, poza toată ziua şi se întorcea cu regularitate în fiecare seară, la aceeaşi oră. Mânca, se îmbrăca, se întreţinea cu banii pe care îi câştiga. Astfel pe Laurent nu-l costa nici un ban, şi de altfel nici nu-i păsa de unde vine şi nici ce face toată ziua. Femeia aceasta îi echilibra şi mai mult viaţa. O acceptă ca pe un obiect util şi necesar care îi menţinea corpul în pace şi sănătate. Nu ştiu niciodată dacă o iubea, şi niciodată nu-i trecu prin minte că este necredincios faţă de Thérčse. Se simţea mai gras şi mai fericit. Atâta tot.

Între timp doliul Thérčsei se sfârţise. Tânără femeie începu să se îmbrace în rochii deschise şi, într-o seară, lui Laurent i

se păru întinerită şi mai frumoasă. Dar tot se mai simţea stânjenit în faţa ei. De câtăva vreme Thérčse îi părea febrilă, plină de capricii ciudate, râzând şi întristându-se fără temei. Nehotărârea în care o vedea că se zbate îl înfricoşa, căci bănuia în parte luptele şi tulburările ei. Începu să şovăie, fiindu-i tare frică să nu-şi compromită tihna. Trăia liniştit, într-o mulţumire chibzuită a poftelor sale, şi se temea să nu-şi strice echilibrul vieţii legându-se de o femeie nervoasă N a cărei patimă îl mai înnebunise o dată. De altfel, nu se prea gândea la aceste lucruri, simţea din instinct tulburările pe care le va trezi în el după ce o va avea pe Thérčse numai a lui.

Primul şoc pe care îl primi şi care îl clinti din moleşeală fu ideea că trebuia în sfârşit să se gândească la căsătorie. Trecuseră aproape cincisprezece luni de la moartea lui Camille. O clipă, Laurent se gândi să nu se mai însoare deloc, s-o părăsească pe Thérčse ţi să rămână cu modelul, a cărui dragoste îngăduitoare şi ieftină îi ajungea. Apoi, îşi spuse că nu putuse omorî un om pentru nimic. Amintindu-şi de crimă, de eforturile teribile pe care le făcuse ca să o aibă numai pentru el pe această femeie care acum îl tulbura, simţi că omorul ar deveni inutil şi atroce dacă nu se însura cu ea. Să arunci un om în apă ca să-i furi văduva, să aştepţi cincisprezece luni, şi apoi să te hotărăşti să trăieşti cu o biată fată care îşi târa trupul prin toate atelierele, i se păru ridicul şi îl făcu să zâmbească. De altfel, nu era legat de Thérčse prin sânge ţi groază? O simţea vag cum ţipă şi se frământă în el, îi aparţinea. Se temea de complicea lui. Poate, dacă nu se însura cu ca, se va duce să spună totul în faţa justiţiei, din răzbunare şi gelozie. Aceste idei i se zbăteau în cap. Începu din nou să aibă febră.

În timpul acesta, modelul îl părăsi brusc. Într-o duminică, fata nu se mai întoarse. Găsise desigur un adăpost mai cald şi mai confortabil. Laurent nu fu prea îndurerat, doar că se obişnuise să aibă, noaptea, o femeie culcată lângă el, şi simţi deodată un gol în existenţa lui. După opt zile nervii lui

se revoltară. Îşi reluă obiceiul de a sta seri întregi în prăvălia din pasaj, uitându-se iarăşi la Thérčse cu ochi în care străluceau licăriri rapide. Tânără femeie, care ieşea fremătătoare din lungile lecturi pe care le făcea, se lăsa moale privirilor lui.

Astfel reveniră amândoi la nelinişte şi dorinţă, după un an lung de aşteptare stânjenită şi indiferentă. Într-o scară, Laurent, închizând prăvălia, o reţinu o clipă pe Thérčse, în pasaj.

— Vrei să vin diseară la tine? o întrebă cu glas fierbinte.

Tânără femeie făcu un gest de spaimă.

— Nu, nu, să mai aşteptăm… spuse ea. Să fim prudenţi.

— Cred că a trecut destul de multă vreme de când tot aştept, răspunse Laurent, m-am plictisit, te doresc.

Thérčse îl privi înnebunită. Fierbinţeli ciudate îi ardeau mâinile şi obrajii. Păru că şovăie, apoi spuse brusc:

— Să ne căsătorim, atunci voi fi a ta.

XVII.

Laurent ieşi din pasaj, cu mintea încordată şi trupul neliniştit. Răsuflarea caldă, încuviinţarea Thérčsei reînviară în el tumultul de altădată. Se îndreptă spre cheiuri şi merse cu pălăria în mână, sa primească drept în faţă tot aerul cerului.

Când ajunse în strada Saint-Victor, la poarta casei sale, i se făcu teamă să urce, să stea singur. O teamă de copil, inexplicabilă, neprevăzută. Îi era frică să nu găsească un om ascuns în mansarda lui. Niciodată nu avusese asemenea spaime. Nici măcar nu încercă să judece fiorul straniu care îl cuprinse. Intră într-o vinărie şi rămase acolo un ceas, până la miezul nopţii, nemişcat şi tăcut, la o masă, bând maşinal pahare mari de vin. Se gândea la Thérčse, se înfuria pe tânără femeie, care nu voise să-l primească în odaia ei în scara aceea, şi îşi spuse că alături de ca nu i-ar mai fi fost frică.

Prăvălia se închise, fu dat afară. Intră din nou ca să ceară nişte chibrituri. Portarul casei lui se afla la primul etaj.

Laurent avea de străbătut un gang lung şi câteva trepte de urcat, înainte de aşi lua lumânarea.

Acest gang, acea bucată de scară, învăluite într-un întuneric de nepătruns, îl îngrozeau. De obicei, traversa vesel porţiunea întunecată. În scara aceasta nu îndrăznea să sune, îşi spunea că poate, în vreun cot al intrării în pivniţă, stau pitulaţi nişte asasini, care îl vor prinde brusc de gât când va trece pe lângă ei. În sfârşit, sună, aprinse un chibrit şi se hotărî să intre în gang. Chibritul se stinse. Rămase pironit locului, gâfâind, neîndrăznind s-o ia la fugă, frecând chibriturile de peretele jilav cu o nerăbdare care îi făcea mâna să. Tremure. I se părea că aude voci, zgomot de paşi venind spre el. Chibriturile i se rupeau în mână. Izbuti să aprindă unul. Sulful începu să sfârâie, să aprindă lemnul cu o încetineală care îi spori spaimele. În licărirea palidă şi albăstrie a sulfului, în reflexele mişcătoare care alergau pe pereţi, i se păru că desluşeşte forme monstruoase. Apoi chibritul scapără, lumina deveni albă şi clară. Laurent, uşurat, înainta cu precauţie, având grijă să nu i se stingă lumina. Când trebui să treacă prin faţa pivniţei, se lipi de peretele opus; o masă de umbră îl înspăimânta. Sări repede peste cele câteva trepte care îl despărţeau de odaia portarului, şi se crezu salvat când ţinu în mâini lumânarea. Urcă celelalte etaje încet, ridicând lumânarea, luminând toate colţurile prin faţa cărora trebuia să treacă. Marile umbre bizare care vin şi pleacă, atunci când te afli pe o scară cu o lumânare, îl umpleau de o vagă nelinişte, ridicându-se şi dispărând brusc dinaintea lui.

Când ajunse sus, deschise uşa şi se încuie, cu mare iuţeală. Prima lui grijă fu să se uite sub pat, să cerceteze minuţios odaia, ca să vadă daci nu e nimeni ascuns înăuntru. Închise fereastra ce dădea pe acoperiş, gândindu-se că cineva ar putea foarte bine să se coboare pe acolo. După ce lua aceste măsuri, se simţi mai calm, se dezbrăcă, mirându-se de spaimele lui. Într-un târziu începu să zâmbească, îşi

spuse că e un copil. Niciodată nu fusese fricos şi nu-şi putea explica această subită criză de teroare.

Se culcă. Întins între cearşafurile călduţe, se gândi din nou la Thérčse, pe care o uitase din pricina spaimei. Cu ochii strâns închiţi, încercând să adoarmă, simţea fără să vrea cum gândurile îl muncesc, i se impun, se leagă unele cu altele, îi prezintă mereu foloasele pe care le-ar avea dacă s-ar însura cât mai repede. Câteodată se întorcea şi îşi spunea: „Să nu ne mai gândi în; să dormim; mâine trebuie să mă scol la ora opt ca să mă duc la slujbă.” Şi făcea un efort să-l prindă somnul. Dar ideile reveneau una după alta. Frământarea surda a raţionamentelor reîncepea. Cădea într-un fel de visare dureroasă, care îi înşiruia în străfundul creierului toate motivele pentru care căsătoria lui era necesară, argumentele pe care dorinţa şi prudenţa lui le dădeau pe rând pentru şi contra faptului de a o avea pe Thérčse.

Atunci, văzând că nu poate să doarmă, că insomnia îi ţinea trupul într-o stare de iritare, se răsturnă pe spate, deschise ochii mari, îşi lăsă mintea să se umple de amintirea tinerei femei. Echilibrul se rupsese, febra de altădată îl scutura iarăşi. Îi trecu prin minte să se scoale, să se întoarcă în pasajul Pont-Neuf. Va deschide zăbrelele, va bate la uşa mică dinspre scară, şi Thérčse îl va primi. La gândul acesta, sângele i se ridică în gât.

Visarea lui era de o uimitoare luciditate. Se vedea pe străzi, mergând repede, de-a lungul caselor, şi îşi spunea: „O iau pe bulevardul ăsta, traversez pe aici, ca să ajung mai repede.” Apoi zăbrelele pasajului scârţâiau, intra în galeria îngustă, întunecoasă şi pustie, încântat că se poate urca la Thérčse fără să-l vadă negustorească de bijuterii false. Pe urmă îşi imagina că ajunsese în gang, că urca scara mică pe unde trecuse de atâtea ori. Ajuns acolo, încerca bucuriile puternice de odinioară, îşi amintea temerile plăcute, voluptăţile ascuţite ale adulterului. Amintirile lui deveneau realităţi care îi impresionau toate simţurile. Simţea mirosul

fad din coridor, pipăia pereţii alunecoşi, vedea umbra murdară care se târa după el. Şi urca fiecare treaptă, gâfâind, ciulindu-şi urechile, împlinindu-şi dorinţele încă de când simţea că se apropie, temător, de femeia dorită. În sfârşit, zgâria uşor uşa, uşa se deschidea, Thérčse era acolo ţi îl aţtepta, în jupon, albă din cap până în picioare.

Gândurile i se desfăşurau dinaintea lui ca nişte spectacole adevărate. Cu ochii ţintuiţi în întuneric, vedea. După ce alergase pe străzi, după ce intrase în pasaj şi urcase scara mică, i se păru că o zăreşte pe Thérčse, fierbinte ţi palidă, şi sări iute din pat, murmurând: „Trebuie să mă duc la ea, mă aşteaptă.” Mişcarea bruscă pe care o făcuse îi alungă halucinaţiile. Simţi duşumeaua rece, i se făcu frică. Rămase o clipă nemişcat, cu picioarele goale, cu urechea la pândă. I se părea că aude zgomote în gangul scării. Dacă s-ar duce la Thérčse, ar fi nevoit să coboare şi să treacă din nou prin faţa uşii de la pivniţă. La gândul acesta un fior rece îi străbătu spinarea. Frica îl cuprinse iarăşi, o frică prostească şi paralizantă. Privi cu neîncredere prin odaie, văzu cum se târăsc fâşii albicioase de lumină. Atunci, încetişor, cu precauţii pline de graba nelinişţii, se urcă din nou în pat, îşi trase plapuma peste cap, se ascunse, de parcă s-ar fi ferit de o armă, de un cuţit care l-ar fi ameninţat.

Sângele i se urcă cu violenţă în gât, şi gâtul îl ardea. Duse mâna la locul acela, simţi sub degete cicatricea muşcăturii lui Camille. Aproape că uitase de muşcătura aceasta. Se înspăimântă regăsind-o pe piele, crezu că ca îi roade carnea. Îşi retrase grabnic mâna să n-o mai simtă, şi totuşi o simţea mereu, devoratoare, găurindu-i gâtul. Atunci vru să se scarpine acolo uşor, cu vârful unghiei. Arsura cumplită deveni şi mai puternică. Ca să nu-şi rupă pielea, îşi strânse amândouă mâinile între genunchii chirciţi. Încremenit, iritat, rămase aşa, cu gâtul ars de mâncărimi, clănţănind din dinţi de frică.

Acum gândurile lui se îndreptară spre Camille, cu o stăruinţă înspăimântătoare. Până atunci înecatul nu-i tulburase nopţile. Şi iată că imaginea Thérčsei aducea după sine spectrul lui Camille. Ucigaşul nu mai îndrăznea să deschidă ochii. Se temea să nu-şi zărească victima în vreun colţ al camerei. La un moment dat i se păru că patul este zgâlţâit cu putere. Îşi imagină că sub pat se află ascuns Camille şi că el îl mişca astfel, ca să-l arunce pe jos şi să-l muşte. Cu mintea rătăcită, cu părul zbârlit, se agăţă de saltea, crezând că zgâlţâiturile deveneau din ce în ce mai violente.

Apoi îşi dădu seama că patul nu se mişca deloc. În el se produse o reacţie. Se aşează pe marginea patului, aprinse lumânarea şi îşi spuse că e un nătărău. Pentru a-şi potoli febra, bău un pahar de apă.

— N-am făcut bine c-am băut la vinărie, se gândea el… Nu ştiu ce am în noaptea asta. E o prostie. Mâine, la slujbă, am să fiu frânt. Trebuia să fi adormit îndată ce m-am culcat şi să nu mă fi gândit la o grămadă de lucruri: asta m-a făcut să nu dorm. La culcare!

Suflă din nou în lumânare, îşi înfundă capul în pernă, ceva mai răcorit, hotărât să nu se mai gândească la nimic, să nu-i mai fie teamă. Oboseala începea să-i destindă nervii.

Nu căzu într-un somn greu ca de obicei. Alunecă încet într-o somnolenţă vagă. Parcă era ameţit, intrat într-o stare de amorţeală dulce şi voluptoasă. Prin somn îşi simţea trupul. Mintea îi rămăsese trează în carnea lui moartă. Alungă gândurile care năvăleau, se luptă cu veghea. Apoi, când aţipi, când rămase fără vlagă şi voluptatea dispăru, gândurile se întoarseră încet, unul după altul, cotropindu-i făptura sfârşită. Visările reîncepură. Refăcu drumul care îl despărţea de Thérčse: coborî, trecu prin faţa pivniţei alergând, ieşi în stradă; merse pe toate străzile pe care trecuse mai înainte, când visa cu ochii deschişi; intră în pasajul Pont-Neuf, urcă scara mică şi zgârie uşa. Dar, în locul Thérčsei, în locul tinerei femei în jupon, cu pieptul gol,

îi deschise uţa Camille, aţa cum îl văzuse la Morgă, învineţit, îngrozitor de desfigurat. Cadavrul îşi întindea braţele, cu un rânjet cumplit, arătându-şi vârful negru al limbii printre dinţii albi.

Laurent scoase un ţipăt şi se trezi tremurând. Era ud de o sudoare rece. Îşi trase plapuma peste ochi, înjurându-se, înfuriindu-se pe el însuşi. Încercă să adoarmă la loc.

Adormi ca mai înainte, cu greu. Îl cuprinse aceeaşi sfârşeală şi, de îndată ce voinţa lui îi scăpă iarăşi, în toropeala somnolenţei porni din nou la drum, se duse acolo unde îl împingea ideea lui fixă, alergă s-o vadă pe Thérčse, ţi din nou înecatul îi deschise uţa.

Îngrozit, nefericitul se ridică din pat. Ar fi dat orice de pe lume ca să alunge visul acesta implacabil. Dorea să aibă un somn de plumb, care să-i strivească gândurile. Atât timp cât şedea treaz, avea destulă energie să alunge stafia victimei lui, dar de îndată ce nu mai era stăpân pe mintea lui, mintea îl conducea spre spaimă conducându-l spre voluptate.

Încercă din nou să doarmă. Atunci urmă un şir de adormiri voluptoase şi de treziri bruşte şi sfâşietoare. Cu o furie încăpăţânată, alerga mereu spre Thérčse, se izbea mereu de corpul lui Camille. De peste zece ori refăcu drumul, porni cu trupul în flăcări, urmă acelaşi itinerar, încercă aceleaşi senzaţii, săvârşi aceleaşi acte, cu o minuţioasă exactitate, şi, de peste zece ori, îl văzu pe înecat cum se dăruieşte îmbrăţişării lui, când întindea braţele s-o cuprindă şi să-şi strângă la piept iubita. Acest deznodământ sinistru care îl trezea de fiecare dată, gâfâind şi pierit, nu-i descuraja dorinţa. După câteva minute, de îndată ce adormea din nou, dorinţa uita de cadavrul scârbos care îl aştepta, şi alerga să caute iarăşi trupul cald şi mlădios al unei femei. Timp de un ceas, Laurent trăi în acest şir de coşmaruri, în visul acesta urât, repetat mereu şi mereu neprevăzut, care, la fiecare tresărire, îl frângea şi îl înspăimânta şi mai tare.

Ultima dintre zguduiri fu atât de violentă, atât de dureroasă, încât se hotărî să se scoale, să nu mai lupte. Se crăpa de ziuă. O lumină cenuşie şi neprietenoasă intra prin fereastra ce da spre acoperiş, tăind din cer un pătrat vineţiu de culoarea cenuşei.

Laurent se îmbrăcă încet cu o iritare surdă. Era exasperat că nu dormise, exasperat că se lăsase prins de o teamă pe care acum o socotea copilărească. Trăgându-şi pantalonii, se întinse şi îşi frecă braţele, îşi trecu mâinile peste obrazul bătut şi ars de o noapte de febră. Şi îşi repetă:

— Nu trebuia să mă fi gândit la toate astea, aş fi dormit, acum m-aş fi simţit proaspăt şi bine dispus… Ah! dacă Thérčse ar fi vrut, dacă Thérčse s-ar fi culcat cu mine aseară…

Ideea că Thérčse l-ar fi împiedicat să-i fie frică îl mai potoli puţin. În fond se temea să nu mai petreacă şi alte nopţi la fel cu cea pe care o îndurase.

Îşi aruncă apă pe faţă, apoi se pieptănă. Această toaletă sumară îi mai răcori capul şi îi risipi ultimele spaime. Gândea liber, nu mai simţea decât o mare oboseală în tot trupul.

— Şi totuşi nu sunt un fricos, îşi spuse el punându-şi haina, puţin îmi pasă de Camille… Este absurd să cred că amantul ăla ar putea fi sub patul meu. Acum, am să încep să cred asta în fiecare noapte… Hotărât lucru, trebuie să mă însor cât mai repede. Când Thérčse o să mă ţină în braţele ei, n-o să mă mai gândesc deloc la Camille. Mă va săruta pe gât şi nu voi mai simţi arsura aia cumplită… Ia să vedem cum arată muşcătura.

Se apropie de oglindă, întinse gâtul şi privi. Cicatricea era de un roz pal. Laurent, desluşind urma dinţilor victimei, fu cuprins de o oarecare emoţie, sângele i se urcă la cap şi atunci văzu un fenomen straniu. Cicatricea se împurpura de valul de sânge care se urca, deveni vie şi însângerată, ieşi în evidenţă, de un roşu puternic, pe gâtul gras şi alb. În acelaşi timp Laurent simţi înţepături ascuţite, ca şi cum

nişte ace i s-ar fi înfipt în rană. Se grăbi să-şi ridice gulerul cămăşii.

— Ei! continuă el, Thérčse o să mă vindece şi de asta… Doar cu câteva sărutări… Ce prost sunt să mă gândesc la lucruri de-astea!

Îşi puse pălăria şi coborî. Avea nevoie de aer, avea nevoie să umble. Trecând prin faţa uşii de la pivniţă, zâmbi. Totuşi încercă zăvorul cu care se încuia uşa. Ajuns în stradă, merse cu paşi lenţi, în aerul răcoros al dimineţii, pe trotuarele pustii. Era aproape ora cinci.

Laurent petrecu o zi îngrozitoare. Trebui să lupte cu somnul doborâtor care îl cuprinse după-amiază la slujbă. Capul, greu şi dureros, îi cădea în piept fără voia lui. Şi îl ridica brusc, de îndată ce auzea paşii vreunui şef. Această luptă, aceste tresăriri îi îndurerară trupul şi îi creară o stare intolerabilă.

Seara, în ciuda oboselii, vru s-o vadă pe Thérčse. O găsi febrilă, copleşită, ostenită ca şi el.

— Biata Thérčse a petrecut o noapte proastă, îi spuse doamna Raquin, după ce se aşeză pe scaun. Se pare că a avut nişte coşmaruri, o insomnie teribilă… De mai multe ori am auzit-o ţipând. De dimineaţă era pur şi simplu bolnavă.

În timp ce mătuşa ei vorbea, Thérčse îl privea ţintă pe Laurent. Desigur, îşi bănuiau groaza comună, căci acelaşi fior nervos le trecu peste obraji. Rămaseră unul în faţa celuilalt până la ora zece seara, vorbind nimicuri, înţelegându-se, implorându-se amândoi din priviri să grăbească clipa când se vor putea uni împotriva înecatului.

XVIII.

Şi Thérčse fusese vizitată de strigoiul lui Camille, în noaptea aceea de febră.

Propunerea arzătoare a lui Laurent, care îi cerea o întâlnire după peste un an de indiferenţă, o biciuise brusc. Carnea începu să-i fiarbă când, singură în patul ei, se gândi la căsătoria care urma să aibă loc în curând. Atunci, în toiul zvârcolirilor insomniei, îl văzu pe înecat cum i se ridică în

faţă. Ca şi Laurent, era sfâşiată între dorinţă şi spaimă şi, ca şi el, îşi spuse că nu-i va mai fi teamă, că nu va mai încerca asemenea suferinţe atunci când îşi va ţine iubitul în braţe.

În acelaşi ceas se produsese, şi în femeia şi în bărbatul acesta, un soi de tulburare nervoasă care îi readuse, gâfâind şi înspăimântaţi, la dragostea lor cumplita. O înrudire de sânge şi de voluptate se stabilise între ci. Aceleaşi frisoane îi înfiorau. Inimile lor, într-un fel de fraternitate dureroasă, se strângeau de aceleaşi nelinişti. De atunci înainte avură un singur trup şi un singur suflet pentru bucurie şi suferinţă. Această comuniune, această penetraţie reciprocă este un fapt psihologic, şi încă de o psihologie care se petrece adesea la persoanele pe care mari zguduiri nervoase le izbesc violent una de alta.

Timp de peste un an, Thérčse ţi Laurent au purtat cu uţurinţă lanţul care îi lega de mâini şi de picioare, care îi unea. În toropeala de după criza ascuţită care i-a dus la crimă, în sila şi nevoia de linişte şi de uitare care urmară, aceşti doi ocnaşi au putut crede că erau liberi, că nu-i mai unea o legătură de fier. Lanţul destins atârna la pământ. Ei se odihneau, erau cuprinşi de un fel de uimire fericită, încercau să iubească pe altcineva, să trăiască într-un echilibru înţelept. Dar în ziua în care, împinşi de fapte, îşi spuseră din nou cuvinte fierbinţi, lanţul se întinse violent, şi primiră o asemenea lovitură încât se simţiră legaţi unul de altul pe veci.

Încă de a doua zi, Thérčse porni la lucru, se strădui să facă inevitabilă căsătoria cu Laurent. Era o sarcină grea, plină de primejdii. Iubiţii tremurau la gândul să nu săvârşească o imprudenţă, să nu trezească bănuieli, să nu arate prea brusc interesul pe care l-au avut faţă de moartea lui Camille. Înţelegând că nu puteau vorbi despre căsătorie, stabiliră un fel de plan foarte cuminte, care consta în a-i face pe alţii să le ofere ceea ce ei nu îndrăzneau să ceară, pe doamna Raquin însăşi şi pe invitaţii de joi. Nu mai era nevoie decât de a-i face pe aceşti oameni să le vină ideea că

Thérčse ar trebui să se remărite, mai ales de a-i face să creadă că această idee venea de la ei şi le aparţinea în totul.

Comedia fu lungă şi greu de jucat. Thérčse ţi Laurent îţi luaseră fiecare rolul care li se potrivea. Înaintau cu o extremă prudenţă, calculând cel mai mic gest, cel mai neînsemnat cuvânt. În fond, erau devoraţi de o nerăbdare care le întărea şi le întindea nervii. Trăiau pradă unei iritări continue, aveau nevoie de toată laşitatea lor ca să-şi compună un chip liniştit şi zâmbitor.

Se grăbeau să termine odată, pentru că nu mai puteau sta despărţiţi şi singuri. În fiecare noapte, înecatul îi vizita, insomnia îi culca pe un pat de jeratic şi îi răsucea cu cleşti de foc. Starea de enervare în care trăiau, sporea în fiecare seară febra sângelui lor, aducându-le în faţă halucinaţii îngrozitoare. După ce apunea soarele, Thérčse nu mai îndrăznea să urce în camera ei. O nelinişte puternică o cuprindea când era nevoită să se închidă până dimineaţa în odaia aceea mare, care se lumina de luciri stranii şi se umplea de strigoi, de îndată ce stingea lumina. În cele din urmă, lăsă lumânarea aprinsă, nu mai voi să doarmă, ca să poată sta mereu cu ochii larg deschişi. Şi când pleoapele îi căzeau de oboseală, îl vedea pe Camille pe întuneric, deschidea ochii speriată. Dimineaţa, se târa, frântă, fiindcă abia aţipea câteva ceasuri, spre ziuă.

Iar Laurent deveni fricos din seara în care îi fusese fiică trecând prin faţa uşii de la pivniţă. Înainte trăia într-o încredere animalică. Acum, la cel mai mic zgomot, tremura, pălea ca un băieţaş. Un frison de spaimă îi zguduise brusc trupul şi de atunci nu-l mai părăsi. Noaptea, suferea şi mai mult decât Thérčse. În corpul acesta gras ţi laţ, frica vâra sfâşieri adânci. Vedea cum se lasă seara şi îl prindeau bănuieli cumplite. De câteva ori i se întâmplă să nu mai vrea să se ducă acasă, să petreacă nopţi întregi umblând pe străzile pustii. O dată, rămase până dimineaţa sub un pod, pe o ploaie torenţială. Stând acolo, cu genunchii la gură, îngheţat, neîndrăznind să se ridice şi să urce pe chei, privi,

timp de peste şase ceasuri, cum curgea apa murdară în umbra vineţie. Uneori spaimele îl trânteau pe pământul ud: i se părea că vede trecând pe sub arcul podului şiruri lungi de înecaţi, care coborau pe firul apei. Când oboseala îl împingea spre casă, o dată ajuns se încuia de două ori cu cheia, şi se zbătea până în zori în crize cumplite de febră. Acelaşi coşmar revenea cu îndărătnicie. I se părea că din braţele fierbinţi şi pătimaşe ale Thérčsei cădea în braţele reci şi alunecoase ale lui Camille. Visa că iubita lui îl sufoca într-o îmbrăţişare caldă, şi apoi visa că înecatul îl strângea la pieptul lui putred, într-o îmbrăţişare de gheaţă. Aceste senzaţii bruşte şi alternate, de voluptate şi de silă, aceste apropieri succesive de carnea înfierbântată de dragoste şi de carnea rece, umflată de mâl, îl făceau să gâfâie şi să se înfioare, să horcăie de nelinişte.

Şi, în fiecare zi, spaima celor doi creştea, în fiecare zi coşmarurile îi zdrobeau, îi înnebuneau şi mai mult. Nu se mai bizuiau decât pe săruturile lor ca să ucidă insomnia. Din prudenţă, nu îndrăzneau să-şi dea întâlniri, aşteptau ziua căsătoriei ca o zi de mântuire care va fi urinată de o noapte fericită.

Astfel, voiau să se unească cu toată dorinţa pe care o nutreau de a dormi un somn liniştit. În timpul orelor de indiferenţă şovăiseră, uitând fiecare motivele egoiste şi pătimaşe care parcă se spulberaseră, după ce îi împinseseră pe amândoi la crimă. Febra îi ardea din nou, în adâncul pasiunii şi egoismului lor regăseau motivele dintâi care îi hotărâseră să-l ucidă pe Camille, pentru a gusta apoi bucuriile pe care, credeau ei, le asigură o căsătorie legitimă. De altfel, hotărârea supremă de a se uni pe faţă o luau cu o vagă disperare. Înlăuntrul fiinţei lor îi pândea teama. Dorinţele lor tremurau. Într-un fel erau aplecaţi unul asupra celuilalt, ca asupra unui hău de a cărui groază erau atraşi. Şi se încovoiau amândoi, peste făptura lor, ţinându-se strâns, tăcuţi, în vreme ce ameţeli de o crâncenă voluptate le înmuiau braţele şi picioarele, le dădeau

nebunia prăbuşirii. Dar, faţă de momentul prezent, de aşteptarea lor înfrigurată şi de dorinţele lor amestecate cu temeri, simţeau nevoia imperioasă de a se orbi, de a visa un viitor plin de fericire, dragoste şi bucurii calme. Cu cât tremurau unul în faţa celuilalt, cu atât bănuiau adâncimea cumplită a hăului, în fundul căruia se vor arunca, şi cu atât încercau să-şi făgăduiască zile fericite, să înşiruie dinaintea lor faptele de neînlăturat care îi împingeau fatal spre căsătorie.

Thérčse dorea să se mărite numai pentru că îi era frică şi organismul ei cerea mângâierile violente ale lui Laurent. Era pradă unei crize nervoase care o înnebunea. La drept vorbind, nici nu judeca bine, se arunca în pasiune cu mintea rătăcită de romanele pe care le citise, cu trupul iritat de insomniile cumplite care o ţineau trează de mai multe săptămâni.

Laurent, având un temperament mai complicat, deşi ceda spaimelor şi dorinţelor, înţelegea să ia o hotărâre bine chibzuită. Pentru a-şi dovedi că era necesar să se căsătorească şi că în sfârşit avea să fie pe deplin fericit, pentru a-şi risipi temerile nelămurite care îl cuprindeau, refăcea toate calculele de altădată. Tatăl său, ţăranul din Jeufosse, se încăpăţâna să nu mai moară, şi atunci îşi spunea că moştenirea putea să se lase prea mult aşteptată. Se temea chiar ca această moştenire sa nu-i scape printre degete şi să nu intre în buzunarele unui văr de-al lui, un băiat zdravăn care lucra pământul spre marea satisfacţie a bătrânului Laurent, iar el va rămâne tot sărac, va trăi fără femeie, într-un pod, dormind prost, mâncând încă şi mai prost. De altfel, spera să nu mai muncească tot restul zilelor sale. Începea să se plictisească de moarte la slujbă. Treaba uşoară pe care o avea de făcut devenea copleşitoare pentru lenea lui. Rezultatul acestor socoteli era totdeauna că fericirea supremă constă în a sta degeaba. Atunci îşi amintea că îl înecase pe Camille ca s-o ia de nevastă pe Thérčse ţi apoi să nu mai facă nimic. Desigur, dorinţa de a o

avea pe iubita lui numai pentru el cântărise greu când se gândise la crimă, dar poate că fusese împins la ucidere mai mult de speranţa de a-i lua locul lui Camille, de a fi îngrijit ca el, de a gusta o fericire fără margini. Dacă numai patima l-ar fi împins, n-ar fi dovedit atâta laşitate, atâta prudenţă. Adevărul era că el căutase să-şi asigure, printr-un asasinat, o viaţa calmă şi fără eforturi, o îndestulare durabilă a poftelor lui. Toate aceste gânduri, mărturisite sau inconştiente, îi veneau neîncetat în minte. Pentru a-şi da curaj, îşi repeta că venise timpul să tragă profilul aşteptat de pe urma morţii lui Camille. Şi înşira dinainte-i foloasele, bucuriile existenţei lui viitoare. Se va lăsa de slujbă, va trăi într-o lene delicioasă; va mânca, va bea, va dormi după pofta inimii; va avea mereu la îndemână o femeie arzătoare care îi va restabili echilibrul sângelui şi al nervilor; în curând va moşteni cele patruzeci şi ceva de mii de franci ai doamnei Raquin, căci biata bătrână murea câte puţin în fiecare zi; în sfârşit. Îşi va făuri o viaţă de animal fericit, va uita totul. De când hotărâseră să se căsătorească, Laurent îşi spunea ceas de ceas aceste lucruri. Mai căuta şi alte foloase, şi era foarte vesel când credea că a găsit un nou argument scos din egoismul lui, care îl obliga s-o ia de nevastă pe văduva înecatului. Dar degeaba se căznea să spere, degeaba visase un viitor plin de lene şi voluptate, veşnic simţea cum îl scutură frigurile şi îi îngheaţă pielea, veşnic simţea o nelinişte care îi sugruma din când în când veselia.

XIX.

Cu toate acestea, strădaniile Thérčsei ţi ale lui Laurent îţi arătau roadele. Thérčse îţi luase o atitudine posomorâtă şi disperată, care, după câteva zile, o nelinişti pe doamna Raquin. Bătrâna negustorească vru să afle ce o întrista atât de mult pe nepoata ei. Atunci, tânără femeie îşi juca rolul de văduvă neconsolată cu o dibăcie nemaipomenită. Vorbi, vag, fără să precizeze nimic, despre plictiseală, despre sfârşelile ce o cuprindeau, despre suferinţe nervoase. Când mătuşa

stăruia cu întrebările, ea răspundea că se simte bine, că nu ştia ce o apasă astfel, că plângea fără să ştie de ce. Şi continua cu sufocările, cu zâmbetele silite şi dureroase, cu tăcerile pline de vid şi disperare. Dinaintea acestei femei tinere, adunată toată înlăuntrul ei, care părea că moare cu încetul roasă de un rău necunoscut, doamna Raquin în cele din urmă se alarmă serios. Nu-i mai rămăsese pe lume decât nepoata ei, în fiecare seară se ruga lui Dumnezeu s-o ţină pe copilă în viaţă ca să aibă cine să-i închidă ochii. În această ultimă dragoste de bătrâneţe era amestecat şi puţin egoism.

Se simţi lovită în slaba consolare care o mai ajuta să trăiască, când îi trecu prin minte că s-ar putea s-o piardă pe Thérčse ţi să moară singură în fundul prăvăliei umede din pasaj. De atunci înainte, n-o mai slăbea din ochi, studia cu spaimă stările de tristeţe ale tinerei femei, se întreba ce-ar putea face ca s-o vindece de acea mută disperare.

În asemenea împrejurări grave, crezu de datoria ei să afle părerea bătrânului său prieten Michaud. Într-o joi seară, îl opri în prăvălie şi îi spuse temerile ci.

— Drace, îi răspunse bătrânul cu brutalitatea sinceră, rămasă de pe urma fostei sale slujbe, de multă vreme văd că Thérčse nu-i în apele ei, ţi ţtiu bine de ce are obrazul galben ţi chinuit.

— Dumneata ştii de ce? întrebă negustoreasa. Spune-mi repede şi mie. De-am putea s-o vindecăm!

— Oh! tratamentul este uşor, continuă Michaud râzând. Nepoata dumitale se plictiseşte, fiindcă stă singură-singurică în odaia ei, în fiecare seară, de aproape doi ani. Are nevoie de un bărbat. Asta se vede din ochii ei.

Sinceritatea brutală a fostului comisar o izbi dureros pe doamna Raquin. Ea credea că rana care sângera mereu în sufletul ei, de la groaznicul accident din Saint-Ouen, era la fel de vie, la fel de crudă în inima tinerei văduve. Dacă fiul ei murise, i se părea că nu mai poate fi vorba de nici un

bărbat în viaţa nepoatei. Şi iată că Michaud afirma, râzând ciudat, că Thérčse era bolnavă din lipsă de bărbat.

— Mărit-o cât mai curând, spuse el plecând, dacă nu vrei s-o vezi uscându-se pe picioare. Asta-i părerea mea, dragă doamnă, şi e bună, crede-mă.

Doamna Raquin nu se obişnui îndată cu gândul că fiul ei putea fi uitat. Bătrânul Michaud nici nu rostise numele lui Camille, şi începuse să glumească vorbind despre pretinsa boală a Thérčsei. Sărmana mamă înţelese că numai ea singură păstra, în străfundul sufletului, amintirea vie a copilului său drag. Plânse, i se păru că fiul ci murise a doua oară. Apoi, după ce plânse şi regretă pe săturate, se gândi fără să vrea la vorbele lui Michaud, se obişnui cu ideea să cumpere puţină fericire cu preţul unei căsătorii care, în gingăşia memoriei sale, îi omora încă o dată fiul. Se simţi înduplecată când se află faţă în faţă cu Thérčse, posomorâtă şi copleşită, în mijlocul tăcerii glaciale din prăvălie. Nu era dintre aceia care, având un suflet dur şi uscat, simt o bucurie aspră să trăiască într-o veşnică disperare. Se adapta uşor, era devotată, tandră. Avea un temperament de cucoană bună, grasă şi cumsecade, care o îndemna să trăiască într-o tandreţe activă. De când nepoata ei nu mai scotea o vorbă şi şedea acolo, palidă şi slăbită, existenţa devenise intolerabilă pentru ea, prăvălia îi părea un mormânt. Ar fi vrut să aibă în jurul ei o afecţiune caldă, viaţă, mângâieri, ceva blând şi vesel care s-o ajute să aştepte în linişte moartea. Aceste dorinţe inconştiente o făcură să accepte proiectul de a o remărita pe Thérčse. Îl uita chiar puţin pe fiul ei. În existenţa moartă pe care o ducea se petrecu un fel de trezire, un fel de nouă voinţă şi noi ocupaţii ale minţii. Căuta un soţ pentru nepoata ei şi asta o ameţea. Alegerea unui soţ era un lucru mare. Biata bătrână se gândea mai mult la ea decât la Thérčse. Ar fi vrut s-o mărite aşa ca să fie ea însăşi fericită, căci se temea ca nu cumva noul soţ al nepoatei să-i tulbure ultimele ceasuri ale bătrâneţii. Gândul că un străin va intra în viaţa

ei de fiecare zi o înspăimânta. Numai acest gând o oprea, o împiedica să vorbească despre căsătorie cu nepoata ei, deschis, pe faţă.

În timp ce Thérčse juca, cu acea ipocrizie desăvârşită pe care o căpătase prin educaţie, comedia plictiselii şi a tristeţii fără margini, Laurent luă rolul bărbatului simţitor şi îndatoritor. Era foarte grijuliu faţă de cele două femei, mai ales faţă de doamna Raquin, pe care o copleşea cu atenţii delicate. Încetul cu încetul le deveni absolut necesar; numai el mai aducea puţină veselie în prăvălia întunecoasă. Când nu se afla acolo, seara, bătrâna îl căuta în jur, nu se simţea în largul ei, ca şi când i-ar fi lipsit ceva, fiindu-i aproape teamă să rămână singură cu disperarea Thérčsei. De altfel Laurent lipsea câte o seară doar ca să-şi consolideze şi mai mult puterea. Venea zilnic la prăvălie, ieşind de la slujbă, şi stătea până când se închidea pasajul. Făcea tot felul de comisioane, îi aducea doamnei Raquin, care se mişca cu mare greutate, cele mai mici obiecte de care avea nevoie. Apoi se aşeza pe un scaun şi vorbea, îşi făcuse o voce de actor, dulce şi pătrunzătoare, pe care o folosea ca să-i gâdile urechile şi inima bunei bătrâne. Mai cu seamă, se îngrijora de sănătatea Thérčsei, ca un prieten, un om duios al cărui suflet suferă de suferinţa altuia. În mai multe rânduri o luă pe doamna Raquin deoparte, o îngrozi părând foarte speriat el însuşi de schimbările, de urmele pe care spunea că le vede pe chipul tinerei femei.

— O s-o pierdem curând, şoptea el cu lacrimi în glas. Nu ne putem înşela că n-ar fi foarte bolnavă. Ah! se duce biata noastră fericire, se duc serile noastre liniştite!

Doamna Raquin îl asculta înspăimântată. Laurent îndrăznea chiar să-i vorbească şi despre Camille.

— Vedeţi, îi spunea el negustoresei, moartea bietului meu prieten a fost o lovitură teribilă pentru ea. Se stinge pe picioare de doi ani, din ziua nenorocită în care l-a pierdut pe Camille. Nimic n-o va consola, nimic n-o va vindeca. Trebuie să ne resemnăm.

Aceste minciuni neruşinate îi storceau bătrânei şiroaie de lacrimi. Amintirea fiului ei o tulbura şi o orbea. De fiecare dată când se rostea numele lui Camille, izbucnea în hohote de plâns, îşi pierdea firea, ar fi sărutat persoana care pomenea numele bietului ci copil. Laurent remarcase efectul de tulburare şi înduioşare pe care acest nume îl producea asupra ei. O putea face să plângă, după voie, s-o emoţioneze în aşa hal încât să nu mai poată vedea clar lucrurile, şi abuza de puterea lui pentru a o ţine mereu maleabilă şi îndurerată în mâna lui. În fiecare scară, în ciuda revoltelor surde care îi răscoleau măruntaiele, aducea vorba despre calităţile rare, despre inima iubitoare şi mintea strălucită ale lui Camille. Îşi lauda victima cu o neruşinare desăvârşită. Uneori, când întâlnea privirea Thérčsei, care îl ţintuia straniu în ochi, îl apuca un tremur, începea să creadă şi el toate lucrurile bune pe care le spunea despre înecat. Atunci tăcea, cuprins brusc de o cumplită gelozie, temându-se ca nu cumva văduva să-l iubească pe omul pe care el îl aruncase în apă şi pe care acum îl lăuda cu o convingere de halucinat. Doamna Raquin plângea tot timpul cât dura discuţia şi nu vedea nimic în jurul ei. Plângând, se gândea că Laurent avea o inimă iubitoare şi generoasă. Numai el îşi mai amintea de fiul ci, numai el îi mai vorbea despre bietul ei copil, cu glas tremurat şi emoţionat. Îşi ştergea lacrimile, îl privea pe tânăr cu o duioşie neţărmurită, îl iubea ca pe propriul ci copil.

Într-o joi seara, Michaud şi Grivet se aflau în sufragerie când Laurent intră şi se apropie de Thérčse, întrebând-o cu duioasă îngrijorare cum o mai duce cu sănătatea. Se aşează o clipă alături de ea, jucând, pentru persoanele aflate de faţă, rolul de prieten afectuos şi temător. Tinerii şedeau aproape unul de altul, schimbând câteva cuvinte.. Şi atunci Michaud, care îi privea, se aplecă şi îi şopti bătrânei negustorese arătându-i-l pe Laurent:

— Priveşte, iată soţul nimerit pentru nepoata dumitale. Aranjează repede căsătoria. Te vom ajuta şi noi, dacă este nevoie.

Michaud zâmbea cu înţeles. În mintea sa Thérčse avea nevoie de un bărbat voinic. În doamna Raquin se făcu deodată lumină. Văzu pe loc toate foloasele personale pe care le-ar trage de pe urma căsătoriei Thérčsei cu Laurent. Această căsătorie n-ar face decât să strângă şi mai mult legăturile care îi unea încă de mai înainte, pe ea, pe nepoata ei şi pe prietenul fiului ei, prietenul desăvârşit care venea să le distreze. În felul acesta nu va fi nevoită sa aducă în casă un străin, nu risca să fie nefericită. Dimpotrivă, dându-i Thérčsei un sprijin, îţi adăuga o bucurie în plus bătrâneţii ei, va afla un al doilea fiu în băiatul acesta care de trei ani îi dovedea o afecţiune filiala. Apoi i se părea ca Thérčse va fi mai puţin necredincioasă amintirii lui Camille căsătorindu-se cu Laurent. Credinţele inimii au gingăşii stranii. Doamna Raquin, care ar fi plâns văzând cum un necunoscut îi îmbrăţişează nepoata, nu simţea în ea nici o revoltă la gândul de a o oferi îmbrăţişărilor fostului prieten al fiului ei. Se gândea, cum se zice, că rămânea în familie.

Toată seara, în timp ce invitaţii jucau domino, bătrâna negustorească privi perechea cu duioşie, încât cei doi tineri îşi dădură seama că în sfârşit comedia lor reuşise şi că deznodământul se apropia. Înainte de a pleca, Michaud avu o scurtă discuţie în şoaptă cu doamna Raquin, apoi îl luă pe Laurent de braţ, cu un gest afectat şi îi spuse că vrea să-l însoţească o bucată de drum. Laurent, îndepărtându-se, schimbă o privire cu Thérčse, o privire plină de recomandări urgente.

Michaud îşi luase sarcina să încerce terenul. Tânărul se arătă foarte devotat acestor doamne, dar foarte uimit de proiectul unei căsătorii între Thérčse ţi el. Laurent adăugă, cu glas gâtuit de emoţie, că o iubea ca pe o soră pe văduva bietului său prieten şi considera că ar comite un adevărat sacrilegiu însurându-se cu ca. Fostul comisar de poliţie

insistă. Îi dădu motive temeinice pentru a obţine consimţământul, vorbi chiar despre devotament, îi spuse tânărului că datoria lui îi dicta să-i dăruiască doamnei Raquin un fiu şi Thérčsei un soţ. Încetul cu încetul Laurent se lăsă convins. Se prefăcu că cedează în faţa emoţiei, că acceptă gândul căsătoriei, ca un gând venit din cer, dictat de devotament şi de datorie, aşa cum spusese bătrânul Michaud. Când acesta obţinu un da formal, îşi părăsi tovarăşul, frecându-şi mâinile. Credea că obţinuse o mare victorie, se felicita că avusese primul ideea acestei căsătorii, care va aduce serilor de joi toată bucuria de altădată.

În vreme ce Michaud stătea de vorbă cu Laurent, plimbându-se agale pe cheiuri, doamna Raquin discuta cam aceleaţi lucruri cu Thérčse. În clipa în care nepoata, palidă şi clătinându-se ca de obicei în ultima vreme, se retrăgea în camera ei, bătrâna negustorească o reţinu o clipă. O întrebă cu glas blând, o imploră să fie sinceră, să-i mărturisească motivele plictisului care o năpădise. Apoi, cum nu obţinea decât răspunsuri vagi, vorbi despre viaţa pustie de văduvă, puţin câte puţin preciza că se gândeşte la o nouă căsătorie şi, în cele din urmă, o întrebă direct pe Thérčse dacă nu cumva nutrea dorinţa tainică să se remărite. Thérčse negă, spuse că nici nu-i trecea prin minte aşa ceva şi că va rămâne credincioasă lui Camille. Doamna Raquin începu să plângă. Pleda împotriva inimii ei, căută s-o facă să înţeleagă că disperarea nu poate fi veşnică. În sfârşit, ca răspuns la un strigăt al tinerei femei care spunea că niciodată nu-l va înlocui pe Camille, rosti brusc numele lui Laurent. Atunci discută cu un val de cuvinte despre convenienţe, despre avantajele unei asemenea căsătorii. Îşi goli sufletul, repetă cu glas tare tot ceea ce gândise în timpul scrii. Înfăţişă, cu un egoism naiv, tabloul ultimelor ei bucurii, între cei doi copii dragi ai săi. Thérčse o asculta, cu capul plecat, resemnată şi docilă, gata să-i satisfacă cele mai mărunte dorinţe.

— Îl iubesc pe Laurent ca pe un frate, spuse ea îndurerată, după ce mătuşa tăcu. Fiindcă doreşti atât de mult acest lucru, voi încerca să-l iubesc ca pe un soţ. Vreau să te fac fericită. Speram că mă vei lăsa să plâng în pace, dar îmi voi şterge lacrimile, pentru că e vorba de fericirea dumitale.

O sărută pe bătrână, care rămase uimită şi înspăimântată că ea fusese prima care îl uitase pe Camille. Urcându-se în pat, doamna Raquin suspină cu amărăciune, acuzându-se că este mai puţin tare decât Thérčse, că doreşte din egoism o căsătorie pe care tânără văduvă o accepta doar din abnegaţie.

A doua zi dimineaţa, Michaud şi bătrâna sa prietenă avură o scurtă conversaţie în pasaj, dinaintea uşii prăvăliei, îşi comunicară rezultatul demersurilor lor şi conveniră să facă în aşa fel încât să-i logodească pe tineri chiar în scara aceea.

Seara, la ora cinci, Michaud se afla în prăvălie când Laurent intră. De îndată ce tânărul se aşează, fostul comisar de poliţie îi spuse la ureche:

— Fata s-a învoit.

Thérčse auzi cuvântul acesta brutal, deveni palidă şi se uită cu îndrăzneală la Laurent. Cei doi iubiţi se priviră timp de câteva secunde de parcă s-ar fi consultat, înţeleseră amândoi că trebuiau să accepte situaţia şi să isprăvească odată. Ridicându-se, Laurent luă mâna doamnei Raquin, care se străduia din răsputeri să-şi ţină lacrimile.

— Dragă mamă, spuse el zâmbind, aseară am vorbit cu domnul Michaud despre fericirea dumneavoastră. Copiii dumneavoastră doresc să vă facă fericită.

Biata bătrână, auzind că i se spune „dragă mamă”, îşi lăsă frâu liber lacrimilor. Prinse repede mâna Thérčsei ţi o aţează în mâna lui Laurent, fără să poată rosti un cuvânt.

Cei doi iubiţi avură un frison simţind cum li se atinge pielea. Rămaseră cu degetele încleştate şi fierbinţi, într-o strângere nervoasă. Tânărul vorbi cu glas şovăitor:

— Thérčse, vrei să-i facem mătuşii dumitale o viaţă veselă şi liniştită?

— Da, răspunse tânăra femeie cu glas stins, e de datoria noastră.

Atunci Laurent se întoarse spre doamna Raquin şi adăugă foarte palid la faţă:

— Când Camille a căzut în apă, mi-a strigat: „Salvează-mi soţia, ai grijă de ea.” Căsătorindu-mă cu Thérčse, cred că-i îndeplinesc ultima dorinţă.

Auzind aceste cuvinte, Thérčse îţi desprinse mâna din cea a lui Laurent. Parcă primise o lovitură în piept. Neruşinarea iubitului ei o cutremură. Îl privi cu ochi holbaţi în vreme ce doamna Raquin, înecată de plâns, bâlbâia:

— Da, da, dragul meu, ia-o de nevastă, fă-o fericită, fiul meu îţi va mulţumi din mormântul lui.

Laurent simţi că leşină, se sprijini de spătarul unui scaun. Michaud, care, şi el, era mişcat până la lacrimi, îl împinse spre Thérčse, spunând:

— Îmbrăţişaţi-vă, asta va fi logodna voastră. Tânărul fu cuprins de un simţământ ciudat când îşi atinse buzele de obrajii văduvei, şi aceasta se dădu brusc îndărăt, ca arsă de sărutul iubitului ei. Era pentru prima dată când bărbatul acesta se apropia de ea dinaintea unor martori. Tot sângele i se urcă în obraz, se simţi îmbujorată şi fierbinte, ea, care nu cunoştea ce e ruşinea şi care nu roşise niciodată de dragostea ei.

După această criză, cei doi ucigaşi răsuflară uşuraţi. Căsătoria lor era sorocită, în sfârşit îşi atingeau ţelul pe care îl urmăreau de atât amar de vreme. Totul a fost pus la punct chiar în aceeaşi seară. În joia următoare, căsătoria fu anunţată de faţă cu Grivet, Olivier şi soţia acestuia. Michaud, dând această veste, era încântat, îşi freca mâinile şi repeta:

— Eu m-am gândit la asta, eu i-am însurat… Uitaţi-vă ce pereche frumoasă!

Suzanne o îmbrăţişa pe Thérčse fără să spună un cuvânt. Biata făptură, mai mult moartă decât vie şi albă ca varul, simţea o mare prietenie pentru tânără văduvă, întunecată şi băţoasă. O iubea ca un copil, cu un fel de teamă respectuoasă. Olivier felicită mătuşa şi nepoata, Grivet lăsă să-i scape nişte glume piperate care avură un succes mediocru. Într-un cuvânt toţi se arătau încântaţi, bucuroşi şi declarară că e un lucru minunat. La drept vorbind se şi vedeau la nuntă.

Atitudinea Thérčsei ţi a lui Laurent rămase demnă şi plină de măiestrie. Îşi arătară o prietenie tandră şi prevenitoare, doar atât. Lăsau să se vadă că îndeplineau un act de devotament suprem. Nimic pe feţele lor nu trăda groaza şi dorinţa care îi bântuia. Doamna Raquin se uita la ei zâmbind palid, cu bunăvoinţă moale şi recunoscătoare.

Mai erau unele formalităţi de îndeplinit. Laurent trebui să-i scrie tatălui său pentru a-i cere consimţământul. Bătrânul ţăran din Jeufosse, care aproape uitase că are un fiu la Paris, îi răspunse printr-o scrisoare de patru rânduri, că putea să se însoare şi să se şi spânzure, dacă-i făcea plăcere. Îi dădu să înţeleagă că este hotărât o dată pentru totdeauna să nu-i dea un ban, îi lăsa libertatea să facă ce vrea şi-l autoriza să comită toate nebuniile din lume. O încuviinţare acordată astfel îl îngrijoră în chip deosebit pe Laurent.

Doamna Raquin, după ce citi scrisoarea acestui tată denaturat, fu cuprinsă de un avânt de bunătate, care o împinse să facă o prostie. Puse pe numele nepoatei sale cele patruzeci şi ceva de mii de franci pe care îi avea, se jefui singură pentru viitorii soţi, îşi încredinţa zilele bunului plac al inimii lor, dorind să capete din partea lor toată fericirea de care avea nevoie. Laurent nu aducea nimic. Dădu chiar de înţeles că îşi va părăsi slujba şi că poate se va apuca din nou de pictură. De altfel, viitorul familiei era asigurat. Din rentele de pe urma celor patruzeci şi ceva de mii de franci, adăugate la câştigul realizat din vânzarea făcută în

prăvălie, o familie alcătuită din trei persoane putea trăi îndestulat. Aveau exact cât le trebuie ca să fie fericiţi.

Pregătirile pentru căsătorie fură grăbite. Se scurtară formalităţile cât mai mult cu putinţă. S-ar fi spus că fiecare în parte se grăbea să-l împingă pe Laurent în odaia Thérčsei. Ziua dorită sosi în sfârşit.

XX.

De dimineaţă, Laurent şi Thérčse, fiecare în odaia lui, se treziră cu acelaşi simţământ de bucurie adâncă: amândoi îşi spuneau că ultima lor noapte de groază se terminase. Nu vor mai dormi singuri, se vor apăra unul pe altul de înecat.

Thérčse privi în jurul ei ţi zâmbi straniu măsurând din ochi patul mare. Se sculă, apoi se îmbrăcă încet, aşteptând-o pe Suzanne, care trebuia s-o ajute să-şi pună rochia de mireasă.

Laurent se aşează pe marginea patului. Rămase astfel câteva minute, luându-şi adio de la podul în care stătea şi pe care îl considera o dărăpănătură. În sfârşit va părăsi acest coteţ şi va avea o femeie a lui. Era în decembrie. Tremura de frig. Sări pe duşumea, spunându-şi că la noapte îi va fi cald.

Doamna Raquin, ştiind cât era de strâmtorat, îi strecurase în mână, cu o săptămână înainte, o pungă cu cinci sute de franci, care însemnau toate economiile ei. Tânărul primise fără jenă şi îşi cumpără haine noi. Între altele, cu banii primiţi de la bătrâna negustoreasa avu posibilitatea să-i ofere Thérčsei darurile cuvenite.

Pantalonii negri, haina, vesta albă, cămaşa şi cravata de pânză fină erau întinse pe două scaune. Laurent se spălă, îşi parfumă trupul cu o sticlă de apă de colonie, apoi începu să se îmbrace cu grijă. Când îşi prinse gulerul tare, un guler înalt şi foarte scrobit, o durere vie îi săgeta gâtul. Butonul gulerului îi scăpă din degete, se enervă şi i se păru că pânza scrobită îi taie carnea. Vru să vadă ce este, îşi ridică bărbia: atunci zări muşcătura lui Camille, roşie toată. Gulerul tare îi zgâriase, cicatricea. Laurent strânse din buze şi se făcu

palid la faţă. Se înfurie şi se irita văzând tocmai acum pata de pe gât. Mototoli gulerul, alese un altul pe care îl puse cu toate precauţiile. Apoi isprăvi cu îmbrăcatul. Coborând, se simţi ţeapăn în hainele noi. Nu îndrăznea să întoarcă gâtul întemniţat în pânza scrobită. La fiecare mişcare pe care o făcea, câte o cută a pânzei îi înţepa rana săpată în carnea lui de dinţii înecatului. Cu durerea provocată de aceste înţepături ascuţite se urcă în trăsură şi se duse s-o ia pe Thérčse ca s-o conducă la primărie şi la biserică.

În trecere, luă de acasă pe un funcţionar de la căile ferate Orléans şi pe bătrânul Michaud, care aveau să-i fie martori. Când ajunseră la prăvălie, toată lumea era gata: erau de faţă Grivet şi Olivier, martorii Thérčsei, ţi Suzanne, care se uita la mireasă aşa cum fetiţele îşi privesc păpuşile pe care le îmbracă. Doamna Raquin, deşi nu putea să umble, vru să-şi întovărăşească pretutindeni copiii. Fu urcată într-o trăsură şi porniră.

Totul se petrecu cum se cuvine la primărie şi la biserică. Atitudinea calmă şi modesta a mirilor fu remarcată şi aprobată. Rostiră acel da sacramental cu o emoţie care îl mişcă până şi pe Grivet. Parcă pluteau într-un vis. Cât stăteau pe scaun sau în genunchi, unul lângă altul, liniştiţi, fără voia lor gânduri sfâşietoare şi pline de furie le treceau prin minte. Se feriră să se privească în ochi. Când se urcară în trăsură li se păru că erau mai străini unul faţă de celălalt decât înainte.

Se hotărâse ca masa să fie luată în familie, într-un mic restaurant din Belleville. Familia Michaud şi Grivet erau singurii invitaţi. Aşteptând să se facă ora, şase, nuntaşii se plimbară cu trăsura pe marile bulevarde, apoi se duseră la ospătărie, unde îi aştepta o masă cu şapte tacâmuri, pregătită într-o încăpere văruită în galben, care mirosea a praf şi a vin.

Masa nu a fost prea veselă. Soţii erau gravi, duşi pe gânduri. Încă de dimineaţă fuseseră cuprinşi de senzaţii ciudate, pe care căutau să nu le bage în seamă. Din primele ceasuri se simţiră osteniţi, din pricina iuţelii cu care se făcuseră formalităţile şi ceremoniile care îi uniseră pentru totdeauna. Apoi, plimbarea lungă pe bulevarde parcă îi legănase şi îi adormise. Li se părea că plimbarea durase luni de zile. De altfel se lăsaseră purtaţi în monotonia străzilor, privind magazinele şi trecătorii cu ochi morţi, prinşi de o moleşeală care îi năucea şi de care încercau să se scuture izbucnind în hohote de râs. Când intrară în restaurant, o cumplită oboseală le apăsa umerii, o uluire crescândă îi cuprinse.

Aşezaţi la masă, faţă în faţă, zâmbeau silit şi cădeau din nou într-o visare greoaie. Mâncau, răspundeau, îşi mişcau braţele ca nişte maşini. În lenea care le năclăia minţile, acelaşi şir de gânduri fugare reveneau neîncetat. Se căsătoriseră şi nu îşi dădeau scama că intraseră într-o nouă stare. Arest lucru îi mira profund. Îşi imaginau că tot îi mai desparte un abis. Uneori se întrebau cum vor putea trece peste acest hău. Se credeau înaintea crimei, când un obstacol material se ridica între ci. Apoi, deodată, îşi aminteau că se vor culca împreună, diseară, peste câteva ceasuri. Atunci se priveau, uluiţi, neînţelegând de ce le era permis acest lucru. Nu simţeau că sunt uniţi, dimpotrivă, visau că au fost despărţiţi în chip violent şi azvârliţi departe unul de altul.

Invitaţii, care glumeau în jurul lor cu gura până la urechi, voiră să-i audă cum se tutuiesc, spre a împrăştia orice urmă

de jenă. Atunci ei începură să se bâlbâie, să roşească şi nu izbutiră a se hotărî să se poarte, de faţă cu lumea, ca nişte oameni care se iubeau.

Tot aşteptând, dorinţele lor se tociseră, trecutul întreg se risipise. Pierduseră pofta violentă de dragoste, uitau chiar şi bucuria pe care o încercaseră de dimineaţă, acea bucurie profundă care îi cuprinsese la gândul că de acum înainte n-o să le mai fie frică. Erau pur şi simplu osteniţi şi ameţiţi de tot ce se petrecea. Faptele din timpul zilei li se învârteau în minte, monstruoase şi de neînţeles. Stăteau aşa, tăcuţi, zâmbind, neaşteptând nimic, nesperând nimic. În străfundul toropelii lor se zbătea o nelinişte vag dureroasă.

Şi Laurent, la fiecare mişcare a gâtului, se simţea muşcat de o arsură înţepătoare. Gulerul tare îi tăia şi îi înţepa muşcătura lui Camille. În timp ce primarul citea codul, în timp ce preotul îi vorbea de Dumnezeu, în toate momentele acelei zile lungi, el simţise dinţii înecatului care i se înfigeau în carne. Uneori îşi închipuia că un fir de sânge îi curge pe piept şi avea să-i păteze vesta albă.

Doamna Raquin, în adâncul sufletului său, fu recunoscătoare mirilor pentru gravitatea lor. O veselie zgomotoasă ar fi rănit-o pe biata mamă. Pentru ca, fiul ci era acolo, nevăzut, încredinţând-o pe Thérčse lui Laurent. Grivet nu avea aceleaşi idei. Nunta i se părea tristă, căuta zadarnic s-o înveselească, în ciuda privirilor pe care i le aruncau Michaud şi Olivier, şi care îl încremeneau pe scaun ori de câte ori voia să se ridice şi să spună vreo prostie. Izbuti totuşi să se ridice o dată. Rosti un toast.

— Beau pentru copiii domnului şi ai doamnei, spuse el pe un ton şugubăţ.

Trebuiră să ciocnească paharele. Thérčse şi Laurent se făcuseră cumplit de palizi, auzind cuvintele lui Grivet. Nu se gândiseră niciodată că poate vor avea copii. Acest gând le străbătu creierul ca un fior de gheaţă. Îşi ciocniră paharele cu o mişcare nervoasă, se cercetară unul pe altul, uimiţi, înspăimântaţi că se află acolo, faţă în faţă.

Se ridicară devreme de la masă. Invitaţii voiră să-i însoţească pe miri până la camera nupţială. Nu trecuse de nouă şi jumătate când nuntaşii se întoarseră în prăvălia din pasaj. Negustoreasa de bijuterii false mai şedea în fundul dulapului ei, dinaintea cutiei capitonate cu catifea albastră. Îşi ridică, plină de curiozitate, capul, şi îi privi pe tinerii căsătoriţi zâmbind. Aceştia îi surprinseră privirea şi se înspăimântară. Poate că bătrâna ştia ceva despre întâlnirile lor de altădată, poate îl văzuse pe Laurent cum se strecura în gangul îngust.

Thérčse se retrase aproape imediat, împreună cu doamna Raquin şi cu Suzanne. Bărbaţii rămaseră în sufragerie, cât timp mireasa îşi pregătea toaleta de noapte.

Laurent, moale şi turtit, nu era deloc nerăbdător. Asculta îngăduitor glumele deocheate făcute de bătrânul Michaud şi de Grivet, care nu se mai reţinură după plecarea doamnelor. Când Suzanne şi doamna Raquin ieşiră din camera nupţială, iar bătrâna negustorească îi spuse tânărului, cu glas gâtuit de emoţie, că soţia îl aşteaptă, el tresări, rămase o clipă înspăimântat. Apoi strânse febril mâinile care i se întindeau, şi intră la Thérčse sprijinindu-se de uţă, ca un om beat.

XXI.

Laurent încuie cu grijă uşa în urma lui, rămase o clipă rezemat de ea, plimbându-şi privirile prin odaie cu un aer nelinişţit şi încurcat.

Un foc viu ardea în cămin, aruncând mari pale galbene care dansau pe tavan şi pe pereţi. Odaia era astfel învăluită de o lumină puternică şi tremurătoare, lampa, aşezată pe o masă, pălea în mijlocul acestei lumini. Doamna Raquin dorise să aranjeze cochet camera, care era albă toată şi parfumată, ca pentru a sluji de cuib dragostei proaspete a unor tineri. Împodobise patul cu dantele şi aşezase buchete mari de trandafiri în vasele de pe cămin. Odaia era plină de o căldură molcomă şi de miresme suave. Aerul părea recules şi potolit, încremenit într-un fel de toropeala

voluptoasă. Tăcerea înfiorată era întreruptă din când în când de trosnetele seci ale lemnelor care ardeau în cămin. Părea un colţ pustiu şi neştiut de nimeni, cald şi care mirosea frumos, unde nu pătrundea nici un zgomot de afară, un colţ făcut şi pregătit pentru senzualitate şi nevoia de mister a pasiunii.

Thérčse ţedea pe un scaun scund, în dreapta căminului. Cu bărbia în mână privea fix flăcările vii. Nu îşi întoarse capul când Laurent intră. Îmbrăcată cu un jupon şi o camizolă tivite cu dantelă, era de o albeaţă crudă sub lumina de foc a căminului. Camizola alunecase şi se vedea rotunjimea unui umăr, trandafiriu, ascuns pe jumătate de o şuviţă de păr negru.

Laurent făcu câţiva paşi fără să spună nici un cuvânt. Îşi scoase haina şi vesta. Rămas în cămaşă, o privi din nou pe Thérčse, care nu făcuse nici o mişcare. Păru că şovăie, apoi, văzând umărul gol, se aplecă şi, fremătând, îşi lipi buzele de el. Tânăra femeie îşi trase umărul întorcându-se brusc. Îl ţintui pe Laurent cu o privire atât de stranie, plină de scârbă şi de spaimă, încât el se dădu îndărăt, tulburat şi neştiind ce să facă, cuprins parcă şi el de groază şi dezgust.

Laurent se aşează în faţa Thérčsei, de cealaltă parte a căminului. Rămaseră astfel, tăcuţi, nemişcaţi, timp de cinci minute. Din când în când, snopi de flăcări roşietice ieşeau din lemne, şi atunci reflexe sângerii alunecau pe chipurile ucigaşilor.

Trecuseră aproape doi ani de când cei doi iubiţi nu se mai aflaseră încuiaţi într-o camera, fără martori, putând să se îmbrăţişeze în voie. Nu mai avuseseră nici o întâlnire de dragoste din ziua în care Thérčse venise în strada Saint-Victor, aducându-i lui Laurent, odată cu ea, ideea uciderii. Prudenţa le secătuise patima. Abia dacă îşi îngăduiseră, în răstimpuri, câte o strângere de mână, câte un sărut pe furiş. După uciderea lui Camille, când dorinţe noi îi arseseră, ei se înfrânaseră, aşteptând noaptea nunţii, făgăduindu-şi voluptăţi nebune, atunci când vor fi siguri că

scapă nepedepsiţi. Şi noaptea nunţii venise în sfârşit, dar ei stăteau faţă în faţă, îngrijoraţi, cuprinşi de o nelinişte subită. N-aveau decât să întindă braţele şi s-ar fi strâns într-o îmbrăţişare pătimaşă, dar braţele lor păreau moi, parcă vlăguite şi sătule de dragoste. Oboseala acelei zile îi zdrobea din ce în ce mai mult. Se priviră fără dorinţă, cu o stânjeneală temătoare, suferind că stau astfel tăcuţi şi reci. Visurile lor arzătoare ajunseseră la o ciudată realitate: era destul că izbutiseră să-l omoare pe Camille şi să se căsătorească, era destul că buzele lui Laurent atinseseră umărul Thérčsei, ţi poftele lor se potoliră până la greaţă şi spaimă.

Începură să caute cu disperare în ei ceva din patima care îi frământase odinioară. Li se părea că pielea lor se golise de muşchi, se golise de nervi. Stânjeneala şi nelinişţea lor creşteau. Le era ruşine că stau astfel tăcuţi şi posomoriţi unul în faţa celuilalt. Ar fi vrut să aibă tăria de a se frânge în îmbrăţişări, ca să nu pară în faţa propriilor lor ochi nişte imbecili. Dar ce! doar îşi aparţineau, doar omorâseră un om şi jucaseră o sinistră comedie pentru a se putea tăvăli cu neruşinare într-o potolire deplină, şi acum stăteau aşa, la câte un capăt al căminului, încremeniţi, storşi, cu mintea tulbure şi dorinţele moarte. Un asemenea deznodământ li se păru în cele din urmă de un ridicol cumplit şi crud. Atunci Laurent încercă să vorbească despre dragoste, să reînvie amintirile de altădată, făcând apel la imaginaţie pentru a-şi trezi duioşia.

— Thérčse, spuse el aplecându-se spre tânără femeie, îţi aminteşti de după-amiezile petrecute în odaia asta?. Intram pe uşa aceea… Azi am intrai pe cealaltă… Suntem liberi, ne putem iubi în tihnă.

Vorbea cu glas şovăitor, moale. Tânăra femeie, ghemuită pe scaunul scund, privea mereu flăcările, dusă pe gânduri, neauzind nimic. Laurent continuă:

— Îţi aminteşti? Nu visam decât un singur lucru, aş fi vrut să petrec o noapte întreagă cu tine, să adorm în braţele tale

şi să mă trezesc a doua zi sub săruturile tale. Acum îmi voi vedea visul cu ochii.

Thérčse făcu o mişcare, parcă uimită că aude o voce şoptindu-i la ureche. Se întoarse spre Laurent. În momentul acela, pe obrazul lui se reflecta din cămin a mare pată roşietică. Ea privi obrazul năclăit de sânge şi se cutremură.

— Am izbândit, Thérčse, am sfărâmat toate piedicile, şi acum aparţinem unul altuia… Viitorul este al nostru, nu-i aşa? un viitor plin de o fericire calmă, de dragoste împlinită… Camille nu mai e…

Laurent se opri cu gâtlejul uscat, simţind că se sufocă, nemaiputând continua. La numele lui Camille, Thérčse primise o lovitură în pântec. Cei doi ucigaşi se contemplară, năuciţi, palizi şi tremurând din toate mădularele. Luminile galbene din cămin dansau mereu pe tavan şi pe pereţi, parfumul trandafirilor plutea în aer, lemnele trosneau rupând tăcerea cu mici zgomote.

Amintirile scăpaseră din strânsoare. Spectrul lui Camille evocat se aşezase între tinerii căsătoriţi, în faţa focului care ardea. Thérčse ţi Laurent simţeau mirosul rece şi umed al înecatului în aerul cald pe care îl respirau. Îşi spuneau că un cadavru se află acolo, lângă ei, şi se scrutau unul pe altul, fără a îndrăzni să se mişte. Atunci întreaga poveste cumplită a crimei lor se desfăşură în străfundul memoriei lor. Fusese de-ajuns să rostească numele victimei lor pentru ca trecutul să-i năpădească, pentru a fi siliţi să trăiască din nou frământările din timpul crimei. Nu deschiseră gura, se priveau şi amândoi avură în acelaşi timp acelaşi coşmar, amândoi îşi spuseră din ochi aceeaşi poveste cruntă. Acest schimb de priviri îngrozite, această povestire mută a omorului le stârni o bănuială dureroasă, intolerabilă. Erau ameninţaţi să facă o criză, cu nervii lor întinşi, gata să se rupă. Poate aveau să ţipe, să se bată. Pentru a alunga amintirile, Laurent se smulse cu putere din extazul înfricoşat care îl ţinea pironit sub privirea Thérčsei. Făcu câţiva paşi prin odaie. Îşi scoase ghetele şi îşi puse papucii.

Apoi se întoarse, se aşează din nou în colţul căminului şi încercă să vorbească despre lucruri fără importanţa.

Thérčse îi înţelese dorinţa. Se strădui să-i răspundă la întrebări. Vorbiră despre ploaie şi timp frumos. Încercau să facă o conversaţie banală. Laurent spuse că era cald în cameră. Thérčse răspunse că totuşi pe sub uşa dinspre scară pătrunde un curent rece. Şi se răsuciră spre, uşa aceea înfiorându-se deodată. Tânărul se grăbi să vorbească despre trandafiri, despre foc, despre tot ce-i trecea prin faţa ochilor. Ea făcea un efort, scotea nişte monosilabe, ca să nu curme conversaţia. Se îndepărtaseră unul de altul, dar voiau să arate că se simt în largul lor. Încercau să uite cine erau şi să se poarte ca nişte străini care din întâmplare se află împreună. Şi, fără voia lor, printr-un fenomen straniu, în vreme ce rosteau vorbe goale, îşi ghiceau gândurile pe care şi le ascundeau sub banalitatea cuvintelor. Gândul lor se îndrepta nestrămutat spre Camille. Ochii lor continuau povestirea trecutului. Depanau din priviri o discuţie legată şi mută, sub conversaţia lor cu glas tare care mergea la întâmplare. Cuvintele pe care le aruncau ici şi colo nu însemnau nimic, nu se legau între ele, se dezminţeau. Întreaga lor fiinţă trudea la schimbul tăcut al amintirilor de groază. Când Laurent vorbea despre trandafiri sau despre foc, de una sau de alta, Thérčse înţelegea prea bine că îi amintea de lupta din barcă, de căderea înfundată a lui Camille. Şi când Thérčse răspundea cu da sau nu la o întrebare neînsemnată, Laurent înţelegea că ea spunea că-şi aminteşte sau nu-şi aminteşte de un amănunt al crimei. Vorbeau astfel, deschis, fără să aibă nevoie de cuvinte, vorbind despre cu toiul altceva. Îşi urmăreau gândurile tainice, fraza cu frază, nedându-şi seama, de altfel, de cuvintele pe care le rosteau. Şi-ar fi putut continua confidenţele, brusc, cu voce tare, fără a înceta să se înţeleagă. Felul acesta de ghicire, această încăpăţânare a memoriei lor de a le înfăţişa neîncetat imaginea lui Camille, îi înnebunea încetul cu încetul. Vedeau

bine că-şi ghiceau gândurile şi că, dacă nu vor tăcea, cuvintele aveau să se urce singure în gurile lor, să-i spună înecatului pe nume, să descrie asasinatul. Atunci îşi strânseră tare buzele şi curmară discuţia.

În tăcerea copleşitoare care se făcu, cei doi ucigaşi se întreţinură şi mai departe despre victima lor. Li se părea că privirile lor le pătrundeau în carne şi înfigeau în ei fraze clare şi dureroase. Câteodată aveau impresia că vorbesc tare. Simţurile îi înşelau, vederea devenea un fel de auz, straniu şi delicat. Îşi citeau atât de limpede gândurile pe chipuri, încât aceste gânduri căpătau un sunet ciudat, bubuitor, care le zdruncina organismul întreg. S-ar fi înţeles la fel de bine dacă şi-ar fi strigat cu glas sfâşietor: „L-am ucis pe Camille, şi cadavrul lui e aici, întins între noi, şi ne îngheaţă.” Şi cumplitele confidenţe îşi continuau cursul, mai vizibile, mai răsunătoare, în aerul calm şi umed al odăii.

Laurent şi Thérčse începuseră povestirea mută din ziua când se văzuseră întâia dată în prăvălie. Apoi amintirile se adunară una câte una în ordine. Îşi povestiră ceasurile de voluptate, clipele de şovăială şi de furie, cumplitul moment al omorului. Atunci abia îşi strânseră buzele, încetând să mai vorbească despre una sau alta, de frică să nu rostească dintr-odată numele lui Camille, fără voia lor. Şi gândurile lor, neoprindu-se, îi purtară după aceea prin neliniştile, prin aşteptarea plină de teamă de după asasinat. Ajunseră astfel să se gândească la cadavrul înecatului întins pe o lespede la Morgă. Laurent, dintr-o privire, îi spuse Thérčsei toată groaza lui, şi Thérčse, la capătul puterilor, silită de o mână de fier să-şi descleşteze buzele, continuă brusc conversaţia cu glas tare:

— L-ai văzut la Morgă? îl întrebă ea pe Laurent fără să-i spună pe nume lui Camille.

Laurent păru că se aştepta la această întrebare. De câteva clipe o citea pe obrazul alb al femeii.

— Da, răspunse el cu glas sugrumat.

Ucigaşii avură un frison. Se apropiară de foc, îşi întinseră mâinile dinaintea flăcărilor, ca şi cum un suflu îngheţat ar fi intrat deodată în camera caldă. Tăcură o clipă, zgribuliţi în faţa focului. Apoi Thérčse continuă cu glasul înfundat:

— Părea că suferise mult?

Laurent nu putu răspunde. Făcu un gest de spaimă. De parcă ar fi vrut să îndepărteze o arătare îngrozitoare. Se ridică, se îndreptă spre pat, apoi se întoarse pironit, cu braţele desfăcute, înaintând spre Thérčse;

— Sărută-mă, îi spuse, întinzându-şi gâtul.

Thérčse se ridicase, foarte palidă, în cămaşa albă de noapte. Şedea puţin aplecată pe spate, cu cotul sprijinit pe placa de marmură a căminului. Privi gâtul lui Laurent. Pe pielea albă zărise o pată roz. Valul de sânge ce se urca mări pata, care deveni de un roşu aprins.

— Sărută-mă, sărută-mă, repetă Laurent, cu obrajii şi gâtul în flăcări.

Tânără femeie îşi dădu şi mai mult capul pe spate, ca să evite sărutul şi, punând vârful degetelor pe muşcătura lui Camille, îşi întrebă soţul:

— Ce-ai aici? Nu-ţi cunosc rana asta.

Lui Laurent i se păru că degetul Thérčsei îi străpunge gâtul. La atingerea degetului, făcu o mişcare bruscă îndărăt, scoţând un strigăt înăbuşit de durere.

— Asta, bâlbâi el, asta e…

Şovăi, dar nu putu să mintă, şi spuse adevărul fără să vrea.

— Camille m-a muşcat, ştii bine, în barcă. E-un fleac, s-a vindecat… Sărută-mă, sărută-mă.

Şi nefericitul îşi întindea gâtul care îl ardea. Dorea ca Thérčse să-l sărute pe cicatrice, era încredinţat că sărutul acestei femei i-ar astâmpăra miile de înţepături care îi sfâşiau carnea. Cu bărbia ridicată, cu gâtul repezit înainte, se oferea. Thérčse, aproape culcată pe marmura căminului, făcu un gest de mare scârbă şi strigă cu glas rugător:

— Oh! nu, nu acolo… E sânge.

Recăzu pe scaunul scund, tremurând, cu fruntea în mâini. Laurent rămase ca prostit. Îşi aplecă bărbia, o privi pe Thérčse fără s-o vadă bine. Apoi, deodată, într-o strânsoare de animal sălbatic, îi luă capul în mâinile lui puternice şi, cu forţa, îi lipi buzele de gâtul lui, pe muşcătura lui Camille. Ţinu, înfundă o clipă acest cap de femeie în pielea lui. Thérčse se lăsase moale, se văita înăbuşit, se sufoca la gâtul lui Laurent. Când se desprinse din degetele lui, îşi şterse buzele cu violenţă şi scuipă în foc. Nu rostise o singură vorbă.

Laurent, ruşinat de brutalitatea lui, începu să se plimbe încet, între pat şi fereastră. Numai durerea, arsura cumplită îl făcuse să-i smulgă Thérčsei un sărut şi, când simţise buzele ei reci pe cicatricea fierbinte, suferise şi mai mult. Acest sărut căpătat prin violenţă îl răpuse. Pentru nimic în lume n-ar fi vrut să mai primească unul la fel, într-atât de dureros fusese şocul. Şi o privi pe femeia cu care trebuia să trăiască, şi care tremura, ghemuită lângă foc, cu spatele la el. Îşi spuse că n-o mai iubea pe această femeie, şi că această femeie nu-l mai iubea. Timp de o oră, Thérčse rămase astfel prăbuşită, Laurent se plimbă în lung şi-n lat, tăcut. Amândoi îşi mărturiseau cu groază că patima lor murise, că îşi uciseseră dorinţele ucigându-l pe Camille. Focul se stingea încet. Un morman de jeratic lucea sub cenuşă. Încetul cu încetul căldura din cameră deveni sufocantă, florile se ofileau, umplând aerul cald cu mireasma lor grea.

Deodată lui Laurent i se păru că are o vedenie. Tocmai se întorsese, îndreptându-se de la fereastră spre pat. Şi atunci îl văzu pe Camille într-un colţ năpădit de umbră, între cămin şi dulapul cu oglindă. Chipul victimei era vânăt şi frământat de spasme, aşa cum îl văzuse pe o lespede la Morgă. Rămase pironit pe covor, gata să leşine, sprijinindu-se de mobilă. La horcăitul înfundat pe care îl scoase, Thérčse îţi ridică privirea.

— Acolo, acolo, spuse Laurent cu groază în glas.

Braţul întins arăta colţul umbrit în care zărea chipul sinistru al lui Camille. Thércše, cuprinsă şi ea de spaimă, se lipi de el.

— E portretul lui, şopti ea încet, ca şi când chipul pictat al fostului ei soţ ar fi putut s-o audă.

— Portretul lui, repetă Laurent căruia i se zbârlise părul de frică.

— Da, ştii, pictura pe care ai făcut-o tu. Mătuşa trebuia să-l ia la ea în cameră începând de azi. Probabil a uitat.

— Desigur, e portretul lui…

Ucigaşul nu era prea sigur că recunoaşte pânza. În tulburarea lui uitase că el însuşi desenase trăsăturile acelea colţuroase, că întinsese culorile murdare care îl înspăimântau acum. Frica îl făcea să vadă tabloul aşa cum era, urât, prost construit, mocirlos, înfăţişând pe un fond negru un chip schimonosit de cadavru. Lucrarea lui îl uimea şi îl ucidea prin urâţenia ei cumplită. Mai ales cei doi ochi albi, plutind în orbitele moi şi îngălbenite, îi aminteau exact ochii putreziţi ai înecatului de la Morgă. Rămase o clipă răsuflând din greu, crezând că Thércše minţea ca să-l încurajeze. Apoi desluşi rama şi se potoli puţin câte puţin.

— Ia-l de pe perete, spuse el tinerei femei.

— Oh! nu, mi-e frică, răspunse ea tremurând.

Laurent începu din nou să tremure. Din când în când, rama dispărea, nu mai vedea decât cei doi ochi albi care se pironeau asupra lui, vreme îndelungată.

— Te rog, ia-l de pe perete, o implora el.

— Nu, nu.

— Să-l întoarcem cu faţa la perete, n-o să ne mai fie frică.

— Nu, nu pot.

Ucigaşul, umil şi laş, o împingea pe femeie spre tablou, ascunzându-se în spatele ei, ca să scape de privirile înecatului. Ea fugi şi el vru să facă pe curajosul. Se apropie de tablou, cu mâna ridicată, căutând cuiul. Dar portretul îi aruncă o privire atât de dură, de urâtă, de lungă, încât

Laurent, după ce vru să lupte cu el fixându-l la rândul lui, se declară învins şi dădu îndărăt, copleşit, şoptind:

— Nu, ai dreptate, Thérčse, nu putem… Mătuşa ta o să-l scoată mâine.

Reîncepu să se plimbe în lung şi-n lat, cu capul în piept, simţind că portretul îl privea, îl urmărea din ochi. Câteodată nu se putea împiedica să nu se uite spre pânză. Atunci, din adâncul umbrei, zărea mereu privirea întunecată şi moartă a lui Camille. Gândul că înecatul este acolo, într-un colţ, pândindu-l, asistând la noaptea nunţii, descosându-i pe Thérčse ţi pe el, îl înnebuni pe Laurent de groază şi disperare. Un lucru de care oricine altul ar fi zâmbit, îl făcu să-şi piardă capul cu totul. Cum se afla dinaintea căminului, auzi un fel de râcâit, îşi imagină că râcâitul venea dinspre portret, că înecatul coborâse din ramă. Apoi, îşi dădu seama că zgomotul era la uşa mică ce da spre scară. O privi pe Thérčse, pe care iarăşi o cuprinsese frica.

— E cineva pe scară, şopti el. Cine poate să vină pe acolo?

Thérčse nu răspunse. Amândoi se gândeau la înecat, o sudoare îngheţată le umezea tâmplele. Se ascunseră în fundul odăii, aşteptându-se să vadă cum se deschide brusc uşa, lăsând să cadă pe duşumea cadavrul lui Camille. Zgomotul continua să se audă, mai sec, mai rar. Le trecu prin minte că victima lor zgâria lemnul uşii cu unghiile, ca să intre. Timp de peste cinci minute nu îndrăzniră să se mişte din loc. În sfârşit, se auzi un mieunat. Apropiindu-se, Laurent recunoscu motanul vărgat al doamnei Raquin, care fusese închis din neatenţie în cameră şi care încerca să iasă afară, zgâriind uşa cu ghearele. Motanul se sperie de Laurent. Dintr-un salt sări pe un scaun. Cu blana zbârlită şi labele ţepene, îşi privi noul stăpân în faţă, cu ochi duri şi răi. Tânărului nu-i plăceau pisicile, iar motanul François aproape îl înspăimânta. În ceasul acesta de febră şi teamă, crezu că motanul îi va sări în obraz ca să-l răzbune pe Camille. Animalul ştia probabil totul. În ochii lui rotunzi, extrem de dilataţi, se puteau citi gânduri. Laurent îşi

închise pleoapele, în faţa privirii animalului. Fiind cât pe ce să dea cu piciorul în motan, Thérčse strigă:

— Nu-l lovi.

Strigătul îi provocă o impresie stranie. O idee absurdă îi încolţi în minte.

— Camille a intrat în pisica asta, se gândi el. Trebuie s-o omor… Parc-ar fi un om.

Nu-l lovi cu piciorul, de teamă ca François să nu-i vorbească cu glasul lui Camille. Apoi îşi aminti de glumele Thérčsei, pe vremea când se iubeau cu patimă şi când motanul era martorul săruturilor ce şi le dădeau. Îşi spuse atunci că animalul ştie prea multe şi va trebui să-l arunce pe fereastră. Dar nu avu curajul să ducă la îndeplinire acest gând. François îşi păstra atitudinea războinică. Cu ghearele în atac şi spinarea încovoiată de o iritare mocnită, urmărea cele mai mici mişcări ale duşmanului său, cu un calm superb. Pe Laurent îl supără strălucirea metalică a ochilor lui. Se grăbi să-i deschidă uşa dinspre sufragerie, şi motanul fugi mieunând prelung.

Thérčse se aţezase iarăşi dinaintea focului stins. Laurent îşi reluă plimbarea între pat şi fereastră. Astfel aşteptară să se facă ziuă. Nici nu le trecu prin minte să se culce. Patima şi dragostea lor murise. O singură dorinţă îi mai frământa, dorinţa de a ieşi din odaia asta în care se sufocau. Sufereau cu adevărat stând închişi împreună, respirând acelaşi aer. Ar fi vrut să fie cineva de faţă, ca să nu mai stea singuri amândoi, ca să-i scoată din încurcătura cumplită în care se aflau, rămânând aşa, unul în faţa celuilalt, fără să-şi vorbească, fără să-şi poată reînvia patima. Lungile tăceri dintre ei îi chinuiau. Aceste tăceri erau pline de plânsete amare şi disperate, de reproşuri mute, pe care le auzeau limpede în aerul liniştit.

În sfârşit, se făcu ziuă, o zi murdară şi albicioasă, care aducea cu ea un frig pătrunzător.

Când o lumină palidă umplu odaia, Laurent, care tremura, se simţi mai bine. Privi în faţă portretul lui Camille, şi îl văzu

aşa cum era, banal şi pueril. Îl scoase din cui ridicând din umeri, spunând că este un dobitoc. Thérčse se ridicase ţi acum mototolea patul, ca să-şi înşele mătuşa, ca s-o facă să creadă că petrecuseră o noapte fericită.

— Ah! îi spuse brutal Laurent, sper că la noapte vom dormi?. Copilăriile astea doar nu pot dura o veşnicie.

Thérčse îi aruncă o privire gravă şi adâncă.

— Înţelegi, continuă el, doar nu m-am însurat ca şi fac nopţi albe… Suntem nişte copii… Tu m-ai tulburat, tu, cu aerele talc din lumea cealaltă. Diseară încearcă să fii mai veselă, să nu mă mai sperii.

— Voi încerca, răspunse înfundat tânără femeie.

Aşa îşi petrecură noaptea nunţii Thérčse ţi Laurent.

XXII.

Nopţile care urmară au fost încă şi mai crunte. Ucigaşii voiseră să fie doi, noaptea, ca să se apere de înecat, şi, printr-un efect straniu, de când erau împreună, tremurau şi mai mult. Îşi ieşeau din sărite, îşi iritau nervii, intrau în crize cumplite de suferinţă şi groază, la un simplu cuvânt, la o simplă privire. De cum încercau să stea de vorbă, de cum rămâneau singuri, vedeau roşu în faţa ochilor, delirau.

Firea aprigă şi nervoasă a Thérčsei influenţase în chip bizar firea greoaie şi sanguină a lui Laurent. Odinioară, pe vremea când se iubeau cu patimă, deosebirea de temperament făcuse din bărbatul acesta şi din femeia aceasta o pereche puternic legată, stabilind între ei un fel de echilibru, completându-le – dacă se poate spune aşa – organismul. El dădea ceva din sângele lui, ea din nervii ei, şi trăiau unul din altul, îmbrăţişările fiindu-le necesare pentru a-şi reglementa mecanismul fiinţei lor. Acum se produsese însă o mare tulburare. Nervii supraexcitaţi ai Thérčsei au început să domine. Dintr-odată Laurent s-a trezit în plină excitare nervoasă. Sub influenţa fierbinte a tinerei femei, temperamentul său deveni încetul cu încetul acela al unei fetişcane chinuite de o nevroză gravă. Ar fi interesant de studiat schimbările care se produc uneori în anumite

organisme, în urma unor circumstanţe determinate. Aceste schimbări, care pornesc din carne, în scurtă vreme se transmit creierului şi individului în totalitatea lui.

Înainte de a o cunoaşte pe Thérčse, Laurent avea încetineala, calmul prudent, viaţa sanguină a unui fiu de ţăran. Dormea, mânca, bea ca un animal. În orice clipă, în toate momentele vieţii zilnice, respira din plin, mulţumit de sine, uşor moleşit de grăsime. Abia dacă simţea uneori nişte furnicături, în miezul cărnii lui greoaie. Thérčse transformase aceste furnicături în cumplite zguduiri. Ea făcu să crească în trupul acesta mare, gras şi molatec, un sistem nervos de o uimitoare sensibilitate. Laurent care, înainte, se bucura de viaţă mai mult prin sânge decât prin nervi, începu să aibă simţuri mai puţin grosolane. O existenţă nervoasă, sfâşietoare şi nouă pentru el, i se revelă brusc, la primele sărutări ale iubitei. Această existenţă îi spori voluptăţile, dărui un caracter atât de ascuţit bucuriilor sale, încât la început fu înnebunit. Se lăsă pradă acestor crize de beţie, pe care sângele nu i le oferise niciodată. Atunci se petrecu în el o ciudată prefacere. Nervii i se dezvoltară, dominară clementul sanguin şi acest fapt îi modifică firea. Îşi pierdu calmul, stângăcia, lentoarea, nu mai trăi o viaţă adormită. Veni o clipă când nervii şi sângele se ţinură în echilibru. A fost o clipă de bucurie profunda, tic existenţă desăvârşită. Apoi nervii dominară şi el căzu în frământările care bântuie trupurile şi minţile zdruncinate.

Astfel Laurent începu să tremure dinaintea unui colţ în umbră, ca un copil fricos. Făptura tremurătoare şi holbată, noul individ care se desprinse înlăuntrul său din ţăranul greoi şi prostănac, era cuprins de panicile şi neliniştile temperamentelor nervoase. Toate circumstanţele, mângâierile sălbatice ale Thérčsei, febra omorului, aţteptarea înspăimântată a voluptăţii, aproape îl înnebuniseră, exaltându-i simţurile, punându-i brusc şi repetat nervii la încercare. În sfârşit, insomnia veni în chip fatal, aducând cu ea halucinaţiile. De atunci înainte,

Laurent se prăbuşi în viaţa intolerabilă, în groaza permanentă în care se zbătea.

Remuşcările lui erau pur fizice. Numai nervii iritaţi şi carnea lui tremurătoare se temeau de înecat. Conştiinţa nu participa cu nimic la spaimele lui, nu încerca nici cel mai mic regret că îl ucisese pe Camille. Când era calm, când năluca nu i se arăta, ar fi comis din nou crima, dacă s-ar fi gândit că interesul lui o cerea, în timpul zilei îşi bătea joc de spaimele lui, îşi făgăduia să fie mai tare, o mustra pe Thérčse, acuzând-o că îl tulbură. În mintea lui, Thérčse era aceea care tremura, numai Thérčse isca scenele acelea cumplite care se petreceau noaptea, în odaia lor. Ţi, de cum se lăsa seara, de cum se încuia împreună cu soţia lui, sudori reci îi acopereau trupul, o frică de copil îl făcea să tremure din toate mădularele. Făcea astfel nişte crize periodice, crize de nervi care reveneau în fiecare seară, care îi zdruncinau simţurile, şi în timpul cărora vedea chipul învineţit şi crâncen al victimei lui. S-ar fi putut spune ca aceste crize erau accesele unei boli cumplite, ale unui fel de isterie a uciderii. Numele de boală, de afecţiune nervoasă era într-adevăr singurul care se potrivea spaimelor lui Laurent. Faţa i se schimonosea, mâinile şi picioarele deveneau ţepene. Se vedea bine că nervii i se încolăceau în trup. Trupul suferea îngrozitor, sufletul era absent. Nenorocitul nu simţea nici o căinţa. Patima Thérčsei strecurase în el o boală cumplită şi atâta tot.

Ţi Thérčse era prada unor zdruncinări profunde. Dar, la ea, nu se petrecuse decât o exaltare peste măsură a firii ei dinainte. De la vârsta de zece ani, această femeie era tulburată de rătăciri nervoase, datorate în parte modului cum creştea în atmosfera călduţă şi greţoasă din odaia unde bolea micuţul Camille. Aduna în ea furtuni, fluide puternice care mai târziu aveau să izbucnească în adevărate vijelii. Laurent fusese pentru ea ceea ce ea fusese pentru Laurent, adică un fel de şoc brutal. Încă de la prima îmbrăţişare de dragoste, temperamentul ei aspru şi

voluptos se dezvoltase cu o energie sălbatică. Începu să nu mai trăiască decât pentru patimă. Lăsându-se din ce în ce mai mult cuprinsă de febra care o mistuia, ea ajunse la un fel de stupoare bolnăvicioasă. Faptele o striveau, totul o împingea spre nebunie. În groaza ei, se arăta mai femeie decât noul ei soţ. Îi venea să se arunce în genunchi şi să implore stafia lui Camille, să-i ceară iertare jurându-se s-o îmbuneze prin căinţa ei. Poate că Laurent îşi dădea seama de aceste laşităţi ale Thérčsei. Când îi cuprindea spaima pe amândoi, se înfuria pe ea ţi o trata cu brutalitate.

În primele nopţi n-au putut să doarmă. Aşteptau să se crape de ziuă, aşezaţi dinaintea focului, plimbându-se în lung şi-n lat, ca în ziua nunţii. Gândul de a se întinde pe pat unul lângă altul le pricinuia un fel de scârbă amestecată cu frică. Într-un acord tacit, evitară să se îmbrăţişeze, nici măcar nu se uitau la cearşafurile pe care Thérčse le mototolea dimineaţa. Când îi dobora oboseala, adormeau un ceas sau două în fotolii, dar săreau cin somn, zguduiţi de deznodământul sinistru al vreunui coşmar. Când se trezeau, cu trupul înţepenit şi frânt, cu obrazul plin de pete livide, tremurând de suferinţă şi de frig. Se contemplaţi uluiţi, miraţi că se află acolo, având unul faţă de altul sfieli ciudate, o ruşine de a-şi arăta dezgustul şi groaza.

De altfel luptau cât puteau împotriva somnului. Se aşezau în cele două colţuri ale căminului şi stăteau de vorbă despre o mic de fleacuri, având mare grijă să nu lase discuţia să lâncezească. Între ei, era un spaţiu mare, în faţa căminului. Când întorceau capul, îşi imaginau că înecatul împinsese un scaun şi ocupa acel spaţiu, încălzindu-şi picioarele într-un mod lugubru şi grotesc. Vedenia aceasta, pe care o avuseseră în noaptea nunţii, revenea în fiecare noapte. Acest cadavru care asista, tăcut şi zeflemitor, la discuţiile lor, acest corp oribil de desfigurat care şedea mereu acolo, le crea o continuă nelinişte, care îi copleşea. Nu îndrăzneau să se mişte, priveau flăcările până orbeau şi, când nu se mai puteau înfrâna să nu arunce în preajma lor o privire

încărcată de frică, ochii lor, iritaţi de jar, creau vedenia şi o zugrăveau cu reflexe roşietice.

Până la urmă Laurent nu mai vru să se aşeze, fără să-i mărturisească Thérčsei cauza acestui capriciu. Thérčse înţelese că Laurent îl vedea probabil pe Camille, aşa cum îl vedea şi ea. La rândul ei, declara că dogoarea focului îi face rău, că s-ar simţi mai bine la câţiva paşi mai departe de cămin. Îşi împinse fotoliul la picioarele patului şi rămase prăvălită în el, în vreme ce soţul ei îşi reluă plimbarea prin odaie. Din când în când el deschidea fereastra, lăsând aerul rece de ianuarie să umple camera cu suflul său îngheţat. Acest lucru îi potolea.

Timp de o săptămână, tinerii căsătoriţi petrecuseră în felul acesta nopţi întregi. Aţipeau, se odihneau puţin în timpul zilei, Thérčse în spatele tejghelei, Laurent la biroul lui. Noaptea ei aparţineau durerii şi fricii. Dar cel mai ciudat fapt era atitudinea pe care o aveau unul faţă de altul. Nu îşi spuneau nici o vorbă de dragoste, se prefăceau că uitaseră trecutul. Păreau că se acceptă, că se tolerează, ca nişte bolnavi care nutresc în taină milă pentru suferinţele comune. Amândoi sperau ca îşi pot ascunde dezgustul şi frica, şi niciunul dintre ei nu părea că îşi dă scama cât de stranii erau nopţile petrecute împreună, lucru care ar fi trebuit să-i limpezească pe fiecare despre adevărata stare în care se afla fiinţa lor. Când rămâneau în picioare până dimineaţa, abia schimbând o vorbă, pălind la cel mai mic zgomot, aveau acrul de a crede că toţi proaspeţii căsătoriţi se poartă aşa în primele zile după nuntă. Era ipocrizia stângace a doi nebuni.

Curând osteneala îi doborî în aşa hal încât, într-o seară, luară hotărârea să se culce pe pat. Nu se dezbrăcară, se trântiră îmbrăcaţi peste cuvertură, temându-se ca nu cumva să li se atingă pielea. La cea mai mică atingere aveau impresia că sunt zguduiţi ce un şoc dureros. Apoi, după ce dormitară astfel, timp de două nopţi, într-un somn zbuciumat, încercară să îşi scoată veşmintele şi să se vâre

sub cearşaf. Dar rămaseră la distanţă unul de altul, avură grijă să nu se atingă cumva. Thérčse se urca prima în pat ţi se cuibărea în fund, la perete. Laurent aştepta până ce ea îşi găsea locul, după aceea îndrăznea să se întindă şi el, la marginea patului. Între ei doi rămânea o distanţă mare. În locul acela se culca leşul lui Camille.

După ce ucigaşii se lungeau sub acelaşi cearşaf şi închideau ochii, li se părea că simt corpul ud al victimei lor, culcat în mijlocul patului, care le îngheţa carnea pe ei. Era ca un obstacol scârbos care îi despărţea, îi apuca febra, delirul, şi acel obstacol se materializa pentru ei. Atingeau corpul, îl vedeau lungit, ca o zdreanţă învineţită şi intrată în putrefacţie, respirau duhoarea infectă a hoitului. Toate simţurile lor aiurau, dând o acuitate intolerabilă senzaţiilor lor. Prezenţa acestui dezgustător tovarăş de pat îi ţinea nemişcaţi, tăcuţi, pieriţi de groază. Uneori lui Laurent îi trecea prin gând s-o prindă zdravăn în braţe pe Thérčse. Dar nu îndrăznea să facă nici o mişcare, îşi spunea că n-ar putea întinde mâna fără să prindă un pumn din carnea puhavă a lui Camille. Credea atunci că înecatul venea să se culce între ei ca să-i împiedice să se îmbrăţişeze, în cele din urmă înţelese că înecatul era gelos.

Totuşi, uneori, încercau să-şi dea un sărut timid, ca să vadă ce se întâmplă. Tânărul glumea cu soţia lui poruncindu-i să-l sărute. Dar buzele lor erau atât de reci, încât părea că moartea se aşezase între gurile lor. Li se făcea greaţă, Thérčse se înfiora de scârbă, şi Laurent, care auzea cum îi clănţăne dinţii, se înfuria pe ea.

— De ce tremuri? îi striga. Ţi-e frică de Camille?. Fugi de-aici, nenorocitul de mult s-a dus pe apa sâmbetei.

Se fereau amândoi să-şi mărturisească motivul tremurului lor. Când o vedenie se ridica dinaintea unuia dintre ei purtând masca palidă a înecatului, închideau ochii, se închistau în groaza lor, neîndrăznind să-i spună celuilalt despre vedenia lui, de teamă să nu provoace o criză şi mai acută. Când Laurent, ajuns la capătul puterilor, într-o

explozie de disperare, o acuza pe Thérčse că i-e frică de Camille, numele acesta, rostit cu glas tare, provoca o sporire a frământării. Ucigaşul delira.

— Da, da, bâiguia el adresându-se femeii, ţi-e frică de Camille… Văd eu bine, ce dracu!. Eşti o proastă, n-ai nici un pic de curaj. Hai! dormi liniştită. Crezi că primul tău bărbat o să vină să te tragă de picioare, fiindcă stau eu culcat lângă tine…

Gândul acesta, bănuiala că înecatul ar putea veni să-i tragă de picioare, îl umplea de groază pe Laurent. Continua, cu mânie sporită, sfâşiindu-se singur:

— Ar trebui să te duc într-o noapte la cimitir… O să deschidem coşciugul lui Camille şi-ai să vezi un morman de putregai! Atunci poate n-o să-ţi mai fie frică… Haide, lasă, nu ştie el că l-am aruncat în apă.

Thérčse, cu capul sub cearţaf, gemea înăbuşit.

— L-am aruncat în apă pentru că ne stătea în cale, spunea mai departe soţul ei. L-am arunca şi-acum, nu-i aşa?. Hai, nu te mai copilări. Fii tare. E-o prostie să ne distrugem fericirea… Vezi tu, draga mea, când o să murim şi-or să ne bage în pământ, n-o să fim nici mai mult nici mai puţin fericiţi c-am azvârlit un dobitoc în Sena şi că ne-am bucurat nestingheriţi de dragostea noastră, ceea ce e-un avantaj… Hai, sărută-mă.

Tânără femeie îl săruta, îngheţată, înnebunită, şi el tremura la fel ca ea.

Timp de peste două săptămâni, Laurent se întrebă cum putea face să-l ucidă a doua oară pe Camille. Îl aruncase în apă, şi iată că nu murise, ci venea în fiecare seară să se culce în patul Thérčsei. Când ucigaţii credeau că isprăviseră cu asasinatul şi că puteau gusta în tihnă din dulceaţa dezmierdărilor, victima lor învie şi le îngheţă aşternutul. Thérčse nu era văduvă. Laurent se trezi că este soţul unei femei care mai era căsătorită cu un înecat.

XXIII.

Încetul cu încetul, Laurent deveni nebun furios. Se hotărî să-l alunge pe Camille din patul său. Mai întâi se culcase îmbrăcat, apoi se ferise să se atingă de Thérčse. De furie, de disperare, vru în sfârţit să-şi strângă soţia la piept, să-i rupă oasele mai bine decât s-o lase stafiei victimei lui. A fost o splendidă revoltă de brutalitate.

De fapt, doar speranţa că sărutările Thérčsei îl vor vindeca de insomnii îl adusese în odaia tinerei femei. Dar după ce intră în această odaie, ca un stăpân, carnea lui, sfâşiată de crize şi mai cumplite, nici nu se mai gândi să încerce vreo vindecare. Şi rămase ca doborât, timp de aproape trei săptămâni, uitând că făcuse totul ca să o aibă pe Thérčse, ţi neputând să se atingă de ea fără să sufere şi mai mult, acum când în sfârşit o avea.

Frământările lui excesive îl scoaseră din această toropeală, în primul moment de stupoare, în descurajarea stranie din noaptea nunţii, uită motivele care îl împinseseră să se însoare. Dar, biciuit de repetarea visurilor urâte, fu cuprins de o iritare mocnită, care îi învinse laşităţile şi îl făcu să-şi recapete memoria, îşi aminti că se însurase ca să-şi alunge coşmarurile, strângându-şi tare în braţe nevasta. Atunci, într-o noapte, o prinse brusc pe Thérčse în braţe, cu riscul de a trece peste corpul înecatului, şi o trase spre el cu putere.

Tânără femeie era şi ca la capătul forţelor. S-ar fi aruncat în flăcări, dacă ar fi crezut că flăcările i ar fi purificat carnea şi ar fi eliberat-o de suferinţe. Îl îmbrăţişa şi ea pe Laurent, hotărâtă să se lase arsă de mângâierile acestui bărbat, sau să afle în ele o uşurare.

Şi se înlănţuiră într-o îmbrăţişare crâncenă. Durerea şi spaima le ţinu loc de dorinţă. Când îşi atinseră buzele crezură că alunecă într-o vatră cu jeratic. Ţipară şi se strânseră şi mai tare, ca să nu lase loc înecatului să se furişeze între ei. Simţeau mereu cum fâşii din corpul lui Camille încercau să se vâre între ei, îngheţându-le pielea pe alocuri, în timp ce restul trupului le ardea.

Se sărutară năprasnic. Thérčse căută cu gura muşcătura lui Camille pe gâtul umflat şi încordat al lui Laurent, şi îşi lipi buzele de ea cu frenezie. Acolo era rana vie; dacă s-ar vindeca, ucigaşii ar dormi în pace. Tânără femeie înţelese acest lucru şi încercă să cauterizeze răul sub focul mângâierilor ei. Dar îşi fripse buzele şi Laurent o îndepărtă cu brutalitate, gemând înăbuşit. I se păruse că cineva îi lipise un fier înroţit pe gât. Thérčse, înnebunită, se apropie iarăşi, vru să mai sărute o dată cicatricea. Simţea o voluptate aspra să-şi lipească gura de pielea în care Camille îşi înfipsese dinţii. O clipă îi trecu prin minte să-l muşte pe soţul ei de locul acela, să smulgă cu dinţii o bucată mare de carne, să facă o nouă rană, mai adâncă, ştergând astfel urmele celei vechi. Şi îşi spuse că nu va mai păli văzând semnele propriilor ei dinţi. Dar Laurent îşi apăra gâtul de sărutările ei. Simţea că îl ard prea tare, o împingea de fiecare dată când ca îşi întindea buzele. Se luptară astfel, gâfâind, zbătându-se în groaza mângâierilor lor.

Simţeau bine că nu făceau altceva decât să-şi sporească suferinţele. Degeaba se frânseră în îmbrăţişări cumplite, ţipau de durere, se ardeau şi se răneau, dar nu-şi puteau potoli nervii care e luaseră razna. Cu fiecare îmbrăţişare scârba lor creştea. În timp ce se sărutau, căpeau pradă unor vedenii înspăimântătoare:

Îşi imaginau că înecatul îi trăgea de picioare şi zgâlţâia puternic patul.

Se desprinseră o clipă din îmbrăţişare. Erau năpădiţi de greaţă, de o revoltă nervoasă de neînvins. Apoi nu mai voiră să se lase biruiţi. Se îmbrăţişară din nou şi din nou fură siliţi să se despartă, de parcă săgeţi de foc le-ar fi intrai în braţe. De mai multe ori încercară astfel să-şi învingă scârba, să uite totul, obosindu-şi, exasperându-şi nervii. Şi, de fiecare dată, nervii lor vibrară şi se întinseră, pricinuindu-le o asemenea exasperare, încât poate ar fi murit de iritare dacă ar fi rămas unul în braţele celuilalt. Lupta aceasta între propriul lor trup îi înnebuni până la furie. Se

încăpăţânau, voiau să o înfrângă. În sfârşit, o criză şi mai cumplită îi doborî. Primiră un şoc de o nemaipomenită violenţă şi crezură că vor intra în marea criză epileptică.

Stând fiecare pe o margine a patului, pârjoliţi şi striviţi, izbucniră în plâns.

Şi, printre suspinele lor, li se părea că aud râsetele victorioase ale înecatului, care se strecurase din nou sub cearşaf, bătându-şi joc de ei. Nu izbutiseră să-l alunge din pat. Erau învinşi. Camille se întinsese încet între ei, în timp ce Laurent îşi plângea neputinţa şi Thérčse tremura de teamă ca nu cumva cadavrului să-i vină ideea s-o strângă şi el în braţe, ca un stăpân legitim. Încercaseră o armă supremă. În faţa înfrângerii, înţeleseră că, de acum înainte, nu vor mai îndrăzni să se sărute măcar o dată. Criza de dragoste nebună pe care doriseră să o declanşeze pentru a-şi ucide groaza, îi împinsese şi mai adânc în spaimă. Simţind răceala cadavrului, care, acum, avea să-i despartă pentru totdeauna, vărsară lacrimi de sânge. Se întrebau cu groază ce avea să se mai întâmple cu ei.

XXIV.

Aşa cum spera bătrânul Michaud pe când pregătea căsătoria dintre Thérčse ţi Laurent, îndată după nuntă, serile de joi îşi recăpătară veselia de odinioară. La moartea lui Camille aceste seri fuseseră grav ameninţate. Invitaţii nu mai intrau decât cu teamă în casa îndoliată, în fiecare săptămână tremurau la gândul că li se va spune să nu mai vină deloc. Gândul că uşa prăvăliei li se va închide în nas până la urmă îi speria pe Michaud şi pe Grivet, care ţineau la obiceiurile lor cu instinctul şi încăpăţânarea unor animale. Îşi spuneau că bătrâna mamă şi tânăra văduvă vor pleca într-o bună zi să-şi plângă defunctul la Vernon sau în altă parte, şi că astfel ei vor rămâne în stradă, neştiind ce să facă. Se şi vedeau rătăcind prin pasaj, trişti, visând uriaşe partide de domino. Aşteptând venirea unor asemenea zile grele, se bucurau cu sfială de ultimele zile fericite, intrau în prăvălie neliniştiţi şi mieroşi, repetându-şi de fiecare dată

că nu se vor mai întoarce poate niciodată. Timp de peste un an fură bântuiţi de asemenea temeri, nu îndrăzniră să se desfăşoare şi să râdă de faţă cu lacrimile doamnei Raquin şi cu tăcerile Thérčsei. Nu se mai simţeau ca la ei acasă, cum era pe vremea lui Camille. Dacă se poate spune aşa, li se părea că fură fiecare seară pe care o petreceau în jurul mesei din sufragerie. În aceste împrejurări disperate, egoismul bătrânului Michaud îl împinse să facă o lovitură de maestru măritând-o pe văduva înecatului.

În joia de după cununie, Grivet şi Michaud făcură o intrare triumfală. Erau biruitori. Sufrageria le aparţinea din nou, nu se mai temeau că vor fi daţi afară. Intrară ca nişte oameni fericiţi, îşi dădură frâu liber, povestiră pe rând toate vechile lor glume. După atitudinea lor încântată şi încrezătoare, se vedea că, în ce îi priveşte, se înfăptuise o revoluţie. Amintirea lui Camille dispăruse. Soţul mort, strigoiul care îi îngheţa, fusese alungat de către soţul viu. Trecutul reînvia cu bucuriile lui. Laurent luase locul lui Camille, aşa că orice motiv de întristare dispăruse, şi, deci, invitaţii puteau râde fără să întristeze pe nimeni, şi chiar trebuiau să râdă pentru a înveseli admirabila familie care binevoia să-i primească. De atunci înainte, Grivet şi Michaud, care de aproape optsprezece luni veneau sub pretextul de a o consola pe doamna Raquin, au putut să-şi lase la o parte mica lor ipocrizie şi să vină cu inima deschisă ca să adoarmă unul în faţa celuilalt, îmbiaţi de zgomotul sec al dominoului.

Şi fiecare săptămână aducea cu ea o joi seara, fiecare săptămână reunea o dată în jurul mesei aceste groteşti capete de mort, care odinioară o scoteau din sărite pe Thérčse. Ea spuse că i-ar plăcea să nu-i mai primească în casă pe oamenii aceştia, care o iritau cu râsetele şi vorbele lor prosteşti. Dar Laurent o făcu să înţeleagă că ar fi o greşeală. Trebuia, pe cât era cu putinţă, ca prezentul să semene cu trecutul. Dar mai cu seamă trebuiau să păstreze prietenia cu poliţia, cu aceşti imbecili care îi fereau de orice

bănuială. Thérčse cedă. Invitaţii, primiţi cum se cuvine, văzură cu încântare cum se întinde dinaintea lor un lung şir de seri plăcute.

Cam în aceeaşi epocă viaţa celor doi soţi se dedubla oarecum.

Dimineaţa, când lumina zilei alunga spaimele nopţii, Laurent se îmbrăca în grabă. Nu se simţea în largul său, nu îşi recăpăta calmul egoist decât în sufragerie, stând la masă dinaintea unei ceşti mari de cafea cu lapte, pe care i-o pregătea Thérčse. Doamna Raquin, care se miţca anevoie ţi abia mai putea coborî în prăvălie, îl privea cum mănâncă zâmbindu-i matern. Înghiţea pâine prăjită, îşi umplea stomacul, se sătura pe îndelete. După cafea, bea un pahar mic de coniac. Asta îl refăcea pe deplin. Spunea: „Pe diseară" doamnei Raquin şi Thérčsei, fără să le îmbrăţişeze vreodată, apoi se ducea la slujbă, făcând un ocol ca să se plimbe. Se apropia primăvara, copacii de pe cheiuri începeau să înfrunzească, acoperindu-se cu o dantelă de un verde stins. Jos, râul curgea cu susur mângâietor; sus, primele raze ale soarelui răspândeau o căldură blânda. Laurent simţea că renaşte în aerul proaspăt. Respira adânc rafalele de viaţă tânără care pogorau din cerul de aprilie şi mai. Căuta soarele, se oprea să privească reflexele argintii care pluteau pe Sena, asculta zgomotele de pe cheiuri, se lăsa pătruns de mirosurile puternice de la începutul zilei, bucurându-se din plin de dimineaţa senină şi încântătoare. Desigur, nici nu se gândea la Camille. Câteodată i se întâmpla să privească maşinal Morga, de cealaltă parte a apei. Atunci se gândea la înecat, ca un om curajos care s-ar gândi la o frică prostească pe care o avusese. Cu stomacul plin, cu obrazul răcorit, îşi regăsea liniştea solidă, ajungea la slujbă şi petrecea ziua întreagă căscând, aşteptând ora plecării. Nu era nimic mai mult decât un funcţionar ca oricare altul, abrutizat şi plictisit, cu mintea goală. Singura idee pe care o avea atunci era ideea de a-şi da demisia şi de a închiria un atelier. Visa nelămurit o viaţă nouă de

trândăvie, şi asta era de ajuns ca să se simtă ocupat până seara. Amintirea prăvăliei din pasaj nu-l tulbura niciodată. Scara, după ce încă de dimineaţă dorise să vină ceasul plecării, ieşea cu regret, se întorcea pe cheiuri, uşor tulburat şi neliniştit. Degeaba mergea încet, în cele din urmă era nevoit să intre iarăşi în prăvălie. Acolo îl aştepta spaima.

Thérčse trecea prin aceleaţi senzaţii. Atâta vreme cât nu-l avea pe Laurent alături, se simţea în largul ei. Dăduse drumul slujnicei, zicând că nu făcea nimic, că totul era murdar în prăvălie şi în casă. Adevărul era că avea nevoie să umble, să se agite, să-şi ostenească trupul înţepenit. Se învârtea toată dimineaţa, mătura, ştergea praful, freca, mobilele, spăla vasele, făcea lucruri care altădată ar fi umplut-o de silă. Până la prânz grijile gospodăreşti o ţineau în picioare, activă şi tăcută, fără a-i lăsa timp să se gândească la altceva decât la pânzele de păianjen care atârnau de tavan şi la grăsimea care murdărea farfuriile. Apoi intra în bucătărie şi pregătea dejunul. La masă, doamna Raquin se necăjea văzând-o cum se ridică mereu să aducă felurile, lira mişcată şi supărată totodată de cât muncea nepoata ei. O dojenea, şi Thérčse îi răspundea că trebuie sa facă economii. După masă, tânăra femeie se îmbrăca şi se hotăra în sfârşit să-i ţină tovărăşie mătuşii în spatele tejghelei. Acolo, începea să somnoleze. Frântă de nopţile de veghe, aţipea, se lăsa învinsă de toropeala voluptoasă care o cuprindea de îndată ce se aşeza pe scaun. Nervii i se calmau în această aţipeală uşoară, plină de farmec nelămurit. Imaginea lui Camille dispărea. Gusta din acea odihnă adâncă a bolnavilor pe care îi lasă durerile dintr-odată. Îşi simţea carnea destinsă, mintea eliberată, se prăvălea într-un fel de neant călduţ şi reparator. Fără aceste câteva momente de calm, organismul ei ar fi explodat sub presiunea sistemului nervos. Din asemenea momente îşi trăgea forţele necesare pentru a putea îndura suferinţele şi spaimele nopţii care avea să vină. De altfel, nu

dormea, îşi pleca doar pleoapele, se pierdea într-un vis de pace. Când intra câte o clientă, deschidea ochii, servea marfa cerută, încasa banii, apoi recădea pe aripile visării. Petrecea astfel trei sau patru ceasuri, pe deplin fericită, răspunzând monosilabic întrebărilor mătuşii, lăsându-se purtată cu reală bucurie de toropeala care îi golea mintea de gânduri şi care o aduna înlăuntrul ei. Abia arunca, din când în când, câte o privire în pasaj. Cel mai bine se simţea când timpul era mohorât, când se lăsa întunericul şi îşi putea ascunde oboseala în umbră. Pasajul umed, murdar, străbătut de oameni prăpădiţi, cu veşmintele ude, din ale căror umbrele se scurgeau şiroaie de apă, i se părea o potecă într-un loc urât, un fel de gang murdar şi sinistru unde nimeni nu va veni s-o caute şi s-o tulbure.

Uneori, văzând luminile pământii care tremurau în jurul ei, simţind miasma acră a umezelii, îşi închipuia că fusese îngropată de vie. Credea că se află sub pământ, în fundul unei gropi comune, în care mişunau morţii. Şi gândul acesta o mângâia, o alina. Îşi spunea că acum era în siguranţă, că avea să moară, că nu va mai suferi. Alteori, era nevoită să-şi ţină ochii deschişi. Suzanne venea în vizită şi se aşeza lângă tejghea să brodeze, o după-amiază întreagă. Soţia lui Olivier, cu obrajii ei scofâlciţi, cu gesturile ei lente, acum îi plăcea Thérčsei, care simţea o mare uşurare privind această biată făptură sfrijită. Îi câştigase prietenia, îi plăcea s-o ştie alături de ea, zâmbind şters, abia târându-şi zilele, aducând în prăvălie un miros fad de cimitir. Când ochii albaştri ai Suzannei, de o transparenţă sticloasă, se pironeau în ochii ei, simţea în măduva oaselor un frig binefăcător. Thérčse aţtepta astfel să vină ora patru. Atunci se ducea iarăşi în bucătărie, căuta din nou oboseala, pregătea cina lui Laurent cu o grabă febrilă. Şi când soţul ci apărea în pragul uşii, simţea un nod în gât, fiinţa ei toată era din nou cuprinsă de nelinişte.

Zilnic senzaţiile soţilor erau aproape aceleaşi. În timpul zilei, când nu se aflau faţă în faţă, gustau ceasuri minunate

de repaus, dar seara, de îndată ce erau împreună, o suferinţă cumplită îi năpădea.

De altfel serile erau calme. Thérčse şi Laurent, care se înfiorau la gândul că vor intra din nou în odaia lor, întârziau cât puteau acest moment. Doamna Raquin, pe jumătate culcată în fundul unui fotoliu mare, era aşezată între ei şi vorbea cu glasul său blajin. Îşi amintea de timpul petrecut la Vernon, gândindu-se mereu la fiul ei, dar evitând să-i rostească numele, dintr-un fel de pudoare. Zâmbea copiilor ei dragi, făcea proiecte de viitor pentru ei. Lampa arunca pe obrazul său alb lumini palide. Cuvintele ei căpătau o duioşie nespusă în atmosfera moartă şi liniştită.. Şi, alături de ea, cei doi ucigaşi, tăcuţi, nemişcaţi, păreau că o ascultă cu reculegere. În realitate, nu urmăreau sensul flecărelii bătrânei, erau pur şi simplu fericiţi de zgomotul vorbelor blânde care îi împiedica să audă bubuitul gândurilor lor. Nu îndrăzneau să se privească, se uitau la doamna Raquin pentru a se putea stăpâni. Nu spuneau niciodată că vor să se ducă la culcare. Ar fi stat aşa până dimineaţa, ascultând-o pe doamna Raquin cum trăncăneşte, în liniştea pe care o răspândea în jurul ei, dacă bătrâna nu şi-ar fi manifestat dorinţa de a dormi. Abia atunci părăseau sufrageria şi intrau la ei cu disperare, aşa cum te arunci într-o prăpastie.

Curând serile de joi li se părură mai plăcute decât aceste seri în familie. Când erau singuri cu doamna Raquin, nu se puteau amăgi. Glasul subţire al mătuşii, veselia ei plină de duioşie nu le înăbuşeau ţipetele care îi sfâşiau. Simţeau cum vine ora de culcare şi fremătau când, din întâmplare, privirile li se opreau pe uşa camerei lor. Aşteptarea momentului când vor rămâne singuri devenea din ce în ce mai dureroasă, pe măsură ce treceau orele. Dimpotrivă, joia se ameţeau cu prostii, uitau de prezenţa celuilalt, sufereau mai puţin. Până şi Thérčse ajunse să dorească cu nesaţ zilele de primire. Dacă Michaud şi Grivet n-ar fi venit, era în stare să se ducă să-i caute. Când erau şi străini în sufragerie, între ea şi Laurent, se simţea mai calmă. Ar fi

vrut să aibă mereu oaspeţi, să fie mereu Zgomot, care s-o ameţească. De faţă cu lumea avea un fel de veselie nervoasă. Laurent izbutea, şi el, să povestească vechile lui glume grosolane de ţăran, farsele din atelierul de pictură, să râdă tare. Niciodată serile acestea nu fuseseră atât de vesele şi de zgomotoase.

Şi astfel, o dată pe săptămână, Laurent şi Thérčse puteau sta faţă în faţă fără să se înfioare.

Curând îi cuprinse o nouă temere. Paralizia doamnei Raquin se agrava şi prevăzuseră că va veni o zi în care ea va sta ţintuită în fotoliu, neputincioasă şi prostită. Biata bătrână începea chiar să bâiguie frânturi de fraze care nu se prea legau unele cu altele. Vocea i se împuţina, membrele o lăsau unul după altul. Devenea un obiect. Thérčse ţi Laurent vedeau cu spaimă cum se duce fiinţa aceasta care îi despărţea încă şi a cărei voce îi scotea din visele lor urâte. Când inteligenţa o va părăsi pe bătrâna negustoreasa şi ea va zăcea mută şi ţeapănă în fotoliu, ei vor rămâne singuri. Nu vor mai putea scăpa, scara, să nu stea împreună. Atunci spaima lor va începe la ora şase, în loc să înceapă la miezul nopţii. Îşi vor pierde minţile.

Făcură toate eforturile s-o ţină pe doamna Raquin într-o stare de sănătate, care le era atât de preţioasă. Chemară medici, o îngrijiră cu atenţie, aflară chiar în meseria de infirmier o uitare, o potolire care îi îndemna să-şi sporească zelul. Nu voiau să piardă o a treia persoană care îi făcea să poată suporta serile. Nu voiau ca sufrageria, casa toată să devină un loc oribil şi sinistru ca odaia lor. Doamna Raquin fu deosebit de mişcată de grija cu care o înconjurau. Se felicita, lăcrimând, că le unise destinele şi le dăruise cele patruzeci şi ceva de mii de franci. Niciodată, după moartea fiului ei, nu sperase la o asemenea afecţiune în ultimele ceasuri. Bătrâneţea ei era încălzită de duioşia dragilor ei copii. Nu simţea paralizia implacabilă care, în ciuda tuturor lucrurilor, o imobiliza pe zi ce trece mai mult.

Cu toate acestea, Thérčse ţi Laurent duceau o existenţă dubla. În fiecare din ei existau parcă două fiinţe foarte diferite: o fiinţă nervoasa şi înspăimântată, care se înfiora de îndată ce apunea soarele, şi o fiinţa toropită şi uitătoare, care respira în voie de îndată ce răsărea soarele. Trăiau două vieţi, ţipau de spaimă, când rămâneau singuri, şi zâmbeau de faţă cu alţii, în lume, niciodată nu lăsau să se vadă pe faţa lor suferinţele care îi chinuiau în intimitate. Păreau calmi şi fericiţi, îşi ascundeau instinctiv răul.

Nimeni n-ar fi bănuit, văzându-i atât de liniştiţi în timpul zilei, câte vedenii îi torturau în fiecare noapte.

Puteau fi socotiţi o pereche binecuvântată de cer. Trăind în deplină fericire. Grivet le spunea, galant, „turturelele”. Când aveau ochii încercănaţi de prelungite nopţi de veghe, glumea pe socoteala lor, întrebându-i pe când botezul. Şi toţi cei de faţă râdeau. Laurent şi Thérčse păleau imperceptibil, izbuteau să zâmbească. Atâta vreme cu se aflau în sufragerie, îşi puteau stăpâni groaza. Mintea nu putea bănui cumplita schimbare care se petrecea în ei, după ce se încuiau în odaia de culcare. Mai ales joi seara, această schimbare era de o brutalitate atât de violentă, încât părea că se întâmplă într-o lume supranaturală. Drama nopţilor lor, prin elementul straniu, prin furiile sălbatice, depăşea orice credinţă şi rămânea adânc ascunsă în străfundul fiinţei lor îndurerate. Dacă ar li mărturisit ce se petrece cu ei, ar li fost socotiţi nebuni.

— Ce fericiţi sunt îndrăgostiţii noştri! spunea adesea bătrânul Michaud. E adevărat că nu prea vorbesc. Dar asta nu înseamnă că nu gândesc. Fac prinsoare că nu mai pridiдea: cu dezmierdările, când nu suntem noi de faţă.

Aceasta era părerea tuturor. Aşa se întâmplă că Thérčse ţi Laurent au fost daţi de exemplu ca o pereche model. Întreg pasajul Pont-Neuf lăuda afecţiunea, fericirea calmă, eterna lună de miere a celor doi soţi. Numai ei ştiau însă că, noaptea, cadavrul lui Camille se culca între ci. Numai ei simţeau, sub pielea neclintită a obrajilor, contracţiile

nervoase care, noaptea, le strâmbau trăsăturile şi le prefăceau expresia blajină a chipului într-o mască îngrozitoare şi dureroasă.

XXV.

După ce trecură astfel patru luni, Laurent se gândi să tragă foloasele pe care şi le promisese de pe urma căsătoriei. Şi-ar fi părăsit nevasta şi ar fi fugit de strigoiul lui Camille la trei zile după nuntă, dacă interesul nu l-ar fi pironit în prăvălia din pasaj. Accepta nopţile de groază, rămânea în vâltoarea neliniştilor care îl înăbuşeau, ca să nu piardă profiturile aduse de crima făcută. Părăsind-o pe Thérčse, ar fi căzut iarăşi în mizerie, ar fi fost silit să-şi păstreze slujba. Dimpotrivă, rămânând lângă ea, putea să-şi satisfacă pofta de trândăvie, să trăiască bine, fără să facă nimic, din rentele pe care doamna Raquin le pusese pe numele soţiei lui. E de crezut că ar fi şters-o cu cei patruzeci de mii de franci, dacă ar fi putut pune mâna pe ei. Dar bătrâna negustorească, sfătuită de Michaud, avusese prudenţa de a apăra, în acte, interesele nepoatei sale. Laurent se afla astfel legat de Thérčse printr-un lanţ puternic. Drept despăgubire pentru nopţile cumplite, vru cel puţin să se lase întreţinut, să se lăfăie nefăcând nimic, să fie bine hrănit, bine îmbrăcat, să aibă în buzunar banii necesari pentru a-şi satisface capriciile. Doar cu preţul acesta se învoia să se culce alături de cadavrul înecatului.

Într-o seară anunţă doamnei Raquin şi soţiei sale că îşi dăduse demisia şi că îşi va părăsi slujba peste două săptămâni. Thérčse făcu un gest de îngrijorare. FI se grăbi să adauge că avea să închirieze un mic atelier şi se va reapuca de pictură. Vorbi mult despre plictiselile de la slujbă, despre orizonturile largi pe care arta i le deschidea în faţă. Acum că avea ceva bani şi putea să-şi încerce norocul, voia să vadă dacă este în stare sa săvârşească lucruri mari. Tirada pe care o declamă în legătură cu aceasta ascundea pur şi simplu o dorinţă fierbinte de a reîncepe vechea viaţa de atelier. Thérčse strânse din buze ţi

nu răspunse nimic. Nu înţelegea deloc ca Laurent să-i cheltuiască mica agoniseală care îi asigura libertatea. Când soţul ei o încolţi cu întrebările, pentru a-i obţine consimţământul, ea răspunse scurt. Îi dădu a înţelege că, dacă îşi părăsea slujba, nu va mai câştiga nimic şi va fi cu totul la mâna ei. În timp ce vorbea, Laurent o privea stăruitor. Privirea lui o tulbură şi o împiedică să rostească refuzul care îi şedea pe buze. I se păru că citeşte în ochii complicelui ci ameninţarea: „Dacă nu primeşti, spun totul.” începu să se bâlbâie. Doamna Raquin interveni spunând că dorinţa fiului ei scump era foarte întemeiată şi că trebuia să i se dea mijloacele prin care să poată deveni un om de talent. Buna femeie îl răsfăţa pe Laurent, cum l-ar fi răsfăţat pe Camille. Era cu totul topită de atenţiile cu care tânărul o câştigase şi se arăta totdeauna de partea lui.

S-a hotărât deci că artistul va închiria un atelier şi va primi o sută de franci pe lună pentru diferitele cheltuieli pe care le avea de făcut. Bugetul familiei fu împărţit astfel: din câştigurile realizate de pe urma negoţului se va plăti chiria prăvăliei şi a locuinţei şi se vor acoperi aproape toate cheltuielile gospodăriei; Laurent va primi costul chiriei atelierului şi cei o suta de franci pe lună din cele două mii şi câteva sute de franci de rentă; restul rentelor va fi folosit pentru nevoile comune. În felul acesta capitalul nu urma să fie ştirbit. Thérčse se mai liniţti puţin. Îl puse pe soţul ei să jure că nu va depăşi niciodată suma ce i se va da. De altfel, în sinea ei, îşi spunea că Laurent nu putea pune mâna pe cei patruzeci de mii de franci fără semnătura ei, şi ca îşi făgăduia să nu iscălească nici o hârtie.

Încă de a doua zi, Laurent închirie un mic atelier, la care râvnea de multă vreme şi care era situat în capătul de jos al străzii Mazarine. Nu voia să plece de la slujbă fără să aibă un refugiu unde să-şi petreacă în tihnă zilele, departe de Thérčse. După trecerea celor două săptămâni îşi luă rămas bun de la colegii de birou. Grivet se arată uluit de plecarea lui. Un tânăr, spunea el, care avea înaintea lui un viitor atât

de luminos, un tânăr care ajunsese, în patru ani, să câştige atât cât câştiga şi el, Grivet, dar după ce aşteptase să treacă douăzeci de ani! Uimirea lui fu încă şi mai mare când auzi că Laurent avea să se dedice cu totul picturii.

În sfârşit, artistul se instala în atelierul lui. Acest atelier era un fel de pod pătrat, cu lungimea şi lăţimea de vreo cinci, şase metri. Tavanul se înclina brusc, în pantă dreaptă, lăsând loc unei ferestre pe unde intra o fâşie de lumină albă şi crudă care cădea pe podea şi pe pereţii înnegriţi. Zgomotele străzii nu ajungeau până atât de sus. Încăperea, liniştită, zgârcit luminată, deschisă spre cer, semăna cu o groapă, cu un cavou săpat într-un pământ cenuşiu. Laurent mobilă cavoul acesta cât putu mai bine. Aduse două scaune cu paiele rupte, o masă pe care o lipi de perete ca să nu se prăbuşească, un fost bufet de bucătărie, cutia de culori şi vechiul şevalet. Singurul lux consta într-un divan încăpător pe care îl cumpărase cu treizeci de franci de la un negustor de vechituri.

Două săptămâni nici nu se gândi să pună mâna pe pensule. Sosea între orele opt şi nouă dimineaţa, fuma. Se culca pe divan, aştepta ora prânzului, fericit că e dimineaţă şi ca mai avea încă dinaintea lui câteva ceasuri din zi. La prânz se ducea să dejuneze, apoi se grăbea să se înapoieze, ca să fie singur, să nu mai vadă chipul palid al Thérčsei. Atunci îţi făcea digestia, dormea, şedea lungit până scara. Atelierul era un loc de pace unde nu tremura. Într-o zi soţia îi ceru să viziteze şi ea acest refugiu drag. El o refuză şi cum, în ciuda refuzului său, ea îi bătu la uşă, nu deschise. Seara îi spuse că îşi petrecuse ziua la muzeul Louvre. Se temea ca nu cumva Thérčse să aducă cu ea spectrul lui Camille.

Lipsa de activitate începu să-l apese. Cumpără o pânză şi nişte culori, şi se apucă de lucru. Neavând destui bani ca să poală plăti un model, se hotărî să picteze la întâmplare, din imaginaţie, fără să ţină seama de natură. Începu un cap de bărbat.

De altfel nu mai şedea chiar atât de retras. Lucra dimineaţa timp de două, trei ceasuri şi după-amiaza şi-o petrecea plimbându-se fără ţintă, prin Paris şi prin împrejurimi. Întorcându-se dintr-o asemenea plimbare, se întâlni în faţa Institutului cu fostul lui coleg de şcoală, care avusese un frumos succes de breaslă la ultimul Salon.

— Cum, tu eşti! exclamă pictorul. Ah! bietul meu Laurent, nu te-aş mai fi recunoscut. Ai slăbit.

— M-am însurat, răspunse Laurent încurcat.

— Tu, însurat! Atunci nu mă mir că arăţi aşa… Ce faci acum?

— Am închiriat un mic atelier, şi pictez câte puţin, dimineţile.

Laurent povesti în câteva cuvinte cum se căsătorise. Apoi îşi expuse proiectele de viitor cu glas febril. Prietenul se uita la el cu o mirare care îl tulbura şi îl neliniştea. Adevărul este ca pictorul nu-l mai găsea în bărbatul Thérčsei pe băiatul voinic şi comun pe care îl cunoscuse odinioară. I se păru că Laurent începea să capete un aer distins. Obrazul i se subţiase şi avea o paloare de bun-gust, trupul întreg era mai suplu şi se ţinea mai demn.

— Dar te-ai făcut un băiat frumos, nu se putu stăpâni să nu-i spună artistul, ai o ţinută de ambasador. Asta-i ultima modă. De ce şcoală ţii?

Examenul la care era supus nu-i plăcea deloc lui Laurent. Nu îndrăznea să se despartă brusc.

— Vrei să urci o clipă în atelierul meu? îşi întrebă în cele din urma prietenul care nu-l mai slăbea.

— Cu plăcere, răspunse acesta.

Pictorul, care nu-şi dădea scama de unde vin schimbările pe care le remarcase, dorea să viziteze atelierul fostului coleg. Desigur, nu urca cinci etaje ca să vadă noile opere ale lui Laurent, de care i se va face rău, cu siguranţa. Dorea numai să-şi astâmpere curiozitatea. După ce intră şi aruncă o privire asupra pânzelor agăţate de pereţi, mirarea lui spori. Erau acolo cinci studii, două capete de femeie şi trei

capete de bărbat, pictate cu un avânt veritabil. Aspectul era masiv şi solid, fiecare bucată se desprindea în pete admirabile din fondul de un cenuşiu-deschis. Artistul se apropie repede şi întrebă uimit, neîncercând măcar să-şi ascundă surprinderea:

— Tu ai făcut astea?

— Da, răspunse Laurent. Sunt nişte schiţe care îmi vor sluji la un tablou mai mare pe care îl pregătesc.

— Haide, fără glumă, tu eşti într-adevăr autorul chestiilor ăstora?

— Ei bine, da! De ce n-aş putea fi eu autorul lor?

Pictorul nu îndrăzni să-i răspundă: „Fiindcă pânzele astea sunt făcute de un artist, iar tu n-ai fost niciodată decât un zugrav prăpădit.” Rămase multă vreme tăcut dinaintea studiilor. Desigur, studiile acestea erau stângace, dar aveau ceva straniu, un caracter atât de puternic, încât vesteau un simţ artistic dintre cele mai dezvoltate. Puteau fi socotite drept pictură trăită. Niciodată prietenul lui Laurent nu văzuse nişte schiţe atât de pline de mari promisiuni. După ce examină bine pânzele, se întoarse spre autorul lor:

— Ca să-ţi spun drept, nu te-aş fi crezut în stare să pictezi aşa. Unde dracu ai învăţat să ai talent? De obicei e un lucru care nu se învaţă.

Şi îl măsură pe Laurent, a cărui voce părea mai melodioasă, ale cărui gesturi aveau un fel de eleganţă. Nu putea bănui şocul îngrozitor care îl schimbase pe bărbatul acesta, dezvoltând în el nervi de femeie, senzaţii puternice şi delicate. Fără îndoială că în organismul ucigaşului lui Camille se petrecuse un fenomen straniu. Analiza nu poate pătrunde decât cu greu în asemenea profunzimi. Poate că Laurent devenise artist aşa cum devenise om fricos, în urma unei mari tulburări care îi zdruncinase carnea şi mintea. Înainte, se sufoca sub greutatea sângelui, era orbit de aburii denşi de sănătate pe care îi răspândea. Acum, slăbind, tremurând, vorbea repezit, avea senzaţiile vii şi ascuţite ale temperamentelor nervoase. În viaţa de groază

pe care o ducea, mintea lui delira şi se ridica până la extazul geniului. Boala întrucâtva morală, nevroza care îi zguduia fiinţa, dezvolta în el un simţ artistic de o luciditate stranie. După ce omorâse, carnea lui fusese oarecum uşurată, creierul năucit i se părea imens şi, în această bruscă dilatare a gândirii lui, se perindau dinainte-i creaţii delicate, reverii de poet. Şi, aşa cum gesturile lui căpătaseră o distincţie subită, tot astfel operele lui erau frumoase, devenind dintr-odată personale şi vii.

Prietenul său nu încercă să-şi explice prea mult naşterea acestui artist. Plecă din cale-afară de mirat, înainte de plecare, mai privi o dată pânzele şi îi spuse lui Laurent:

— N-am să-ţi fac decât un singur reproş, acela că toate studiile tale par că se înrudesc. Aceste cinci capete seamănă între ele. Chiar şi femeile capătă ceva violent în înfăţişare, care le fac să semene cu nişte bărbaţi deghizaţi… Pricepi, dacă vrei să faci un tablou din schiţele astea, va trebui să le mai schimbi fizionomiile. Personajele tale nu pot arăta ca nişte fraţi, asta i-ar face pe oameni să râdă.

Ieşi din atelier şi, în prag, adăugă, râzând:

— Într-adevăr, bătrâne, mi-a făcut mare plăcere că te-am văzut. De acum încolo am să cred în minuni… Dumnezeule! eşti alt om.

Coborî. Laurent intră în atelier, tare tulburat. Când prietenul făcuse observaţia că toate capetele de studiu păreau că se înrudesc, îşi întoarse brusc capul să nu se vadă că pălise. Şi pe el îl izbise această asemănare fatală. Veni încet şi se aşeză dinaintea pânzelor. Pe măsură ce le privea, pe măsură ce trecea de la una la alta, o sudoare de gheaţă îi umezea spinarea.

— Are dreptate, murmură el, toţi seamănă între ei… Seamănă cu Camille.

Se dădu îndărăt, se aşeză pe divan, fără să-şi poată desprinde privirile de pe capetele de studiu. Primul era al unui bătrân, cu barbă lungă şi albă; sub această barbă albă artistul ghicea bărbia subţire a lui Camille. Al doilea

reprezenta o fată blondă, şi fata aceasta îl privea cu ochii albaştri ai victimei. Celelalte trei figuri aveau fiecare câte ceva din trăsăturile lui Camille. Ai fi spus că-i înecatul, grimat în bătrân, în fată, deghizat după cum îi trecuse piciorului prin minte, dar păstrând mereu caracterul general al fizionomiei lui. Mai exista şi o altă asemănare teribilă între capetele acestea: păreau că suferă şi sunt înspăimântate, păreau dominate de acelaşi simţământ de groază. Fiecare avea o cută uşoară în stingă gurii, care le întindea şi le schimonosea buzele. Această cută, despre care Laurent îşi aminti că o văzuse pe obrazul convulsionai al înecatului, le pecetluia cu un senin îngrozitor de rudenie.

Laurent înţelese că îl privise prea mult pe Camille la Morgă. Imaginea cadavrului i se gravase adânc în minte. Acum, mâna lui, fără să-şi dea scama, desena mereu liniile acelui chip atroce, a cărui amintire îl urmărea pretutindeni.

Încetul cu încetul, pictorul, care se trântise pe divan, crezu că vede cum figurile prind viaţă. Dinaintea lui apărură cinci Camille, cinci înecaţi pe care propriile lui degete îi crease, şi care, printr-o cumplită bizarerie, luau orice vârstă şi orice sex. Se ridică, rupse pânzele şi le aruncă afară. Îşi spuse că va muri de frică în atelier dacă îl umplea el însuşi cu portretele victimei lui.

O spaimă începu să-l cuprindă. Se temea că nu va mai putea desena un cap, fără să-l deseneze pe cel al înecatului. Vru să ştie îndată dacă era stăpân pe mâna lui. Aşează o pânză nouă pe şevalet, apoi, cu un cărbune, creiona o figură din câteva trăsături. Figura semăna cu Camille. Laurent şterse repede schiţa şi încercă să facă alta. O oră întreagă se zbătu în fatalitatea care îi împingea degetele. La fiecare nouă încercare apărea capul înecatului. Degeaba îşi încorda voinţa, degeaba încerca să evite liniile pe care le cunoştea atât de bine. Fără voia lui desena aceste linii, se supunea muşchilor lui, nervilor revoltaţi. La început desenase la repezeală, apoi se strădui să mişte cărbunele încet. Rezultatul fu acelaşi: Camille, rânjind dureros, apărea

neîncetat pe pânză. Artistul schiţa la rând cele mai felurite capete, de îngeri, de fecioare cu nimb, de luptători romani cu cască, de copii blonzi şi bucălaţi, de tâlhari bătrâni plini de cicatrice. Mereu, mereu, înecatul renăştea, era rând pe rând înger, fecioară, luptător, copil şi tâlhar. Atunci Laurent încercă nişte caricaturi, exagera trăsăturile, făcu profiluri monstruoase, inventa capete groteşti, şi nu izbuti decât să facă în mai oribil portretele izbitoare ale victimei, în cele din urmă desenă animale, câini şi pisici. Câinii şi pisicile semănau vag cu Camille.

O furie mocnită îl năpădi pe Laurent. Lovi pânza cu pumnul şi o rupse, amintindu-şi cu disperare de viitorul lui tablou mare. Acum nu mai avea nici un rost să se mai gândească la aşa ceva. Simţea bine că, de acum înainte, nu va mai desena decât capul lui Camille, şi, aşa cum îi spusese prietenul lui, nişte figuri care seamănă toate între ele, ar stârni râsul. Îşi închipui cum ar fi arătat opera lui. Vedea pe umerii personajelor sale, bărbaţi şi femei, chipul palid şi înspăimântat al înecatului. Spectacolul straniu pe care şi-l imagină astfel îi păru nespus de ridicul şi îl scoase din sărite.

Aşa că nu va mai îndrăzni să picteze, mereu se va teme să nu-şi învie victima la cea mai mică linie. Dacă voia să trăiască liniştit în atelierul lui, nu trebuia să mai picteze niciodată. Gândul că degetele lui aveau facultatea fatală şi inconştientă de a reproduce neîncetat portretul lui Camille îl făcu să-şi privească mâna cu groază. I se păru că mâna nu-i mai aparţine.

XXVI.

Criza de care era ameninţată doamna Raquin se declanşă. Paralizia, care de mai multe luni îşi agăţa vrejurile de mâinile şi picioarele ei, gata să le sugrume, o prinse brusc de gât şi îi încinse trupul. Într-o seară, pe când şedea liniştit de vorbă cu Thérčse ţi Laurent, rămase în mijlocul unei fraze cu gura căscată; avea impresia că cineva o gâtuie. Dădu să ţipe, să strige după ajutor, dar nu mai putu decât

să bâguie nişte sunete răguşite. Limba ei devenise de piatră. Mâinile şi picioarele înţepeniseră. Nu mai putea nici să vorbească, nici să se mişte.

Thérčse şi Laurent se ridicară, înspăimântaţi de această lovitură de trăsnet, care o doborâse pe bătrâna negustorească în mai puţin de cinci secunde. Când deveni cu totul ţeapănă şi ţintui asupra lor o privire rugătoare, începură să-i pună zeci de întrebări ca să afle pricina suferinţelor ei. La nu putu răspunde, îi privi mai departe cu o spaimă adâncă. Înţeleseră atunci că nu mai aveau decât un cadavru dinaintea lor, un cadavru pe jumătate viu, care îi vedea, îi înţelegea, dar care nu le putea vorbi. Criza aceasta îi aduse în pragul desperării. În fond puţin le păsa de durerile paraliticei, se plângeau pe ei, căci de acum înainte erau condamnaţi să trăiască veşnic împreună.

Din ziua aceea viaţa celor doi soţi deveni de neîndurat. Petreceau seri cumplite, dinaintea bătrânei neputincioase care nu le mai adormea spaima cu blinda ei trăncăneală. Zăcea într-un fotoliu, ca un pachet, ca un obiect şi ei stăteau singuri, fiecare la câte un capăt al mesei, frământaţi şi neştiind ce să facă. Cadavrul acesta nu-i mai despărţea. Uneori uitau de el, îl confundau cu mobilele dimprejur. Atunci îi prindeau spaimele din timpul nopţii, sufrageria devenea, ca şi odaia lor, un loc de groază în care apărea strigoiul lui Camille. Astfel sufereau zilnic patru sau cinci ore în plus. De cum apunea soarele, începeau să tremure, lăsau în jos abajurul lămpii să nu se mai vadă, încercau să creadă că doamna Raquin avea să vorbească şi, astfel, să le amintească de prezenţa ei. Dacă totuşi o păstrau, dacă nu voiau să se scape de ea, o făceau numai pentru că ochii ei încă mai trăiau şi câteodată se simţeau mai uşuraţi privindu-i cum se mişcă şi strălucesc.

O aşezau mereu pe bătrână sub lumina crudă a lămpii, ca faţa ei să fie bine luminată şi s-o aibă neîncetat dinaintea lor. Chipul acesta scofâlcit şi gălbejit ar fi fost pentru alţii o arătare greu de privit, dar ei simţeau o nevoie atât de mare

să le ţină cineva tovărăşie, încât îl priveau cu bucurie neprefăcută. Obrazul ei părea masca descompusă a unei moarte, în mijlocul căreia fuseseră aşezaţi doi ochi vii. Obrajii, gura erau ca împietrite, stăteau într-o nemişcare înfricoşătoare. Când pe doamna Raquin o prindea somnul şi închidea pleoapele, chipul ei, alb şi mut, era într-adevăr al unui cadavru. Thérčse ţi Laurent, care simţeau că nu mai este nimeni cu ei, începeau să facă gălăgie până ce paralitica îşi deschidea pleoapele şi îi privea. O sileau astfel să stea trează.

O considerau ca pe o distracţie care îi scotea din visurile lor urile. De când devenise infirmă, trebuia să i se poarte de grijă ca unui copil. Îngrijirile pe care i le dădeau îi forţau să se scuture de gânduri. Dimineaţa, Laurent o scula, o ducea în fotoliu, şi seara o aşeza din nou în pat. Era grea încă şi el îşi încorda toate puterile ca s-o ia uşor în braţe şi s-o transporte. Tot el îi împingea fotoliul. Celelalte griji cădeau în scama Thérčsei. Ea o îmbrăca pe infirmă, ca îi dădea să mănânce, ea căuta să-i înţeleagă cele mai mici dorinţe. Timp de mai multe zile doamna Raquin mai putu să se slujească de mâini, să scrie pe o tăbliţă şi să ceară astfel toate lucrurile de care avea nevoie. Apoi mâinile muriseră şi ele, îi era cu neputinţă să le mai ridice şi să prindă creionul. De atunci înainte nu-i mai rămase decât limbajul privirilor, nepoata ei era nevoita să ghicească ce dorea. Tânăra femeie se dedică muncii grele de infirmieră, ceea ce îi crea o ocupaţie a trupului şi a minţii care îi făcu mult bine.

Ca să nu stea faţă în faţa singuri, încă de dimineaţă soţii împingeau în sufragerie fotoliul bietei bătrâne. Îl aşezau între ei, ca şi cum le-ar fi fost necesară vieţii. Era de faţă când mâncau, de câte ori se vedeau şi stăteau de vorbă. Se prefăceau că nu înţeleg când ea îşi arăta dorinţa de a fi dusă în camera ei. Nu era bună decât să-i ferească de a rămâne între patru ochi şi nu avea voie să trăiască fără ei. La ora opt Laurent se ducea la atelier, Thérčse cobora în prăvălie, paralitica rămânea singură în sufragerie până la

prânz. Apoi, după dejun, stătea din nou singură până la ora şase. Adesea, în timpul zilei, nepoata ei urca şi se învârtea în jurul ei, asigurându-se că nu-i lipseşte nimic. Prietenii familiei nu mai ştiau ce laude să aducă Thérčsei ţi lui Laurent.

Primirile de joi continuară şi bătrâna lua parte la ele, ca în trecut. Fotoliul ei era împins lângă masă. De la ora opt până la unsprezece scara ţinea ochii deschişi, privind oaspeţii rând pe rând, cu luciri pătrunzătoare. În primele zile, bătrânul Michaud şi Grivet se simţiră cam stingheriţi dinaintea cadavrului fostei lor prietene. Nu ştiau ce să facă, nu erau prea îndureraţi şi se întrebau în ce măsură se cuvenea să se arate întristaţi. Era bine să vorbească cu acest chip mort, sau era mai bine nici să nu se sinchisească de el? Încetul cu încetul se hotărâră s-o trateze pe doamna Raquin ca şi când nimic nu i s-ar fi întâmplat. Stăteau de vorbă cu ca, puneau întrebări şi dădeau singuri răspunsurile, râdeau în numele ei şi al lor, nu îşi pierdeau niciodată cumpătul văzând expresia rigidă a feţei ei. Era un spectacol straniu. Oamenii aceştia păreau că vorbesc raţional unei statui, aşa cum fetiţele vorbesc cu păpuşa. Paralitica stătea ţeapănă şi mută dinaintea lor, şi ei spuneau verzi şi uscate, făceau o mulţime de gesturi, purtând cu ea o conversaţie însufleţită. Michaud şi Grivet se felicitară pentru purtarea lor excelentă. Făcând toate acestea ei credeau că dau dovadă de politeţe, în plus evitau plictisul părerilor de rău cuvenite. Doamna Raquin trebuia să fie măgulită văzându-se tratată ca o fiinţă sănătoasă şi deci, de acum înainte, crezură că le este îngăduit să se veselească în prezenţa ei fără nici un scrupul.

Grivet căpătă o manie. Afirmă că se înţelege de minune cu doamna Raquin, că de îndată ce-l privea pricepea pe loc ce dorea. Asta era încă o atenţie delicata. Numai că, de fiecare dată, Grivet se înşela. Adesea întrerupea partida de domino, o cerceta pe paralitică, ai cărei ochi urmăreau liniştiţi jocul, şi declara că cere cutare sau cutare lucru.

După probă se vedea că doamna Raquin nu ceruse absolut nimic sau ceruse cu totul altceva. Grivet nu se lăsa descurajat ţi exclama victorios: „V-am spus eu!” şi o lua de la capăt câteva minute mai târziu. Era cu totul altceva când bolnava arăta deschis că are o dorinţă. Thérčse, Laurent ţi oaspeţii numeau unul după altul obiectele de care ar fi putut avea nevoie. Grivet se făcea remarcat prin nedibăcia lucrurilor pe care le oferea. Spunea totdeauna ce-i trecea prin cap, la întâmplare, mereu contrariul faţă de ceea ce dorea doamna Raquin. Lucru care nu-l împiedica să repete:

— Aţi văzut, citesc în ochii ei ca într-o carte. Uite, acum îmi spune că am dreptate… Nu-i aşa, dragă mamă… Da, da.

De altfel nu era lucru uşor sa ghiceşti dorinţele bietei bătrâne. Numai Thérčse o putea face. Ea comunica destul de lesne cu această inteligenţă îndiguită, încă vie şi îngropată în străfundul unui trup mort. Ce se petrecea oare în nenorocita făptură care trăia doar atât cât să asiste la viaţă fără să ia parte la ea? Vedea, înţelegea, judeca fără îndoială în chip clar şi precis, dar nu mai avea gestul, nu mai avea glasul să exprime în afară gândurile care se înfiripau în ea. Ideile o înăbuşeau, poate. N-ar fi putut ridica mâna, sau deschide gura, chiar dacă o mişcare de-a ei. O vorbă de-a ei ar fi fost hotărâtoare pentru soarta lumii. Mintea îi semăna eu acei oameni care sunt îngropaţi de vii din greşeală şi care se trezesc în bezna pământului, la doi sau trei metri sub el. Strigă, se zbat, dar oamenii trec peste ei fără să le audă gemetele cumplite. Adesea, Laurent o privea pe doamna Raquin cum şedea cu buzele strânse, eu mâinile întinse pe genunchi, cu toată viaţa adunată în ochii vii şi iuţi, şi îşi spunea:

— Cine ştie la ce s-o fi gândind. Aşa singură… O dramă crudă se petrece poate în moarta asta.

Laurent se înşela. Doamna Raquin era fericită, fericită de îngrijirea şi afecţiunea dragilor ei copii. Visase totdeauna să-şi sfârşească zilele aşa, uşor, înconjurată de devotament şi mângâieri. Desigur, i-ar fi plăcut să-şi fi păstrat graiul ca

să le mulţumească prietenilor ei care o ajutau să moară în pace. Dar îşi accepta starea în care se afla fără să se revolte. Viaţa tihnită şi retrasă pe care o dusese totdeauna, temperamentul ci blajin o împiedicau să simtă prea tare suferinţele muţeniei şi imobilităţii. Redevenise copil, îşi ducea zilele fără să se plictisească, privind dinaintea ochilor, gândindu-se la trecut. În cele din urmă află chiar o bucurie în a sta cuminte în fotoliu, ca o fetiţă.

Ochii ei căpătau pe zi ce trecea o blândeţe, o limpezime mai pătrunzătoare. Ajunsese să se slujească de ochi ca de o mână, ca de o gură, cerând şi mulţumind, în felul acesta ciudat şi încântător împlinea lipsa organelor al căror uz îl pierduse. Privirile ei aveau o frumuseţe cerească, în mijlocul chipului cu cărnuri atârnând şi schimonosite. De când buzele strâmbe şi inerte nu mai puteau zâmbi, ea zâmbea din privire, cu o tandreţe înduioşătoare. Luciri umede treceau şi raze de auroră îi ieşeau prin orbite. Nimic nu era mai ciudat decât ochii aceştia care râdeau ca nişte buze pe chipul mort. Partea de jos a feţei rămânea posacă şi palidă, dar partea de sus se lumina îngereşte. Mai ales dragilor ei copii îşi arăta astfel întreaga ci recunoştinţă, întreaga afecţiune a sufletului ei, într-o singură privire. Când seara şi dimineaţa Laurent o lua în braţe ca s-o transporte, ea îi mulţumea cu dragoste prin priviri pline de căldura duioasă.

Trăi astfel mai multe săptămâni, aşteptând să-i vină moartea, socotindu-se la adăpost de orice nouă nenorocire. Credea ca partea ei de suferinţă se terminase. Se înşela. Într-o seară, o lovitură năprasnică o doborî.

Thérčse ţi Laurent degeaba o aţezau între ei, în plină lumină, ea nu mai era destul de vie ca să-i despartă şi să-i apere de frământările lor. Când uitau că se află de faţă, că îi vede şi îi aude, îi apuca nebunia, îl vedeau pe Camille şi încercau să-l alunge. Atunci bâiguiau cuvinte care îi trădau, lăsau fără voie să le scape mărturisiri, fraze din care, până la urmă, doamna Raquin înţelese totul. Laurent avu un fel

de criză în timpul căreia vorbi ca un apucat. Brusc paralitica înţelese.

O contracţie înfricoşătoare trecu peste chipul ei şi fu atât de zguduită încât Thérčse crezu că avea să sară din fotoliu şi să ţipe. Apoi căzu iarăşi într-o rigiditate de fier. Acest şoc fu cu atât mai înspăimântător cu cât părea să galvanizeze un cadavru. Sensibilitatea, o clipă adusa la suprafaţă, dispăru. Bolnava rămase şi mai sfârşită, şi mai palidă. Ochii ei, atât de blânzi de obicei, de veniră negri şi duri, ca nişte bucăţi de metal.

Niciodată deznădejdea nu pătrunsese mai brutal într-o fiinţă. Sinistrul adevăr luci, ca un fulger, în ochii paraliticei şi intră în ea cu izbitura unui trăsnet ucigător. Daca ar fi putut să se ridice, sa scoală ţipătul de groază care i se ridica în gât, să-i blesteme pe ucigaşii fiului ei, ar fi suferit mai puţin. Dar, după ce auzise totul, după ce înţelese totul, era nevoită să stea nemişcată şi mută, păstrând în ea izbucnirea durerii. I se părea ca Thérčse ţi Laurent o legaseră, o ţintuiseră în fotoliu numai să o împiedice să se năpustească asupra lor, şi că aveau o plăcere nespusă să-i tot repete: „Noi l-am ucis pe Camille”, după ce-i vârâseră în gură un căluş care-i înăbuşea suspinele. Spaima, groaza alergau cu furie în trupul ei fără să găsească o ieşire. Făcea eforturi supraomeneşti ca să dea la o parte greutatea care o strivea, ca să-şi elibereze gâtlejul şi astfel să lase cale liberă valurilor de disperare. Zadarnic îşi încorda ultimele urme de energie, îşi simţea limba rece în cerul gurii, nu se putea smulge din ghearele morţii. O neputinţă de cadavru o ţinea ţeapănă. Senzaţiile ei semănau cu cele ale unui om căzut în letargic, îngropat de viu şi care, întemniţat în propria lui came, ar auzi deasupra capului zgomotul înfundai al bulgărilor de pământ.

Pustiirea din inima ei fu încă şi mai cumplită. Simţi cum se prăbuşeşte. Viaţa ei întreagă era goală, toate duioşiile, toată bunătatea ei, tot devotamentul ei fuseseră brutal răsturnate şi călcate în picioare. Dusese o viaţă plină de

afecţiune şi blândeţe şi acum, în ultimele ei ceasuri, când se pregătea să ducă. În mormânt credinţa în fericirea calmă a vieţii, un glas îi striga că totul nu este decât minciună şi crimă. Vălul care se sfâşiase îi arăta, peste dragostea şi prietenia pe care crezuse că le vede, un spectacol cumplit, plin de sânge şi de ruşine. L-ar fi hulit pe Dumnezeu dacă ar fi putut să-şi strige ocara. Dumnezeu o înşelase timp de peste şaizeci de ani, tratând-o ca pe o fetiţă blândă şi bună, încântându-i ochii cu tablouri mincinoase de bucurie tihnită. Şi rămăsese un copil, crezând prosteşte într-o grămadă de nerozii, nevăzând cum viaţa adevărată se bălăceşte în noroiul însângerat al patimilor. Dumnezeu era rău. Ar fi trebuit să-i spună adevărul mai devreme, sau s-o fi lăsat să moară în inocenţa şi orbirea ei. Acum nu-i mai rămânea decât să-şi aştepte sfârşitul negând dragostea, negând prietenia, negând devotamentul. Nu exista nimic în afară de crimă şi desfrâu.

Cum adică! Băiatul ei murise de mâna Thérčsei ţi a lui Laurent, ţi aceţtia îţi puseseră la cale crima în plin adulter ruşinos! La gândul acesta în mintea doamnei Raquin se căsca un abis atât de cumplit, încât nu mai putea nici să judece, nici să priceapă în chip clar şi amănunţit. Era cuprinsă de o singură senzaţie: aceea a unei prăbuşiri îngrozitoare. I se părea că se prăvăleşte într-un hău întunecat şi rece. Şi îşi spunea: „Când voi ajunge jos, am să mă zdrobesc.

După primul şoc, crima i se păru de necrezut. Apoi se temu să nu înnebunească, după ce căpătă convingerea ca adulterul şi uciderea lui Camille erau lucruri adevărate, amintindu-şi de întâmplări mărunte pe care nu şi le explicase odinioară. Thérčse ţi Laurent erau într-adevăr ucigaşii lui Camille, Thérčse pe care o crescuse de mică, Laurent pe care îl iubea ca o mamă devotată şi duioasă. Gândurile acestea i se învârtiră în minte ca o roată imensă, făcând un zgomot asurzitor. Ghicea amănunte atât de oribile, pătrundea existenţa unei ipocrizii atât de mari,

asista în mintea ei la un joc dublu de o ironie atât de amară, încât ar fi vrut mai bine să moară decât să se mai gândească. O singură idee, maşinală şi implacabilă, îi macină creierul cu greutatea şi încăpăţânarea unei pietre de moară, îşi repeta: „Copiii mei mi-au ucis copilul”, şi nu afla nimic altceva să-şi exprime deznădejdea.

În brusca schimbare petrecută în inima ei, se căuta, rătăcită, şi nu se mai putea găsi. Era strivită de năvala brutală a gândurilor de răzbunare care îi alungase orice dram de bunătate. După ce se transformase, înlăuntrul ei se făcuse întuneric. Simţea că din carnea ei muribundă renaşte o nouă fiinţă, crudă şi nemiloasă, care i-ar fi sfâşiat pe ucigaşii fiului ei.

Când această fiinţă muri în încleştarea copleşitoare a paraliziei, când înţelese că nu-i putea apuca de gât pe Thérčse ţi pe Laurent, pe care dorea să-i sugrume, se resemna să tacă şi să stea nemişcată, şi lacrimi grele prinseră să-i cadă încet din ochi. Nimic nu putea fi mai sfâşietor decât această deznădejde mură şi nemişcată. Lacrimile care se prelingeau una după aha pe obrazul mort, fără ca măcar o cută să se clintească, faţa inertă şi galbenă care nu putea plânge cu toate trăsăturile ei şi în care numai ochii hohoteau, ofereau un spectacol sfâşietor.

Thérčse simţi că o cuprinde o milă plină de spaimă.

— Trebuie s-o culcăm, îi spuse ea lui Laurent arătându-i-o pe bătrână.

Laurent se grăbi să împingă fotoliul paraliticei în camera ei. Apoi se aplecă s-o ia în braţe. În clipa aceea doamna Raquin speră că un arc puternic avea s-o pună pe picioare. Se sili să facă un efort suprem. Dumnezeu nu putea îngădui ca Laurent să pună mâna pe ea. Credea că va fi trăsnit pe loc dacă va avea aceasta neruşinare. Dar nici un arc n-o împinse şi cerul îşi zăgăzui trăsnetele. Rămase prăbuşită, neclintită, ca un balot de zdrenţe. Fu luată în braţe, ridicată, transportată de ucigaş. Încercă teama de a se simţi, moale şi pierdută, în braţele ucigaşului lui Camille.

Capul îi alunecă pe umărul lui Laurent, pe care îl privi cu ochi holbaţi de groază.

— Hai, priveşte-mă, satură-te! şopti el. Doar nu poţi să mă mănânci…

Şi o arunca brutal pe pat. Bolnava căzu leşinată. Ultimul ei gând fusese un ghid de groază şi de scârba. De acum înainte, dimineaţa şi seara, va fi nevoită să îndure strânsoarea spurcată a braţelor lui Laurent.

XXVII.

Numai o criză de frică i-a putut împinge pe cei doi soţi să vorbească, să facă mărturisiri în prezenţa doamnei Raquin. Niciunul, nici altul nu erau cruzi. Chiar dacă pentru siguranţa lor nu şi-ar fi impus încă dinainte, ca o lege, să păstreze tăcerea, ar fi evitat o asemenea revelaţie din omenie.

În joia următoare au fost deosebit de îngrijoraţi. De dimineaţă, Thérčse îl întrebă pe Laurent dacă era prudent să ţină paralitica în sufragerie în timpul scrii. Acum ştia totul şi putea da alarma.

— Aş! îi răspunse Laurent, nu poate să mişte nici măcar degetul mic. Cum crezi c-o sa spună ceva?

— Poate găsi o cale, răspunse Thérčse. Din seara aceea îi citesc în ochi un gând nestrămutat.

— Nu-i aşa. Vezi tu, medicul mi-a spus ca nu mai e nici o speranţă în ce o priveşte. N-o să mai vorbească decât când va horcăi înainte de a-şi da sufletul… N-o mai duce mult. Ar fi o prostie să ne încărcăm conştiinţa împiedicând-o să stea alături de noi diseară.

Thérčse se înfioră.

— Nu m-ai înţeles, strigă ea. Oh! ai dreptate, a curs destul sânge… Voiam să-ţi spun că putem s-o închidem în cameră, spunând că se simte mai rău, că doarme.

— Păi tocmai, replică Laurent, prostălăul de Michaud o să intre drept în camera ei ca s-o vadă totuşi pe bătrâna lui prietenă… Am fi pierduţi.

Şovăia, voia să pară calm şi neliniştea îl făcea să se bâlbâie.

— E mai bine să lăsăm lucrurile să meargă de la sine, continuă el. Oamenii ăştia sunt proşti ca noaptea, desigur că nu vor înţelege nimic din deznădejdea mută a bătrânei. N-o să le treacă niciodată prin minte aşa ceva, şi putem fi liniştiţi că nu vom păţi nimic de pe urma imprudenţei noastre… Ai să vezi, totul o să meargă bine.

Seara, când sosiră oaspeţii, doamna Raquin era la locul ei obişnuit, între sobă şi masa. Laurent şi Thérčse se prefăceau bine dispuşi, îşi ascundeau tremurul, aşteptând cu înfrigurare incidentul care nu putea să nu se întâmple. Lăsară foarte jos abajurul lămpii. Numai muşamaua de pe masă era luminată.

Ca totdeauna înaintea primei partide de domino, musafirii schimbară câteva cuvinte banale. Bineînţeles, Grivet şi Michaud îi adresară paraliticei întrebările cuvenite despre cum o duce cu sănătatea. Întrebări la care îşi dădură singuri răspunsuri excelente, ca de obicei.

După care nu se mai ocupară de biata bătrână şi se cufundară în joc, încântaţi.

De când cunoştea îngrozitoarea taină, doamna Raquin aştepta cu nerăbdare această seară. Îşi adunase ultimele puteri ca să-i denunţe pe vinovaţi. Până în ultima clipă se temuse că nu va asista la adunare. Se gândea că Laurent o va face să dispară, o va omorî poate, sau cel puţin o va încuia în camera ei. Când văzu că era adusă acolo, când se văzu în prezenţa oaspeţilor, fu năpădită de o bucurie caldă, gândindu-se că va încerca să-şi răzbune fiul. Înţelegând prea bine că limba n-o mai putea ajuta, încercă un nou limbaj. Printr-o uluitoare putere de voinţă, izbuti să-şi însufleţească în oarecare măsură mâna dreaptă, s-o ridice uşor de pe genunchiul pe care şedea mereu inertă. Apoi o făcu să se caţere puţin câte puţin de-a lungul unui picior al mesei, care se afla dinaintea ei, şi izbuti să o aşeze pe

muşama. Acolo, îşi agită încet degetele, voind parcă să atragă atenţia.

Jucătorii fură foarte uimiţi când văzură în mijlocul lor această mână moartă, alba şi moale. Grivet se opri cu braţul ridicat în aer, în clipa când tocmai voia să pună pe masă dublu-şase. De la atac, bătrâna nu mai mişcase mâinile.

— Hei, Thérčse ţi Laurent, ia uitaţi-vă, strigă Michaud, doamna Raquin mişcă din degete… Desigur că doreşte ceva.

Thérčse nu putu răspunde. Urmărise, ca şi Laurent, cum se trudise paralitica, privea mâna mătuşii ei, albă-vânătă sub lumina cruda a lămpii, ca o mână răzbunătoare care avea să vorbească. Cei doi ucigaşi aşteptau, cu sufletul la gură.

— Drace! da, spuse Grivet, vrea ceva… Oh! dar noi ne înţelegem foarte bine… Vrea sa joace domino… Ei! nu-i aşa, dragă doamnă?

Doamna Raquin făcu un semn violent de negare. Întinse un deget, le strânse pe celelalte, cu nespusă trudă şi începu să deseneze anevoie nişte litere pe masă. Nu făcuse decât câteva linii, când Grivet exclamă din nou, victorios:

— Înţeleg: zice că fac bine să depun dublu-şase.

Doamna Raquin aruncă bătrânului slujbaş o privire cruntă şi reîncepu cuvântul pe care voia să-l scrie. Dar Grivet o întrerupea la tot pasul, declarând că este inutil, înţelesese, şi iar spunea o prostie. Într-un târziu, Michaud izbuti să-l facă să tacă.

— Ce dracu! las-o pe doamna Raquin să vorbească, spuse el. Hai, spune, bună prietenă.

Şi începu să privească muşamaua, aşa cum şi-ar fi ciulit urechea. Dar degetul paraliticei obosise, luase de la capăt un cuvânt de peste zece ori şi nu-l mai putea scrie decât rătăcind la dreapta şi la stânga. Michaud şi Olivier se aplecară, neputând citi, forţând bolnava să refacă mereu primele litere.

— Ah! bine, strigă deodată Olivier, de data asta am citit… Ţi-a scris numele, Thérčse… Uite: „Thérčse fi…” Mergi mai departe, dragă doamnă.

Thérčse fu cât pe ce să ţipe de spaimă. Privea degetele mătuşii ei cum alunecă pe masă. Şi i se părea că degetele acestea scriau numele şi crima ei cu litere de foc. Laurent se ridică repezit, întrebându-se dacă n-o să se năpustească asupra paraliticei să-i rupă braţul. Crezu că totul e pierdut, simţea cum îl apasă greutatea şi frigul pedepsei, văzând cum mâna aceea se trezise la viaţa ca să dezvăluie uciderea lui Camille.

Doamna Raquin scria mereu, cu mişcări din ce în ce mai şovăitoare.

— Perfect, citesc foarte bine, continuă Olivier după o clipă, privindu-i pe cei doi. Mătuşa scrie numele voastre; „Thérčse ţi Laurent…”

Bătrâna dădu de mai multe ori din cap în semn de aprobare, aruncându-le ucigaşilor priviri care îi îngheţau. Apoi vru să termine. Dar degetele i se înţepeniră, voinţa supremă care le trezise la viaţă o părăsea. Simţea paralizia cum i se urcă de-a lungul braţului şi cum îi prinde încheietura mâinii. Se grăbi şi mai desenă încă un cuvânt.

Bătrânul Michaud citi tare:

— Thérčse ţi Laurent sunt…”

Şi Olivier întrebă:

— Ce sunt dragii dumitale copii?

Ucigaşii, cuprinşi de o frică nebună, erau cât pe ce să sfârşească fraza cu glas tare. Priveau mâna răzbunătoare cu ochi ficşi şi tulburi, când, dintr-odată, mâna fu cuprinsă de nişte spasme şi se întinse pe masă. Ei alunecă şi căzu lângă genunchiul bolnavei, ca o bucată de carne neînsufleţită. Paralizia revenise şi stăvilise pedeapsa. Michaud şi Olivier se aşezară din nou, dezamăgiţi, în vreme ce Thérčse şi Laurent încercau o bucurie atât de grea, încât simţeau că îşi pierd cumpătul sub valul brusc de sânge care li se zbătea în piept.

Grivet era jignit că nu fusese crezut pe cuvânt. Se gândi că venise momentul să-şi recucerească titlul de ghicitor fără greş, completând fraza doamnei Raquin, căci ceilalţi căutau sensul ei.

— E foarte limpede, spuse el, bănuiesc fraza întreagă în ochii doamnei Raquin. Eu n-am nevoie să-mi scrie pe tăbliţa. O singură privire de-a ei mi-e de ajuns… A vrut să spună: „Thérčse şi Laurent sunt foarte buni cu mine.”

Probabil că în sinea lui Grivet se felicită cu căldură, căci toată lumea era de părerea lui. Oaspeţii începură să aducă elogii celor doi soţi, care se arătau atât de buni faţă de biata bătrână.

— E lucru sigur, spuse cu gravitate bătrânul Michaud, că doamna Raquin a vrut să aducă mulţumiri pentru grija duioasă pe care i-o dovedesc copiii ei. E o cinste pentru toată familia.

Şi adăugă, amestecând dominourile:

— Haideţi să continuam partida. Unde rămăsesem?. Mi se pare că Grivet trebuia să depună un dublu-şase.

Grivet făcu dublu-şase. Partida continuă, stupidă şi monotonă.

Paralitica îşi privea mâna cu cruntă disperare. Mâna o trădase. Acum o simţea grea, ca de plumb. Niciodată n-o va mai putea ridica. Cerul nu voia ca fiul ei să fie răzbunat, îi lua mamei singurul mijloc de a face cunoscută oamenilor crima a cărei victimă fusese. Şi nefericita îşi spunea că nu mai e bună decât să se ducă lângă fiul ei, sub pământ. Închise pleoapele, simţindu-se inutilă de acum înainte, dorind să creadă că şi intrase în bezna mormântului.

XXVIII.

De două luni, Thérčse şi Laurent se zbăteau în spaimele iscate de cununia lor. Sufereau unul prin celălalt. Ura îi năpădi pe nesimţite. În cele din urmă ajunseră să-şi arunce priviri încărcate de mânie, de ameninţări surde.

Ura era cu neputinţă, să nu vină. Se iubiseră ca nişte brute, cu o patimă fierbinte, pornită numai din sânge. Pe

urmă, în toiul evenimentelor crimei, dragostea lor se prefăcuse în frică şi încercaseră un fel de teamă fizică de săruturile lor. Acum, în suferinţa pe care căsătoria, viaţa împreună le-o impunea, se revoltau şi se înfuriaţi.

Ura lor deveni neîmpăcată, cu izbucniri cumplite. Simţeau bine că se stânjeneau unul pe altul. Îşi spuneau că ar putea duce o viaţă tihnită dacă n-ar fi siliţi să stea mereu unul în faţa celuilalt. Când erau împreună, li se părea că o greutate imensă îi striveşte, şi ar fi vrut să înlăture această greutate, s-o sfărâme. Strângeau din buze, fulgere de mânie le treceau prin ochii limpezi, îi apuca dorinţa de a se sfâşia.

În fond, un singur gând îi rodea: se revoltau împotriva crimei lor. Erau disperaţi că îşi tulburaseră viaţa pentru totdeauna. De aici venea toată mânia şi toată ura lor. Simţeau că răul este de nevindecat, că vor suferi până la moarte din pricina uciderii lui Camille, şi această idee de perpetuitate în suferinţă îi scotea din minţi. Neştiind în cine să lovească, se legau de ei înşişi, se urau de moarte.

Nu voiau să recunoască pe faţă că pedeapsa fatală a crimei era însăşi căsătoria lor. Refuzau să asculte vocea interioară care le striga adevărul, înfăţişându-le povestea vieţii lor. Şi totuşi, în crizele de furie care îi zdruncina, bănuiau violenţa fiinţei lor egoiste care îi împinsese la crimă pentru a-şi satisface poftele, şi care, în crimă, nu găsise decât o existenţă pustie şi de nesuferit, îşi aminteau de trecui, ştiau că numai speranţa lor înşelată în desfrâu şi fericire liniştită le aducea remuşcări. Dacă ar fi putut să se îmbrăţişeze în pace şi să trăiască în bucurie, nu l-ar fi plâns pe Camille, s-ar fi îngrăşat din crima lor. Dar trupul lor se revoltase, refuzând căsătoria, şi se întrebau cu groază unde avea să-i ducă spaima şi sila. Nu întrevedeau decât un viitor cumplit de dureros, decât un deznodământ sinistru şi violent. Atunci, ca doi duşmani legaţi împreună şi care fac eforturi zadarnice să scape de această îmbrăţişare forţată, îşi întindeau muşchii şi nervii, se încordau fără a izbuti să se elibereze. Apoi, înţelegând că niciodată nu vor scăpa din

această încleştare, înfuriaţi de funiile care le tăiau carnea, scârbiţi de atingerea lor, simţind cum răul lor creşte cu fiecare ceas, uitând că se legaseră singuri unul de altul şi neputând suporta lanţul nici o clipă mai mult, îşi aruncau în faţă reproşuri zdrobitoare, încercau sa sufere mai puţin, să-şi oblojească rănile pe care le făceau, jignindu-se, buimăcindu-se cu ţipete şi învinuiri.

În fiecare seară izbucnea câte o ceartă. S-ar fi zis că ucigaşii caută prilejuri de a se scoate din sărite, de a-şi destinde nervii încordaţi. Se urmăreau, se pipăiau cu privirea, scormonindu-şi rănile, până când dădeau de carne vie şi aveau o voluptate aspră să-l facă pe celălalt să ţipe de durere. Trăiau astfel într-o iritare neîntreruptă, plictisiţi unul de altul, neputând să mai îndure un cuvânt. Un gest, o privire, fără să sufere şi fără să delireze, fiinţa lor întreagă era pregătită pentru violenţă. Cel mai mic gest de nerăbdare, cea mai obişnuită împotrivire creştea în chip straniu în organismul lor tulburat şi devenea dintr-o data o ghioagă grea de brutalitate. Un nimic isca o furtună care dura până a doua zi. O mâncare prea fierbinte, o fereastră deschisă, o tăgadă, o simplă observaţie erau de ajuns ca să-i împingă în adevărate crize de nebunie. Şi totdeauna, într-un moment al certei, îşi azvârleau înecatul în faţă. Din vorbă în vorbă, ajungeau să-şi reproşeze înecul de la Saint-Ouen. Atunci vedeau roşu în faţa ochilor, îşi ieşeau din fire până la furie. Erau nişte scene cumplite, se strângeau de gât, se loveau, îşi aruncau vorbe urâte, brutalităţi ruşinoase. De obicei, Thérčse ţi Laurent se scoteau astfel din sărite după ce mâncau. Se încuiaţi în sufragerie, să nu se audă larma desperării lor. Acolo se puteau sfâşia, la adăpostul acestei odăi cu pereţii umezi, al acestui cavou în care lampa arunca o lumină galbenă, în deplina tăcere şi linişte cei înconjura, vocile lor deveneau sfâşietor de ascuţite şi nu se potoleau decât când erau frânţi de oboseală. Numai atunci se puteau duce să guste câteva

ceasuri de odihnă. Certurile lor deveniră un fel de nevoie, un fel de mijloc de a izbuti să adoarmă, sleindu-şi nervii.

Doamna Raquin îi auzea. Era mereu acolo, în fotoliul ei, cu mâinile atârnând pe genunchi, cu capul drept şi chipul mut. Auzea totul şi carnea ei moartă nu se putea înfiora. Ochii ei îi pironea pe ucigaşi, ca un sfredel. Chinul ei a fost desigur cumplit. Află astfel, amănunt cu amănunt, faptele de dinainte şi de după uciderea lui Camille, intră puţin câte puţin în murdăriile şi crimele acelora pe care îi numise copiii ei dragi.

Certurile celor doi îi dezvăluiră cele mai mici împrejurări, înşirară dinaintea minţii ei îngrozite, unul câte unul, episoadele oribilei aventuri. Şi, pe măsură ce pătrundea mai adânc în noroiul acesta însângerat, se ruga să se termine odată, crezând că ajunsese la capătul infamiei, şi când colo trebuia să meargă mai departe, în fiecare seară afla un amănunt nou. Mereu cumplita poveste se întindea dinaintea ei. I se părea că s-a cufundat într-un vis urât de groază, care nu se va mai sfârşi niciodată. Prima mărturisire fusese brutală şi nimicitoare, dar suferea şi mai mult de aceste lovituri repetate, de aceste fapte mărunte care scăpau din gura celor doi în toiul certurilor şi care aruncau asupra crimei luciri sinistre. O dată pe zi această mamă nefericită asculta povestea asasinării fiului ei, şi, în fiecare zi, povestirea devenea mai înspăimântătoare, mai amănunţită şi îi era strigată în urechi cu şi mai mare cruzime şi larmă.

Uneori, Thérčse era cuprinsă de remuşcări, văzând această mască albă pe care lacrimi mari se prelingeau în tăcere. Îi atrăgea atenţia lui Laurent asupra mă tuşii ei, implorându-l din ochi să tacă.

— Ei! Ia mai lasă-mă! striga el cu brutalitate, ştii bine că nu ne poate denunţa... Crezi că sunt mai fericit decât ea?. Am pus mâna pe banii ei, n-am nevoie să mă mai jenez.

Şi cearta continua, aprigă, întretăiată de ţipete, ucigându-l din nou pe Camille. Nici Thérčse, nici Laurent nu

îndrăzneau să se plece gândului de milă care le venea câteodată în minte, s-o închidă pe paralitică în camera ei, când se certau, şi s-o scutească astfel de povestirea crimei. Le era teamă să nu se omoare unul pe altul, dacă n-ar mai fi avut între ei acest cadavru pe jumătate viu. Mila ceda în faţa laşităţii lor. Îi impuneau doamnei Raquin suferinţe neînchipuite, pentru că aveau nevoie de prezenţa ei spre a se apăra de vedeniile lor.

Toate certurile se asemănau şi duceau la aceleaşi învinuiri. De îndată ce numele lui Camille era rostit, de îndată ce unul îl acuza pe celălalt că-l ucisese pe omul acesta, se producea un şoc înspăimântător.

Într-o zi, la cină, Laurent, care căuta un pretext să-şi iasă din fire. Găsi că apa din cană era caldă. Declară că apa caldă îi face greaţă şi că voia să bea apă rece.

— N-am putut face rost de gheaţa, răspunse sec Thérčse.

— Bine, atunci n-am să beau, continuă Laurent.

— Apa este foarte bună.

— Ba e caldă şi are un gust de nămol. Parc-ar fi apă de râu.

Thérčse repetă:

— Apă de râu.

Şi izbucni în plâns. În mintea ei se făcuse o apropiere de idei.

— De ce plângi? o întrebă Laurent, care prevedea răspunsul şi care devenise palid.

— Plâng, suspină tânăra femeie, plâng pentru că… ştii tu bine… Oh! Doamne Dumnezeule! doar tu l-ai omorât…

— Minţi! ţipă ucigaşul cu vehemenţă, mărturiseşte că minţi… L-am aruncat în Sena pentru că tu m-ai împins să fac crima asta.

— Eu! eu!

— Da, tu… Nu te face că nu ştii, nu mă obliga să te fac să spui adevărul cu forţa. Am nevoie să-ţi mărturiseşti crima, să-ţi iei partea ta de vină. Asta mă mai linişteşte şi mă mai uşurează.

— Dar nu l-am înecat eu pe Camille.

— Da da, da, da şi iar da, tu ai făcut-o!. Oh! te faci c-ai uitat. Aşteaptă puţin, am să-ţi amintesc eu.

Se ridică de la masă, se aplecă spre Thérčse ţi, cu obrajii în flăcări, îi strigă în faţă:

— Erai pe malul apei, îţi aminteşti, şi ţi-am şoptit „Am să-l arunc în apă.” Şi tu ai acceptat, te-ai urcat în barcă. Vezi bine că l-ai ucis împreună cu mine.

— Nu-i adevărat… Eram nebună, nu mai ştiu ce-am făcut, dar niciodată n-am vrut să-l omor. Tu şi numai tu ai săvârşit crima.

Tăgada repetata îl chinuia pe Laurent. Aşa cum spunea, ideea că are o complice îl făcea să se simtă mai uşurat. Dacă ar fi îndrăznit, ar fi încercat să-şi dovedească lui însuşi că toată grozăvia crimei cădea pe umerii Thérčsei. Îi venea s-o bată şi să-i smulgă mărturisirea că ea poartă cea mai mare vină.

Începu să umble de sus în jos, ţipând, aiurind, urmărit de privirile fixe ale doamnei Raquin.

— Ah! Nenorocita! nenorocita! bâguia el cu glas sugrumat, vrea să mă scoată din minţi… Ei! dar n-ai venit tu într-o seară acasă la mine, ca o stricată, nu m-ai îmbătat cu mângâierile tale ca să mă hotărăşti să te scap de bărbatul tău? Nu-ţi plăcea, ai, mirosea a copil bolnav, aşa-mi spuneai când veneam aici să te văd… Acum trei ani crezi că-mi trecea mie prin minte aşa ceva? Crezi că eram un ticălos? Trăiam liniştit, ca un om cinstit, nu făceam rău nimănui. N-aş fi strivit nici o muscă.

— Ba tu l-ai ucis pe Camille, repeta Thérčse cu o îndărătnicie disperată care îl făcea pe Laurent să-şi piardă capul.

— Nu-i adevărat, tu ai făcut-o, ţi-am spus doar că tu, izbucni el… Ascultă, nu mă scoate din sărite, că s-ar putea s-o sfârşeşti rău… Cum, nenorocito, nu-ţi mai aminteşti nimic! Mi te-ai dat ca o stricată, acolo, în odaia soţului tău. Acolo m-ai făcut să cunosc voluptăţi care m-au înnebunit.

Mărturiseşte că ai socotit totul dinainte, că îl urai pe Camille şi de multă vreme voiai să-l ucizi. Desigur că mai luat ca iubit numai ca să-l lovesc şi să-l fac praf.

— Nu-i adevărat!. E îngrozitor ce spui… N-ai dreptul să-mi reproşezi slăbiciunea faţă de tine. Pot să spun şi eu, ca tine, că înainte de a te cunoaşte eram o femeie cinstită care n-a făcut niciodată rău nimănui. Dacă e-adevărat că te-am înnebunit, apoi tot atât de adevărat este că tu m-ai înnebunit şi mai mult. Să nu ne certăm, mă auzi, Laurent… Aş avea prea multe lucruri să-ţi reproşez.

— Şi ce-ai avea să-mi reproşezi?

— Mai nimic… în loc să mă salvezi de mine însămi, ai profitat de slăbiciunea mea, mi-ai pustiit viaţa… Te iert pentru toate astea… Dar, fie-ţi milă, nu mă acuza că l-am ucis pe Camille. Păstrează-ţi crima pentru tine, nu căuta să mă înspăimânţi şi mai tare.

Laurent ridică mâna s-o lovească pe Thérčse peste faţă.

— Bate-mă, e mai bine aşa, adăugă ea, am să sufăr mai puţin.

Şi îşi întinse obrazul. El se reţinu, apucă un scaun şi se aşează alături de tânăra femeie.

— Ascultă, îi spuse el cu o voce care se străduia să pară calmă. E o laşitate să refuzi partea ce-ţi revine din crima. Ştii foarte bine c-am săvârşit-o împreună, ştii că eşti la fel de vinovată ca şi mine. De ce vrei să port o povară mai grea, prefăcându-te nevinovată? Dac-ai fi fost nevinovată, n-ai fi primit să mă iei de bărbat. Adu-ţi aminte de cei doi ani de după omor. Vrei o probă? Mă duc chiar acum să-i spun totul procurorului imperial, şi-ai să vezi dacă n-o să fim condamnaţi şi tu şi eu.

Se cutremurară amândoi, şi Thérčse spuse:

— Poate că oamenii mă vor condamna, dar Camille ştie bine ca tu ai făcut totul… Pe mine nu mă chinuie noaptea, cum te chinuie pe tine.

— Camille mă lasă în pace, spuse Laurent, palid la faţă şi tremurând tot. Tu îl vezi, ţie ţi se arată în vis, te-am auzit eu

cum ţipi.

— Nu spune asta, strigă tânăra femeie, cu mânie. N-am ţipat, nu vreau să vină strigoiul. Oh! acum pricep eu, încerci să scapi de el şi să-l uimiţi la mine… Sunt nevinovată, sunt nevinovată!

Se priviră înmărmuriţi, frânţi de oboseală, înspăimântaţi că pomeniseră despre cadavrul înecatului. Certurile lor se sfârşeau totdeauna aşa. Strigau că sunt nevinovaţi, căutau să se înşele unul pe altul ca să alunge visele urâte. Se străduiau neîncetat să arunce pe scama celuilalt răspunderea crimei, să se apere ca dinaintea unui tribunal, punându-şi în spinare cele mai grave acuzaţii. Lucrul cel mai straniu era că nu izbuteau să se înşele cu jurămintele lor, că îşi aminteau amândoi foarte bine toate împrejurările asasinatului. Îşi citeau mărturisirile în ochi, atunci când buzele tăgăduiau. Spuneau minciuni puerile, făceau afirmaţii ridicule, era o cearta doar de cuvinte între doi nenorociţi care minţeau pentru a minţi, fără a izbuti să-şi ascundă că minţeau. Rând pe rând, luau rolul acuzatorului, şi, cu toate că procesul pe care şi-l făceau nu ducea la nici un rezultat, o luau de la capăt în fiecare seară, cu o crâncenă îndârjire. Ştiau că nu puteau dovedi nimic, că nu vor izbuti să şteargă trecutul, totuşi făceau mereu această încercare, şi, împinşi de durere şi de spaimă, nu se lăsau învinşi dinainte de adevărul copleşitor. Câştigul cel mai curat pe care îl scoteau din certurile lor era că provocau o furtună de cuvinte şi de ţipete, a căror larmă îi ameţea pentru o clipă.

Şi cât dura furia lor. Cât se acuzau, paralitica nu-i slăbea din priviri. O bucurie fierbinte lucea în ochii ei când Laurent îşi ridica palma grea asupra Thérčsei.

XXIX.

O noua fază începu. Thérčse, ajunsă la capătul puterilor din pricina fricii, neştiind unde să afle un gând alinător, se porni să-l plângă pe înecat de faţă cu Laurent.

Brusc, în ea se prăbuşise ceva. Nervii ei prea întinşi se rupseră, firea ei aprigă şi violentă se îmblânzi. Încă din primele zile după cununie avusese momente de înduioşare. Aceste stări reveniră, ca o reacţie necesară şi fatală. După ce tânăra femeie luptase cu toată puterea ei nervoasă împotriva nălucii lui Camille, după ce trăise mai multe luni într-o iritare înăbuşită, într-o revoltă împotriva propriilor sale suferinţe, căutând să le vindece doar prin voinţă, simţi deodată o asemenea osteneală, încât se plecă şi se lăsă învinsă. Atunci, redevenind femeie, chiar fetiţă, nemaiavând de unde aduna forţa de a se împotrivi, de a ţine piept cu îndârjire spaimelor, se aruncă în viitoarea milei, a lacrimilor şi a remuşcărilor, sperând să găsească aici o oarecare alinare. Încercă să tragă un folos din slăbiciunile trupului şi ale minţii care o cuprinseră; poate că înecatul, care nu cedase în faţa iritărilor ei, va da îndărăt în faţa lacrimilor ei. Astfel avu remuşcări din calcul, spunându-şi că era desigur cel mai bun mijloc de a-l potoli şi de a-l mulţumi pe Camille. Aşa cum fac unele femei aşa-zis evlavioase, care cred că-l înşeală pe Dumnezeu şi îi smulg iertarea rugându-se din buze şi luând o atitudine smerită de penitenţă, tot aşa Thérčse se umili, se bătu cu pumnii în piept, găsi cuvinte de căinţă, fără să aibă în adâncul inimii decât teamă şi laşitate. De altfel, simţea un fel de plăcere fizică lăsându-se pradă acestor stări, simţindu-se moale şi răpusă, oferindu-se durerii fără împotrivire.

O copleşi pe doamna Raquin cu deznădejdea ei lăcrimoasă. Paralitica deveni pentru ea un obiect de uz zilnic. Într-un fel o folosea drept pernă de rugăciuni, o mobilă în faţa căreia putea să-şi mărturisească greşelile fără teamă şi să ceară iertare. De îndată ce simţea nevoia să plângă, să se distreze suspinând, îngenunchea dinaintea bolnavei, şi acolo ţipa, se sufoca, juca de una singură scena remuşcărilor, care o uşura, sleind-o de puteri.

— Sunt o mizerabilă, bâiguia ea, nu merit nici o iertare. Te-am înşelat, ţi-am împins fiul la moarte. Niciodată n-ai să

mă poţi ierta… Şi totuşi, dac-ai citi în mine remuşcările care mă sfâşie, dac-ai şti cât sufăr, poate ţi-ar fi milă… Nu, nu există milă pentru mine. Aş vrea să mor aşa, la picioarele dumitale, ucisă de durere şi de ruşine.

Vorbea astfel ore întregi, trecând de la deznădejde la speranţă, condamnându-se, apoi iertându-se. Căpăta o voce de fetiţă bolnavă, când întretăiată, când tânguitoare. Se arunca cu faţa la pământ şi apoi se ridica, ascultând imboldul tuturor gândurilor de umilinţă şi de mândrie, de căinţă şi de revoltă, care îi treceau prin minte. Uneori chiar uita că stătea în genunchi dinaintea doamnei Raquin şi îşi continua monologul în vis. Când ameţea bine de propriile ei vorbe, se ridica clătinându-se, năucită, şi cobora în prăvălie, potolită, fără teama că va izbucni în hohote de plâns nervos dinaintea clientelor. Când o apuca o nouă nevoie de remuşcare, urca grabnic scările şi cădea iarăşi în genunchi la picioarele bolnavei. Şi lua de la capăt aceeaşi scenă de zece ori pe zi.

Thérčse nu se gândea niciodată că lacrimile şi căinţele ei îi provocau mătuşii sale nespuse frământări. Adevărul era că, dacă s-ar fi căutat să se născocească im supliciu pentru torturarea doamnei Raquin, nu s-ar fi putut desigur, găsi unul mai îngrozitor decât comedia remuşcărilor jucată de nepoata ci. Suferea cumplit de pe urma acestor monologuri lungi, pe care era silită să le audă în orice clipă şi care îi aduceau mereu în faţă uciderea lui Camille. Nu putea ierta, se închidea într-un gând implacabil de răzbunare, pe care neputinţa ci o făcea şi mai cruntă, şi, ziua întreagă, era nevoită să audă cum i se cere iertare, să îndure rugăminţi umile şi laşe. Ar fi vrut să răspundă. Unele fraze ale nepoatei îi ridicau în gâtlej refuzuri zdrobitoare, dar trebuia să rămână mută, lăsând-o pe Thérčse să-şi pledeze cauza, fără s-o întrerupă vreodată. Neputinţa în care se afla de a striga şi de a-şi astupa urechile o chinuia de moarte. Şi, una după alta, vorbele tinerei femei i se înfigeau în minte, lente şi tânguitoare, ca un cântec sâcâitor. Crezu o

clipă că ucigaşii o condamnaseră la aceste cazne dintr-o idee diabolică de cruzime. Unicul ei mijloc de apărare era să închidă ochii, de îndată ce nepoata ei îngenunchea dinainte-i. Dacă o auzea, cel puţin n-o vedea.

În cele din urmă Thérčse capătă curajul de a-şi îmbrăţişa mătuşa. Într-o zi, în timpul unei crize de remuşcări, se prefăcu că zăreşte în ochii paraliticei o licărire de îndurare. Se târî în genunchi, se ridică în picioare, strigând cu glas înflăcărat: „Mă ierţi? mă ierţi!", apoi sărută fruntea şi obrajii băi rinei, care nu-şi putu feri capul. Carnea rece de care Thérčse îţi lipi buzele îi pricinui o scârbă violentă. Se gândi ca scârbă aceasta, ca şi lacrimile şi remuşcările, va fi un mijloc excelent de a-şi potoli nervii. Continuă s-o sărute în fiecare zi pe bolnavă, să facă penitenţă, dar şi să se simtă uşurată.

— Oh! cât eşti de bună! striga ea uneori. Văd bine că lacrimile mele te-au înduioşat... Mă priveşti cu ochi plini de milă... Sunt salvată...

Şi o copleşea cu mângâieri, îşi aşeza capul pe genunchii ei, îi săruta mâinile, îi zâmbea fericită, o îngrijea cu gesturi de afecţiune pasionată. După câtăva vreme, îşi închipui că obţinuse iertarea doamnei Raquin, şi nu-i mai vorbi decât despre fericirea pe care o încerca de când se milostivise de ea.

Era prea mult pentru paralitică. Fu cât pe ce să moară. Când o săruta nepoata ei, simţea acea senzaţie cumplită de scârbă şi de furie care o năpădea dimineaţa şi seara, când Laurent o lua în braţe ca s-o scoale sau s-o culce. Era silită să îndure mângâierile murdare ale mizerabilei care îl trădase şi îl omorâse pe fiul ei. Nici măcar nu putea să-şi şteargă cu dosul palmei obrajii pe care femeia asta îşi lăsa săruturile.

Ore întregi simţea săruturile acestea care o ardeau. Astfel deveni păpuşa ucigaşilor lui Camille, păpuşă pe care aceştia o îmbrăcau, o învârteau la dreapta sau la stânga, de care se slujeau după nevoile şi capriciile lor. Ea stătea ţeapănă în

mâinile lor, ca şi când n-ar fi avut în pântece decât nişte paie, şi totuşi pântecele trăia, revoltat şi sfâşiat la cea mai mică atingere a Thérčsei sau a lui Laurent. Ceea ce o scotea mai ales din răbdări era cumplita batjocură a tinerei femei, care pretindea că citeşte milă în ochii ei, când ea ar fi vrut s-o fulgere cu privirea pe criminală. Făcea adesea eforturi supraomeneşti ca să scoată un ţipăt de protest şi îşi umplea ochii cu toată ura ce clocotea în ea. Dar Thérčse, care se simţea bine când îşi repeta de zeci de ori că era iertată, îşi spori mângâierile, nevoind să bănuiască nimic. Paralitica trebui să accepte mulţumirile şi efuziunile pe care inima ei le respingea. De atunci înainte, trăi pradă unei iritări amare şi neputincioase, în faţa nepoatei îmblânzite care o înconjura cu duioşii adorabile spre a o răsplăti pentru ceea ce numea bunătatea ei îngerească.

Când Laurent era de faţă şi nevasta lui îngenunchea dinaintea doamnei Raquin, o ridica de umeri cu brutalitate:

— Lasă comedia, îi spunea el. Ce, eu mă smiorcăi, eu mă prosternez?. Faci toate astea numai ca să mă scoţi din minţi.

Remuşcările Thérčsei îl tulburau în chip straniu. Suferea ţi mai mult de când complicea lui se târa prin casă, cu ochii înroşiţi de lacrimi, cu buze rugătoare. La vederea acestei căinţe, spaima lui se dubla, neliniştea lui creştea. Era un soi de reproş etern care umbla prin casă. Apoi, se temea ca nu cumva, într-o bună zi, nevasta lui să nu dea totul în vileag din pricina remuşcărilor. Ar fi preferat să fi rămas împietrită şi ameninţătoare, apărându-se cu îndârjire împotriva acuzaţiilor. Dar ca îşi schimbase tactica, acum recunoştea de bunăvoie partea ci de vină, se învinuia singură, se făcea blinda şi temătoare, şi pornea de aici ca să-şi ceară izbăvirea cu smerenie fierbinte. Această atitudine îl irita pe Laurent. În fiecare seară, certurile lor erau mai straşnice, mai sinistre.

— Ascultă, îi spunea Thérčse soţului ei, suntem foarte vinovaţi, trebuie să ne căim, dacă vrem să ne bucurăm de o

oarecare linişte… Vezi, de când am început să plâng, mă simt mai potolită. Fă şi tu ca mine. Să spunem împreună că suntem pedepsiţi pe drept pentru că am săvârşit o crimă îngrozitoare.

— Hai, mai lasă-mă! răspundea brusc Laurent, spune tu ce vrei. Ştiu că eşti a dracului de dibace şi făţarnică. Plângi, dacă asta îţi face plăcere. Dar, te rog, nu mă bate la cap cu lacrimile tale.

— Ah! eşti un om rău, refuzi să te căieşti. Totuşi eşti un laş, l-ai doborât pe Camille prin trădare.

— Vrei să spui că numai eu sunt vinovat?

— Nu, nu spun asta. Sunt şi eu vinovată, mai vinovată decât tine. Ar fi trebuit să-mi salvez soţul din mâinile tale. Oh! ştiu cât de oribilă este greşeala mea, dar caut să fiu iertată, şi voi izbuti, Laurent, în timp ce tu vei duce mai departe o viaţă nenorocită… N-ai nici măcar atâta inimă s-o scuteşti pe mătuşa mea să vadă cum te-apucă furia, nu i-ai spus niciodată un cuvânt de regret.

Şi o îmbrăţişa pe doamna Raquin, care închidea ochii. Se învârtea în jurul ci, îi potrivea perna de sub cap, îi făcea o mulţime de drăgălăşenii. Laurent era înnebunit.

— Ei! las-o în pace, îi striga, nu vezi că i-e scârbă să te vadă şi să pui mâna pe ca. Dac-ar putea ridica braţul, te-ar pălmui.

Cuvintele tărăgănate şi tânguitoare ale nevestei, atitudinea ei resemnată îl împingeau într-o furie oarbă. Vedea limpede care era tactica ei. Voia să nu mai împartă aceeaşi caznă cu a lui, să se ţină la o parte, în spatele regretelor, ca să scape de îmbrăţişările înecatului. Uneori îşi spunea că poate ea alesese calea cea bună, că lacrimile o vor vindeca de spaime, şi se înfiora la gândul că va rămâne singur să sufere, să-i fie frică. Ar fi vrut şi el să se căiască, cel puţin să joace comedia remuşcărilor, numai aşa, să încerce. Dar nu găsea suspinele şi cuvintele necesare, se întorcea la violenţă, o scutura pe Thérčse ca s-o irite ţi să o aducă cu el în nebunia furioasă. Tânără femeie se controla

să rămână inertă, să răspundă prin supunere înecată în lacrimi la ţipetele lui mânioase. Să se facă cu atât mai umilă şi pocăită, cu cât el se dovedea mai dur. Laurent ajungea astfel până la nebunie. Pentru a-l aduce la capătul puterilor, în cele din urmă Thérčse începea să facă panegiricul lui Camille, să înfăţişeze virtuţile victimei sale.

— Era un om bun, spunea ea, şi numai nişte oameni cruzi ca noi puteau să lovească această inimă aleasă, care n-a nutrit niciodată nici un gând rău.

— Era un om bun, da, ştiu eu, răspundea batjocoritor Laurent. Vrei să spui că era un prost, nu-i aşa?. Se poate să fi uitat? Pretindeai că cel mai mic cuvânt al lui te scotea din sărite, că nu putea deschide gura fără să scoată o prostie.

— Nu-ţi bate joc… Atât îţi mai lipsea, să insulţi omul pe care l-ai ucis… Nu cunoşti deloc inima femeii, Laurent. Camille m-a iubit şi eu l-am iubit.

— L-ai iubit, ah! într-adevăr, ai nimerit-o… Desigur, fiindcă-ţi iubeai soţul m-ai luat pe mine ca amant… Mi-amintesc cum într-o zi te târai pe pieptul meu şi-mi spuneai că ţi se face greaţă când degetele tale intrau în carnea lui Camille ca în lut moale… Oh! ştiu acum de ce m-ai iubit pe mine. Aveai nevoie de braţe mai vânjoase decât ale amărâtului ăluia.

— Îl iubeam ca o soră. Era fiul binefăcătoarei mele, avea toată delicateţea firilor slabe, era nobil şi generos, serviabil şi iubitor… Şi noi l-am omorât, Doamne-Dumnezeule!

Plângea, leşina. Doamna Raquin îi arunca priviri tăioase, indignată să audă elogiul lui Camille dintr-o asemenea gură. Laurent, neputincios faţă de torentul de lacrimi, se plimba nervos, căutând un mijloc să înăbuşe remuşcările Thérčsei. Orice cuvânt de bine pe care îl auzea despre victima lui îi pricinuia o frământare cumplită. Uneori se lăsa atras de tonul sfâşietor al nevestei, credea într-adevăr în meritele lui Camille şi spaimele lui sporeau. Dar ceea ce îl scotea cu totul din sărite, ceea ce îl împingea la acte de violenţă, era paralela pe care văduva înecatului o făcea totdeauna între

primul şi cel de-al doilea soţ al ei, mereu în avantajul primului.

— Ei bine, da! striga ea. Era mai bun decât tine. Aş fi preferat să trăiască şi să fi stat tu în locul lui întins sub pământ.

La început, Laurent ridica din umeri.

— Degeaba spui tu, continua ea însufleţindu-se, poate că nu l-am iubit cât a trăit, dar acum îmi amintesc de el şi îl iubesc… Pe el îl iubesc şi pe tine te urăsc, vezi, asta e. Tu nu eşti decât un ucigaş, şi-atât…

— Taci odată! urla Laurent.

— Iar el este o victimă, un om cinstit pe care l-a ucis un ticălos. Oh! nu mă sperii tu pe mine… Ştii bine că eşti un nenorocit, un om brutal, fără inimă, fără suflet. Cum vrei să te iubesc, acum când te văd pătat de sângele lui Camille?. Camille era nespus de tandru cu mine, şi-aş fi în stare să te omor, auzi tu? dacă asta l-ar putea învia pe Camille şi mi-ar înapoia dragostea lui.

— Taci odată, nenorocito!

— De ce să tac? doar spun adevărul. Mi-aş răscumpăra iertarea cu preţul sângelui tău. Ah! cât sufăr şi cât mă chinui! Numai din vina mea criminalul ăsta mi-a ucis bărbatul… Ar trebui să mă duc, într-o noapte, să sărut pământul unde se odihneşte. Asta ar fi cea de pe urmă plăcere a mea.

Laurent, beat de furie din pricina tablourilor cumplite pe care Thérčse le înţiruia dinaintea lui, se năpustea asupra ei, o trântea la pământ şi o strivea sub genunchi, cu pumnul ridicat în aer.

— Asta-i acum, ţipa ea, loveşte-mă, omoară-mă… Camille n-a ridicat niciodată mâna la mine, dar tu eşti un monstru.

Şi Laurent, biciuit de aceste vorbe, o zguduia cu furie, o bătea, stâlcindu-i trupul cu pumnul. În două rânduri era gata s-o strângă de gât. Thérčse se potolea sub lovituri. Gusta o voluptate aspră când era lovită. Se lăsa, se oferea, îşi provoca soţul s-o lovească şi mai tare. Era şi acesta un

leac împotriva suferinţelor care îi otrăveau viaţa. Dormea mai bine noaptea, după ce fusese bătută zdravăn seara. Doamna Raquin gusta o bucurie amară când Laurent o târnuia astfel pe nepoata ei, călcându-i trupul în picioare.

Viaţa ucigaşului devenise înspăimântătoare din ziua în care Thérčse făcuse născocirea infernală de a avea remuşcări şi de a-l plânge pe faţă pe Camille. Din acel moment, nenorocitul trăi veşnic împreună cu victima sa. În fiecare ceas, era silit să-şi audă nevasta lăudându-l şi regretându-l pe primul ei bărbat. Orice nimic devenea un pretext: Camille făcea aşa, Camille făcea pe dincolo, Camille avea cutare calitate, Camille iubea în cutare fel. Mereu Camille, mereu cuvinte întristate care deplângeau moartea lui Camille. Thérčse îţi folosea întreaga ei răutate ca să facă şi mai crudă tortura lui Laurent prin care se salva pe sine. Intră în cele mai intime amănunte, povesti o grămadă de fleacuri din tinereţea ei, cu suspine de regret, şi amestecă astfel amintirea înecatului în fiecare act al vieţii zilnice. Cadavrul, care bântuia casa încă de mai înainte, fu primit acum în chip deschis. Şedea pe scaune, se aşeza la masă, se întindea în pat, se slujea de mobile, de obiectele împrăştiate prin casă. Laurent nu se putea atinge de o furculiţă, de o perie, de orice lucru, fără ca Thérčse să nu-i arate că înecatul se atinsese de lucrul acela înaintea lui. Izbindu-se neîncetat de omul pe care îl omorâse, în cele din urma ucigaşul fu cuprins de o senzaţie bizară, care era cât pe ce să-l scoată cu totul din minţi. Fiind mereu comparat cu Camille, slujindu-se mereu de obiectele de care se slujise Camille, îşi imagină ca el era Camille, ca se identifica cu victima lui. Simţea că îi plesnesc creierii şi atunci tabăra pe Thérčse ca s-o facă să tacă, să nu mai audă vorbele care îl făceau să o ia razna. Toate certurile se terminau cu bătăi.

XXX.

Veni o vreme când doamna Raquin, ca să scape de chinurile pe care le îndura, se gândi să se lase să moară de foame. Era la capătul puterilor, nu mai putea suporta multă

vreme martiriul pe care i-l impunea veşnica prezenţă a ucigaşilor, visa să afle în moarte o uşurare supremă. În fiecare zi neliniştea ei devenea mai vie când Thérčse o săruta, când Laurent o lua în braţe şi o purta ca pe un copil. Se hotărî să scape de aceste mângâieri şi îmbrăţişări care îi pricinuiau o silă cumplită. Deoarece nu mai trăia îndeajuns cât să-şi poată răzbuna fiul, prefera să moară de-a binelea şi să nu lase în mâinile ucigaşilor decât un cadavru care nu va mai simţi nimic şi cu care să facă ce le-o plăcea.

Timp de două zile, refuză să mănânce, adunându-şi ultimele puteri ca să-şi încleşteze dinţii, scoţând ceea ce izbuteau să-i vâre în gură. Thérčse era disperată. Se întreba pe ce piatră va mai plânge şi se va mai căi când mătuşa ei nu va mai fi în viaţă. Îi vorbi ore în şir, arătându-i că trebuie să trăiască. Plânse, se supără chiar, mâniindu-se ca altădată, deschizând maxilarele paraliticei aşa cum se face cu un animal care se împotriveşte. Doamna Raquin se ţinea tare. Era o luptă odioasă.

Laurent era absolut neutru ţi indiferent. Se mira de furia cu care Thérčse încerca să împiedice sinuciderea bolnavei. Acum că prezenţa bătrânei nu le mai era folositoare, îi dorea moartea. N-ar fi omorât-o, dar fiindcă ea dorea să moară nu vedea de ce ar trebui să i se refuze mijlocul de a o face.

— Ei, las-o în pace, îi striga nevestei sale. Bine că scăpăm de ea… Poate vom fi mai fericiţi când n-o să mai fie printre noi.

Cuvintele acestea, spuse în repetate rânduri dinaintea ei, îi pricinuiră doamnei Raquin o emoţie stranie. O cuprinse teama că speranţa lui Laurent se va realiza, că după moartea ei cei doi vor gusta ore de calm şi fericire. Îşi spuse că era o laşitate din partea ei că vrea să moară, că nu avea dreptul să dispară înainte de a asista la deznodământul sinistrei aventuri. Numai atunci va putea coborî în beznă să-i spună lui Camille: „Eşti răzbunat.” Ideea sinuciderii începu s-o apese, când se gândi deodată că va intra în

mormânt fără să ştie nimic. Acolo, în frigul şi tăcerea pământului, va dormi, frământată veşnic de nesiguranţa în care se va afla necunoscând pedeapsa călăilor ei. Pentru a gusta din plin somnul morţii trebuia să intre în el cu bucuria ascuţită a răzbunării, trebuia sa ducă cu ea un vis de ură satisfăcută, un vis pe care îl va visa în veci. Înghiţi alimentele pe care i le dădea nepoata ei, consimţi să mai trăiască.

De altfel vedea bine că deznodământul nu putea fi îndepărtat. În fiecare zi, situaţia dintre soţi devenea mai încordată, mai de neîndurat. O izbucnire care avea să sfărâme totul era iminentă. Thérčse şi Laurent se ridicau din ce în ce mai ameninţători unul în faţa celuilalt, în orice moment. Ajunseseră să nu sufere numai noaptea de pe urma faptului că trăiau laolaltă. Zilele lor întregi se petreceau în frământări, în crize sfâşietoare. Toiul pentru ei devenea spaimă şi suferinţă. Trăiau într-un iad, lovindu-se, făcând mai amare şi mai crude faptele şi vorbele lor, voind să-şi dea brânci unul altuia în prăpastia pe care o simţeau la picioarele lor, şi căzând în acelaşi timp.

Gândul de a se despărţi le trecuse amândurora prin minte. Visaseră, fiecare în parte, să fuga, să se poată odihni puţin departe de pasajul Pont-Neuf a cărui umezeală şi murdărie păreau făcute înadins pentru viaţa lor pustiită. Nu îndrăzneau însă, nu puteau pleca. Li se părea cu neputinţă să nu se mai sfâşie unul pe altul, să nu stea acolo ca să sufere şi să-l facă pe celălalt să sufere. Căpătaseră îndărătnicia urii şi a cruzimii. Un soi de repulsie şi de atracţie îi îndepărta şi totodată îi reţinea. Încercau acea senzaţie stranie a două făpturi care, după ce s-au certat, vor să se despartă, şi care totuşi se întorc mereu să-şi strige în faţa noi injurii. Pe urmă, fuga lor se izbea şi de unele piedici materiale, nu ştiau ce să facă cu bolnava, nici ce să le spună oaspeţilor de joi. Dacă fugeau, poate le-ar fi dat de bănuit. Atunci îşi imaginau că vor fi urmăriţi, că vor fi

ghilotinaţi. Şi rămâneau pe loc din laşitate, rămâneau şi se târau ca nişte nenorociţi în grozăvia existenţei lor.

Când Laurent nu era acasă, dimineaţa şi după-amiaza, Thérčse umbla neliniţtită şi tulburată din sufragerie în prăvălie, neştiind cum să umple golul care se săpa înlăuntrul ei, pe zi ce trece mai mare. Nu ştia ce putea face când nu plângea la picioarele doamnei Raquin, sau când nu era bătută şi ocărâtă de soţul ei. De îndată ce rămânea singură în prăvălie, se simţea abătută, privea cu ochi năuciţi oamenii care treceau prin pasajul murdar şi negru, o tristeţe de moarte o prindea în cavoul acela întunecos, mirosind a cimitir, în cele din urmă o rugă pe Suzanne să petreacă zile întregi împreună cu ea, sperând ca prezenţa acestei biete făpturi, blândă şi palidă, o va linişti.

Suzanne acceptă propunerea cu bucurie. O iubea şi acum cu un fel de prietenie respectuoasă. Dorea de multă vreme să vină şi să lucreze cu ea, cât timp Olivier era la slujbă. Îşi aduse broderia şi luă locul doamnei Raquin, în spatele tejghelei.

Începând din ziua aceea, Thérčse îţi neglijă puţin mătuşa. Se urca mai rar să plângă pe genunchii ei şi să-i sărute obrazul mort. Avea altă ocupaţie. Asculta, silindu-se să fie atentă, flecăreala domoală a Suzannei, care vorbea despre căsnicia ei, despre tot felul de banalităţi din viaţa ei monotonă. Acest lucru o scotea din ea însăşi. Uneori se surprindea că unele nimicuri îi trezesc interesul, ceea ce o făcea apoi să zâmbească amar.

Încetul cu încetul pierdu toată clientela care obişnuia să vină în prăvălie. De când mătuşa ei zăcea sus, în fotoliu, ea lăsase magazinul să se macine, mărfurile să fie roase de praf şi umezeală. Mirosea a mucegai, pânze de păianjen atârnau de tavan, podeaua nu era măturată aproape niciodată. De altfel clienţii fură puşi pe fugă mai ales de felul ciudat cu care îi primea Thérčse câteodată când se afla sus, bătută de Laurent sau zdruncinată de o criza de spaimă, şi când clopoţelul de la uşa prăvăliei începea să

sune năvalnic, era nevoită să coboare, aproape fără să aibă timp să-şi potrivească părul, nici să-şi şteargă lacrimile. Atunci servea cu mojicie clienta care o aştepta, uneori chiar se scutea de oboseala de a o servi, răspunzând, din capul scării de lemn, că nu mai ţinea marfa cerută. Acest fel prea puţin primitor nu era făcut să atragă lumea. Lucrătoarele din cartier, obişnuite cu amabilităţile dulcege ale doamnei Raquin, se retraseră dinaintea asprimii şi privirilor smintite ale Thérčsei. După ce aceasta din urmă o luă pe Suzanne să-i ţină de urât, dezertarea fu totală. Ca să nu fie tulburate din sporovăială lor, cele două femei făcură în aşa fel încât alungară ultimele cumpărătoare care mai veneau încă. De atunci înainte, negustoria nu mai aduse nici un ban pentru nevoile casnice. Trebuiră să atace capitalul de câteva mii de franci.

Uneori Thérčse ieţea în oraţ după-amiezi în şir. Nimeni nu ştia unde se duce. Desigur o adusese pe Suzanne la ea nu numai pentru a-i ţine tovărăşie, ci şi pentru a păzi prăvălia cât lipsea. Seara, când se întorcea acasă, frântă, cu pleoapele înnegrite de osteneală, o găsea pe soţia lui Olivier ghemuită în spatele tejghelei, zâmbind vag, în aceeaşi atitudine în care o lăsase cu cinci ceasuri mai înainte.

La aproape cinci luni după căsătorie, Thérčse avu o spaimă. Era sigură că rămăsese însărcinată. Gândul să aibă un copil cu Laurent i se păru monstruos, fără să-şi explice de ce. Încerca teama nelămurită să nu nască un înecat. Avea impresia că simte în măruntaiele ci frigul muri cadavru intrat în putrefacţie. Voia să scape cu orice preţ de acest copil, care o îngheţa şi pe care nu-l putea purta mai departe. Nu-i spusese nimic soţului ei, şi, într-o zi, după ce îl provocase diabolic, când acesta ridică piciorul s-o lovească, ea întinse burta. Se lăsă lovită de moarte. A doua zi lepădă copilul.

Laurent ducea şi el o viaţă îngrozitoare. Zilele i se păreau nesuferit de lungi, aducând fiecare aceleaşi nelinişti, aceeaşi plictiseală grea, care îl năpădeau la ore fixe cu o

monotonie şi o regularitate zdrobitoare. Se târa prin viaţa. Înspăimântat în fiecare seară de amintirea zilei trecute şi de aşteptarea zilei de mâine. Ştia că, de acum înainte, toate zilele vor fi la fel. Toate îi vor aduce aceleaşi suferinţe. Şi vedea săptămânile, lunile, anii care îl aşteptau, întunecaţi şi implacabili, venind în şir, prăvălindu-se peste el şi înăbuşindu-l încetul cu încetul. Când viitorul nu aduce nici o speranţă, prezentul capătă o amărăciune spurcată. Laurent nu se mai putea revolta, se îndobitocea, se lăsa pradă neantului care îi şi cuprinsese fiinţa. Lipsa de ocupaţie îl ucidea. Încă de dimineaţă, ieşea, neştiind unde să ducă, dezgustat la gândul că avea să facă ce făcuse şi ieri, şi silit fără să vrea să facă iarăşi la fel. Se ducea la atelier, din obişnuinţă, din manie. Odaia aceea, cu pereţii cenuşii, de unde nu se vedea decât un pătrat pustiu de cer, îl umplea de o tristeţe posacă. Se trântea pe divan, cu braţele lăsate leneş, cu mintea îngreunată. De altfel, nu mai îndrăznea să se atingă de pensule. Făcuse noi încercări şi, de fiecare dată, chipul lui Camille prinsese să rânjească pe pânză. Ca să nu-şi piardă minţile cu totul, în cele din urmă aruncă cutia de culori într-un colţ, impunându-şi o lene absolută. Această lene silită îl apăsa nespus.

După-amiaza se întreba cu nelinişte ce avea să facă. Stătea vreo jumătate de oră pe trotuarul străzii Mazarine, consultându-se, şovăind asupra distracţiilor pe care şi le-ar fi putut oferi. Respingea ideea să se întoarcă la atelier, se hotăra totdeauna să coboare strada Guenégaud şi apoi să meargă de-a lungul cheiurilor. Şi, până seara, umbla drept înaintea lui, prostit, scuturat brusc de friguri când privea Sena. Fie că se afla în atelierul lui sau pe străzi, era la fel de abătut. A doua zi, o lua de la capăt, îşi petrecea dimineaţa pe divan, iar după-amiaza se târa de-a lungul cheiurilor. Viaţa aceasta dura de luni de zile şi putea să dureze încă ani întregi.

Uneori Laurent se gândea că-l omorâse pe Camille ca să nu facă nimic după aceea, şi acum era foarte mirat că nu

face nimic, că îndură asemenea suferinţe. Ar fi vrut să fie fericit cu forţa. Îşi dovedea că nu avea dreptate sa sufere, că atinsese fericirea supremă, care constă în a sta cu braţele încrucişate, şi că era un imbecil ce nu gusta în tihnă din această bucurie. Dar raţionamentele lui se prăbuşeau în faţa faptelor. Era obligat să-şi mărturisească în străfundul sufletului că lipsa de ocupaţie îl făcea să simtă mai crunt neliniştea, lăsându-i libere toate ceasurile să se gândească la viaţa lui deznădăjduită şi să-i aprofundeze asprimea incurabilă. Lenea, existenţa aceasta de brută la care visase, era pedeapsa lui. În unele clipe dorea cu străşnicie să aibă o ocupaţie care să-l scoată din gânduri. Apoi se lăsa purtat, recădea sub greutatea fatalităţii crude care îl lega tic mâini şi ele picioare ca să-l sfărâme mai sigur.

În realitate, nu gusta o oarecare uşurare decât când o bătea pe Thérčse, seara. Acest lucru îl făcea să-şi iasă din durerea care îl toropea.

Cea mai ascuţită durere, fizică şi morală, îi venea de la muşcătura pe care Camille i-o făcuse pe gât. În unele momente îşi imagina că cicatricea i se întinsese pe tot trupul. Dacă uita o clipă trecutul, o înţepătură de foc, pe care credea că o simte, îi reamintea cărnii şi minţii lui omorul săvârşit. Nu se putea aşeza dinaintea unei oglinzi, fără să vadă fenomenul pe care îl remarcase atât de des şi care îl înspăimânta totdeauna: la emoţia pe care o încerca, sângele i se urca în gât, împurpura plaga, care începea să-i roadă carnea. Acest soi de rană care trăia pe trupul lui, se roşea şi îl muşca la cea mai mică tulburare, îl înspăimânta şi îl tortura. Sfârşea prin a crede că dinţii înecatului înfipseseră acolo o fiară care îl devora. Bucata de gât unde se afla cicatricea i se părea că nu mai aparţine de trupul lui. Era ca o carne străină lipită în locul acela, o carne otrăvită care îi putrezea muşchii proprii. Purta pretutindeni cu el amintirea vie şi mistuitoare a crimei sale. Thérčse, când o bătea, căuta să-l zgârie în locul acela. Uneori îşi vâra unghiile şi îl făcea să urle de durere. De obicei, se prefăcea

că plânge, de îndată ce vedea muşcătura, ca s-o facă şi mai de nesuferit lui Laurent. Singura răzbunare, faţă de brutalităţile lui, era să-l chinuie cu ajutorul acestei muşcături.

De multe ori fusese ispitit, când se rădea, să-şi taie o bucată de gât, făcând astfel să dispară urma dinţilor înecatului. Dinaintea oglinzii, când îşi ridica bărbia şi zărea pata roşie, sub clăbucul alb, îl apuca furia – repezea briciul, gata să taie în carne vie. Dar răceala tăişului pe piele îl făcea mereu să-şi vină în fire. Simţea o sfârşeală, era silit să se aşeze şi aştepta până când laşitatea lui potolită îi îngăduia să-şi radă barba mai departe.

Seara, nu ieşea din toropeală decât ca sa între în crize de mânie oarbă şi copilărească. Când era plictisit să se mai certe cu Thérčse ţi s-o bată, dădea, ca un copil, cu piciorul în pereţi, căuta ceva să spargă. Asta îl uşura. Avea o deosebită ură pe motanul François care, de cum intra în casă, sărea să se refugieze pe genunchii bolnavei. Laurent nu-l omorâse încă doar pentru că nu îndrăznea sa pună mâna pe el. Motanul îl ţintuia diabolic cu ochii lui mari şi rotunzi. Ochii aceştia, veşnic aţintiţi asupra lui, îl scoteau din sărite. Se întreba ce oare voiau aceşti ochi care nu-l slăbeau o clipă. Până la urmă se speria de-a dreptul, îşi închipuia lucruri absurde. La masă, indiferent de moment, în plină ceartă sau tăcere, când întorcea capul şi zărea deodată privirea lui François, grea şi implacabilă, care îl descosea, devenea palid, îşi pierdea cumpătul, era gaia să-i strige motanului: „Hai! vorbeşte odată, spune-mi în sfârşit ce vrei de la mine!” Când izbutea să-l calce pe labă sau pe coadă, o făcea cu o bucurie înspăimântată şi atunci mieunatul bietului animal îl umplea de o groază vagă. De parcă ar fi auzit strigătul de durere al unui om. Cu alte cuvinte, lui Laurent îi era frică de François. Mai ales de când acesta din urmă stătea pe genunchii bolnavei, ca în sânul unei fortăreţe inexpugnabile, de unde putea fără teamă să-şi aţintească privirile asupra duşmanului său,

ucigaşul lui Camille stabilea o vagă asemănare între animalul iritat şi paralitică. Îşi spunea că motanul, ca şi doamna Raquin, ştia de crima lui şi îl va denunţa, dacă într-o bună zi va vorbi.

Într-o seară. François îl privi atât de fix pe Laurent, încât acesta, în culmea iritării, se hotărî să sfârşească odată cu el. Deschise larg fereastra de la sufragerie şi se apropie să ia motanul de coadă. Doamna Raquin înţelese. Două lacrimi mari i se prelinseră pe obraji. Molanul începu să miorlăie, să se zbată, încercând să se răsucească şi să-l muşte pe Laurent de mână. Dar acesta nu se lăsă. Îl învârti de două, trei ori, apoi îl azvârli cu toată puterea braţului în zidul mare şi negru din faţă. Motanul se zdrobi de zid, îşi frânse şira spinării şi căzu pe geamlâcul pasajului, toată noaptea bietul animal se târî de-a lungul jgheabului, cu spinarea ruptă, mieunând răguţit. În noaptea aceea, doamna Raquin îl plânse pe François aproape la fel de mult cât îl plânsese pe Camille. Thérčse făcu o cumplită criză de nervi. Tânguielile motanului erau sinistre, în umbră, sub ferestre.

Curând Laurent avu noi îngrijorări. Se sperie de anumite schimbări pe care le observă în atitudinea nevestei lui.

Thérčse devenise posomorâtă şi tăcută. Nu mai avea faţă de doamna Raquin ieşiri de căinţă, săruturi de recunoştinţă. Faţă de paralitică îşi recăpătase aerele de cruzime rece, de indiferenţă egoistă. S-ar fi spus că încercase remuşcarea şi că, neizbutind prin remuşcare să se simtă uşurată, alesese un leac nou. Tristeţea ei izvora fără îndoială din neputinţa de a-şi potoli viaţa. O privea pe bolnavă cu un soi de dispreţ, ca pe un lucru inutil care nu mai putea sluji nici măcar spre a o consola. Nu-i mai da decât îngrijirile necesare ca să n-o lase să moară de foame. Începând din acest moment, se târî prin casă sfârşită, fără să scoată o vorbă. Începu să iasă mai des, lipsea de acasă, de patru, cinci ori pe săptămână.

Această schimbare îl uimi şi îi alarmă pe Laurent. Crezu că remuşcările, luând o nouă formă la Thérčse, se manifestau acum prin această plictiseală posacă pe care o remarca

înlăuntrul ei. Această plictiseală i se păru mult mai îngrijorătoare decât disperarea vorbăreaţă cu care îl copleşea înainte. Nu mai scotea nici o vorbă, nu se mai certa cu el, părea că păstrează totul în străfundul fiinţei ei. I-ar fi plăcut mai mult s-o audă cum îşi istoveşte suferinţa, decât s-o vadă ascunsă în ea însăşi. Se temea să n-o înăbuşe într-o zi neliniştea şi, spre a se uşura, să nu se ducă să povestească totul unui preot sau unui judecător de instrucţie.

Desele ieţiri în oraţ ale Thérčsei căpătară atunci în ochii lui o înspăimântătoare semnificaţie. Se gândi că ea caută un confident în afară, că îşi pregăteşte trădarea, în două rânduri vru s-o urmărească şi o pierdu pe străzi. Începu s-o pândească din nou. O idee fixă puse stăpânire pe el: Thérčse avea să facă dezvăluiri, împinsă de suferinţă, şi trebuia să-i astupe gura, să-i oprească mărturisirile în gâtlej.

XXXI.

Într-o dimineaţă, în loc să se ducă la atelier, Laurent intră la un negustor de vinuri, care ţinea prăvălie într-un colţ al străzii Guénégaud, peste drum de pasaj. De acolo începu să cerceteze oamenii care ieşeau în strada Mazarine. O pândea pe Thérčse. Cu o zi mai înainte, tânăra femeie spusese că se va duce în oraş mai devreme şi nu se va întoarce poate decât scara.

Laurent aşteptă o jumătate de oră întreagă. Ştia că nevasta lui ieşea totdeauna prin strada Mazarine. O clipă, totuşi, se temu să n-o fi scăpat luând-o pe strada Seine. Îi veni ideea să intre în galerie, să se ascundă chiar în gangul casei. Când tocmai începuse să-şi piardă răbdarea, o văzu pe Thérčse ieţind grăbită din pasaj. Avea o rochie de culoare deschisă şi, pentru prima oară, observă că se îmbrăca întocmai ca o femeie uşoară, în rochii cu trenă lungă. Îşi legăna îmbietor şoldurile, uitându-se la bărbaţi, ridicându-şi atât de tare rochia dinainte, ţinând faldurile în mână. Încât îşi dezvăluia partea din faţă a picioarelor,

botinele cu şireturi şi ciorapii albi. Se întoarse pe strada Mazarine. Laurent o urmă.

Era cald, tânără femeie mergea încet, cu capul uşor dat pe spatele acoperit de coama părului. Bărbaţii, care o priveau venind din faţa, îşi întorceau capul după ea. Coti pe strada L'Ecole-de-Médecine. Laurent se îngrozi, ştia că pe undeva prin apropiere se află un comisariat de poliţie. Nu mai putea avea nici o îndoială, nevasta lui se ducea desigur să-l denunţe. Atunci îşi făgădui să se năpustească asupra ei, dacă ar fi trecut pragul comisariatului, să o implore, să o bată, să o silească să tacă. Ajunsă în colţul unei străzi, privi un sergent de stradă care trecea, şi Laurent tremură crezând că o va vedea cum îl opreşte. Se ascunse în intrândul unei uşi, prins subit de teama de a nu fi arestat pe loc, dacă să arată la faţă. Drumul acesta fu pentru el o adevărată agonie. În vreme ce nevasta lui se oferea soarelui pe trotuar, târându-şi după ea fustele, nepăsătoare şi neruşinată, el venea în spatele ei, palid şi tremurând, repetându-şi că totul s-a sfârşit, că nu va mai putea scăpa şi că va fi ghilotinat. Fiecare pas al ei i se părea un pas în plus spre pedeapsă. Frica îi dădea un soi de convingere oarbă, cele mai mici mişcări ale femeii îi sporeau certitudinea. O urma. Mergea unde se ducea ea, aşa cum s-ar fi dus la tortură.

Brusc, ieşind din vechea piaţa Saint-Michel, Thérčse se îndreptă spre cafeneaua care atunci se alia în colţul străzii Monsieur-le-Prince. Se aşează în mijlocul unui grup de femei şi de studenţi, la una dintre mesele de pe trotuar. Dădu mâna familiar, cu toată lumea. Apoi îşi comandă un absint.

Părea în largul ei, stătea de vorbă cu un tânăr blond, care desigur o aştepta acolo de câtva timp. Două fete se aplecară spre masa ci şi începură s-o tutuiască cu vocea lor răguşită. În jurul ei, femeile fumau, bărbaţii sărutau femeile în plină stradă, dinaintea trecătorilor, care nici măcar nu întorceau capul. Cuvinte deşănţate, râsete groase ajungeau până la

Laurent, rămas nemişcat de cealaltă parte a pieţei, sub o poartă.

După ce îşi bău absintul, Thérčse se ridică, îl luă de braţ pe tânărul blond şi coborâră strada Harpei. Laurent îi urmări până în strada Saint-André-des-Arts. Acolo îi văzu intrând într-o casă cu camere mobilate. Rămase în mijlocul drumului, privind în sus faţada casei. Nevasta lui se arăta o clipă la o fereastră deschisă de la etajul al doilea. Apoi i se păru că desluşeşte mâinile tânărului blond care o cuprinse de talie pe Thérčse, fereastra se închise cu un zgomot sec.

Laurent înţelese. Fără să mai aştepte, plecă liniştit, împăcat, fericit.

— Eh! îşi spuse el coborând spre cheiuri, mai bine aşa. Are şi ea o ocupaţie, nu se gândeşte la rău… A dracului, e mult mai dibace decât mine.

Cel mai mult îl uimea că nu avusese el cel dintâi ideea să apuce pe calea viciului. Nu se gândise deoarece carnea lui era moartă şi nu mai simţea în el nici o poftă de desfrâu. Infidelitatea nevestei îl lăsa absolut rece. Nici sângele, nici nervii nu i se răsculaţi la gândul că ea era în braţele unui alt bărbat. Dimpotrivă, i se părea un lucru nostim. Avea impresia că urmărise pe nevasta unui prieten şi râdea de festa pe care această femeie i-o juca bărbatului ei. Thérčse îi devenise într-atât de străină, încât n-o mai simţea că trăieşte în pieptul lui, ar fi vândut-o şi ar fi dat-o de o sută de ori pentru a-şi cumpăra un ceas de linişte.

Se plimbă, bucurându-se de reacţia bruscă şi fericită care îl făcuse să treacă de la spaimă la pace. Aproape îi mulţumea nevestei lui că se dusese la un iubit acasă, când el crezuse că se duce la comisarul ele poliţie. Aventura avusese un deznodământ cu totul neprevăzut, care îl surprindea în chip agreabil. Cel mai limpede lucru pe care îl văzu în toate acestea era că nu avusese nici un motiv să tremure şi că, la rândul lui, trebuia să guste din viciu, pentru a vedea dacă viciul nu-l va alina, potolindu-i gândurile.

Seara, întorcându-se la prăvălie, Laurent se hotărî să-i ceară soţiei sale câteva mii de franci şi să folosească argumente hotărâtoare spre a le căpăta. Se gândea că desfrâul îl costă scump pe un bărbat, invidia oarecum soarta femeilor care pot să se vândă. Aşteptă calm să se înapoieze Thérčse, care încă nu venise acasă. Când ea sosi, o luă pe departe, nu-i spuse nimic despre urmărirea de dimineaţă. Era puţin ameţită de băutură, hainele ei mototolite şi prost încheiate răspândeau mirosul acela acru de tutun şi de rachiu care pluteşte prin cârciumi. Frântă, cu pete livide pe obraz, se clătina pe picioarele îngreunate de oboseala ruşinoasă de peste zi. Cinară în tăcere. Thérčse nu se atinse de mâncare. La desert, Laurent îţi aţeză coatele pe masă şi îi ceru fără înconjur cinci mii de franci.

— Nu, răspunse ea înţepat. Dacă ţi-aş da mână liberă ne-ai lăsa în sapă de lemn… Uiţi în ce situaţie ne aflăm? Intrăm drept în ghearele mizeriei.

— Poate, continuă el liniştit, însă mie puţin îmi pasă, eu vreau bani.

— Nu, în ruptul capului nu!. Te-ai lăsat de slujbă, negustoria nu mai merge deloc şi din rentele zestrei nu putem trăi. Zilnic mănânc din capital ca să te hrănesc şi să-ţi dau lunar suta de franci pe care mi-ai smuls-o. Nu-ţi voi da nimic în plus, pricepi? Îţi pierzi vremea de pomană.

— Gândeşte-te bine, nu mi-o reteza aşa. Îţi spun că vreau cinci mii de franci, şi-i voi avea, totuşi ai să mi-i dai.

Încăpăţânarea lui liniştită o irită pe Thérčse ţi, în cele din urmă, alcoolul i se urcă la cap.

— Ah! ştiu eu, strigă ea, vrei să sfârşeşti aşa cum ai început… De patru ani eşti întreţinutul nostru. N-ai venit la noi decât să mănânci şi să bei. Şi de atunci încoace trăieşti pe spinarea noastră. Domnul stă degeaba, domnul s-a aranjat să trăiască pe banii mei, cu braţele încrucişate… Nu, n-ai să capeţi nimic, nici o lăscaie… Vrei să-ţi spun în faţă, ei bine! eşti un…

Şi rosti vorba grea. Laurent începu să râdă, ridicând din umeri. Se mulţumi să răspundă:

— Frumoase cuvinte înveţi în lumea în care le învârţi acum.

A fost singura aluzie pe care şi-a îngăduit s-o facă la viaţa amoroasă a Thérčsei. Aceasta îţi repezi bărbia înainte şi spuse pe un ton acru:

— În orice caz, nu trăiesc cu ucigaşi.

Laurent deveni foarte palid. Tăcu o clipă, ţintuind-o cu privirea, apoi spuse cu glas tremurat:

— Ascultă, fată, să nu ne certăm. N-am câştiga nimic, nici tu, nici cu. Am ajuns la capătul curajului. Ar fi mai prudent să ne înţelegem, dacă nu vrem să ni se întâmple o nenorocire… Ţi-am cerut cinci mii de franci, fiindcă am nevoie de ei. Pot chiar să-ţi spun că-i voi folosi pentru a ne asigura liniştea.

Zâmbi straniu, apoi continuă:

— Haide, chibzuieşte, spune-mi ultimul tău cuvânt.

— Am chibzuit, răspunse tânără femeie, şi ţi-am spus, n-ai să vezi nici un ban de la mine.

Soţul ei se ridică cu brutalitate. Se temu să n-o bată, se făcu mică de tot, hotărâtă să nu cedeze dacă va fi lovită. Dar Laurent nici nu se apropie de ea, se mulţumi să-i declare cu răceală că era sătul de viaţă şi că se va duce la comisarul de poliţie din cartier să-i spună povestea crimei.

— Mă împingi să-mi ies din fire, spuse el, îmi faci o viaţă nesuferită. Mai bine sfârşesc odată… Vom fi judecaţi şi condamnaţi amândoi. Şi pe-urmă, gata.

— Crezi că mă sperii? îi strigă ea. Sunt la fel de sătulă ca şi tine. Am să mă duc cu la comisar, dacă nu te duci tu. Ah! bine, sunt gata să merg cu tine la eşafod, nu sunt laşă ca tine… Hai, vino cu mine la comisar.

Se ridică şi se îndreptă spre scară.

— Bine, bâigui Laurent, să mergem împreună.

După ce coborâră în prăvălie, se priviră, îngrijoraţi, înspăimântaţi. Se simţeau pironiţi locului. Cele câteva

secunde cât au coborât scara de lemn au fost de ajuns să vadă, într-un fulger, consecinţele mărturisirii. Văzură în acelaşi timp jandarmii, puşcăria, curtea cu juraţi, ghilotina, totul brusc şi limpede. Şi, în adâncul fiinţei lor, simţeau un fel de leşin, erau îndemnaţi să se arunce în genunchi unul în faţa celuilalt, implorându-se să stea pe loc, să nu dezvăluie nimic. Frica, încurcătura în care se aflau îi ţinură nemişcaţi şi tăcuţi timp de două sau trei minute. Thérčse se hotărî prima să vorbească şi să cedeze.

— La urma urmelor, spuse ea, tare mai sunt proastă să mă cert cu tine pentru nişte bani. Într-o bună zi tot vei ajunge să mi-i mănânci. Mai bine să ţi-i dau îndată.

Nu încercă să-şi acopere mai mult înfrângerea. Se duse la tejghea şi iscăli un bon de cinci mii de franci pe care Laurent avea să-i încaseze de la o bancă. În seara aceea nu mai aduseră vorba despre comisar.

De îndată ce Laurent avu banii în buzunar, se puse pe chefuri, umblă cu femei, se tăvăli într-o viaţă nebună şi gălăgioasă. Lipsea nopţile de acasă, dormea ziua, cutreiera noaptea, căuta emoţii tari, încerca să scape de real. Dar nu izbuti decât să se prăbuşească şi mai mult. Când se ţipa în jurul lui, el auzea marea tăcere cumplită dinăuntrul lui. Când o femeie îl ţinea în braţe, când dădea un pahar pe gât, nu se simţea săturat, ci apăsat de o tristeţe grea. Nu mai era făcut pentru dezmăţ şi chiolhanuri. Fiinţa lui, răcită, parcă încremenită pe dinăuntru, era iritată de sărutări şi de ospeţe. Îngreţoşat dinainte, nu izbutea să-şi înflăcăreze imaginaţia, să-şi excite simţurile şi stomacul. Suferea chiar ceva mai mult intrând cu forţa în desfrâu, şi atâta tot. Apoi, când se întorcea acasă, când dădea din nou cu ochii de doamna Raquin şi de Thérčse, osteneala îl împingea în crize cumplite de spaimă. Se jura atunci că nu se va mai duce nicăieri, că va rămâne în suferinţa lui, spre a se obişnui cu ea şi a o înfrânge.

Ţi Thérčse începu să iasă în oraş din ce în ce mai rar. Timp de o luna, trăi ca Laurent, pe străzi, în cafenele. Venea

acasă o clipă, scara, îi dădea doamnei Raquin să mănânce, o culca şi pleca din nou, întorcându-se abia a doua zi. Odată, ea şi soţul ei nu se văzură patru zile în şir. Apoi o apucă o scârbă profundă, simţi că viciul nu-i folosea mai mult decât comedia remuşcărilor. Zadarnic se târâse prin toate hotelurile deocheate din cartierul latin, zadarnic dusese o viaţă murdară şi zgomotoasă. Nervii ei erau frânţi. Dezmăţul, plăcerile fizice n-o mai zguduiau destul de puternic pentru a-i aduce uitarea. Era ca acele beţive a căror gură tăbăcită nu mai simte nici arsura celui mai tare rachiu. Stătea ţeapănă în desfrâu. De acum înainte nu mai afla în braţele iubiţilor de-o clipă decât plictis şi dezgust. Atunci îi părăsi pe toţi. Spunându-şi că îi sunt nefolositori, o trândăvie deznădăjduită o prinse şi o ţinu în casă, într-un jupon jegos, cu părul încâlcit. Faţa şi mâinile nespălate. Se lasă pradă murdăriei.

Când cei doi ucigaşi se reîntâlniră astfel faţă în faţă, osteniţi, după ce îşi epuizaseră toate mijloacele de a scăpa unul de altul. Înţeleseră că nu mai aveau puterea să lupte. Desfrâul nu le deschisese uşa şi îi aruncase din nou în ghearele frământărilor. Se întoarseră iarăşi în locuinţa lor întunecoasă şi mucegăită din pasaj, unde parcă erau întemniţaţi, căci încercaseră de multe ori o mântuire, şi nu izbutiseră niciodată să sfărâme lanţul însângerat care îi lega. Nici nu se mai gândeau să reînceapă o caznă inutilă. În aşa hal se simţeau împinşi, zdrobiţi, legaţi de fapte, încât îşi dădură scama că orice revoltă ar fi ridiculă. Îşi reluară viaţa împreuna, dar ura lor deveni turbare.

Reîncepură să se certe seara. De altfel, bătăile, ţipetele durau toată ziua. Ura se întovărăşi cu neîncrederea, şi neîncrederea sfârşi prin a-i scoate din minţi.

Le era frică unul de altul. Scena care urmase după cererea celor cinci mii de franci se repetă curând seara şi dimineaţa. Aveau ideea fixă să se denunţe reciproc, şi nu scăpau de ea. Când unul spunea o vorbă, sau făcea un gest. Celălalt îşi închipuia că avea de gând să se ducă la

comisariatul de poliţie. Atunci, se băteau sau se implorau, în mânia lor, ţipau că se vor duce să spună totul, se înspăimântau de moarte. Apoi începeau să tremure, se umileau, îşi făgăduiau cu lacrimi amare că vor păstra tăcerea. Sufereau îngrozitor, dar nu aveau curajul să se vindece curăţindu-şi rana cu fierul roşu. Ameninţau că vor mărturisi crima numai pentru a se îngrozi şi a-şi scoate gândul din minte, căci niciodată n-ar fi avut puterea să vorbească şi să caute pacea în ispăşire.

De peste douăzeci de ori ajunseră până la uşa comisariatului de poliţie, unul în urma celuilalt. O dată Laurent voia să dezvăluie crima, altă dată Thérčse alerga să se predea. Şi se întâlneau amândoi în stradă şi se hotărau mereu să mai aştepte încă, după ce îşi aruncau în obraz insulte şi rugi fierbinţi.

După fiecare nouă criză deveneau şi mai bănuitori, şi mai fioroşi.

De dimineaţa până seara, se iscodeau. Laurent nu mai părăsea casa din pasaj, şi Thérčse nu-l mai lăsa să iasă singur. Bănuielile, spaima de mărturisire îi apropiau, îi uneau într-o intimitate atroce. Niciodată, de la căsătorie, nu trăiseră atât de strâns legau unul de altul, şi niciodată nu suferiseră atât. Dar, în ciuda frământărilor la care se supuneau, nu se slăbeau din ochi, preferau să îndure cele mai usturătoare dureri decât să se despartă un ceas. Dacă Thérčse cobora în prăvălie, Laurent o urma, de teamă să nu vorbească cu o clientă. Dacă Laurent sta în pragul uşii, privind oamenii care treceau prin pasaj, Thérčse se aţeza alături de el, să vadă dacă vorbeşte cu cineva. Joi seara, când invitaţii erau de faţă, ucigaşii îşi aruncau priviri rugătoare, ascultau cu teamă vorbele rostite de celălalt, aşteptându-se fiecare la o mărturisire a complicelui, dând începuturilor de frază înţelesuri compromiţătoare.

O asemenea stare de război nu putea dura mult.

Thérčse ţi Laurent ajunseră să viseze, fiecare în parte, să scape printr-o nouă crimă de consecinţele primei lor crime.

Era absolut necesar ca unul dintre ei să dispară, pentru ca celălalt să poată gusta un pic de odihnă. Acest gând le veni în acelaşi timp. Amândoi simţiră nevoia arzătoare ŕ unei despărţiri, amândoi voiră o despărţire veşnică. Omorul, care le trecu prin gând, li se păru foarte firesc, fatal, adus cu forţa de uciderea lui Camille. Nici măcar nu discutară despre el, acceptară acest proiect ca fiind singurul mijloc de salvare. Laurent se hotărî s-o omoare pe Thérčse, pentru că Thérčse îi stătea în cale, putea să-l ducă la pierzanie cu un singur cuvânt şi îi pricinuia suferinţe de neîndurat. Thérčse se hotărî să-l omoare pe Laurent, din aceleaşi motive.

Hotărârea nestrămutată de a face o crimă îi mai potoli puţin. Îşi luară toate măsurile. De altfel, acţionau sub impulsul febrei, fără o prea mare prudenţă. Nu se gândeau decât vag la consecinţele probabile ale unui omor săvârşit fără să-şi asigure posibilitatea de a fugi şi de a scăpa nevătămaţi. Simţeau o dorinţă neînfrânată să se omoare, se supuneau acestei dorinţe ca nişte animale furioase. Nu se denunţaseră pentru prima lor crimă, pe care o acoperiseră cu atâta dibăcie, şi acum riscau să fie ghilotinaţi, săvârşind o a doua, pe care nici nu se gândeau să o ascundă. Era o contradicţie în purtarea lor, pe care nici măcar nu o vedeau. Îşi spuneau pur şi simplu că dacă izbuteau să scape prin fugă, se vor duce să trăiască în altă ţară, după ce ar fi luat toţi banii. În cincisprezece sau douăzeci de zile, Thérčse scoase de la bancă cele câteva mii de franci cât îi mai rămăseseră din zestre şi le ţinea încuiate într-un sertar, pe care Laurent îl ştia. Nu se întrebau nici o clipă ce se va întâmpla cu doamna Raquin.

Cu câteva săptămâni mai înainte, Laurent se întâlnise cu unul dintre foştii lui colegi de şcoală, preparator la un chimist celebru care se ocupa îndeosebi de toxicologie. Colegul îl invitase să viziteze laboratorul unde lucra, arătându-i aparatele, înşirându-i denumirile drogurilor. Într-o seară, după ce se hotărâse să ucidă, Laurent o văzu

pe Thérčse sorbind în faţa lui un pahar de apă cu zahăr şi îşi aminti că văzuse în acel laborator o sticluţă de gresie, conţinând acid prusic. Amintindu-şi ce îi spusese tânărul preparator despre efectele cumplite ale otrăvii acesteia care aduce o moarte fulgerătoare şi lasă prea puţine urme, se gândi ca asta era otrava care îi trebuia. A doua zi, izbuti să scape, îl vizită pe prietenul său şi, în timp ce acesta era întors cu spatele, fură sticluţa.

În aceeaţi zi, Thérčse profită de absenţa lui Laurent şi ascuţi un cuţit mare de bucătărie, cu care se tăiau căpăţânile de zahăr, din care pricină avea tăişul ştirbit. Ascunse cuţitul într-un ungher al bufetului.

XXXII.

Joia următoare, seara la familia Raquin, cum invitaţii continuau să-şi numească gazdele, a fost de o veselie deosebită. Petrecerea se prelungi până după ora unsprezece şi jumătate. La plecare, Grivet declară că nu petrecuse niciodată ceasuri mai plăcute.

Suzanne, care aţtepta un copil, îi vorbi tot timpul Thérčsei despre durere ţi bucuriile ei. Thérčse părea că o ascultă cu mare atenţie. Îşi ţinea ochii ficşi, buzele strânse şi uneori dădea din cap. Pleoapele, când şi le pleca, îi umbreau tot obrazul. Laurent asculta şi el cu interes poveştile spuse de bătrânul Michaud şi de Olivier. Domnii aceştia nu mai conteneau, şi Grivet abia izbutea să strecoare un cuvânt între două fraze ale tatălui şi fiului. De altfel, avea faţă de ei un anumit respect. Considera că vorbesc frumos. În seara aceea discuţia înlocui jocul, şi el exclamă cu naivitate că vorbele fostului comisar îl distrau aproape la fel ca o partidă de domino.

De aproape patru ani familia Michaud şi Grivet îşi petreceau serile de joi la familia Raquin. Şi nu se simţiseră niciodată obosiţi de aceste seri monotone care se înşiruiau cu o regularitate enervantă. Nu bănuiseră nici o clipă drama care se juca în această casă, atât de liniştită şi de plăcută, când intrau în ea. Olivier obişnuia să spună, făcând

o glumă de poliţai, că sufrageria mirosea a om cinstit. Ca să nu rămână mai prejos, Grivet o numise Templul Păcii. De două sau de trei ori în ultima vreme, Thérčse explică oaspeţilor vânătăile de pe obraz, spunând că se împiedicase şi căzuse. De altfel, niciunul dintre ei n-ar fi bănuit că sunt urmele pumnului lui Laurent. Erau încredinţaţi că soţii sunt o pereche model, căsnicia lor fiind ţesută din blândeţe şi dragoste.

Paralitica nu mai încerca să le dezvăluie infamiile care se ascundeau în spatele liniştii posace a serilor de joi. Văzând cât de sfâşiaţi sunt ucigaşii, bănuind criza care avea să izbucnească într-o zi sau alta, provocată de înşiruirea fatală a evenimentelor, înţelese în cele din urmă că faptele nu aveau nevoie de ea. De atunci încolo stătu la o parte, lăsă să intre în acţiune consecinţele asasinării lui Camille, care aveau să-i omoare pe ucigaşi la rândul lor. Se ruga cerului numai s-o lase în viaţă atât cât să asiste la deznodământul violent pe care îl prevedea. Ultima ei dorinţă era să-şi sature ochii de spectacolul suferinţelor de pe urmă care îi vor distruge pe Thérčse ţi Laurent.

În seara aceea Grivet se aşează alături de ea şi statură mult timp de vorbă, întrebând şi dând singur răspunsuri, ca de obicei. Dar nu-i atrase nici măcar o privire. Când bătu de ora unsprezece şi jumătate, invitaţii se ridicară grabnic.

— Tare ne simţim bine la voi, declară Grivet, niciodată nu ne vine să plecăm.

— Adevărul este că, întări Michaud, aici nu mi-e niciodată somn, eu care mă culc de obicei la ora nouă.

Olivier se crezu dator să-şi plaseze gluma.

— Vedeţi, spuse el arătându-şi dinţii galbeni, în odaia asta miroase a oameni cinstiţi. Iată de ce ne simţim atât de bine.

Grivet, supărat că i-o luase înainte, începu să declame făcând un gest teatral:

— Această încăpere este Templul Păcii.

În timpul acesta, Suzanne îşi înnoda panglicile pălăriei şi îi spuse Thérčsei:

— Vin mâine dimineaţă la nouă.

— Nu, se grăbi să răspundă tânăra femeie, să nu vii decât după-masă… Cred că de dimineaţă voi ieşi în oraş.

Vorbea cu un glas straniu, tulbure. Îşi însoţi invitaţii până în pasaj. Laurent coborî şi el, cu o lampă în mină. Când rămaseră singuri, soţii scoaseră fiecare un suspin de uşurare. O nerăbdare surdă îi mistuise toată seara. Încă din ajun, erau mai întunecaţi, mai neliniştiţi unul în faţa celuilalt. Evitară să se privească şi urcară scara în tăcere. Mâinile lor erau scuturate de uşoare tremurături convulsive, şi Laurent fu nevoit să aşeze lampa pe masă, ca să nu-i scape din mână.

Înainte de a o culca pe doamna Raquin, aveau obiceiul să facă ordine în sufragerie, să pregătească un pahar de apă cu zahăr pentru noapte, să se învârtă astfel în jurul paraliticei, până ce rânduiau totul.

În seara aceea, după ce ajunseră sus, se aşezară o clipă, cu ochii rătăciţi şi buzele palide. După un timp de tăcere, Laurent, care parcă se trezise dintr-un vis, tresărind, întrebă:

— Ei, nu mergem la culcare:

— Ba da, ne culcăm îndată, răspunse Thérčse tremurând de parcă i-ar fi fost tare frig.

Se ridică şi luă carafa.

— Las-o acolo, strigă soţul ei cu o voce pe care se străduia s-o facă firească, am să pregătesc eu paharul de apă cu zahăr… Ocupă-te de mătuşă-ta.

Luă carafa din mâinile nevestei sale şi umplu un pahar cu apă. Apoi, întorcându-se pe jumătate, goli în el sticluţa de gresie, adăugind o bucată de zahăr. În timpul acesta, Thérčse îngenunchease în faţa bufetului. Luase dinăuntru cuţitul de bucătărie şi încerca să-l strecoare într-un săculeţ lung care îi atârna la cingătoare.

În momentul acela, senzaţia stranie care prevesteşte apropierea unei primejdii îi făcu pe cei doi să-şi întoarcă în acelaşi timp capul, cu o mişcare instinctivă. Thérčse văzu

sticluţa în mâna lui Laurent, şi Laurent zări lucirea albă a cuţitului între cutele fustei Thérčsei. Se iscodiră astfel câteva secunde, tăcuţi şi reci, soţul lângă masă, nevasta ghemuită lângă bufet. Înţelegeau. Fiecare rămase de gheaţă regăsind propriul său gând în mintea complicelui. Citindu-şi fiecare intenţia tainică pe chipul răvăşit, li se făcu milă şi scârbă unul de altul.

Simţind că deznodământul se apropie, doamna Raquin le arunca priviri fixe şi sfredelitoare.

Ţi, brusc, Thérčse ţi Laurent izbucniră în hohote de plâns. O criză supremă îi frânse. Se aruncară unul în braţele celuilalt, neputincioşi ca nişte copii. Li se păru că ceva blând şi duios se trezise în pieptul lor. Plânseră fără să scoată o vorbă, gândindu-se la mocirla în care îşi duseseră zilele şi în care şi le vor mai duce, dacă erau destul de laşi să trăiască. Atunci, amintindu-şi de trecut, se simţiră atât de osteniţi şi scârbiţi de ei înşişi, încât fură cuprinşi de o imensă nevoie de repaos, de neant. Schimbară o ultima privire de mulţumire pentru cuţit şi pentru paharul cu otravă. Thérčse luă paharul. Îl goli pe jumătate şi îl întinse lui Laurent, care îl dădu pe gât dintr-odată. A fost ceva ca un fulger. Căzură unul peste altul, parcă trăsniţi, aflând în sfârşit o consolare în moarte. Gura tinerei femei se izbi de cicatricea lăsată de dinţii lui Camille pe gâtul soţului ei.

Cadavrele rămaseră toată noaptea pe duşumeaua sufrageriei, răsucite, prăvălite, luminate de razele gălbui ale lămpii, pe care abajurul le arunca asupra lor. Şi timp de peste douăsprezece ceasuri, până a doua zi spre prânz, doamna Raquin, ţeapănă şi mută, îi contemplă la picioarele ei, neputându-şi sătura ochii, zdrobindu-i cu priviri grele.

Sfârşit

. În Thérčse Raquin am vrut să studiez temperamente şi nu caractere. Aici se află cheia întregii cărţi. Am ales personaje cu desăvârşire dominate de nervii şi sângele lor, lipsite de liber arbitru, antrenate în fiecare act al vieţii lor de fatalităţile cărnii. Thérčse ţi Laurent nu sunt nimic mai

mult decât niţte brute umane. Am încercat să urmăresc pas cu pas cum aceste brute sunt măcinate pe nesimţite de patimi, cum sunt împinse de instinct, cum apar tulburările cerebrale ca urmare a unei crize nervoase. Dragostea celor doi eroi ai mei înseamnă satisfacerea unei nevoi; omorul pe care îl săvârşesc este o consecinţă a adulterului, consecinţă pe care ei o acceptă, aşa cum lupii acceptă uciderea oilor; în sfârşit, ceea ce am fost obligat să numesc remuşcările lor constau într-o simplă dereglare organică, într-o rebeliune a sistemului nervos încordat, gata să se rupă. Sufletul este total absent, sunt cu totul de acord, pentru că aşa am vrut să fie.

SFÂRŞIT